

Published by,

Shah Venichand Surchand

FOR

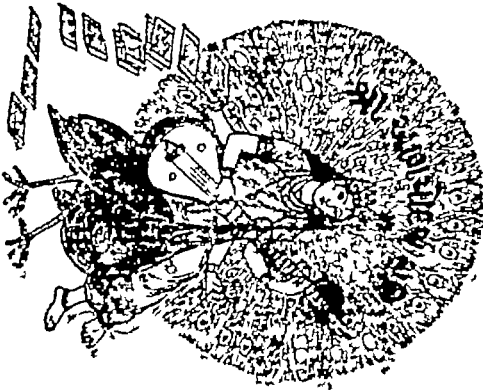
AGAMODAY SAMITHI

AT THE OFFICE OF

Sheth Develchand Lalbhai

Jain Pustakalaya Kund,

426, Javeri Bazar-BOMBAY.

Printed at the

ARY-BHUSHAN PRINTING PRESS

Pages 72 and remaining

“Vir-Shusan Printing Press”

AHMEDABAD.

BY

SHAH VITHALDAS MOHANBHAI.

All Rights Reserved by the

Secretaries

Shree Agamoday Samithi.

॥ अहम् ॥

श्रीमन्मलयगिर्याचार्यविहितविवृत्तियुतं श्रीमद्राजप्रश्रीयमुपाङ्गम् ॥

॥ ॐ नमः ॥

प्रणमत वीरजिनेश्वरचरणयुगं परमपाटलच्छायम् । अधरीकृतनतवासवमुकुटस्थितरत्नरुचिक्रमम् ॥ १ ॥
राजप्रश्रीयमहं विवृणोमि यथाऽऽगमं गुरुनियोगात् । तत्र च शक्तिमशक्तिं गुरवो जानन्ति का चिन्ता ? ॥ २ ॥
अथ कस्मादिदमुपाङ्गं राजप्रश्रियाभिधानमिति ? उच्यते, इह प्रदेशिनामा राजा भगवतः केशिकुमारश्रमणस्य समीपे यान् जीव-
विषयान् प्रश्नानकार्षीत्, यानि च तस्मै केशिकुमारश्रमणो गणभृत् व्याकरणानि व्याकृतवान्, यच्च व्याकरणसम्यक्परिणतिभावतो
बोधिमासाद्य मरणान्ते शुभानुशययोगतः प्रथमे सौधर्मनाम्नि नाकल्लोके विमानमाधिपत्येनाधितिष्ठत्, यथा च विमानाधिपत्य-
प्राप्त्यनन्तरं सम्यगवधिज्ञानाभोगतः श्रीमद्द्वर्धमानस्वामिनं भगवन्तमालोक्य भक्त्यतिशयपरीतचेताः सर्वस्वसामग्रीसमेत इहावतीर्य
भगवतः पुरतो द्वात्रिंशद्विधिं नाढ्यमनरीन्त्यत्, नर्त्तित्वा च यथाऽऽयुष्कं दिवि सुखमनुभूय ततश्च्युत्वा यत्र समागत्य मुक्तिपदमवा-
प्स्यति, तदेतत्सर्वमस्मिन्मुपाङ्गेऽभिधेयं, परं सकलवक्तव्यतामूलं राजप्रश्रीय इति—राजप्रश्नेषु भवं राजप्रश्रीयं । अथ कस्याङ्गस्येद-
मुपाङ्गं ? उच्यते, सूत्रकृताङ्गस्य, कथं तदुपाङ्गतेति चेत्, उच्यते, सूत्रकृते ह्यङ्गे अशीत्यधिकं शतं क्रियावादिनां, चतुरशीति-
रक्रियावादिनां, सप्तषष्टिरज्ञानिकानां, द्वात्रिंशद्वैनयिकानां, सर्वसङ्ख्यया त्रीणि शतानि त्रिषष्ट्यधिकानि पाखण्डिकशतानि प्रतिक्षिप्य

स्वसमयः स्थाप्यते, उक्तं च नन्द्यध्ययने—“सुर्यगंडे णं असीयसयं किरिआवाईणं चतुरासीई अकिरियावाईणं सचट्टी अण्णाणिय-
वाईणं वत्तीसा वेणइयवाईणं तिण्हं तेवट्ठाणं पासंडियसयाणं णियूहं किच्चा ससमए ठाविज्जई”त्ति, प्रदेशी च राजा पूर्वमक्रिया-
वादिगतभावितमत्ता आसीत्, अक्रियावादिमतमेव चावलम्ब्य जीवविषयान्प्रश्नानकरोत्, केशिकुमारश्रमणश्च गणधारी सूत्रकृताङ्ग-
सूचितमक्रियावादिमतप्रक्षेपमुपजीव्य व्याकरणानि व्याकार्पित्, ततो यान्येव सूत्रकृताङ्गसूचितानि केशिकुमारश्रमणेन व्याकरणानि
व्याकृतानि तान्येवात्र सविस्तरमुक्तानीति सूत्रकृताङ्गगतविशेषप्रकटनादिदमुपाङ्गं सूत्रकृताङ्गस्येति । एतद्वक्तव्यता च भगवता
वर्द्धमानस्वामिना गौतमाय साक्षादभिहिता, तत्र यस्या नगर्यी येन प्रक्रमेणाभ्यधीयत तदेतत्सर्वमभित्सुरिदमाह—

ते णं काले णं ते णं समए णं आमलकण्णा नामं नयरी होत्था, रिद्धत्थिमियसमिद्धा जाव पासा
दीया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा (सू० १) ॥ तीसे णं आमलकण्णाए नयरीए चहिया उत्तरपुर-
त्थिमे दिसीभाए अंचसालवणे नामं चेइए होत्था, पोरारणे जाव पडिरूवे (सू० २)

‘ते णं काले णं ते णमित्यादि’ ‘ते’ इति प्राकृतशैलीवशात्तस्मिन्निति द्रष्टव्यं, अस्यायमर्थो—यस्मिन्काले भगवान् वर्द्धमान-
स्वामी स्वयं विहरति स्म तस्मिन्निति, ‘ण’मिति वाक्यालङ्कारे, दृष्टान्यत्रापि णंशब्दो वाक्यालङ्कारार्थो यथा—‘इमा णं पुठवी’
इत्यादाविति, ‘काले’ अधिकृतावसरिपिणीचतुर्थविभागरूपे, अत्रापि णंशब्दो वाक्यालङ्कृतौ, ‘ते णं समए णं’ समयोऽवसर’

१ सूत्रकृते अशीत शत क्रियावादिना चतुरशीत्तिमक्रियावादिना सप्तपष्टिमज्ञानिकाना द्वात्रिंशत वैनयिकवादिनां त्रयाणा त्रिपष्टचधिकानां पारसण्डिक-
शतानां निर्यूह कृत्वा स्वसमयः स्थाप्यते ।

वाची, तथा च लोके वक्तारो-नाद्याप्येतस्य वक्तव्यस्य समयो वर्तते, किमुक्तं भवति ?-नाद्याप्येतस्य वक्तव्यस्यावसरो वर्तते इति, तस्मिन्निति यस्मिन् समये भगवान् सूर्याभदेवक्तव्यतामचकथत् तस्मिन् समये आमलकल्या नाम नगरी अभवत्, नन्विदानीमपि सा नगरी वर्तते ततः कथमुक्तमभवदिति ?, उच्यते, वक्ष्यमाणवर्णकग्रन्थोक्तविभूतिसमन्विता तदैवाभवत्, न तु विवक्षितोपाङ्गविधानकाले, तदपि कथमवसेयमिति चेत्, उच्यते, अयं कालः अवसर्पिणी, अवसर्पिण्यां च प्रतिक्षणं शुभाभावा हानिमुपगच्छन्ति, एतच्च सुप्रतीतं जिनवचनवेदिनामतोऽभवदित्युच्यमानं न विरोधभाक् । सम्प्रत्यस्या नगर्यां वर्णकमाह—“रिद्धत्थिमियसमिद्धा जाव पासाइया दरिसणिज्जा अभिख्वा पडिख्वा” इति ऋद्धा-भवनैः पौरजनैश्चातीव वृद्धिमुपगता, ‘ऋद्धि वृद्धा’विति वचनात्, स्तिमिता-स्वचक्रपरचक्रतस्करडमरादिसमुत्थभयकडोलमालाविवर्जिता, समृद्धा-धनधान्यादिविभूतियुक्ता, ततः पदत्रयस्य विशेषणसमासः, यावच्छब्देन ‘पमुइयजणजाणवया’ प्रमुदिताः-प्रमोदवन्तः प्रमोदहेस्तुवतूचां तत्र सद्भावात्, जना-नगरीवास्तव्यलोकाः जानपदाः-जनपदभवास्तत्र प्रयोजनवशादायाताः सन्तो यत्र सा प्रमुदितजनजानपदा, ‘आइण्णजणमगूसा’ मनुष्यजनैराकीर्णा, प्राकृतत्वात्पदव्यत्ययः, “हलसयसइस्ससंकिट्टुविगिट्टुलडुण्णत्तसेउसीमा” हलानां शतैः सहस्रैश्च सङ्कृष्टा-विलिखिता विकृष्टा-नगर्यां दूरवर्तिनी वहिर्वर्तिनीति भायः, लष्टा-मनोज्ञा प्राज्ञासा, छेकपुरूपपरिणमितीति भावः, सेतुसीमा कुर्याजलसेक्यक्षेत्रसीमा यस्याः सा हलशतसहस्रसङ्कृष्टविकृष्टलष्टप्राज्ञाससेतुसीमा, ‘कुकुडसंडेयगामपउरा’ कुकुडसम्पात्या ग्रामाः सर्वासु दिक्षु विदिक्षु च प्रचुरा यस्याः सा कुकुडसण्डेयग्रामप्रचुरा, ‘गोमहिसगवेलगण्णभूया’गावो-बलीवर्दा महिषाः-प्रतीता गावः-ह्रीगव्य एडकाः-उरआस्तेप्रभूता यस्यां सा तथा, ‘आयारवन्तचेइयजुधइविसिट्टुसनिविट्टुवहुला’ आकारवन्ति-सुन्दराकाराणि

चैत्र्यानि युवतीनां च पण्यतरुणीनामिति भावः, विशिष्टानि सन्निविष्टानि, सन्निवेशपाटका इति भावः, बहुलानि-बहूनि यस्यां सा तथा, 'उक्कोडियगायगंठिभेदत्करखंडरकूवरहिया' उत्कोटा-लश्चा तथा चरन्ति उत्कोटिकास्तैर्गात्रभेदः-शरीरविनाशकारिभिर्ग्रन्थिभेदः-ग्रन्थिच्छेदः तस्करैः खण्डरक्षैः-दण्डयात्रिकै रहिता, अनेन तत्रोपद्रवकारिणामभावमाह, 'क्षेमा'अशिवाभावात्, 'निरुवदवा' राजादिकृतो-पद्रवाभावात्, 'सुभिक्षा' भिक्षुकाणां भिक्षायाः सुलभत्वात्, 'विश्वस्तो-निर्भयः सुखयावासो लोकानां यस्यां सा तथा, 'अणेगकोटिकोडुंविद्याइण्णणिव्बुचसुहा' अनेककोटीभिः-अनेककोटिसङ्ख्याकैः कौटुम्बिकैराकीर्णा निर्दत्ता सन्तुष्टजनयोगात् शुभा शुभवस्तूपेतत्वात्, ततः पदत्रयस्य कर्मधारयः, "नहनदृजल्लमल्लमुट्टियवेलंगकहगपवकलासकआइक्खयलंखमं खतूणइल्लतुंगवीणियअणेगतालाचराणुचरिया" नटा-नाटयितारो, नर्तका ये नृत्यन्ति, जल्ला-राज्ञः स्तोत्रपाठकाः, मल्लाः प्रतीता मौष्टिका-मल्ला एव ये मुष्टिभिः प्रहरन्ति, विडम्बकाः-विदूषकाः कथकाः-प्रतीताः प्लवका-ये उत्प्लवन्ते नद्यादिकं वा तरन्ति, लासका-ये रासकान् गायन्ति, जयशब्दप्रयोक्तारो वा भाण्डा इत्यर्थः, आख्यायिका-ये शुभाशुभमाख्यान्ति लङ्ख्या-महावंशाग्र-खेलका मङ्खाः-चित्रफलकहस्ता भिक्षुकाः, 'तूणइल्ला' तूणाभिधानवाद्यविशेषवन्तः तुम्बवीणिकाः-तुम्बवीणावादका, अनेके च ये तालाचराः-तालादानेन प्रेक्षाकारिणः, एतैः सर्वैरनुचरिता-आसेविता या सा तथा, "आरामुज्जाणअगदतलागदीहियवप्पिणिगुणो-ववेया" आरामा यत्र माधवीलताष्टहादिषु दम्पत्यादीन्यागत्य रमन्ते, उद्यानानि-पुष्पादिमृदुक्षसङ्कुलान्युत्सवादौ बहुजनभोग्यानि अगडत्ति-अवटाः कूपास्तडाकानि-प्रतीतानि दीर्घिकाः-सारिण्यः, वप्पिणित्ति-केदाराः, एते गुणोपेता-रम्यतादिगुणोपेता यस्यां सा तथा, 'उब्बिद्धविडलंगंभीरखातफलिहा' उब्बिद्धं-उण्डं विडलं-विस्तीर्णं गम्भीरम्-अलब्धमध्यं खातम्-उपरिविस्ती-

र्णमथः सङ्घुचितं परिखा च—अथ उपरि च समखातरूपा यस्यां सा तथा, 'चक्रगयमुसंदिओरोहसयग्धिजमलकवाडघणदुष्पवेसा'
 चक्राणि—प्रहरणविशेषरूपाणि गदाः—प्रहरणविशेषाः मुषण्डयोऽप्येवंरूपा अवरोधः—प्रतोलीद्वारेष्वन्तःप्राकारः सम्भाव्यते, शतच्छ्यो—
 महायष्टयो महाशिला वा याः पातिताः क्षतानि पुरुषाणां म्रन्ति यमरूनि—समस्थितद्रव्यरूपाणि यानि कपटानि घनानि च—निश्चि-
 द्राणि तैर्दुःखवेशा या सा तथा, 'धणकुडिलवंकपागारपरिखित्ता' धनुकुडिलं—कुटिलं धनुस्ततोऽपि वक्रेण प्राकारेण परिक्षिप्ता या सा
 तथा, 'कविसीसयवद्वरइयसंठियविरायमाणा' कपिशीर्षकैष्टचरचितसंस्थितैः—वर्तुलकृतसंस्थानैर्विराजमाना—शोभमाना या सा तथा,
 'अट्टालयचरियदारगोपुरतोरणउन्नयसुविभत्तरायमग्गा' अट्टालकाः—प्राकारोपरिभृत्याश्रयविशेषाः चरिका—अष्टहस्तप्रमाणो मार्गः
 द्वाराणि—भवनदेवकुलादीनां गोपुराणि—प्राकारद्वाराणि तोरणानि च उन्नतानि—उच्चानि यस्यां सा तथा, सुविभक्ता—विविक्ता राज-
 मार्गा यस्यां सा तथा, ततः पदद्वयस्य कर्मधारयः, 'छेयायरियरइयदढफलिहंइंदकीला' छेकेन—निपुणेनाचार्येण—शिल्योपाध्यायेन
 रचितो दृढो—बलवान् परिघः—अर्गला इन्द्रकीलश्च—सम्पाटितकपाटद्वयाधारभूतः प्रवेशमध्यभागो यस्यां सा तथा, 'विवणिवणिच्छित्त-
 सिप्पिआइण्णनिव्वुयसुहा' विपणीनां—वणिकूपथानां दृष्टमार्गाणां वणिजां च क्षेत्रं—स्थानं सा विपणिवणिकृक्षेत्रं तथा शिल्पिभिः—
 कुम्भकारादिभिर्निर्वृतैः—सुखिभिः शुभैः—स्वस्वकर्मकुशलैरारकीर्णार्णां, प्राकृतत्वाच्च सूत्रेऽन्यथा पदोपन्यासः, ततः पूर्वपदेन कर्मधारयः,
 'सिंघाडगतियचउक्कचपरणियापणविविहवसुपरिमंडिया' शृङ्गाटकत्रिकचतुष्कचत्वरैः पणितानि—क्रयाणकानि तत्प्रधानेषु आपणेषु
 यानि विविधानि वसूनि—द्रव्याणि तैश्च परिमण्डिता, शृङ्गाटकं—त्रिकोणं स्थानं, त्रिकं—यत्र रथ्यात्रयं मिलति, चतुष्कं—रथ्याचतुष्कमील-
 नालोकं, चत्वरं—बहुरथ्यापातस्थानं, 'सुरम्मा' सुरस्या—अतिरस्या, 'नरवइपविइन्नमहिइपहा' नरपतिना—राज्ञा प्रविकीर्णार्णां—

गमनागमनाभ्यां व्याप्तौ महीपतिपथो—राजमार्गो यस्यां सा तथा, 'अणेगवतुरगमचकुंजररहपहकरसीयसंदमार्गीआइण्णजाणजोगा'
 अनेकैर्वरतुराणां मत्तकुञ्जराणां रथानां च पहकरैः—सङ्घातैः तथा शिविकाभिः स्यन्दमानीभिर्यानेर्युगैश्चाक्रीर्णा—व्याप्ता या सा तथा,
 आक्रीर्णशब्दस्य मध्यनिपातः प्राकृतत्वात्, तत्र शिविकाः—कूटाकारेणाच्छादिता जम्पानविशेषाः स्यन्दमानिकाः—पुरुषप्रमाणा
 जम्पानविशेषा यानानि—शकटादीनि युग्यानि—गोष्ठविषयप्रसिद्धानि द्विहस्तप्रमाणानि वेदिकोपशोभितानि जम्पानान्येव, 'विमडलनव-
 नलिणसोभियजला'विमुकुलैः—विकसितैर्नैर्नलिनैः—कमलैः शोभितानि जलानि यस्यां सा तथा, 'पंडुरवरभवगपंतिमहिया उत्ताणयनयण-
 पिच्छणिज्जा' इति सुगमं, 'पासाइया' इत्यादि, पासादेपु भवा पासादीया, पासादवहुला इत्यर्थः, अत एव दर्शनीया द्रष्टुं योग्या,
 पासादानामतिरमणीयत्वात्, तथा अभि द्रष्टुन् प्रति प्रत्येकमभिमुखमतीव चेतोहारित्वात् रूपम्—आकारो यस्याः सा अभिरूपा, एतदेव
 व्याचष्टे—प्रतिरूपा, प्रतिविशिष्टम्—असाधारणम् रूपम्—आकारो यस्याः सा प्रतिरूपा ॥ १ ॥ "तीसे ण"मित्यादि, तस्यां णमिति
 पूर्ववत् आमलकल्पायां नगरीं बहिः उत्तरपौरस्त्ये—उत्तरपूर्वरूपे ईशाणकोणे इत्यर्थः, दिग्भागे 'अस्वसालवणे' इति आम्नैः
 शालैश्चातिप्रचुरतयोपलक्षितं यद्द्वनं तदाम्नाशालवनं तद्योगाच्चैत्यमपि आम्रशालवनं, चित्तैः—लेप्यादिचयनस्य भावः कर्म वा चैत्यं,
 तच्च नह संनाशब्दत्वात् देवताप्रतिबिम्बे प्रसिद्धं, ततस्तदाश्रयभूतं यद्देवताया गृहं तदप्युपचारात् चैत्यं, तच्चेह व्यन्तरायतनं द्रष्टव्य,
 न तु भगवतामर्हतामायतनं, 'होत्थ' चि अथवत्, तच्च किंविशिष्टमित्याह—चिरातीते पुराणे यावच्छब्दकरणात् 'सद्विण् कित्तिण्
 नाए सच्छत्ते सज्झए' इत्याद्यौपपातिकग्रन्थप्रसिद्धवर्णकपरिग्रहः । एवंरूपं च चैत्यवर्णकमुक्त्वा वनखण्डवक्तव्यता वक्तव्या, सा चैव—
 'से णं अंवसालवणे चेइए एगेणं महया वणसंडेणं सब्वओ समता संपरिक्खत्ते, से णं वणसंडे किण्हाभासे इत्यादि यावत्पासाइए

दरिसणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे ' तत्र प्रसादीयं-कृष्णावभासत्वादिना गुणेन मनःप्रसादहेतुत्वाद्दर्शनीयं चक्षुरानन्दहेतुत्वात्, अभिरूपप्रतिरूपशब्दार्थः प्राग्वत्, तत उक्तं- 'जाव पडिरूवे' ॥ २ ॥

असोयवरपायवपुढविसिलावट्टयत्तव्वया उववातियगमेणं नेया (सू० ३) ॥

अशोकवरपादपस्य पृथिवीशिलापट्टकस्य च वक्तव्यता औपपत्तिकग्रन्थानुसारेण ज्ञेया, सा चैवं- 'तस्स णं वणसंडस्स बहुमज्झा-देसभाए इत्थ णं महं एगे असोगवरपायवे पन्नत्ते जाव पडिरूवे, से णं असोगवरपायवे अन्नेहिं बहूहिं तिलएहिं जाव नंदिरूक्खेहिं सव्वओ समंता संपरिक्खित्ते, ते णं तिलगा जाव नन्दीरूक्खा कुसविकुसविसुद्धरूक्खमूला मूलमंतो कंदमंतो जाव पडिरूवा, ते णं तिलगा जाव नंदिरूक्खा अन्नाहिं बहूहिं पउमलयाहिं नागलयाहिं असोगलयाहिं चंपगलयाहिं चूयलयाहिं वणलयाहिं वासंतिय-लयाहिं अहमुत्तयलयाहिं कुंदलयाहिं सामलयाहिं सव्वतो समंता संपरिखित्ता, ताओ णं पउमलयाओ जाव सामलयाओ निम्बं कुसुमियाओ जाव पडिरूवाओ, तस्स णं असोगवरपायवस्स उवरिं बहवे अट्टुमंगलगा पन्नत्ता, तंजहा-सोत्थियं सिरिवच्छ नंदि-यावत्त वद्धमाणग भद्दामण कलस मच्छ दप्पणा सव्वरयणामया अच्छा सण्हा लण्हा वट्टा मट्टा पीरया निम्मला निष्पंका निक्कंड-च्छया सप्पभा समिरीया सउज्जीया पासादीया दरसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा, तस्स णं असोगवरपायवस्स उवरिं बहवे किण्ह-चामरज्झया नीलचामरज्झया लोहियचामरज्झया हालिइचामरज्झया सुक्किइचामरज्झया अच्छा सण्हा लण्हा रूपपट्टा वइरामयंदडा जलयामलगंधिया सुरम्मा पासाइया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा, तस्स णं असोगवरपायवस्स उवरिं बहवे छत्ताइत्ता पडागाइ-पडागा घंटानुयला चामरजुयला उप्पलहत्थगा पउमहत्थगा कुसुयहत्थगा णल्लिणहत्थगा सुभगहत्थगा सोगीधयहत्थगा पोंडरियहत्थगा

महापौंडरियहृत्यगा सयपत्तहृत्यगा सहस्रसपत्तहृत्यगा सव्वरयणामया अच्छा जाव पडिरूवा । तस्स णं असोगवरपायवस्स हेट्ठा एत्थ णं मं एगे पुढविसिलापट्टए पन्नत्ते इसिखंधासमल्लीणे विक्खंभायामसुप्पमाणे किण्हे अंजणगवणकुवलयहलधरकोसेज्जसरिस्स-
आगासकेसकज्जलकेक्यणइंदनीलअयसिकुसुमप्पगासे भिंगंजणभंगभेयिरिड्ढुगगुलियगवलाइरेगे भमरनिकुरुंवभूते जंबूफलअसणकुसुम-
सणवंधणीलुप्पलपत्तणिरगरमरगयासासगणयणकीयसिवन्ननिद्धे घणे अञ्चुसिरे रूवगपडिरूवगदरिसणिज्जे आयंसगतलोवमे सुरम्म-
सीहासणसंठिते सुरूवे मुत्ताजालखर्वयंतकम्मो आइणगरूयवूरणवणीयतूलफासे सव्वरयणामए अच्छे जाव पडिरूवे' इति,
अस्य व्याख्या--'तस्स णमिति' पूर्ववत् वनखण्डस्य चतुमध्यदेशभागे 'अत्र' एतस्मिन् प्रदेशे महान् एकोऽशोकवरपादपः
प्रज्ञसस्तीर्थकरगणधरैः, स च किम्भूत इत्याह--'जाव पडिरूवे' अत्र यावच्छब्देन ग्रन्थान्तरप्रसिद्धं विशेषणजातं सूचितं,
तत्रेदं--'दुरण्णायकन्दमूलवट्टइल्लइंसंधिअसिलिट्टे' घणमसिणसिणिद्धअणुण्विसुजायणिरुवहतोव्विद्धपवरखंधी अणेगणरपवरयुय-
अणेज्जे कुमुमभरसमोणमंतपत्तलविसालसाले महुकरिभमरगणमुमुमाइयणिलितउड्डेतसस्सिरीए णाणासउणगणमिहुणसुमहुर-
कणसुहपत्तसइमहुरे कुसविकुसविसुद्धरुक्खमूले पासाइए दरिसणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे' तत्र दूरसुत्--भावत्येन गतं कन्दस्या-
धस्तात् मूलं यस्य स दूरोद्गतकन्दमूलस्तथा वृत्तभावेन परिणत एवं नाम सर्वासु दिक्षु विदिक्षु च शाखाभिः प्रशाखाभिश्च
प्रसृतो यथा वर्तुलः प्रतिभासते इति, तथा लघ्नाः--मनोज्ञाः सन्धयः--शाखा गता यस्य स लघुसन्धस्तथा अश्लिष्टः--अन्यैः पादपैः सहास-
मृत्को, विविक्त इत्यर्थः, ततो विशेषणसमासः, स च पदद्वयमीलनेनावसेयो, वहूनां पदानां विशेषणसमासानभ्युपगमात्,
तथा घनो--निविडो मष्टणः--कोमलत्वक् न कर्कशस्पर्शः, स्लिग्धः--शुभकान्तिः, आनुपूर्व्या--मूलादिपरिपाठ्या सुष्ठु जन्मदोषरहितं

यथा भवति एवं जात आनुपूर्वीसुजातः, तथा निरुपहत-उपदेहिकाद्युपद्रवरहित उद्विद्धः-उच्चः प्रवरः-प्रधानः स्कन्धो यस्य स
घनममृणस्तिग्धानुपूर्वीसुजातनिरुपहतोद्विद्धप्रवरस्कन्धः, तथा अनेकस्य नरस्य-मनुषस्य ये प्रवराः-प्रलम्बा भुजाः-वाहवस्तैरग्राहः-
अपरिमेयोऽनेकनरप्रवरभुजाग्राहः, अनेकपुरुषव्यामैरप्यप्रतिमेयस्यौल्य इत्यर्थः, तथा कुसुमभरेण-पुण्यसम्भारेण सम्-ईषदवन-
मन्त्यः पत्रसमृद्धाः 'पत्रसमिद्धंति खंधपित्तलमि'ति वचनात् विशाला-विस्तीर्णाः शालाः-शाखा यस्य स कुसुमभरसमवनमत्पत्र-
लविशालशालः, तथा मधुकरीणा भ्रमराणां च ये गणा 'गुमगुमायिता' गुमगुमायन्ति स्म, कर्मकर्तृत्वात्कर्त्तरि क्तप्रत्ययो, गुमगुमेति
शब्दं कृतवन्तः सन्त इत्यर्थो, निलीयमानाः-आश्रयन्त उड्डीयमानाः-तत्पत्यासन्नमाक्राशे परिभ्रमन्तस्तैः सश्रीको मधुकरीभ्रमरगण-
गुमगुमायितनिलीयमानोड्डीयमानसश्रीकः, तथा नानाजातीयानां शकुनगणानां यानि मिथुनानि-स्त्रीपुंसयुग्मानि तेषां प्रमोदवशतो
यानि परस्परसुमधुराप्यत एव कर्णसुखानि-कर्णसुखदायकानि प्रलप्तानि-भाषणानि, शकुनगणानां हि स्वेच्छया क्रीडतां प्रमोद-
भरवशतो यानि भाषणानि तानि प्रलप्तानीति प्रसिद्धानि ततः 'पलत्ते' त्युक्तं, तेषां यः शब्दो-ध्वनिस्तेन मधुरो नानाशकुनगणमिथुन-
सुमधुरकर्णगुखप्रलप्तशब्दमधुरः, तथा कुशा-दर्भादयो विकुशा-वल्बजाटयाः तैर्विशुद्धं-रहितं वृक्षस्य-सकलस्याशोकपादपस्य, इह
मूलं शाखादीनामपि आदिमो भागो लक्षणया प्रोच्यते, यथा शाखामूलमिदं प्रशाखामूलमिदमित्यादि, ततः सकलाशोकपादप-
सक्तमूलप्रतिपत्तये वृक्षग्रहणं, मूलं यस्य स कुशविकुशाविशुद्धशमूलो, यश्चैवंविधः स द्रष्टृणां चित्तसन्तोषाय भवति, तत आह-
प्रासादीयः- प्रसादाय-चित्तसन्तोषाय-हितस्तदुत्पादकत्वात् प्रासादीय अत एव दर्शनीयो-द्रष्टुं योग्यः, कस्मादित्याह-'अभिरूपो'
द्रष्टारं २ प्रत्यभिमुखं न कस्यचिद्विरागहेतु रूपम्-आकारो यस्यासावभिरूपः, एवंरूपोऽपि कुतः ? इत्याह-प्रतिरूपः-प्रतिविशिष्टं-

सकलजगद्साधारणं रूपं यस्य स प्रतिकल्पः, 'से णं असोगवरपायत्रे' इत्यादि 'जाव नंदिरुक्खेहि' इत्यत्र यावच्छब्दकरणात्, 'लउ-
एहि छत्तोवगेहिं सिरीसेहिं सत्तवणेहिं लोद्धेहिं दधिवन्नेहिं चंदणेहिं अज्जुणेहिं नीवेहिं कयंवेहिं फणसेहिं दाडिमेहिं सालेहिं
तमालेहिं पियालेहिं पियंगूहिं रायरुक्खेहिं नंदीरुक्खेहिं' इति परिग्रहः, एते च लवकच्छत्रोपगशिरीपसप्तपर्णदधिपर्णलुब्धकथव-
चन्दनार्जुननीपक्रदम्बफनसदाडिमतालतमालप्रियङ्गुराजवृक्षनन्दिदृक्षाः प्रायः सुप्रसिद्धाः, 'ते णं तिलगा जाव नंदिरुक्खा कुस-
विकुसे'त्यादि ते तिलका यावन्नंदिदृक्षाः कुशविकुशविशुद्धवृक्षमूलाः, अत्र व्याख्या पूर्ववत्, 'मूलवन्तः' मूलानि प्रभृतानि दूरावगाढानि
च सन्त्येषामिति मूलवन्तः, कन्द एषामस्तीति कन्दवन्तः, यावच्छब्दकरणात् सन्धिमन्तो तयामन्तो सालमन्तो पवालमन्तो पत्तमन्तो
पुष्पमन्तो फलमन्तो वीयमन्तो अणुपुञ्चिसुजायरुइलवट्टुभावपरिणया एगखंधा अणेगसाहप्पसाहविडिमा अणेगनरवामसुपसारियअगिज्झ-
वणविपुलवट्टखंधा अच्छिद्वपत्ता अविरलपत्ता अवाईपत्ता अणईपत्ता णिवुयजरठपंडुपत्ता नवहरियभिसंतपत्तभारंधयारंगंभीरदरि-
सणिज्जा उवनिगयनवरुणपत्तपल्लवा कोमलउज्जलचलंतकिसलयसुकुमालपवालसोभियवरंकुरगसिहरा निच्चं कुसुमिया निच्चं
मउलिया निच्चं लवइया निच्चं थवइया निच्चं गुलइया निच्चं गोच्छिया निच्चं जमलिया निच्चं जुयलिया निच्चं णमिया
निच्चं पणमिया निच्चं कुसुमियमउलयलवइयथवइयगुलइयगुच्छियजमलयजुयलयियविणमियपणमियसुविभत्तपिंडिमंजरिचडंसय-
धरा सुकवरहिणमयणसल्लागाकोइलकोरुगकभिंगारककौंडलकजीवंजीवकनंदीमुखकविलपिंगलक्खगकारंडवक्कवाककलहंससारस-
अणेगसउणगणमिहुणविरइयसद्धेन्नइयमहुरसरणाइया सुरम्मा सुपिंडियदरियभमरमहुयरिपहकरपरिल्लवमत्तल्लप्यकुसुमासवलो-
लमहुरगुमगुमंतंगुंजुंतदेसभागा अब्भिरपुष्पफला वाहिरपत्तोच्छण्णा पत्तेहि य पुप्फेहि य उच्छन्नपलिच्छिन्ना निरोगका साउ-

फला अकंटका णाणाविहगुच्छगुम्भमंडवगसोहिया विचित्तसुहकेउपभूया वाविपुक्खरिणिदीहियासु य सुनिवेसियरम्म-
 जालघरगा पिडिमनीहारिमसुगंधिसुहसुराभिमणहरं च महया गंधद्वणि सुंचता सुहसेउकेतुवहुला अणेगसगडजाणजुग्गागिद्धि-
 थिल्लिसीयसंदमाणिपडिमोयगा पासाइया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा' इति परिग्रहः, अस्य व्याख्या-इह मूलानि
 सुप्रतीतानि यानि कन्दस्यायः प्रसरन्ति, कन्दास्तेषां मूलानामुपरिवर्तिनस्ते अपि प्रतीताः, खन्धः-थुंडं त्वक्-छ्ठी शालाः-
 शाखाः प्रवालः-पल्लवाङ्कुरः पत्रपुष्पफलवीजानि सुप्रसिद्धानि, सर्वत्रातिशयेन क्वचिद् भूम्नि वा मतुपत्ययः, 'अणुपुव्वसुजायरुचि-
 लवट्टभावपरिणया' इति आनुपूर्व्या-मूलादिपरिपाठ्या सुष्ठु जाता आनुपूर्वीसुजाता रुचिराः-स्निग्धतया देदीप्यमानच्छविमन्तः, तथा
 वृत्तभावेन परिणता वृत्तभावपरिणताः, किमुक्तं भवति?—एवं नाम सर्वासु दिक्षु विदिक्षु च शाखाभिः प्रशाखाभिश्च प्रसृता यथा वसुलाः
 संजाता इति, आनुपूर्वीसुजाताश्च ते रुचिराश्च आनुपूर्वीसुजातरुचिरास्ते च ते वृत्तभावपरिणताश्च आनुपूर्वीसुजातरुचिरवृत्तभावपरिणताः ते
 तथा, तिलकादयः पादपाः प्रत्येकमेकस्कन्धाः, प्राकृते चास्य स्त्रीत्वमिति 'एगखंधा' इति सूत्रपाठः, तथा अनेकाभिः शाखाभिः प्रशाखाभिश्च
 मध्यभागे विटपो-विस्तारो येषां ते तथा, तिर्यग् वाहुद्वयं प्रसारणप्रमाणो व्यामः, व्यामीयन्ते-परिच्छिद्यन्ते रज्ज्वाद्यनेनेति व्यामः, बहुलवच-
 नात् 'करणे क्वचिदि'ति इत्ययः, अनेकैर्नरव्यामैः-पुरुषव्यामैः सुप्रसारितैरग्राह्यः अप्रमेयो धनो-निविडो त्रिपुला-विस्तीर्णो वृक्षः-
 स्कन्धो येषां ते अनेकनरव्यामसुप्रसारिताग्राह्यधनविपुलवृत्तस्कन्धाः, तथा अच्छिद्धाणि पत्राणि येषां ते अच्छिद्रपत्राः, किमुक्तं भवति?—
 न तेषां पत्रेषु वातदोषतः कालदोषतो वा गडुरिकादिरितिरुपजातो येन तेषु पत्रेषु छिद्राण्यभिव्यन्नित्यच्छिद्रपत्राः अथमा एवं नामान्यो-
 ऽन्यं शाखाप्रशाखानुप्रवेशात्पत्राणि पत्राणामुपरि जातानि येन मनागन्यपान्तरारालरूपं छिद्रं नोपलक्ष्यते इति, तथा चाह- 'अविरलपत्ता'

इति, अत्र हेतौ प्रथमा, ततोऽयमर्थः—यतः अविरलपत्रा अतोऽच्छिद्रपत्राः, अविरलपत्रा इति कुत इत्याह—अवातीनपत्रा वातीनानि—वातो-
पहतानि, वातेन पातितानीत्यर्थः, न वातीनानि अवातीनानि पत्राणि येषां ते तथा, किमुक्तं भवति?—न प्रवलेन खरपरुषेण वातेन
तेषां पत्राणि भूमौ निपाल्यन्ते, ततोऽवातीनपत्रत्वादेविरलपत्रा इति अच्छिद्रपत्रा इति, अच्छिद्रपत्रा इत्यत्र प्रथमव्याख्यानपक्षमधि-
कृत्य हेतुमाह—‘अर्णइपत्ता’ न विद्यते इतिः—गडुरिकादिरूपा येषां तान्यतीतीनि अतीतीनि पत्राणि येषां ते अतीतिपत्राः, अतीतिपत्र-
त्वाच्चाच्छिद्रपत्राः, ‘निद्धुयजरढपंडुपत्ता’ इति निर्दूतानि—अपनीतानि जरठानि पाण्डुपत्राणि येभ्यस्ते निर्दूतजरठपाण्डुपत्राः, किमुक्तं
भवति ?—यानि वृक्षस्थानि जरठानि पाण्डुपत्राणि वातेन निर्दूय भूमौ पातितानि भूमेरपि च प्रायो निर्दूय निर्दूयान्यत्रापसारिता-
नीति, ‘नवहरियभिसंतपत्तभारंधयारगंभीरदरिसणिज्जा’ इति नवेन—प्रत्यग्रेण हरितेन—नीलेन भासमानेन स्निग्धत्वेन वा दीप्य-
मानेन पत्रभारेण—दलसञ्चयेन यो जातोऽन्धकारस्तेन गम्भीरा—अलब्धमध्यभागाः सन्तो दर्शनीया नवहरितभासमानपत्रभारान्ध-
कारगम्भीरदर्शनीयाः, तथा उपविनिर्गतैः निरन्तरविनिर्गतैरिति भावः, नवतरुणपत्रपल्लवैस्तथा कोमलैः—मनोशैरुज्ज्वलैः—शुद्धैश्चलद्भिः
ईपत्कम्पमानैः किशलयैः—अवस्थाविशेषोपेतैः पल्लवविशेषैस्तथा सुकुमारैः प्रवालैः—पल्लवाङ्कुरैः शोभितानि वराङ्कुराणि—वराङ्क-
रोपेतानि अग्रशिखराणि येषां ते उपविनिर्गतनवतरुणपत्रपल्लवकोमलोज्ज्वलचलत्किशलयसुकुमालप्रवालशोभितवराङ्कुराग्रशिखराः,
इवाङ्कुरप्रवालयोः कालकृतावस्थाविशेषाद्विशेषो भावनीयः, तथा नित्यं—सर्वकालं, षट्स्वपि ऋतुषु इत्यर्थः, ‘कुसुमिता’ कुसुमानि—
पुष्पाणि सञ्जातान्येषामिति कुसुमिताः, तारकादिदर्शनादितप्रत्ययः, ‘निचं मालइया’ (मउलिया) इति नित्यं—सर्वकालं मुकुलि-
तानि, मुकुलानि नाम कुड्मलानि कलिका इत्यर्थः, ‘निचं लवइया’ इति पल्लविताः, नित्यं ‘धवइया’ इति स्तवकिताः स्तवकभार-

वन्त इत्यर्थः, नित्यं 'गुलङ्ग्या' इति गुल्मिताः स्तवकगुल्मौ गुच्छविशेषौ, नित्यं 'गोच्छिता' गोच्छवन्तः, नित्यं 'जमलिता' यमलं-
 नाम समानजातीययोर्गुमं तत् सञ्जातमेवामिति यमलिताः, नित्यं युगलिता युगलं-सजातीयविजातीययोर्द्वन्द्वं तदेषां सञ्जातमिति
 युगलिताः, तथा नित्यं-सर्वकालं फलभरेण विनताः-ईषन्नताः, तथा नित्यं महता फलभरेण प्रकर्षेणातिदूरं नताः प्रणताः, तथा
 नित्यं-सर्वकालं सुविभक्तः-सुविच्छिन्नः प्रतिविशिष्टो मञ्जरीरूपो योऽवतंसकस्तद्धरास्तद्धारिणः, एवं सर्वोऽपि कुसुमितत्वादिको
 धर्म एवैकस्य वृक्षस्योक्तः, साम्प्रतं केषाञ्चिद्बुक्षाणां सकलकुसुमितत्वादिधर्मप्रतिपादनार्थमाह- 'निचं कुसुमियमउलियेत्यादि,
 किमुक्तं भवति-केचिन्कुसुमिताद्यैकगुणयुक्ताः केचित्समस्तकुसुमितादिगुणयुक्ता इति, अत एव कुसुमियमालइयमउलियेत्यादिपदेषु
 कर्मधारयः, तथा शुक्रवर्हिणमदनशालिकाकोकिलाकोरककोभवभिङ्गारककोण्डलकजीवंजीवकनन्दीमुखकपिलपिङ्गलाक्षकारण्डवचक्र-
 वाककलहंससारसारख्यानानेकेषां शकुनगणानां मिथुनैः-स्त्रीपुंसयुक्तैर्यद्विचरितम्-इतस्ततो गमनं यच्च शब्दोन्नतिकं-उन्नतशब्दकं
 मधुरस्वरं च नादितं-लपितं येषु ते तथा, अत एव सुरम्याः-सुष्ठु रमणीयाः, अत्र शुक्राः-कीराः, वर्हिणो-मयूराः, मदनशालिकाः-
 शारिकाः, कोकिलाः-पिकाः, चक्रवाककलहंससारसाः प्रतीताः, शेषास्तु जीवविशेषा लोकतो वेदितव्याः, तथा सम्पिण्डिताः-
 एकत्र पिण्डीभूताः दप्ताः- मदनोन्मत्ततया दर्पात्माता भ्रमरमधुकरीणां पहकराः-सङ्घाताः 'पहकर ओरोह संघाया' इति देशी-
 नाममालावचनात् यत्र ते सम्पिण्डितदृष्टभ्रमरमधुकरीपहकराः, तथा परिलीयमानाः-अन्यत आगत्याश्रयन्तो मत्ताः पट्टपदाः कुसु-
 मासवल्लोलाः-किञ्जल्कपानलम्पटा मधुरं गुमगुमायमाना गुञ्जन्तश्च-शब्दविशेषं च विदधाना देशभागेषु येषां ते परिलीयमानमत्तपट्ट-
 पदकुसुमासवल्लोलमधुरगुमगुमायमानगुञ्जद्देशभागाः, गमकत्वोदेवमपि समासः, ततो भूयःपूर्वपदेन विशेषणसमासः, तथा अभ्यन्तराणि-

अभ्यन्तरभागवतीनि पुष्पाणि च फलानि च पुष्पफलानि येषां ते तथा, 'वाहिरपत्तोच्छन्ना इति' वहिस्तः पत्रैश्छन्ना—व्याप्ता वहिःपत्रच्छन्ना; तथा पत्रैश्च पुष्पैश्च अवच्छन्नपरिच्छन्नाः—अत्यन्तमाच्छादिताः; तथा नीरोगकाः—रोगवर्जिता अकण्टककाः—कण्टकरहिताः; न तेषां प्रत्यासन्ना चञ्चूलादिदृक्षाः सन्तीति भावः; तथा स्वादूनि फलानि येषां ते स्वादुफलाः; तथा स्निग्धानि फलानि येषां ते स्निग्धफलाः; तथा प्रत्यासन्नैर्नानाविधैः—नानाप्रकारैर्गुच्छैः—दृन्ताकीप्रभृतिभिर्गुल्मैः—नवमालिकादिभिर्मण्डपकैः शोभिता; तथा विचित्रैः—नानाप्रकारैः शुभैः—मण्डनभूतैः केतुभिः—ध्वजैर्वहुला—व्याप्ता विचित्रशुभकेतुवहुला; तथा 'वाविपुक्खरिणीदी-
हियासु य सुनिवेशितरम्यजालघरगा' वाप्यश्चतुरस्राकारास्ता एव दृत्ताः पुष्करिण्यः; यदिवा पुष्कराणि वर्त्तन्ते यासु ताः पुष्क-
रिण्यः; दीर्घिका—ऋजुसारिण्यः; वापीषु पुष्करिणीषु दीर्घिकासु च सुष्ठु निवेशितानि रम्याणि जालगृहकाणि येषु ते वापीपुष्करिणी-
दीर्घिकासु सुनिवेशितरम्यजालगृहकाः; तथा पिंडिमा—पिण्डिता सती निर्हारिमा—दूरं विनिर्गच्छन्ती पिण्डिमनिर्हारिमा तां सुगन्धि-
सुगन्धिकां शुभसुरभिभ्यो गन्धान्तरेभ्यः सकाशात् मनोहरा शुभसुरभिमनोहरा तां च, 'महया' इति प्राकृतत्वात् द्वितीयार्थे तृतीया,
महतीमित्यर्थः; गन्धघ्राणि यावद्भिर्गन्धपुद्गलैर्गन्धविषये गन्धघ्राणिरुपजायते तावती गन्धपुद्गलसंहतिरुपचारात् गन्धघ्राणिरित्युच्यते,
तां निरन्तरं मुञ्चन्तः; तथा 'सुहसेउकेउवहुला' इति शुभाः—प्रधाना इति सेतवो—मार्गा आलवालपालयो वा केतवो—ध्वजा बहुला—
वहवो येषां ते तथा, 'अणेगरहसगडजाणजुगगिच्छिथिसिवियसंदमाणियपडिमोयणा' इति, रथा द्विविधाः—क्रीडारथाः सङ्ग्रा-
मरथाश्च, शकटानि प्रतीतानि, यानानि—सामान्यतः शेषाणि वाहनानि युग्यानि—गोष्ठविषयप्रसिद्धानि द्विहस्तप्रमाणानि वेदिकोपशो-
भितानि जम्पानानि शिविकाः—कूटाकारेणाच्छादिता जम्पानविशेषाः स्यन्दमानिकाः—पुरुषयमाणजम्पानविशेषाः; अनेकेषां रथशकटा-

दीना मध्येऽतिस्तीर्णत्वात् प्रतिमोचनं येषु तत्तथा, 'पासादीया' इत्यादिपदचतुष्टयं प्राग्वत्, 'ते णं तिलगा' इत्यादि पाठसिद्धं, नवरं 'नागलयाहिं' ति नागाः-दुमविशेषाः, 'वणलयाहिं' ति वना अपि दुमविशेषाः, दुमाणां च लतात्वमेकशाखाकानां द्रष्टव्यं, ये हि दुमा ऊर्ध्वगतैकशाखा न तु दिग्विदिक्प्रसृतबहुशाखास्ते लता इति प्रसिद्धाः, 'निचं कुसुमियाओ जाव पडिख्वाओ' इत्यत्र यावच्छब्दकरणात् 'निचं कुसुमियाओ निचं मालइयाओ निचं लवइयाओ निचं थवइयाओ निचं गुच्छियाओ निचं गुम्मियाओ निचं जमलियाओ निचं जुयलियाओ निचं विणमियाओ निचं पणमियाओ सुविभत्तपडिमंजरि-वडिसगयीओ निचं कुसुमियमालइयथवइयलवइयगुम्मियजमलियजुयलियगुच्छियविणमियपणमियसुविभत्तपडिमंजरिवडिसगयीओ रिओ संपिंडियदरियभमरमहुयरिपहकरपरिल्लित्तमत्तच्छण्यकुसुमासवलोलमहुरगुमगुमेंतगुंजंतदेसभागाओ पासाइयाओ दरिसणिज्जाओ अथिख्वाओ पडिख्वाओ इति' एतच्च समस्तं प्राग्वद् व्याख्येयं, तस्य 'ण'मिति प्राग्वत्, अशोकवरपादपस्य उपरि वहूनि 'अष्टावष्टौ मङ्गलकानि प्रज्ञप्तानि, तद्यथा-स्वस्तिकः श्रीवृक्षो 'नंदियावत्ते' इति नन्द्यावर्त्तः, क्वचिद् नन्दावत्त इति पाठः, तत्र नन्दावर्त्त इति शब्दसंस्कारः, वर्द्धमानकं-शरावसम्पुटं भद्रासनं कलसो मत्स्ययुगं दर्पणः, एतानि चाष्टावपि मङ्गलकानि सर्वरत्नमयानि अच्छानि-आकाशस्फटिकवदतीव स्वच्छानि श्लक्ष्णानि-श्लक्ष्णपुद्गलस्कन्धनिष्पन्नानि श्लक्ष्ण (तन्तु) निष्पन्नपटवद् लण्हानि-मसृणानि घुण्टितपटवद् 'घट्टाई'ति घृष्टानीव घृष्टानि खरशाणया पाषाणप्रतिमावत् 'मट्टाई'ति मृष्टानीव मृष्टानि, सुकुमारशाणया पाषाणप्रतिमेव, अत एव नीरजांसि-स्वाभाविकरजोरहितत्वात्, निर्मलानि-आगन्तुकमलाभावात्, निष्पङ्गानि-रुलङ्कविकलानि कर्दमरहितानि वा निष्कङ्कटा-निष्कवचा निरावरणा निरुपघातेति भावार्थः छाया-दीप्तिर्येषां तानि

निरकट्टुदृच्छायानि 'समभाणि' स्वरूपतः प्रभावन्ति 'समरीचीनि' वहिर्विनिर्गतकिरणजालानि, अत एव सोद्योतानि-वहिव्यवस्थि-
नस्तुस्तोममत्ताशकराणि 'पासाइया' इत्यादिपदचतुष्टयव्याख्या पूर्ववत् । 'तस्य ण'मिति प्राग्वत्, अशोकवर-
पादपस्योपरि बहवः कृष्णचामरध्वजाः, चामराणि च ध्वजाश्च चामरध्वजाः कृष्णाश्च ते चामरध्वजाश्च कृष्णचामरध्वजाः, एवं नील-
चामरध्वजाः, लोहितचामरध्वजाः, हरिद्रचामरध्वजाः, शुक्रचामरध्वजाः, एते च कथम्भूता इत्याह-अच्छाः-स्फटिकवदति-
निर्गन्ताः, श्लक्ष्णाः-श्लक्ष्णपुद्गलस्कन्धनिष्पन्नाः, 'रूपपट्टा' इति रूप्यो-रूप्यमयो वज्रमयस्य दण्डस्योपरि पट्टो येषां ते रूप्यपट्टाः
'वज्रदण्डा' इति वज्रो-वज्ररत्नमयो दण्डो रूप्यपट्टमध्यवर्ती येषां ते वज्रदण्डाः, तथा जलजानामिव-जलजकुसुमानां पद्मादीनामिवा-
मयो गन्तो येषां ते जलजामलगन्त्रकाः अत एव सुरम्याः-अतिशयेन रमणीयाः 'पासाइया' इत्यादि पूर्ववत्, तस्स णमिति
प्राग्वत्, अशोकवरपादपस्योपरि बहूनि छत्रातिच्छत्राणि छत्रात्-लोकप्रसिद्धदेकसङ्ख्याकादतिशायीनि छत्राणि उपर्यधोभागेन
द्विसङ्ख्यानि तिसङ्ख्यानि वा छत्राणि छत्रातिच्छत्राणि, तथा बह्व्यः 'पडागाइपडागा' इति पताकाभ्यो लोकप्रसिद्धाभ्योऽतिशा-
यिनः पताकाः पताकातिपताकाः बहूनि तेभ्येव छत्रातिच्छत्रादिषु घण्टायुगलानि चामरयुगलानि, तथा तत्र तत्र प्रदेशे उत्पलहरतकाः-
उत्पल्याख्या जलगकुसुमसङ्घातविशेषाः, एवं पद्महस्तकाः कुमुदहस्तकाः नलिनहस्तकाः सुभगहस्तका सौगन्धिकहस्तकाः पुण्डरीक-
हस्तका महापुण्डरीकहस्तकाः शतपत्रहस्तकाः सप्तपत्रहस्तकाः सुभगहस्तकाः उत्पलं-गर्दभकं पद्मं-शूर्यविकाशि पङ्कजं मुकुदं-कैरवं
नलिनम्-ईपद्रकं पद्मं सुभगं-पद्मविशेषः सौगन्धिकं-कल्हारं पुण्डरीकं-श्वेताम्बुजं तदेवातिविशालं महापुण्डरीकं शतपत्रसहस्रपत्रे
पत्रसङ्ख्याविगिपावच्छिन्नौ पद्मविशेषौ, एते च छत्रातिच्छत्रादयः सर्वेऽपि सर्वरत्नमयाः-सर्वात्मना रत्नमयाः 'अच्छा सण्हा'

इत्यादि विशेषणजातं पूर्ववत्, 'तस्स ण'मित्यादि, तस्य 'ण'मिति प्राग्वत् अशोकवरपादपस्याधस्तात्, 'एत्थ ण'मिति अशोकवर-
 पादपस्य यद्दधो अत्र 'ण'मिति पूर्ववत् एको महान् पृथ्वीशिलापट्टकः प्रज्ञप्तः, कथम्भूत इत्याह—'इसिखंधो समल्लीणे' इत्यादि, इह
 स्कन्धः स्थुडमित्युच्यते, तस्याशोकवरपादपस्य यत् स्थुडं तत् ईषद्—मनाक् सम्यग् लीनस्तदासन्न इत्यर्थः, 'विक्खम्भायामसुप्पमाणे'
 इति, विक्खम्भेनायामेन च शोभनम्—औचित्यानतिवर्ति प्रमाणं यस्य स विक्खम्भायामसुप्पमाणः, कृष्णः, कृष्णत्वमेव निरूप-
 यति—'अंजणघणकुवलयहलहरकोसिज्जसरिसो' अञ्जनको—वनस्पतिविशेषः वनो—मेघः कुवलयं—नीलोत्पलं हलधरकौशेयं—वल-
 देववस्त्रं तैः सदृशः—समानवर्णः, 'आगासकेसकज्जलककेयणइंदनीलअयसिकुसुमपपासे' आकाशं धूलीमेधादिविरहितं, केसाः—
 शिरसिजाः, कज्जलं—प्रतीतं, कर्केतनेन्द्रनीलौ—मणिविशेषौ अतसीकुसुमं प्रसिद्धमेतेषामिव प्रकाशो—दीप्तिर्यस्य स तथा, 'धिगं-
 जणभंगभेयरिट्टुगनीलगुलियगवलाइरेगे' इति भृङ्गः—चतुरिन्द्रियः पक्षिविशेषः अञ्जनं—सौवीराञ्जनं तस्य भृङ्गः—विच्छिद्य-
 भेदः—छेदोऽञ्जनभङ्गभेदो रिष्टको—रत्नविशेषः नीलगुटिकाः—प्रतीताः, गवलं—माहिषं शृङ्गं तेभ्योऽपि कृष्णत्वेनातिरेको यस्य
 स तथा, 'भमरनिकुरम्बभूए' इति अत्र भूतशब्द औपम्यवाची, यथाऽयं लाटेदेशः सुरलोकभूतः, सुरलोकोपम इत्यर्थः,
 ततोऽयमर्थः—भ्रमरनिकुरम्बोपमः, 'जंबूफलअसणकुसुमबंधणनीलुप्पलपत्तनिकरमरगयआसासगनयणकीयासिवन्ने' जम्बूफलानि प्रती-
 तानि, असनकुसुमवन्धनं—असनपुष्पवृन्तं नीलोत्पलपत्रनिकरो मरकतमणिः प्रतीतः, आसासको—वीयकाभिधानो वृक्षः, नयन-
 कीको—नेत्रमध्यताराः, असि—खड्गं तेषामिव वर्णो यस्य स तथा, स्त्रिण्यो न तु रूक्षः घनो—निविडो न तु कोष्ठक इव मध्यशुषिरः
 'अब्जुसिरे' इति श्लक्ष्णशुषिररहितः, 'रूवगपडिरूवगदरिसणिज्जे' इति रूपकाणां यानि तत्र सङ्क्रान्तानि (प्रतिरूपकाणि)

प्रतिचिम्बानि तैः दर्शनीयो रूपकप्रतिरूपकदर्शनीयः, 'आदर्शतलोपमः', 'आदर्शतलोपमः' आदर्शो-दर्पणस्तस्य तलं तेन समतयोपमा यस्य स आदर्शतलो-
पमः, सुष्ठु मनांसि रमयतीति सुरम्यः 'कृद्ग्रहल'मिति वचनात् कर्त्तरि यप्रत्ययः, 'सिंहासणसंविण्' इति सिंहासनस्यैव संस्थितं-
संस्थानं यस्य स सिंहासनसंस्थितः, अत एव सुरूपः-शोभनं रूपम्-आकारो यस्य स सुरूपः, इतश्च सुरूपो यत आह-'मुत्तजा-
लखइयंतकम्मे' मुक्ताजालानि-मुक्ताफलसमूहाः खचितानि अन्तर्कर्मसु-प्रान्तप्रदेशेषु यस्य स मुक्ताजालखचितान्तर्कर्म, 'आइणगरूय-
चूरनवनीयतूलफासे' आजिनकं-चर्ममयं वस्त्रं रूतं-प्रतीतं चूरो-वनस्पतिविशेषः नवनीतं-भ्रक्षणं तूलं-अर्कतूलं तेषामिव कोमल-
तया स्पर्शो यस्य स आजिनकरूतचूरनवनीततूलस्पर्शः, 'सव्वरयणामए' इत्यादिविशेषणकदम्बकं प्राग्ब्रूत् ॥

सेओ राया धारिणी देवी, सामी समोसठे, परिसा निग्गया, जाव राया पज्जुवासइ (सू० ४)
'सेओ राया धारिणी देवी जाव समोसरणं समत्त'मिति तस्यां आमलकल्पार्यां नगर्यां श्वेतो नाम राजा, तस्य समस्तान्तः-
पुरप्रधाना भार्या सकलगुणधारिणी धारिणीनामा देवी, 'जाव समोसरणं समत्त'मिति यावच्छब्दकरणाद्राजवर्णको देवीवर्णकः
समवसरणं चौपपातिकानुसारेण तावद्वक्तव्यं यावत्समवसरणं समाप्तं, तच्चैवं-'तत्थ णं आमलकप्पाए नयरीए सेओ नाम राजा
होत्था, महाहिमवंतमहंतमलयमंदरमहिंदसारे अच्चंतविमुद्धरायकुलवंसप्पसूए निरंतरं रायलक्खणविराइयंगमंगे वहुजणबहुमाणपूइए
सव्वगुणसमिद्धे खत्तिए सुइए मुद्धाभिसित्ते माउपिउजुजाए दय(व्व)पत्ते सीमंकरे सीमंकरे खेमंकरे मणुस्सिंदे जणवयपिया जण-
वयपाले जणवयपुरोहिए सेउकरे केउकरे नरपवरे पुरिसवरे पुरिससीहे पुरिसवग्घे पुरिसआसीविसे पुरिसवरपोंडरीए पुरिसवर-
गंधहत्थी अट्टे दित्ते वित्ते विच्छिन्नविपुलभवणसयणासणजाणवाहणाइन्ने बहुधणवहुजायख्वरजए आओगपओगसंपउत्ते विच्छिड्डिय-

पउरभत्तपाणे बहुदासीदासगोमहिसगवेल्पभुए पडिपुन्नजंतकोसकोट्टागाराउहघरे बहुदुव्वल्पच्चाभित्ते ओहयकंटयं मलयकंटयं
 उद्धियकंटयं अप्पडिकंटयं ओहयसत्तुं निहयसत्तुं मलयसत्तुं उद्धियसत्तुं निज्जियसत्तुं पराइयसत्तुं ववगयदुब्बिक्खदोसमारिभयविप-
 मुकं खेमं सिवं सुभिकूलं पसंतडिंवडमरं रज्जं पसासेमाणे विहरइ । तस्स णं सेयोरण्णो धारिणीनामं देवी होत्था, सुकुमालपाणि-
 पाया अहीणपडिपुण्णपंचिदियसरीरा लक्खणवंजणगुणोववेया माणुम्माणपमाणपडिपुण्णसुजायसव्वंगसुदरंगा ससिसोभागारकंतपि-
 यदंसणा सुरूवा करयलपरिमियपसत्थतिवलिवलयमज्जा कुंडल्लिहिय[वीण]गंडलेहा कोसुइयरयणियरविमलपडिपुण्णसोम-
 ययणा सिंगारागारचारुवेसा संगयगयहसियभणियचिट्ठियविलासललियसंलावनिउणजुत्तोवयारकुसला सुंदरथणजघणवयणकर-
 चरणयणलायणविलासकलिया सेएण रण्णा सद्धिं अणुरत्ता अविरत्ता इहे सद्धफरिसे रसरूवगंधे पंचविहे माणुस्सए कामभोगे
 पच्चणुभवमाणा विहरइ' एप राजदेवीवर्णकः, अस्य व्याख्या—'महयाहिमवतेति' महाहिमवान् हैमवतस्य क्षेत्रस्योत्तरतः सीमाकारी
 वर्षधरपर्वतः मलयः—पर्वतविशेषः सुप्रतीतो मन्दरो—मेरुमहन्द्रः—शक्रादिको देवराजस्तद्वत् सारः—प्रधानो महाहिमवन्तमहामलयमन्दर-
 महन्द्रसारः, तथा अत्यन्तविशुद्धे राजकुलवंशे प्रसूतोऽत्यन्तविशुद्धराजकुलवंशप्रसूतः, तथा 'निरन्तरं रायलक्खणविराइयंगमगे' इति
 निरन्तरम्—अपलक्षणव्यवधानाभावेन राजलक्षणैः—राज्यमूचकैर्लक्षणैर्विराजितानि अङ्गमङ्गानि—अङ्गप्रत्यङ्गानि यस्य स निरन्तर-
 राजलक्षणविराजिताङ्गमङ्गः, तथा बहुभिर्जनैः बहुमानेन—अन्तरङ्गप्रीत्या पूजितो बहुजनवहुमानपूजितः, कस्मादित्याह—'सव्वगुणस-
 मिद्धे' सर्वैः शौर्योपशामादिभिर्गुणैः समृद्धः—स्फीतः सर्वगुणसमृद्धः ततो बहुजनवहुमानपूजितो, गुणवत्सु प्रायः सर्वेषामपि बहुमानसम्भवात्,
 तथा 'खत्तिये' इति क्षत्रस्यापत्यं क्षत्रियः 'क्षत्रादिय' इति इयप्रत्ययः, अनेन नवमाष्टमादिनन्दवत् राजकुलप्रसूतोऽपि न हीन-

जातीयः, किन्तु उत्तमजातीय इत्यावेदितं, तथा 'मुदितः' सर्वकालं हर्षवान्, प्रत्यनीकोपद्रवासम्भवात्, तदसम्भवश्च प्रत्यनीकाना-
मेवाभावात्, तथा चाह—'मुद्धाभिसित्ते' प्रायः सर्वैरपि प्रत्यन्तराजैः प्रतापसहमानैर्नान्यथाऽस्माकं गतिरिति परिभाव्य मूर्द्धभिः—
मस्तकैरभिपिक्तः—पूजितो मूर्धाभिपिक्तः, तथा मातृपितृभ्यां सुजातो मातृपितृसुजातः, अनेन समस्तगर्भाधानप्रभृतिसम्भविदोपविकल
इत्यावेदितः, तथा दया(द्रव्य)प्राप्तः स्वभावतः शुद्धजीवद्रव्यत्वात्, तथा सेवागतानामपूर्वापूर्ववृषाणां सीमा—मर्यादां करोति यथा एवं वृत्ति-
तव्यमेवं नेति सीमङ्करः, तथा पूर्वपुरुषपरम्परायातां स्वदेशप्रवर्त्तमानां सीमा—मर्यादां धारयति न तु विलुम्पतीति सीमन्धरः,
तथा क्षेमं—वशवर्त्तिनां उपद्रवाभावं करोति क्षेमङ्करः चौरादिसंहारात् तथा तत् धारयति आरक्षकनियोजनात् क्षेमन्धरः, अत एव
मनुष्येन्द्रः, तथा जनपदस्य पितेव जनपदपिता, कथं पितेवेत्यत आह—'जनपदपालः' जनपदं पालयतीति जनपदपालः, ततो भवति
जनपदस्य पितेव, तथा जनपदस्य शान्तिकारितया पुरोहित इव जनपदपुरोहितः, तथा सेतुः—मार्गस्तं करोतीति सेतुकरः, मार्ग-
देशक इति भावः, केतुः—चिह्नं तत्करोतीति केतुकरः, अद्भुतसंविधानकारीति भावः, तथा नरेपु—मनुष्येषु मध्ये प्रबरो—नरप्रवरः,
स च सामान्यमनुष्यापेक्षयापि स्यादत आह—'पुरिसवरे' पुरुषेषु—पुरुषाभिमानेषु मध्ये वरः—प्रधान उत्तमपर्युषोपेतत्वादिति पुरुष-
वरः, यतः पुरुषः सिंह इवाप्रतिमह्यतया पुरुषसिंहः, तथा पुरुषो व्याघ्र इव शूरतया पुरुषव्याघ्रः, पुरुष आसीविष इव दोषविना-
शनशीलतया पुरुषासीविषः पुरुषः वरपुण्डरीकमिवोत्तमतया भुवनसरोवरभूषकत्वात् पुरुषवरपुण्डरीकः, पुरुषः वरगन्धहस्तीव परानसह-
मानान् प्रतीति पुरुषवरगन्धहस्ती ततो भवति पुरुषवरः, तथा आढ्यः—समृद्धो दीप्तः शरीरत्वचा देदीप्यमानत्वात् हस्तो वा हस्तारि-
मानमर्दनशीलत्वात् अत एव वित्तो—जगत्प्रतीतो, यदुक्तमाढ्य इति तदेव सार्वस्तरमुपदर्शयति—'विच्छिण्णे'त्यादि, विस्तीर्णानि-

विस्तारवन्ति विपुलानि-प्रभूतानि भवनानि-गृहाणि शयनानि आसनानि च प्रतीतानि यानानि-रथादीनि वाहनानि-अश्वादीनि
 एतैराकीर्णो-व्याप्तो युक्तो विस्तीर्णविपुलभवनशयनासनयानवाहनाकीर्णः, तथा बहुधनं बहुजातरूपं-सुवर्णं रजतं च-रूपं यस्य
 स बहुधनबहुजातरूपरजतः, तथा आयोगप्रयोगसम्प्रयुक्तः-आवाहनविसर्जनकुशलः, तथा विच्छिदितं-तथाविधिविशिष्टोपकाराकारि-
 तथा विस्पृष्टकुण्डिकादिषु प्रचुरं भक्तपानं यस्मिन् राज्यमनुशासति स विच्छिदितप्रचुरभक्तपानः, अनेन पुण्याधिकतया न तस्मिन्
 राज्यमनुशासति दुर्भिक्षमभूदिति कथितं, तथा बहूनां दासानां गवां-वलीवर्द्दानां महिषाणां गवां-स्त्रीगवानां एडकानां
 च प्रभुः बहुदासीदासगोमहिषगवेल्लप्रभुः, ततः स्वार्थिकप्रत्ययविधानात् प्रभुः, तथा परिपूर्णानि-भूतानि यन्त्रकोशकोष्ठागाराणि
 यन्त्रगृहाणि कोशगृहाणि-भाण्डागाराणि कोष्ठगृहाणि इति भावः, आयुधगृहाणि च यस्य स प्रति-
 पूर्णयन्त्रकोशकोष्ठागारायुधगृहः, तथा वलं शारीरिकं मानसिकं च यस्यास्ति स बलवान्, दुर्बलप्रत्ययमित्रो, दुर्बलानामकारणवत्सल
 इति भावः, एवंभूतः सन् राज्यं प्रशासत् विहरति-अवतिष्ठते इति योगः, कथम्भूतं राज्यमित्याह-अपहतकण्टकं, इह देशोपद्रव-
 कारिणश्चरुः कण्टकाः ते अपहता अवकाशानासादनेन स्थगिता यस्मिन् तत् अपहतकण्टकं, तथा मलिताः-उपद्रवं कुर्वाणा मान-
 म्लानिमापादिताः कण्टका यत्र तन्मलितकण्टकं, तथा उद्धृताः स्वदेशत्याजनेन जीवितत्याजनेन वा कण्टका यत्र तत् उद्धृतकण्टकं,
 तथा न विद्यते प्रतिमल्लः कण्टको यत्र तदप्रतिमल्लकण्टकं, तथा 'ओहयसत्सु' इति प्रत्यनीकाः राजानः शत्रवस्ते अपहताः स्वावकाशमलभ-
 मानीकृता यत्र तत् अपहतशत्रु तथा निहताः-रणाङ्गणे पातिताः शत्रवो यत्र तन्निहतशत्रु, तथा मलिताः-तद्गतसैन्यत्रासापादनतो मान-
 म्लानिमापादिताः शत्रवो यत्र तत् मलितशत्रु, तथा स्वातन्त्र्यच्यावनेन स्वदेशच्यावनेन जीवितच्यावनेन वा उद्धृताः शत्रवो यत्र तत्

उद्धतशत्रु, एतदेव विशेषणद्वयेन व्याचष्टे—निर्जितशत्रु, पराजितशत्रु, तथा व्यपगतं दुर्भिक्षं दोषो मारिश्च यत्र तत् व्यपगतदुर्भिक्षदोष-
मारि, तथा भयेन स्वदेशोत्थेन परचक्रकृतेन वा विप्रमुक्तं, अत एव क्षेमं—निरुपद्रवं शिवं—शान्तं सुभिक्षं शोभना—शुभा भिक्षा दर्शनिनां
दीनानाथादीनां च यत्र तत् सुभिक्षं, तथा प्रशान्तानि डिम्बानि—विघ्ना इमराणि—राजकुमारादिकृतविकृतविड्वरा यत्र तत्प्रशान्तडिम्बवडमरं।
देवीवर्णकं—‘सुकुमालपणिपाया’ इति सुकुमारौ पाणी पादौ च यस्याः सा सुकुमारपाणिपादा, तथा अहीनानि—अन्यूनानि स्वरूपतः प्रति-
पूर्णाणि लक्षणतः पञ्चापीन्द्रियाणि यस्मिन् तथाविधं शरीरं यस्याः सा अहीनप्रतिपूर्णपञ्चेन्द्रियशरीरा, तथा लक्षणानि—स्वस्तिकचक्रा-
दीनि व्यञ्जनानि—मपीतिलकादीनि गुणाः—सौभाग्यादयस्तैरुपपेता लक्षणव्यञ्जनगुणोपपेता, उप अप इति शब्दत्रयस्थाने
‘पृपोदरादय’ इत्यपाकारस्य लोपे उपपेता इति द्रष्टव्यं, ‘माणुम्माणपमाणपडिपुणसुजायसवंगसुदंरंगी’ इति तत्र मानं—जलद्रोण-
प्रमाणता, कथमिति चेत्, उच्यते, जलस्यातिभृते कुण्डे पुरूपे स्त्रियां वा निवेशितायां यज्जलं निस्सरति तद्यदि द्रोणप्रमाणं भवति
तदा पुरूपः स्त्री वा मानमाप्त उच्यते, तथा उन्मानं—अर्द्धभारप्रमाणता, सा चैवं—तुलायामारोपितः पुरूपः स्त्री वा यद्यर्द्धभारं तुलति
तदा स उन्मानमाप्तोऽभिधीयते, प्रमाणं—स्वाङ्गुलेनाष्टोत्तरशतोच्छ्रयिता, ततो मानोन्मानप्रमाणैः प्रतिपूर्णाणि—अन्यूनानि सुजातानि—
जन्मद्रोपरहितानि सर्वाणि अङ्गानि—शिरःप्रभृतीनि यानि तैः सुन्दराङ्गी मानोन्मानप्रमाणप्रतिपूर्णासुजातसर्वाङ्गसुन्दराङ्गी, तथा
शशिवन्तोमाकारम्—अरौद्राकारं कान्तं—कमनीयं म्रियं—द्रष्टृणामानन्दोत्पादकं दर्शनं—रूपं यस्याः सा शशिसोमाकारकान्तप्रियदर्शना,
अत एव सुख्या, तथा करतलपरिमितो—शुष्टिग्राह्यः प्रशस्तलक्षणोपेतस्त्रिवलीको—बलित्रयोपेतो रेखात्रयोपेतो बलिको—बलवान् मन्थ्यो—
मन्थभागो यस्याः सा करतलपरिमितप्रशस्तत्रिवलीकबलिकमन्थ्या, तथा कुण्डलाभ्यां उल्लिखिता—घृष्टा गण्डलेखा—कपोलविरचितमृग-

मदादिरेखा यस्याः सा कुण्डलोच्छ्रितगण्डलेखा, 'कोमुड्यरयणियरविलपडिपुण्णसोमवयणा' कौमुदी-कार्तिकीपौर्णमासी तस्यां
रजानिकरः-चंद्रमास्तद्वद्विमलं-निर्मलं प्रतिपूर्णम्-अन्यूनातिरिक्तमानं सौम्यम्-अरौद्राकारं वदनं यस्याः सा तथा, शृङ्गारस्य-रस-
विशेषस्यागारमिवागारं, अथवा शृङ्गारो-मण्डनभूषणोटोपस्तत्प्रधान आकारः-आकृतिर्यस्याः सा तथा, चारु वेपो-नेपथ्यं यस्याः
सा तथा, ततः कर्मधारयः, शृङ्गारगारचारुवेषा, तथा सङ्गता ये गतहसितभणितचेष्टितविलासललितसंलापनिपुणयुक्तोपचार-
कुशला, तत्र सङ्गतं नासङ्गतं गतं यदगुप्ततया तद्ब्रूहस्यैवान्तर्गमनं न तु वहिः स्वेच्छाचारितया सङ्गतं हसितं-यत्कपोलविकाशमात्र-
सूचितं न त्वदृष्टहासादि 'हसियं कपोलकहकहिय' मिति वचनात्, सङ्गतं भणितं यत्समागते प्रयोजने नर्मभणितिपरिहारेण
विवक्षितार्थमात्रप्रतिपादनं सङ्गतं चेष्टितं यत्कुचजघनाधवयवाच्छादनपरतयोपवेशनशयनोत्थानादि सङ्गतो विलासः-स्वकुलौ-
चित्येन शृङ्गारादिकरणं, तथा सुन्दरै स्तनजघनवदनकरचरणनयनलावण्यविलासैः कलिता, अत्र विलासः-स्थानासनगमनादि-
रूपश्रेष्ठविशेषः, उक्तं च-"स्थानासनगमनानां, हस्तश्रूनेत्रकर्मणां चैव । उत्पद्यते विशेषो यः श्लिष्टोऽसौ विलासः स्यात् ॥ १ ॥"
अन्ये त्वाहुः-विलासो नेत्रजो विकारः, तथा चोक्तं-"हावो मुखविकारः स्यात्, भावश्चित्तसमुद्भवः । विलासो नेत्रजो ज्ञेयो,
विभ्रमो भ्रूसमुद्भवः ॥ १ ॥" "ते णं कालेणं ते णं समएणं समणे भगवं महावीरे जाव चउतीसबुद्धवयणाइसेससंपत्ते पणतीस-
सच्चवयणातिसेससंपत्ते आगासगएणं चक्केणं आगासगतेणं छत्तेणं आगासगयाहिं सेयचामराहिं आगासफालिहमएणं सपायपीढेण
सीहासणेण पुरतो धम्मज्झएणं पगडिज्जमाणेणं चउदसहिं समणसाहस्सीहिं छत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहिं सद्धिं सम्परिवुडे
पुव्वाणुपुण्विं चरमाणे गामाणुगामं दुइज्जमाणे सुहं सुहेणं विहरमाणे जेणेव आमलकप्पा नयरी जेणेव वणसंडे जेणेव

असोगत्ररपर्यवे जेणेव पुढविसिलापट्टे तेणेव उवागच्छइ, २ चा अहापडिख्वं उगहं उगिण्हिता असोगवरपायवस्स अहे पुढविसिलापट्टंगसि पुरत्याभिषुहे संपलिअंकनिसन्ने संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरति” । इदं सुगमं, नवरं ‘जाव चोत्तीसाए’ इत्यत्र यावच्छब्दकरणात् ‘आइकरे तित्थगरे’ इत्यादिकः समस्तोऽपि औपपातिकग्रन्थप्रसिद्धो भगवद्वर्णको वाच्यः, स चातिगरीयानिति न लिख्यते, केवलमौपपातिकग्रन्थादवसेयः, ‘चोत्तीसाए बुद्धवयणातिसेससंपत्ते’ चतुस्त्रिंशद् बुद्धानां-भगवता-मर्हता वचनप्रमुखाः ‘सर्वस्वभायानुगतं वचनं धर्मावबोधकर’मित्यादिना उक्तस्वरूपा ये अतिशेषा-अतिशयास्तान् प्राप्तश्चतुस्त्रिंशद्बुद्धवचनातिशेषसम्भासः, इह वचनातिशेषस्योपादानमत्यन्तोपकारितया प्राधान्यव्यापनार्थम्, अन्यथा देहवैमल्यादयस्ते पठयन्ते, तथा (चार)-देहे विमलसुगन्धं आमयपरसेयवज्जियं अरयं । रहिरं गोक्खवीराभं निव्विस्सं पंडुरं मंस ॥ १ ॥ मित्यादि, ‘पणतीसाए सच्चवयणातिसेससंपत्ते’ पञ्चत्रिंशत् ये सत्यवचनस्यातिशेषा-अतिशयास्तान् सम्भासः पञ्चत्रिंशद्बुद्धवचनातिशेषसम्भासः, ते चापी सत्यवचनातिशेषाः-संस्कारवत्वं १ उदात्तत्वं २ उपचारोपेतत्वं ३ गम्भीरशब्दत्वं ४ अनुनादित्वं ५ दक्षिणत्वं ६ उपनीतरागत्वं ७ महार्थत्वं ८ अव्याहृतपौर्वापर्यत्वं ९ शिष्टत्वं १० असन्दिग्धत्वं ११ अपहृतान्योत्तरत्वं १२ हृदयग्राहित्वं १३ देशकालयुतत्वं १४ तत्त्वानुरूपत्वं १५ अमकीर्णप्रसृतत्वं १६ अन्योऽन्यशृहीतत्वं १७ अभिजातत्वं १८ अतिस्निग्धमधुरत्वं १९ अपरमर्मेवेधित्वं २० अर्थधर्माभ्यासानुपेतत्वं २१ उदात्तत्वं २२ परनिन्दात्मोत्कर्षविप्रसृत्त्वं २३ उपगतश्लाघत्वं २४ अनपनीतत्वं २५ उत्पादिताविच्छिन्नकौतूहलत्वं २६ अद्भुतत्वं २७ अनतिविलम्बित्वं २८ विभ्रमविक्षेपकिलिकिश्रितादिवियुक्तत्वं २९ अनेकजातिसंश्रयद्विविचित्रत्वं ३० आहितविशेषत्वं ३१ साकारत्वं ३२ सत्त्वपरिसृष्टीतत्वं ३३ अपरिखेदितत्वं ३४ अब्युच्छेदितत्वं ३५ वेति,

तत्र संस्कारवत्त्वं संस्कृतादिलक्षणयुक्तत्वं, उदात्तत्वं उच्चैर्वाचिता उपचारोपेतत्वम्—अग्राम्यता, गम्भीरशब्दत्वं मेघस्येव, अनुनादिता
 प्रतिरवोपेतत्वं, दक्षिणत्वं सरलता, उपनीतरागत्वं—उत्पादिता श्रोतृजने स्वविषयबहुमानता, एते सप्त शब्दापेक्षा अतिशयाः, अत
 ऊर्द्धं त्वर्थीश्रयाः, तत्र महार्थत्वं—परिपुष्टार्थाभिधायिता, अब्याहृतपौर्वापर्यत्वं—पूर्वापरवाक्याविरोधः, शिष्टत्वं वक्तुः शिष्टत्व-
 सूचनात्, असन्दिग्धत्वं परिस्फुटार्थप्रतिपादनात्, अपटुतान्योत्तरत्वं—परदूषणाविषयता, हृदयग्राहित्वं—दुर्गमस्याप्यर्थस्य परहृदये
 प्रवेशकरणं, देशकालाव्यतीतत्वं प्रस्तुतोचितता, तत्त्वानुरूपत्वं—विवक्षितवस्तुस्वरूपानुसारिता, अप्रकीर्णप्रसृतत्वं—सम्बन्धाधिकार-
 परिमितता, अन्योऽन्यप्रगृहीतत्वं—पदानां वाक्यानां वा परस्परसापेक्षता, अभिजातत्वं—यथाविवक्षितार्थाभिधानशीलता, अतिस्निग्ध-
 मधुरत्वं—बुभुक्षितस्य घृतगुडादिवत्परमसुखकारिता, अपरमर्मेवेधित्वं—परमर्मानुदग्धृदनशीलता, अर्थधर्माभ्यासानपेतत्वं—अर्थधर्मप्रति-
 वद्धता, उदारत्वं—अतिविशिष्टगुण्युक्तता अतुच्छार्थप्रतिपादकता वा, परनिन्दात्मोत्कर्षविप्रयुक्तत्वं प्रतीतं, उपगतश्लाघत्वं—
 उक्तगुणयोगतः प्राप्तश्लाघता, अनुपनीतत्वं—कारककालवचनलिङ्गादिव्यत्ययरूपवचनदोषापेताता, उत्पादिताविच्छिन्नकुतूहलत्वं—
 श्रोतॄणां स्वविषये उत्पादितं—अनितमविच्छिन्नं कौतूहलं—कौतुकं येन तत्तथा तद्भावस्तत्त्वं, श्रोतॄषु स्वविषयान्द्रुतविस्मयकारितेति भावः,
 अद्रुतत्वमनतिविलम्बित्वं च प्रतीतं, विभ्रमविक्षेपकिलिकिञ्चितादिवियुक्तत्वमिति—विभ्रमो—वक्तुर्भ्रान्तमनस्कता विक्षेपो—वक्तुरेवाभिधे-
 यार्थं प्रत्यनासक्तता किलिकिञ्चितं—रोषभयलोभादिभावानां युगपदसकृत्करणं आदिशब्दान्मनोदोषान्तरपरिग्रहः तैर्वियुक्तं यत्तत्तथा
 तद्भावस्तत्त्वं, अनेकजातिसंश्रयाद्विचित्रत्वं—सर्वभाषानुयायितया चित्ररूपता, आहिताविशेषत्वं—शेषपुरुषवचनापेक्षया शिष्येषूत्पादितमति-
 विशेषता, साकारत्वं—विच्छिन्नपदवाक्यता, सत्त्वपरिगृहीतत्वम्—ओजस्विता, अपरिखेदित्वम्—अनायाससम्भवात्, अव्यवच्छेदित्वं—

श्रीराजप्रश्नी
मलयगिरी-
या वृत्तिः
॥ १३ ॥

विवक्षितार्थसम्यक्सिद्धिं यावदविच्छिन्नवचनप्रमेयतेति । 'आगासफालियामएणं' आकाशस्फटिकं—यदाकाशवत् अतिस्वच्छं स्फटिकं तन्मायेन 'धम्मज्झएणं'ति धर्मचक्रवर्तित्वसूचकेन केतुना महेन्द्रध्वजेनेत्यर्थः, तथा 'पुव्वाणुपुंवि चरमाणे' इति पूर्वानुपूर्व्या क्रमेणेत्यर्थः चरन्—सञ्चरन्, एतदेवाह—'गामाणुगामं दूइज्जमाणे' इति ग्रामश्चानुग्रामश्च—विवक्षितग्रामादनन्तरं ग्रामो ग्रामानुग्रामं, तत् द्रवन्—गच्छन्, एकस्मादनन्तरं ग्राममनुल्लङ्घयन् इत्यर्थः, अनेनाप्रतिबद्धविहारिता ख्यापिता, तत्राप्यौत्सुक्याभावमाह—'सुहंसुहेणं विहरमाणे' सुखंसुखेन—शरीरखेदाभावेन संयमवाधाविरहेण च ग्रामादिषु विहरन्—अवतिष्ठमानो 'जणेवे'ति प्राकृतत्वात्सप्तम्यर्थे तृतीया यस्मिन्नेव देशे आमलकल्पा नगरी यस्मिन्नेव च प्रदेशे वनखण्डो यस्मिन्नेव देशे सोऽनन्तरोक्तस्वरूपः शिलापट्टकः 'तेणामेवे'ति तस्मिन्नेव देशे उपागच्छति, उपागत्य च पृथिवीशिलापट्टके पूर्वाभिमुखः, तीर्थकृतो हि भगवन्तः सदा समवसरणे पृथिवीशिलापट्टके वा देशनायै पूर्वाभिमुखा अवतिष्ठन्ते संपर्यङ्कनिपण्णाः, संयमेन तपसा चात्मानं भावयन् विहरन् आस्ते ॥ ततः पर्पन्निर्गमो वाच्यः, स चैवं—तए णं आमलकल्पानयरीए सिंघाडगतियचउक्कचच्चरउम्भुहमहापहेसु बहुजणो अण्णमणं एवमाइक्खइ एवं भासेइ एवं पण्णवेइ एवं परूवेइ—एवं खलु देवाणुप्पिया ! समणे भगवं महावीरे जाव आगासगएणं छत्तेणं जाव संजमेणं तवसा अपपाणं भावेमाणे विहरति, तं महाफलं खलु देवाणुप्पियाणं तहारूवाणं अरहंताणं नामगोयस्सवि सवणयाए किमंग पुण अभिगमणवंदणनमंसणपडिपुच्छणपज्जुवासणयाए ?, तं सेयं खलु एगस्सवि आयरियस्स धम्मियस्स सुवयणस्स सवणयाए, किमंग पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए ?, तं गच्छामो णं देवाणुप्पिया ! समणं भगवं महावीरं वंदांमो णमंसामो सक्कारेमो सम्माणेमो कल्लाणं मंगलं देवयं चैइयं पज्जुवासेमो, एयं तं इहभवे परमेवे य हियाए (सुहाए खमाए निस्सेसाए) आणुगामियत्ताए भविस्सइ, तए णं आमलकप्पाए

राजादिपर्यु-
पासना

सू० ४

॥ १३ ॥

नयरीण् बह्वे उगगा भोगा' इत्याद्यौपपातिकग्रन्थोक्तं सर्वमवसातव्यं यावत् समग्राऽपि राजप्रभृतिका परिषत्पर्युपासीना अवातिष्ठते ॥
ते णं काले णं ते णं समए णं स्वरियाभे देवे सोहम्मे कल्पे स्वरियोभे विमाणे समाए सुहम्माए स्वरिया-
भंसि सिंहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं चउहिं अगमहिस्सीहिं सपरिवाराहिं तिहिं परिसाहिं
सत्तहिं अणियाहिं सत्तहिं अणियाहिवईहिं सोलसहिं आयरकूखेदेवसाहस्सीहिं अन्नेहि य बह्हाहिं स्वरियाभ-
विमाणवासीहिं वेमाणिएहिं देवेहिं देवीहि य सद्धिं संपरिवुडे महयाऽऽहयनट्टगीयवाइयंततीतलतालतु-
डियघणमुइंगपडुप्पवादियरवेणं दिव्वाइं भोगभोगांइं भुंजमाणे विहरति, इमं च णं केवलकण्णं जंबुदीवं
दीवं विउलेणं ओहिणा आभोएमाणे २ पासति ।

'ते णं काले ण'मित्यादि, ते इति प्राकृतशैलीवशात्तस्मिन्निति द्रष्टव्यं, यस्मिन्काले भगवान् वर्द्धमानस्वामी साक्षाद्विहरति तस्मि-
न्काले 'ते णं समए णं'ति तस्मिन् समये यस्मिन्नवसरे भगवानान्नाशालवने चैत्येदेशनां कृत्वोपरतस्तस्मिन्नवसरे इति भावः, सूर्याभो-
नाम्ना देवो, नामशब्दो ह्यव्ययरूपोऽप्यस्ति, ततो विभक्तिलोपः, ततो सौधर्माख्ये कल्पे यत्सूर्याभनामकं विमानं तस्मिन् या सभा
सुधर्माभिया तस्यां यत्सूर्याभाभिधानं सिंहासनं तत्रोपविष्टः सन्निति गम्यते, 'चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं' इति समाद्युने तिविभ-
वादी भवाः सामानिकाः, अन्ध्यात्मादिच्वादिकण्, विमानाधिपतिमूर्याभदेवसदृशद्युतिविभवादिका देवा इत्यर्थः, ते च मातृपितृगुरू-
पाध्यायमहत्तरवत्सूर्याभदेवस्य पूजनियाः, केवलविमानाधिपतित्वहीना इति सूर्याभं देवं स्वामिनं प्रतिपन्नाः, तेषां सहस्राणि सामा-

निकसहस्राणि तैश्चतुर्भिः, प्राकृतत्वाच्च सूत्रे सकारस्य दीर्घत्वं स्त्रीत्वं च, 'चतस्रभिरग्रमहिषीभिः' इह कृताभिषेका देवी महिषीत्युच्यते, सा च स्वपरिवारभूतानां सर्वासामपि देवीनामग्रे इत्याद्याः, अग्राश्च ता महिव्यश्च अग्रमहिव्यस्ताभिश्चतस्रभिः, कथम्भूताभिरित्याह—'सपरिवाराभिः' परिवारः सह यासां ताः सपरिवारास्ताभिः, परिवारश्चैकैकस्या देव्याः सहस्रं २ देवीनां, तथा तिस्रभिः पर्षद्भिः, तिस्रो हि विमानाधिपतेः सर्वस्यापि पर्षदः, तद्यथा—अभ्यन्तरा मध्या वाह्या च, तत्र या वयस्यमण्डलीकस्थानीया परममित्रसंहतिसदृशी सा अभ्यन्तरपर्षद्, तथा सहापर्यालोचितं स्वल्पमपि प्रयोजनं न विदधाति, अभ्यन्तरपर्षदा सह पर्यालोचितं यस्यै निवेद्यते यथेदमस्माकं पर्यालोचितं सम्मतमागतं युष्माकमपीदं सम्मतं किंचा नेति सा मध्यमा, यस्याः पुनरभ्यन्तरपर्षदा सह पर्यालोचितं मध्यमया च सह दृढीकृतं यस्यै करणायैव निरुह्यते यथेदं क्रियतामिति सा वाह्या, तथा 'सत्तहिं अणिण्हिं' इति अनीकानि—सैन्यानि, तानि च सप्त, तद्यथा—हयानीकं गजानीकं रथानीकं पदात्यनीकं वृषभानीकं गन्धर्वानीकं नाड्यानीकं, तत्राद्यानि पञ्चानीकानि सङ्ग्रामाय कलयन्ते, गन्धर्वनाड्यानीके पुनरुपभोगाय, तैः सप्तभिरनीकैः, अनीकानि स्वस्वाधिपतिव्यतिरेकेण न सस्यक् प्रयोजने समागते सत्युपकलयन्ते ततः सप्तानीकाधिपतयोऽपि तस्य वेदितव्याः, तथा चाह—'सत्तहिं अणियाहिवईहिं,' तथा 'षोडशभिरात्परक्षदेवसहस्रै'रिति विमानाधिपतेः सूर्याभस्य देवस्यात्मानं रक्षयन्तीत्यात्परक्षाः, 'कर्मणोऽणि' त्यण् प्रत्ययः, ते च शिरस्त्राणकल्पाः, यथा हि शिरस्त्राणं शिरस्याविर्द्धं प्राणरक्षकं भवति तथा तेऽभ्यात्परक्षका गृहीतधनुर्दण्डादिप्रहरणाः समन्ततः पृष्ठतः पार्श्वतोऽग्रतश्चावस्थायिनो विमानाधिपतेः सूर्याभस्य देवस्य प्राणरक्षकाः, देवानामपायाभात्रात् तेषां तथाग्रहणपुरस्सरमवस्थानं निरर्थकमिति चेत्, न, स्थितिमात्रपरिपालनहेतुत्वात् प्रकर्षहेतुत्वाच्च, तथा हि ते समन्ततः सर्वासु दिक्षु गृहीतप्रहरणा ऊर्द्धस्थिता अवतिश्रुतानाः

श्रीराजप्रश्नी
मलयगिरी-
या द्युतिः

॥ १४ ॥

स्वनायकशरीररक्षणपरायणाः स्वनायकैकनिषण्णदृष्टयः परेषामसहमानानां क्षोभमापादयन्तो जनयन्ति स्वनायकस्य परां प्रीतिमिति,
 एते च नियतसङ्ख्याकाः सूर्याभस्य देवस्य परिवारभूता देवा उक्ताः, ये तु तस्मिन् सूर्याभे विमाने पौरजनपदस्थानीया ये त्वाभि-
 योग्याः—दासकल्पास्तेऽतिभूयांसः आस्थानमण्डल्यामपि चानियतसङ्ख्याका इति तेषां सामान्यत उपादानमाह—‘अत्रेहिं वहूहिं सूरियाभ-
 विमाणवासीहिं देवेहिं देवीहि य सद्धिं संपरिवुडे’ एतैः सामानिकप्रभृतिभिः सार्द्धं संपरिवृतः—सम्यग्नायकैकचित्ताराधनपरतया परिष्टतः,
 ‘महयाऽऽहये’त्यादि, महता रवेणेति योगः ‘आहया’ इति आख्यानकप्रतिबद्धानीति वृद्धाः, अथवा अहतानि—अव्याहतानि, अक्षतानीति
 भावः, नाट्यगीतवादितानि च तन्त्री—वीणा तला—हस्ततालाः कंसिकाः तुटितानि—शेपतूर्याणि, तथा घनो—घनसदृशो ध्वनिसाधर्म्यत्वात्
 यो मृदङ्गो—मर्दलः पडुना—दक्षपुरुषेण प्रवादितः, तत एतेषां पदानां द्वन्द्वः, तेषां यो रवस्तेन, दिव्यान्—दिवि भवान् अतिप्रधाना-
 नित्यर्थः, ‘भोगभोगां’ इति भोगार्हा ये भोगाः—शब्दादयस्तान्, सूत्रे नपुंसकता प्राकृतत्वात्, प्राकृते हि लिङ्गव्यभिचारः, यदाह
 पाणिनिः स्वप्राकृतलक्षणे—‘लिङ्गं व्यभिचार्यपी’ति, शुद्धानो ‘विहरति’ आस्ते, न केवलमास्ते किंत्विमं—प्रत्यक्षतया उपलभ्यमानं
 ‘केवलकल्पं’ ईषदपरिसमाप्तं केवलं—केवलज्ञानं केवलकल्पं, परिपूर्णतया केवलसदृशमिति भावः, जम्बा रत्नमय्या उत्तरकुरुवा-
 सिन्या उपलक्षितो द्वीपो जम्बूद्वीपस्तं जम्बूद्वीपाभिधानं द्वीपं ‘विपुलेन’ विस्तीर्णोर्नावाधिना, तस्य हि सूर्याभस्य देवस्यावधिरथः
 प्रथमां पृथिवीं यावत्तिर्यक् असङ्ख्येयान् द्वीपसमुद्रानिति भवति विस्तीर्णस्तेनाभोगयन्—परिभाषयन् पश्यति, अनेन सत्यप्यवधौ
 यदि तं ज्ञेयविषयमाभोगं न करोति तदा न किञ्चिदपि तेन जानाति पश्यति वेत्यावेदितं ॥

तस्य समणं भगवं महावीरं जंबूद्वीवे भारहे वासे आमलकण्याए नयरीए बहिधा अंबसालवणे चेइए

अहापडिरूवं उंगह उगिगण्हिता संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणं पासति, पासित्ता हट्टुट्टुचित्त-
माणंदिए णंदिए पीइमणे परमसोमणस्सिए हरिसवसविसप्पमाणहिएए विकसियवरकमलणयणे पय-
लियवरकडगतुडियेकेउरसउडकुंडलहारविरायंतरइयवच्छे पालंवपलंवमाणघोलंतभूसणधरे ससंभमं तुरिय-
चवलं सुरवरे (जाव) [सीहासणाओ अब्भुट्टुइ २ ता पायपीढाओ पच्चोरुहति, २ ता एगसाडियं उत्तरासंगं
करेति, २ ता सत्तट्टुपयाइं तित्थयरामिमुहे अणुगच्छति, २ ता वामं जाणुं अंचेति, २ ता दाहिणं
जाणुं धरणितलंसि णिहट्टु तिक्खुत्तो मुद्धाणं धरणितलंसि णिवेसेइ, णिवेसित्ता ईसिं पच्चुन्नमइ, ईसिं
पच्चुन्नमइत्ता करतलपरिगहियं दसणहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु एवं वयासी-णमोऽत्थु णं अरि-
हंताणं भगवंताणं आदिगराणं तित्थगराणं सयंसंबुद्धाणं पुरिसोत्तमाणं पुरिससीहाणं पुरिसवरपुंडरीयाणं
पुरिसवरगंधहत्थीणं लोगुत्तमाणं लोगनाहाणं लोगहिआणं लोगपईवाणं लोगपज्जोयगराणं अभयदयाणं
चक्खुदयाणं मग्गदयाणं जीवदयाणं सरणदयाणं बोहिदयाणं धम्मदेसयाणं धम्मनायगाणं
धम्मसारहीणं धम्मवरचारंतं चक्कवट्ठीणं अप्पडिहवरनाणंदंसणधराणं वियट्टुछउमाणं जिणाणं जावयाणं
तिण्णाणं तारयाणं बुद्धाणं बोहयाणं मुत्ताणं मोयगाणं सब्बूणं सब्बदरसीणं सिवमयलमरुयमणं-
तमक्खयमव्वावाहमपुणरावत्तं सिद्धिगइनामधेयं ठाणं संपत्ताणं, नमोऽत्थु णं समणस्स भगवओ

महावीरस्स जाव संपाविउकामस्स, वंदामि णं भगवन्तं तत्थगयं इह गते] पासइ मे भगवं तत्थ गते
 इहगतंतिक्कडु वंदति णमंसति वंदित्ता णमंसित्ता सीहासणवरगए पुब्बाभिमुहं सणिसणणे । (सू० ५) तए णं
 तस्स सुरियाभस्स इमे एतारूवे अब्भत्थित्ते चिंतिते मणेगते संकण्णे समुपज्जित्था

‘तत्र’ तस्मिन्विपुलेनावधिना जम्बूद्वीपविषये दर्शने प्रवर्तमाने सति ‘श्रमणं’ श्राम्यति—तपस्यति नानाविधमिति श्रमणः, भगः—
 समग्रैश्वर्यादिलक्षणः, उक्तं च—“ऐश्वर्यस्य समग्रस्य, रूपस्य यशसः श्रियः । धर्मस्याथ प्रयत्नस्य, पण्णां भग इतीङ्गना ॥ १ ॥ ”
 भगोऽस्यास्तीति भगवान् भगवन्तं ‘सुर वीर विक्रान्तौ’ वीरयति—कषायान् प्रति विक्रामति स्मेति वीरः महांश्वसौ वीरश्च महा-
 वीरस्तं, जम्बूद्वीपे भारते वर्षे आमलकल्पायां नगर्यां वहिराम्रशालवने चैत्ये अशोकवरपादपस्याथः पृथिवीगिलापट्टके सम्पर्यङ्क-
 निषण्णं श्रमणगणसमृद्धिसंपरिष्टत प्रतिरूपमवग्रहं गृहीत्वा संयमेन तपसा आत्मानं भावयन्तं पश्यति, द्रष्टुं च—‘हृदुडुमाणंदिए’ इति,
 हृष्टुष्टोऽतीवतुष्ट इति भावः, अथवा हृष्टो नाम विस्मयमापन्नो, यथा—अहो भगवानास्ते इति, तुष्टः—सन्तोषं कृतवान्, यथा—भव्य-
 मभूत् यन्मया भगवानालोकितः, तोषवशादेव चित्तमानन्दितं—स्फीतीभूतं ‘डु नदि समृद्धाविति वचनात्, यस्य स चित्तानन्दितः,
 सुखादिदर्शनात्पाक्षिको निष्ठान्तस्य परनिपातः, मकारः प्राकृतत्वाद्वाक्षणिकस्ततः पदत्रयस्य पदद्वय २ मीलने कर्मधारयः, ‘पीइमणे
 इति’ प्रीतिर्मनासि यस्यासौ प्रीतिमनाः, भगवति बहुमानपरायण इति भावः, ततः क्रमेण बहुमानोत्कर्षवशात् ‘परमसोमणस्सिए’
 इति शोभनं मनो यस्य स सुमनास्तस्य भावः सौमनस्यं परमं च तत्सौमनस्यं च परमसौमनस्यं तत्सञ्जातमस्येति परमसौमन-

श्रीराजप्रश्नी
मलयगिरी-
या वृत्तिः
॥ ॥

स्थितः, एतदेव व्यक्तीक्षुर्वन्नाह-‘हरिसवसविसप्पमाणहियए’ हर्षवशेन विसर्पत्-विस्तारयायि हृदयं यस्य स हर्षवशविसर्पद्ध-
दयः, हर्षवशादेव ‘वियसियवरकमलनथणे’ विकसिते वरकमलवत् नयने यस्य स तथा, हर्षवशादेव शरीरोद्धर्षेण ‘पयलियवरकड-
गुडियकेउरमडकुंडले’ति प्रचलितानि वराणि कटकानि-ऋलाचिकाभरणानि त्रुटितानि-वाहुरक्षकाः केउराणि-वाह्वाभरण-
विशेषरूपाणि मुकुटो-मौलिभूषणं कुण्डले-कर्णाभरणे यस्य स प्रचलितवरकटकत्रुटितकेधूरमुकुटकुण्डलः, तथा हारेण विराज-
मानेन रचितं-शोभितं वक्षो यस्य स हारविराजमानरचितवक्षाः, ततः पूर्वपदेन कर्मधारयः समासः, तथा प्रलम्बते
इति प्रलम्बः-पदकस्तं प्रलम्बमानं-आभरणविशेषं घोलन्ति च भूषणानि धरन्तीति प्रलम्बप्रलम्बमानघोलद्भूषणयरः, सूत्रे
च प्रलम्बमानपदस्य विशेष्यात्परतो निपातः प्राकृतत्वात्, हर्षवशादेव ‘ससंभमं’ संभ्रम इह विवक्षितक्रियाया बहुमानपूर्विका
प्रवृत्तिः सह सम्भ्रमो यस्य वन्दनस्य नमनस्य वा तत्ससम्भ्रमं, क्रियाविशेषणभेत्तत्, त्वरितं-शीघ्रं चपलं-सम्भ्रमवशादेव व्याकुलं
यथा भवत्येवं सुरवरो-देववरो यावत्करणात् ‘सीहासणाओ अब्भुइइ अब्भुट्टित्ता पायपीढाओ पच्चोरुहति २ ता पाउयाओ ओसुयइ
ओसुयइत्ता तित्थयराभिमुहे सत्तट्टुपयाइं अणुगच्छइ अणुगच्छित्ता वामं जाणुं अंचेइ [उत्पाटयति] दाहिणं जाणुं धरणितलंसि
निहइ तित्थुत्तो शुद्धाणं धरणितलंसि निभेइ निमित्ता (निवेसेइ २ ता) ईसिं पच्चुन्नमइ पच्चुन्नमित्ता कडियतुडियथंभियशुयाओ
साहरइ साहरित्ता करयलपरिगहियं दसणहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कहु एवं वयासी-नमोऽत्थु णं अरिहंताणं भगवंताणं जाव ठाणं
संपत्ताणं, नमोऽत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स आदिगरस्स तित्थयरस्स जाव संपाविडकामस्स, वंदासि ण भगवंतं तत्थ-
गयं इह गए’ इति परिग्रहः, पश्यति मां स भगवान् तत्र गत इह गतमिति कृत्वा वन्दते-स्तौति नमस्यति-कायेन मनसा च

वीरवन्द-
नाय जिग-
मिषा
सू० ६

॥ १६ ॥

वन्दिन्त्वा नमस्यित्वा च भूयः सिंहासनवरं गतो गत्वा च पूर्वाभिमुखं सन्निषण्णः ॥ 'तए णं तस्से 'त्यादि, 'ततो' निपदनानन्तरं 'तस्य' स्वर्याभदेवस्य अयमेतद्रूपः सङ्कल्पः समुदपद्यत, कथम्भूत इत्याह—'मनोगतः' मनसि गतो—व्यवस्थितो, नाद्यापि वचसा प्रकाशित-स्वरूप इति भावः, पुनः कथम्भूत इत्याह—आध्यात्मिकः आत्मन्यध्यध्यात्मं तत्र भव आध्यात्मिकः, आत्मविषय इति भावः, सङ्कल्पश्च द्विधा भवति—कश्चिद् ध्यानात्मकः अपरश्चिन्तात्मकः, तत्रायं चिन्तात्मक इति प्रतिपादनार्थमाह—चिन्तितः चिन्ता सञ्जाता-ऽस्येति चिन्तितः, चिन्तात्मक इति भावः, सोऽपि कश्चिद्भिलापात्मको भवति कश्चिदन्यथा, तत्रायमभिलापात्मकः, तथा चाह—प्रार्थितं प्रार्थनं प्रार्थो णिजन्तत्वात् अल्पत्ययः, प्रार्थः सञ्जातोऽस्येति प्रार्थितः, अभिलापात्मक इति भावः, किंस्वरूप इत्याह—

एवं (सेयं) (मे) खलु समणे भगवं महावीरे जंबूद्वीवे दीवे भारहे वासे आमलकप्पाणयरीए वहिया अंबसालवणे चेइए अहापडिरूवं उग्गहं उग्गिण्हित्ता संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरति, तं महाफलं खलु तहारूवाणं भगवंताणं णामगोयस्सवि सवणयाए किमंग पुण अहिगमणवंदणमंसणप-डिपुच्छणपज्जुवासणयाए ?, एगस्सवि आयरियस्स धम्मियस्य सुवयणस्स सवणयाए ?, किमंग पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए ?, तं गच्छामि णं समणं भगवं महावीरं वंदांमि णमंसामि सक्कारेमि सम्मा-णेमि कल्लाणं मंगलं चेतियं देवयं पज्जुवांसामि, एयं मे पेच्चा हियाए सुहाए खमाए णिस्सेसाए आणु-

गामियत्ताए भविस्सतिककट्टु एवं संपेहेइ, एवं संपेहिच्चा आमिओगे देवे सद्दावेइ २ चा एवं वयासी (सू० ६)
-एवं खलु देवाणुप्पिया ! समणे भगवं महावीरे जंबूद्वीवे दीवे भारहे वासे आमलकप्पाए नयरीए वहिया
अंबसालवणे चेइए अहापडिरुवं उग्गहं उग्गिण्हिच्चा संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ

‘ सेयं खलु ’ इत्यादि, श्रेयः ‘ खलु ’ निश्चितं ‘ मे ’ मम श्रमणं भगवन्तं महावीरं वन्दितुं कायेन मनसा च प्रणन्तुं सत्कार-
यितुं कुसुमाञ्जलिमोचनेन पूजयितुं सन्मानयितुम्-उचितप्रतिपत्तिभिराराधयितुं कल्याणं कल्याणकारित्वात् मङ्गलं दुरितोपशम-
कारित्वात् दैवतं-देवं त्रैलोक्याधिपतित्वात् चैत्यं सुप्रशस्तमनोहेतुत्वात् पर्युपासितुं-सेवितुम् ‘ इतिकृत्वा ’ इतिहेतोः ‘ एवं ’ यथा
वक्ष्यमाणं तथा ‘ सम्प्रेक्षते ’ बुद्ध्या परिभावयति, सम्प्रेक्ष्य च आभियोगिकान्-आभिमुख्येन योजनं अभियोगः-प्रेष्यकर्मसु व्यापार्य-
माणत्वं अभियोगेन जीवन्तीत्याभियोगिकाः ‘ वेतनादेर्जीवन्तीति इकणप्रत्ययः, आभियोगिकाः-स्वकर्मकरास्तान् शब्दापयति-
आकारयति शब्दापयित्वा च तेषां सम्मुखमेवमवादीत्-एवं खलु देवानां प्रियाः इत्यादि सुगमं, नवरं देवानां प्रियाः-
ऋजवः प्राज्ञाः,

तं गच्छह णं तुमे देवाणुप्पिया ! जंबूद्वीवं दीवं भारहं वासं आमलकप्पं णयारिं अंबसालवणं चेइयं
समणं भगवं महावीरं तिखुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेह करेत्ता वंदह णमंसह वंदित्ता णमंसित्ता साइं
साइं नामगोयाइं साहेह साहिच्चा समणस्स भगवओ महावीरस्स (सव्वओ समंता) जोयणपरिमंडलं जंकिंचि

तणं वा पत्तं वा कट्टं वा सक्करं वा असुइं अचोक्खं वा पूइअं दुब्बिगंधं सव्वं आहुणिय आहुणिय
 एगंते एडेह एडेहा णच्चोदगं णाइमट्टियं पविरलपप्फुसियं रयरंणुविणासणं दिव्वं सुरभिगंधोदयवासं वसह
 वासित्ता णिहयरंणट्टुरं भट्टुरं उवसंतरं पसंतरं करेह करित्ता जलथलयभासुरप्पभूयस्स बिट्टा-
 इस्स दसद्धवणस्स कुसुमस्स जाणुस्सेहपमाणमित्तं ओहिं वासं वासह वासित्ता कालागुरुपवरकुंडुरु-
 क्तुरुक्खधूमधमंधंतगंधुद्धूयाभिरामं सुगंधवरगंधियं गंधवट्टिभूतं दिव्वं सुरवराभिगमणजोगं करेह
 कारेवह करित्ता य कारेवत्ता यं खिप्पामेव (मम) एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह (सू० ७)

'तं गच्छह णमि'त्यादि, यस्मादेवं भगवान् विहरन् वर्त्तते तत्-तस्माद्देवानां प्रिया ! यूयं गच्छत जम्हूदीपं २ तत्रापि भारतं वर्षं
 तत्राप्यामलकल्यां नगरीं तत्राप्याम्रशालवनं चैत्यं श्रमणं भगवन्तं महावीरं त्रिकृत्वः-त्रीन् वारान् आदक्षिणप्रदक्षिणं कुरुत, आदक्षिणाद्
 -दक्षिणहस्तादारभ्य प्रदक्षिणः-परितो भ्राम्यतो दक्षिण आदक्षिणप्रदक्षिणस्तं कुरुत, कृत्वा च वन्द्यं नमस्यत, वन्दित्वा नमस्यित्वा च
 'साइं साइंति' स्वानि २ आत्मीयानि २ नामगोत्राणि, गोत्रम्-अन्वर्थस्तेन युक्तानि नामानि नामगोत्राणि, राजदन्तादिदर्शनानामशब्दस्य
 पूर्वनिपातः, साधयत-कथयत, कथयित्वा च श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य सर्वतः-सर्वासु दिक्षु समन्ततः-सर्वासु विदिक्षु योजन-
 परिमण्डलं-परिमाण्डल्येन योजनप्रमाणं यत् क्षेत्रं तत्र यत् 'तृणं' किलिञ्चादि काष्ठं वा काष्ठशकलं वा पत्रं वा निम्बाऽथत्थादिपत्रजातं कच-
 वरं वा-श्लक्ष्णतृणधूल्यादिपुञ्जरूपं, कथम्भूतमित्याह-'अशुचि' अशुचिसमन्वितमचोक्षम्-अपवित्रं पूयितं-कुथितमत एव दुरभि-

गन्धं तत्सर्वत्रैकत्रातविकुर्वणेनाहत्याहत्य एकान्ते-योजनपरिमण्डलाक्षेत्राद्वितीयसि देशे 'एडयत' अपनयत एडयित्वा च नात्युदकं
नाप्यतिमृत्तिकं यथा भवति एवं सुरभिगन्धोदकवर्षं वर्षत, कथम्भूतमित्याह-दिव्यं-प्रधानं सुरभिगन्धोपेतत्वात्, पुनः कथ-
म्भूतमित्याह-'पविरलपफुसिस्य'मिति प्रकर्षेण यावद्रेणवः स्थगिता भवन्ति तावन्मात्रेणोत्कर्षेणेति भावः, स्पर्शनानि प्रस्पृष्टानि प्रवि-
रलानि घनभावे कर्दमसम्भवात् प्रस्पृष्टानि-प्रकर्षवन्ति स्पर्शनानि मन्दस्पर्शनसम्भवे रेणुस्थगनासम्भवात् यस्मिन्वर्षे तत्प्रविरल-
प्रस्पृष्टं, अत एव 'रयरेणुविणासणं' श्लक्ष्णतरा रेणुद्रुला-रजः त एव स्थूला रेणवः, रजांसि च रेणवश्च रजोरेणवस्तेषां विनाशनं,
एवम्भूतं च सुरभिगन्धोदकं वर्षं वर्षित्वा योजनपरिमण्डलं क्षेत्रं निहतरजः कुरुतेति योगः, निहतं रजो भूय उत्थानाराम्भवात् यत्र
तन्निहतरजः, तत्र निहतत्वं रजसः क्षणमात्रमुत्थानाभावेनापि सम्भवति तत आह-नष्टरजः-नष्टं सर्वथाऽदृश्यीभूतं रजो यत्र तन्नष्टरजः,
तथा भ्रष्टं-वातोद्धृततया योजनमात्रात् क्षेत्रात् दूरतः पलायितं रजो यस्मात्तद् भ्रष्टरजः, एतदेव एकार्थिकद्वयेन प्रकटयति-उपशान्तरजः
प्रशान्तरजः कुरुत, कृत्वा च कुसुमस्य जातविकचवनं कुसुमजातस्य जानूत्सेधप्रमाणमात्रमोधेन-सामान्येन सर्वत्र योजनपरिमण्डले
क्षेत्र वर्षं वर्षत, किंविशिष्टस्य कुसुमस्येत्याह-'जलयलयभासुरप्पभूयस्स' जलजं च स्थलजं च जलस्थलजं जलजं पद्मादि
स्थलजं विचकिलादि भास्वरं-दीप्यमानं प्रभूतं-अतिप्रचुरं, ततः कर्मधारयः, भास्वरं च तत्प्रभूतं च भास्वरप्रभूतं जलज-
स्थलजं च तत् भास्वरप्रभूतं च जलजस्थलजभास्वरप्रभूतं तस्य, पुनः कथम्भूतस्येत्याह-'विट्टुइस्स' वृन्तेन-अधोवर्तिना
तिष्ठतीत्येवंशीलं वृन्तस्थायि तस्य वृन्तस्थायिनः, वृन्तमयोभागे उपरि पत्राणीत्येवं स्थानशीलस्येत्यर्थः, 'दसद्धवन्नस्स' दशानामर्द्धं
पथ दशार्द्धं वर्षणा यस्य तद् दशार्द्धवर्षं तस्य पञ्चवर्षस्येति भावः, इत्यम्भूतस्य च कुसुमजातस्य वर्षं वर्षित्वा ततः योजनपरि-

मण्डलं क्षेत्रं दिव्यं-प्रधानं सुरवराभिगमनयोग्यं कुरुत, कथम्भूतं सत् कृत्वा सुरवराभिगमनयोग्यं कुरुतेत्यत आह-‘कालागुरुपरकुन्दु-
रुक्तुर्गन्धधूमधमधमं तंगंधुडुयाभिरामं’ कालागुरुः प्रसिद्धः प्रवरः-प्रधानः कुन्दुरुक्तः-चीडा तुरुक्तं-सिल्हकं कालागुरुश्च प्रवरकुन्दुरुक्त-
तुरुक्तौ च कालागुरुप्रवरकुन्दुरुक्ततुरुक्ताः तेषां धूपस्य यो मधमधायमानो गन्धः उद्धृतः-इतस्ततो विप्रसृतस्तेनाभिरामं-रमणीयं
कालागुरुप्रवरकुन्दुरुक्तधूपमधमधायमानगन्धोद्धृताभिरामं तथा शोभनो गन्धो येषां ते सुगन्धास्ते च ते वरगन्धाश्च-वासाः
सुगन्धवरगन्धास्तेषां गन्धः सोऽस्यास्तीति सुगन्धवरगन्धिकं ‘अतोऽनेकस्वरादिति’ इकप्रत्ययः, अत एव गन्धवर्त्तिभूतं, सौरभ्याति-
शयात् गन्धगुटिकाकारमिति भावः, न केवलं स्वयं कुरुत किन्त्वन्यैरपि कारयत, कृत्वा च कारयित्वा च एतां ममाज्ञप्तिकां क्षिप्र-
मेव-शीघ्रमेव प्रत्यर्पयत, यथोक्तकार्यसम्पादनेन सफलां कृत्वा निवेदयत ॥

तए णं ते आभियोगिया देवा स्वरियाभेणं देवेणं एवं बुत्ता समाणा हट्टुट्टु जाव हियया करयलपरिगगहियं
(दसनहं) सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कड्डु एवं देवो तहत्ति आणाए विणएणं वयणं पडिसुणंति, एवं
देवो तहत्ति आणाए विणएणं वयणं पडिसुणेत्ता उत्तरपुरच्छिमं दिसिभागं अवक्कमंति, उत्तरपुरच्छिमं
दिसिभागं अवक्कमित्ता वेउन्वियसमुग्घाएणं समोहणंति २ चा संवेज्जाइं जोयणाइं दंडं निस्सरन्ति,
तंजहा-रयणाणं वयरणं वेरुलियाणं लोहियकूखाणं मसारगल्लाणं हंसगम्भाणं पुग्गलाणं सोगंधियाणं
जोइरसाणं अंजणपुलगाणं अंजणाणं रयणाणं जायरूवाणं अंकाणं फलिहाणं रिट्ठाणं अहावायरे पुग्गले

श्रीराजप्रश्नी
मलयगिरी-
या वृत्तिः
॥ १९ ॥

परिसाडंति अहा० ता अहासुहुमे पुगगले परियायंति २ ता दोचंपि वेउव्वियसमुघाएणं समोहणंति
२ ता उत्तरवेउव्वियाइं रुवाइं विउव्वंति २ ता ताए उक्किट्टाए (पसत्थाए) तुरियाए चवलाए चंडाए
जयणाए सिग्घाए उद्धूयाए दिव्वाए देवगइए तिरियमसंखेज्जाणं दीवसमुद्दाणं मज्झं मज्झेणं वीईवय-
माणे २ जेणेव जंबुद्वीवे २ जेणेव भारहे वासे जेणेव आमलकण्या णयरी जेणेव अंबसालवणे चेतिए
जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छंति, तेणेव उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं तिकूखुत्तो
आयाहिणपयाहिणं करंति २ ता वंदंति नमंसंति वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासि-अम्हे णं भंते ! सूरि-
याभस्स देवस्स आभियोगा देवा देवाणुप्पियाणं वंदामो णमंसामो सक्कारेमो सम्माणेमो कल्ल्याणं मगलं
देवयं चेइयं पज्जुवासामो (सू० ८)

‘तए णमि’त्यादि, ततो णमिति पूर्ववत् ते आभियोगिका देवाः सूर्याभिन देवेन एवमुक्ताः सन्तो ‘हट्टुट्टु जाव
हियया’ इति, अत्र यावच्छब्दकरणात् ‘हट्टुट्टुचिचमाणंदिया पीइमणा परमसोमणस्सिया हरिसवसविसप्पमाणहियया’ इति
द्रष्टव्यं, ‘करयलपरिगहिय’मित्यादि, द्वयोर्हस्तयोरन्योऽन्यान्तरिताहुंलिकयोः सम्पुट्ठरूपतया यदेकत्र मीलनं सा अञ्जलिस्तां
करतलाभ्यां परिगृहीता-निष्पादिता करतलपरिगृहीता तां दश नखा यस्यां एकैकस्मिन् हस्ते नखपञ्चकसम्भवात् दशनखा
तां तथा आवर्तनमावर्त्तः शिरस्यावर्त्तो यस्याः सा शिरस्यावर्त्ता ‘कण्ठेकाल उरसिलोमे’त्यादिवत् अलुक् समासः, ताम्,

अत एवाह—मस्तके कृत्वा विनयेन वचनं सूर्याभस्य देवस्य प्रतिशृण्वन्ति—अभ्युपगच्छन्ति, कथम्भूतेन विनयेनेत्याह—‘एवं देवो तद्वत्ति आणाए’ इति हे देव ! ‘एवं’ यथैव यूयमादिशत तथैवाज्ञया—भवदादेशेन कुर्म इत्येवंरूपेण, देवो इत्यत्रौकार आमन्त्रणे प्राकृतलक्षणवशात्, यथा ‘अज्जो’ इत्यत्र, प्रतिश्रुत्य वचनं ‘उत्तरपुरच्छिमं’ उत्तरपूर्वदिग्भागं, ईशानकोणमित्यर्थः, तस्यात्यन्तप्रशस्तत्वात्; अपक्रामन्ति—गच्छन्ति, अपक्रम्य च वैक्रियसमुद्घातेन—वैक्रियकरणाय प्रयत्नविशेषेण समोहनन्ति—समवहन्यन्ते समवहता भवन्तीत्यर्थः; समवहताश्चात्मप्रदेशान् दूरतो विक्षिपन्ति, तथा चाह—‘संखेज्जाणि जोयणाणि दंडं निस्सरन्ति’ दण्ड इव दण्डः—ऊर्ध्वोद्य आयतः शरीरवाहल्यो जीवप्रदेशसमूहस्तं शरीराद्बहिः सङ्ख्येयानि योजनानि यात्रन्निवृजन्ति—निष्काशयन्ति, निसृज्य तथाविधान् पुद्गलानाददते, एतदेव दर्शयति, तद्यथा—रत्नानां कर्कतनादीनां १ वज्राणां २ वैहूर्याणां ३ लोहिताक्षाणां ४ मसारगच्छाणां ५ हंसगर्भणां ६ पुद्गलानां ७ सुगन्धिकानां ८ ज्योतीरसानां ९ अञ्जनपुलकानां १० अञ्जनानां ११ रजतानां १२ जातरूपाणां १३ अङ्कानां १४ स्फटिकानां १५ रिष्टानां १६ योग्यान् यथावादरान्—असारान् पुद्गलान् परिशातयन्ति यथासूक्ष्मान्—सारान् पुद्गलान् पर्याददते पर्यादाय चिकीर्षितरूपनिर्माणार्थं द्वितीयमपि वारं वैक्रियसमुद्घातेन समवहन्यन्ते, समवहत्य च यथोक्तानां रत्नादीनामयोग्यान् यथावादरान् पुद्गलान् परिशातयन्ति यथासूक्ष्मानाददते आदाय च ईप्सितानि उत्तरवैक्रियाणि विकुर्वन्ति, ननु रत्नादीनां प्रायोग्याः पुद्गला औदारिका उत्तरवैक्रियरूपयोग्याश्च पुद्गला वैक्रियास्ततः कथमेवं युक्तमिति ?, उच्यते, इह रत्नादिग्रहणं सारतामात्रप्रतिपादनार्थं, ततो रत्नादीनामिवेति द्रष्टव्यमिति न कश्चिदोपः, अथवा औदारिका अपि तैः गृहीताः सन्तो वैक्रियतया परिणमन्ते, पुद्गलानां तत्तत्सामग्रीवशात् (तथा) तथापरिणमनस्वभावत्वादतोऽपि न कश्चिदोपः, तत एवमुत्तरवैक्रियाणि

रूपाणि कृत्वा तथा देवजनप्रसिद्ध्या उत्कृष्ट्या प्रशस्तविहायोगतिनामोदयात् प्रशस्तया शीघ्रसञ्चरणात् ' त्वरितया ' त्वरा सञ्जाता अस्या इति त्वरिता तथा प्रदेशान्तरक्रमणवती चपला तथा क्रोधाविष्टस्येव श्रमासंवेदनात् चण्डेव चण्डा तथा निरन्तरं शीघ्रत्वगुणयोगात् शीघ्रा तथा शीघ्रया परमोत्कृष्टवेगपरिणामोपेता जवना तथा वातोद्धृतस्य दिगन्तव्यापिनो रजस इव या गतिः सा उद्धृता तथा दिव्यया—दिवि देवलोके भवा दिव्या तथा देवगत्या तिर्यगसङ्ख्येयानां द्वीपसमुद्राणां मध्यमध्येन, मध्येनेत्यर्थः, गृहगृहेण मध्यमध्येन पदंपदेन सुखंसुखेनेत्यादयः शब्दाश्चिरन्तनव्याकरणेषु सुसाधवः प्रतिपादिता इति नायमप्रयोगः, अव-
पतन्तोऽवपतन्तः, समागच्छन्त इति भावः, पूर्वान् पूर्वान् द्वीपसमुद्रान् व्यतिक्रामन्तो व्यतिक्रामन्तः, उल्लङ्घयन्त इत्यर्थः, शेषं सुगमं यावत्

देवाइ समणे भगवं महावीरे देवा एवं वदासी-पोराणमेयं देवा! जीयमेयं देवा! किञ्चमेयं देवा! करणिज्ज-
मेयं देवा! आइन्नमेयं देवा! अब्भणुणायमेयं देवा! जणं भवणवइवाणमंतरजोइसियेवेमाणिया देवा
अरहंते भगवंते वंदंति नमंसंति वांदिता नमंसिता तओ साइं साइं णामगोयाइं साधिंति तं पोराणमेयं
देवा! जाव अब्भणुणायमेयं देवा! ॥ (सू० ९)

‘ देवाइ समणे’त्यादि, देवादियोगात् देवादि श्रमणो भगवान् महावीरस्तान् देवानेवमवादीत्—पुराणेषु भवं पौराणमेतत्कर्म भो देवाः!, चिरन्तनैरपि देवैः कृतमिदं चिरन्तनान् तीर्थङ्करान् प्रतीति तात्पर्यार्थः, जीतमेतद्—वन्दनादिकं तीर्थकृद्भ्यो भो देवा!,

१ इत. प्राक् अब्भणुणायमेयमिति वृत्तिः ।

यतोऽभ्यनुज्ञातमेतत् सर्वैरपि तीर्थकृद्भिर्भो देवास्ततः कर्त्तव्यमेतद् शुष्मादृशां भो देवाः !, एतदेव व्याचष्टे—करणीयमेतद् भो देवाः !, आचीर्णमेतत्—कल्पभूतमेतद् भो देवाः !, किं तदित्याह—‘जन’मित्यादि, यत् ‘णमि’ति पूर्ववत् भवनपतिव्यन्तरज्योतिःकवैमानिका देवा अर्हतो भगवतो वन्दन्ते नमस्यन्ति, वन्दित्वा नमस्यित्वा च पश्चात्स्वानि २—आत्मीयानि २ नामगोत्राणि कथयन्ति, ततो शुष्माकमपि भो देवाः ! पौराणमेतत् यावदाचीर्णमेतदिति ॥

तए णं ते आभिओगिया देवा समणेणं भगवया महावीरेणं एवं वुत्ता समाणा हट्ट जाव हियया समणं भगवं० वंदंति णमंसंति वंदित्ता णमंसित्ता उत्तरपुरत्थिच्छिमं दिसीभागं अवक्कमंति अवक्कमित्ता वेउव्विय-समुग्घाएणं समोहणंति २ ता संखेज्जाइं जोयणाइं दंडं निस्सरंति, तंजहा—रयणाणं जाव रिट्ठाणं अहावा-यरे पोग्गले परिसाडंति अहावायरे २ ता दोच्चंपि वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणंति २ ता संवट्टवाए विउव्वंति, से जहानामए भइयदारए सिया तरुणे जुगवं बलवं अण्पायंके [थिरसंघयणे] थिरग्गहत्थे पडिपुणपाणिपायपिट्ठतरोरु [संघाय] परिणए घननिचियवट्टवल्लिय (वल्लियवट्ट) खंधे चम्मेट्टुग्घणमुट्ठि-यसमाहयगत्ते उरस्सवलसमन्नागए तलजमलजुयल [फलिहानिभ] वाहू लंघणपवणजइणपमइणसमत्थे छेए दक्खे पट्टे कुसले मेहावी णिउणसिण्णोवगए एणं महं दंडसंपुच्छणिं वा सलागाहत्थगं वा वेणुसलाइयं वा गहाय रायंगणं वा रायंतेपुरं वा देवकुलं वा सभं वा पवं वा आरामं वा उज्जाणं वा अतुरियम-

श्रीराजप्रश्न
मलयगिरी-
या वृत्तिः
॥ २१ ॥

चवलमसंभते निरंतरं सुनिउणं सब्वतो समंता संपमजेज्जा, एवामेव तेऽवि स्वरियाभस्स देवस्स आभि-
ओगिया देवा संबड्ढवाए विउब्बंति, संबड्ढवाए २ ता समणस्स भगवओ महावीरस्स सब्वतो समंता
जोयणपरिमण्डलं जं किंचि तणं वा पत्तं वा तेहेव सब्वं आहुणिय २ एगंते एडंति एगंते २ ता खिप्पा-
मेव उवसमंति, खिप्पा २ ता दोच्चंपि वेउब्बियसमुग्घाएणं समोहणंति, दोच्चंपि २ ता अब्भवद्दलए
विउब्बंति अब्भ० २ ता से जहाणामए भइगदारए सिया तरुणे जाव सिप्पोवगए एगं महं दगवारगं
वा दगथालगं वा दगकलसगं वा दगकुंभगं वा आरामं वा जाव पवं वा अतुरिय जाव सब्वतो समंता
आवरिसेज्जा, एवामेव तेऽवि स्वरियाभस्स देवस्स आभियोगिया देवा अब्भवद्दलए विउब्बंति अब्भ० २
ता खिप्पामेव पयणुतणायन्ति २ यित्ता खिप्पामेव विज्जुयायंति २ ता समणस्स भगवओ महावीरस्स
सब्वओ समंता जोयणपरिमंडलं णच्चोदगं णातिमद्धियं तं पविरलपप्फुसियं रयरंणुविणासणं दिब्बं सुरभि-
गंधोदगं (वासं) वासंति वासेत्ता णिहयरंयं णट्टरंयं भट्टरंयं उवसंतरंयं पसंतरंयं करंति, २ ता खिप्पामेव
उवसामंति २ ता तच्चंपि वेउब्बियसमुग्घाएणं समोहणंति २ ता पुप्फवद्दलए विउब्बंति, से जहाणामए
मालागारदारए सिया तरुणे जाव सिप्पोवगए एगं महं पुप्फपडलगं वा पुप्फचंगेरियं वा पुप्फछज्जियं
वा गहाय रायंगणं वा जाव सब्वतो समंता कयग्गाहाहियकरयलपब्भट्टविप्पमुक्केणं दसद्धवन्नेणं कुसु-

सूर्याभागम-
य संमा-
र्जनादि
सू० १०

॥ २१ ॥

भेणं मुक्कपुष्पंजोवयारकलितं करेज्जा, एवामेव ते स्वरियाभस्स देवस्स आभिओगिया देवा पुष्पवइलए विउव्वंति २ चा खिप्पामेव पयणुतणायन्ति खिप्पा २ चा जाव जोयणपरिमण्डलं जलथलयभासुरप्प- भूयस्स बिंढट्टाइस्स दसद्धवन्नकुसुमस्स जाणुस्सेहपमाणमेत्तिं ओहिवासं वासंति वासित्ता कालागुरुपवर- कुंदुरुक्कतुरुक्कधूवमघमंतगंधुद्धुयाभिरामं सुगंधवरगंधियं गंधवट्टिभूतं दिव्वं सुरवराभिगमणजोगं करंति कारयंति करेत्ता य कारेवेत्ता य खिप्पामेव उवसामंति २ चा जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छंति तेणेव उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं तिक्खुत्तो जाव वंदित्ता नमंसित्ता सम- णस्स भगवओ महावीरस्स अंतियातो अवसालवणातो चेइयाओ पडिनिक्खमंति पडिनिक्खमित्ता ताए उक्किट्टाए जाव वीइवयमाणे २ जेणेव सोहम्मं कल्पे जेणेव सूरियाभे विमाणे जेणेव सभा सुहम्मा जेणेव सुरियाभे देवे तेणेव उवागच्छंति २ चा स्वरियाभं देवं करयलपरिगगहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कड्डु जणं विजएणं वद्धावेंति २ चा तमाणत्तियं पच्चप्पिणंति ॥ (सू० १०)

‘ तए णमित्यादि ’ सुगमं, यावत् ‘ से जहानामए भइयदारए सिया ’ इत्यादि, स वक्ष्यमाणगुणो यथानामकोऽनिर्दिष्टनामकः काश्चिद्भृतिकदारकः—भृतिं करोति भृतिकः—कर्मकरः तस्य दारको भृतिकदारकः स्यात्, किंविशिष्ट इत्याह—तरुणः प्रवर्द्धमानवयाः (ननु दारकः वर्धमानवया) एव भवति ततः किमनेन विशेषणेन ? , न, आसन्नमृत्योः प्रवर्द्धमानवयस्त्वाभावात्, न ह्यासन्न-

मृत्युः प्रवर्धमानवया भवति, न च तस्य विशिष्टसामर्थ्यसम्भवः, आसन्नमृत्युत्वादेव, विशिष्टसामर्थ्यप्रातिपादनार्थश्चैवं आरम्भस्त-
तोऽर्थवद्विशेषणं, अन्ये तु व्याचक्षते—इह यद्वच्यं विशिष्टवर्णादिगुणोपेतमभिनवं च तत्तरुणमिति लोके प्रसिद्धं, यथा तरुणमिदमश्वत्थ-
पत्रमिति, ततः स भृतिकदारकस्तरुण इति, किमुक्तं भवति?—अभिनवो विशिष्टवर्णादिगुणोपेतश्चेति, बलं—सामर्थ्यं तद् यस्यास्तीति
बलवान्, तथा युगं—सुपमदुष्पमादिकालः स स्वेन रूपेण यस्यास्ति न दोषदुष्टः स युगवान्, किमुक्तं भवति?—कालोपद्रवोऽपि
सामर्थ्यविघ्नहेतुः स चास्य नास्तीति प्रतिपत्त्यर्थमेतद्विशेषणं, युवा—यौवनस्थः, युवावस्थायां हि बलातिशय इत्येतदुपादानं,
'अण्पायंके' इति अल्पशब्दोऽभाववाची, अल्पः—सर्वथा अविद्यमान आतङ्को—ज्वरादिर्यस्य सोऽल्पातङ्कः स्थिरोऽग्रहस्तो यस्य
स स्थिराग्रहस्तः, 'दृढपाणिपायपिठुंतरोरुपरिणए' इति दृढानि—अतिनिविडचयापन्नानि पाणिपादपृष्ठान्तरोरूणि परिणतानि
यस्य स दृढपाणिपादपृष्ठान्तरोरुपरिणतः, सुखादिदर्शनात् पाक्षिकः क्तान्तस्य परनिपातः, तथा घनम्—अतिशयेन निचितौ—निविडतर-
चयमापन्नौ बलिताविव बलितौ वृत्तौ स्कन्धौ यस्य स घननिचितवलितवृत्तस्कन्धः, 'चम्मेदुगदुघणमुष्टिकसमाहयगत्ते' इति चर्मपृकेन
दुघणेन मुष्टिकया च—मुष्टया समाहत्य २ ये निचितीकृतागात्रास्ते चर्मपृकदुघणमुष्टिकसमाहतनिचितगात्रास्तेषामिव गात्रं यस्य स
चर्मपृकदुघणमुष्टिकसमाहतनिचितगात्राः, 'उरस्सवलसमण्णागए' इति उरसि भवं उरस्यं तच्च तद्बलं च उरस्यबलं तत्समन्वा-
गतः—समनुप्राप्तः उरस्यबलसमन्वागतः आन्तरोत्साहवीर्ययुक्त इति भावः, 'तलजमलयुगलवाहू' तलौ—तालवृक्षौ तयोर्यमलयुगलं—
समश्रेणीकं युगलं तलयमलयुगलं तद्वदतिसरलौ पीवरौ च वाहू यस्य स तलयमलयुगलवाहुः 'लंघणपवणजणपमद्वणसमत्थे'
इति लङ्घने—आतिक्रमणे लुवने—मनाक् पृथुतरविक्रमवति गमने जवने—अतिशीघ्रगतौ प्रमर्दने—कठिनस्यापि वस्तुनश्चूर्णनकरणे

समर्थः लड्डुनष्टवनजनप्रमर्दनसमर्थः, कंचित् 'लंघणपवणजड्णवायामणसमर्थे' इति पाठः, तत्र व्यायामने-व्यायामकरणे इति व्याख्येयं, छेको-द्वासप्ततिकलापण्डितो, दक्षः-कार्यणामविलम्बितकारी प्रष्टो-वाग्मी कुशलः--सम्यक्क्रियापारिज्ञानवान् मेधावी परस्परव्याहतः-पूर्वापरानुसन्धानदक्षः, अत एव 'निपुणसिप्पोवण' इति निपुणः यथा भवति एवं शिल्पं-क्रियासु कौशलं उपगतः-प्राप्तो निपुणशिल्पोपगतः एकं महान्तं शिलाकाहस्तकं-सरित्पर्णादिशलाकासमुदायं सरित्पर्णादिशलाकामयीं सम्मार्जनीमित्यर्थः, वाशब्दो विकल्पार्थो, 'दंडसंपुच्छर्णि वा' इति दण्डयुक्ता सम्पुच्छनी-सन्मार्जनी दण्डसम्पुच्छनी तां वा 'वेणुसिलागिं वा' इति वेणुः-वंशस्तस्य शलाका वेणुशलाकास्ताभिर्निर्धृत्वा वेणुशलाकिकी-वेणुशलाकामयी सम्मार्जनी तां वा गृहीत्वा राजाङ्गणं राजान्तःपुरं वा देवकुलं वा 'सर्मां वा' सन्तो भान्त्यस्यामिति सभा-ग्रामप्रधानानां नगरप्रधानानां यथासुखमवस्थानहेतुर्मण्डपिका तां वा 'प्रपां वा' पानीयशालां 'आरामं वेति' आगत्यागत्य भोगपुरुषा वरतरुणीभिः सह यत्र रमन्ते-क्रीडन्ति स आरामो-नगरान्नातिदूरवर्ती क्रीडाश्रयः तरुखण्डः तं 'उज्जाणं वेति' ऊर्द्धं विलम्बितानि प्रयोजनाभावात् यानानि यत्र तदुद्यानं-नगराल्पत्यासन्नवर्ती यानवाहनक्रीडागृहाद्याश्रयस्तरुखण्डः, तथा अत्वरितमचपलमसम्भ्रान्तं, त्वरायां चापल्ये सम्भ्रमे वा सम्यक्चवराद्यपगमासम्भवात्, निरन्तरं न त्वपान्तरालमोचनेन, सुनिपुणं श्लक्ष्णस्याप्यचोक्षस्यापसारणेन, सर्वतः-सर्वासु दिक्षु विदिक्षु समन्ततः-सामस्त्येन सम्प्रमार्जयेत्, 'एवमेवेत्यादि, सुगमं यावत् 'खिप्पामेव पच्चुवसंती'त्यादि, एकान्ते तृणकाष्ठाद्यपनीय क्षिप्रमेव-शीघ्रमेव प्रत्युपशाम्यन्ति प्रत्येकं ते आभियोगिका देवाः 'उपशाम्यन्ति' संवर्त्तकवायुविकुर्वणानिवर्त्तन्ते, संवर्त्तकवातविकुर्वणमुपसंहरन्तीति भावः, ततो 'दोचंपि वेउव्वियसमुघाएणं समोहणंति' संवर्त्तकवातविकुर्वणार्थं

हि यद्वेलाद्वयमपि वैक्रियसमुद्घातेन समवहननं तत्कलैकं इदं त्वञ्चवार्दलकविकुर्वणार्थं द्वितीयमत उक्तं—द्वितीयमपि वारं वैक्रिय-
समुद्घातेन समवहन्यन्ते (घ्नन्ति), समवहृत्य चाञ्चवार्दलकानि विकुर्वन्ति, वाः—पानीयं तस्य दलानि वार्दलानि तान्येव वार्दलकानि
मेघा इत्यर्थः, अपो विभ्रतीति अञ्चाणि—मेघाः, अञ्चाणि सन्त्यस्मिन्निति 'अञ्चादिभ्यः' इति मत्वर्थयोऽप्रत्ययः, आकाशमित्यर्थः,
, अञ्चे वार्दलकानि अञ्चवार्दलकानि तानि विकुर्वन्ति, आकाशे मेघानि विकुर्वन्तीत्यर्थः, 'से जहानामए भइगदारगे सिया' इत्यादि
पूर्ववत् 'निउणसिपोवगए एगं महमि'त्यादि, स यथानामको भृतिकदारक एकं महान्तं 'दकवारकं वा' मृत्तिकामयभाजनविशेषं
दगकुंभगं वा' ति दकघटं, दकस्थालकं वा—कंसादिमयमुदकभृतं भाजनं दककलसं वा—उदकभृतं भृङ्गारं 'आवरिसिज्जा' इति
आवर्षेत् आ—समन्तात्सिञ्चेत्, 'खिप्पामेव पतणतणायंति' अनुकरणवचनमेतत् प्रकर्षेण स्तनितं कुर्वन्तीत्यर्थः, 'पविज्जुयाइति' ति
प्रकर्षेण विद्युतं विदधति, 'पुफवदलए विउव्वंति' पुण्णष्टियोग्यानि वार्दलकानि पुष्पवार्दलकानि—पुष्पवर्षुकान् मेघान् विकु-
र्वन्तीति भावः, 'एगं महं पुफ्फळ्जियं वा' एकां महतीं छाद्यते—उपरि स्थग्यते इति छाद्या छाद्यैव छाद्यिका पुष्पैर्भृता छाद्यिका
पुष्पछाद्यिका तां वा पदलकानि—प्रतीतानि, 'कयगाहगहियकरयलपग्मडुवि(प्प)मुक्केण' ति इह मैथुनसंरम्भे यत् युवतेः केशेषु ग्रहणं
स कचग्रहस्तेन गृहीतं कचग्रहगृहीतं तथा करतलाद्वि(प्र)मुक्तं सत्प्रभ्रष्टं करतलप्रभ्रष्टवि(प्र)मुक्तं, प्राकृतत्वात्पदव्यत्ययस्ततो विशेषणसमासः,
तेन, शेषं सुगमं यावत् 'जएणं विजएणं वद्धाव्वंति' जयेन विजयेन वद्धापीयन्ति, जयतु देवेत्येवं वद्धापीयन्तीत्यर्थः, तत्र जयः—
परैरनभिभूयमानता प्रतापवृद्धिश्च विजयस्तु—परेपामसहमानानामभिभवोत्पादः, वद्धापीयित्वा च तां पूर्वोक्तामाज्ञप्तिकां प्रत्यर्पयन्ति,
आदिष्टकार्यसम्पादनेन निवेदयन्तीत्यर्थः ॥

तए णं से सूरियाभे देवे तेसिं आभियोगियाणं देवाणं अंतिए एयमट्टं सोच्चा निसम्म हट्टुट्ट जाव हियए पायत्ताणियाहिवइं देवं सद्दावेति सद्दावेत्ता एवं वदासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! सूरियाभे विमाणे समाए सुहम्माए मेघोधरसियगंभीरमहुरसइं जोयणपरिमंडलं सुसरघटं तिक्खुत्तो उल्लालेमाणे २ महया २ सद्देणं उग्घोसिमाणे २ एवं वयासी-आणवेति णं भो सूरियाभे देवे गच्छति णं भो सूरियाभे देवे जंबूद्वीवे दीवे भारहे वासे आमलकप्पाए णयरीए अंबसालवणे चेतिते समणं भगवं महावीरं अभिबंदए, तुब्भेऽवि णं भो देवाणुप्पिया ! सव्विड्डीए जाव णातिरवेणं णियगपरिवाल सद्धिं संपरिवुडा सातिं २ जाणविमाणाइं डुरूढा समाणा अकालपरिहीणं चैव सूरियाभस्स देवस्स अंतियं पाउब्भवह । (सू० ११)

‘ तए णमि/त्यादि, ततो ‘ णमिति’ पूर्ववत् स सूर्याभो देवस्तेषां ‘ आभियोगाणं’ति आ-समन्तादाभिमुख्येन युज्यन्ते-प्रेष्य-कर्मसु व्यापार्यन्ते इत्याभियोग्या आभियोगिका इत्यर्थः, तेषामभियोग्यानां देवानामन्तिके-समीपे एनम्-अनन्तरोक्तमर्थं ‘ श्रुत्वा ’ श्रवणविषयं कृत्वा श्रवणानन्तरं च निशम्य-परिभाव्य ‘ हट्टुट्टुजावहियए ’ इति यावच्छब्दकरणात् ‘ हट्टुट्टुचित्तमाणंदिए पीइमणे परमसोमणस्सिए हरिसवसविसप्पमाणहियए ’ इति द्रष्टव्यं, पदात्यनीकाधिपतिं देवं शब्दयति, शब्दयित्वा एवमवादीत्-क्षिप्रमेव भो देवानां मिय ! सभायां सुधर्मायां-सुधर्माभिधानायां ‘ मेघोधरसियगंभीरमहुरसइ ’ मिति मेघानामोघः-सङ्घातो मेघौघस्तस्य रसितं-गजितं तद्गह्मभीरो मधुरश्च शब्दो यस्याः सा मेघौघरसितगम्भीरमधुरशब्दा तां ‘ जोयणपरिमंडलं ’ ति योजनं-योजनप्रमाणं

परिमण्डलं-गुणप्रधानोऽयं निर्देशः पारिमण्डल्यं यस्याः सा योजनपरिमण्डला तां सुस्वरां-सुस्वराभिधानां घटाशुछालयन् २-
ताडयन् ताडयन्नित्यर्थः, महता २ शब्देन उद्घोषयन्-उद्घोषणां कुर्वन् एवं वदति-आज्ञापयति भोः सूर्याभो देवो
गच्छति भोः सूर्याभो देवो जम्बूद्वीपं भारतं वर्षं आमलकल्पां नगरीमाश्रमशालवनं चैत्यं यथा (तत्र) श्रमणं भगवं महावीरं वन्दितुं,
तत्-तस्मात्, 'तुभ्येऽवि णामिति यूयमाप ' णामिति पूर्ववद्, देवानां प्रियाः ! पूर्ववद् सर्वद्वर्चा-परिवारादिकया सर्वद्युत्या-
यथाशक्तिस्फारितेन समस्तेन शरीरतेजसा सर्ववलेन-समस्तेन हस्त्यादिसैन्येन सर्वसमुदायेन-स्वस्वाभियोग्यादिसमस्तपरि-
वारेण, सर्वादरेण-समस्तयावच्छक्तितुलनेन 'सर्वविभूत्या-सर्वया अभ्यन्तरवैक्रियकरणादिवाह्यरत्नादिसम्पदा सर्वविभूषया-
यावच्छक्तिस्फारोदारशृङ्गारकरणेन 'सर्वसंभमेति' सर्वोत्कृष्टेन संभ्रमेन, सर्वोत्कृष्टसम्भ्रमो नामेह स्वनायकविषयबहुमान-
ख्यापनपरा स्वनायकोपदिष्टकार्यसम्पादनाय यावच्छक्तित्वरितत्वरिता प्रवृत्तिः, 'सर्वपुष्पत्वथगंधमल्लालंकारेण' अत्र गन्धा-
वासाः माल्यानि-पुष्पदामानि अलङ्कारा-आभरणविशेषाः, ततः समाहारी द्वन्द्वस्ततः सर्वशब्देन सह विशेषणसमासः,
'सर्वादिव्यतुडियसद्दसंनिनाएणामिति सर्वाणि च तानि दिव्यच्युटितानि च सर्वदिव्यच्युटितानि तेषां शब्दाः सर्वादिव्यच्यु-
टितशब्दाः तेषामेकत्र मीलनेन यः सङ्गन्तेन नितरां नादो-महान् घोषः सर्वच्युटितदिव्यशब्दसन्निनादस्तेन, इह अल्पेष्वपि
सर्वशब्दो दृष्टो यथा 'अनेन सर्वं पीतं घृतमिति, तत आह-'महता इड्पीए' इत्यादि महत्या यावच्छक्तितुलितया ऋद्ध्या-
परिवारादिकया, एवं 'महता जुईए' इत्याद्यपि भावनीयं, तथा महतां-स्फूर्तिमतां वराणां-प्रधानानां तुडितानां-आतोद्यानां यमक-
समकम्-एककालं पटुभिः पुरुषैः प्रवादितानां यो रवस्तेन, एतदेव विशेषेणाचष्टे-'संखपणवपडहभेरिझल्लरिखरमुहिहुडुकुमुखव-

मृगदंडुभिनिघोसनाइतरवेण ' शङ्खः—प्रतीतः, पणवो भाण्डानां, पडहः प्रतीतः भेरी—ढक्का झळरी—चर्मावनद्धा विस्तीर्णा वलययाकारा
 खरमुही—काहला हुडुक्का—प्रतीता महाप्रमाणो मर्दलो सुरजः स एव लघुर्मृदङ्गे दुन्दुभिः—भेर्याकारा सङ्कटमुखी एतेषां द्वन्द्वस्तासां
 निर्घोषो—महान् ध्वानो नादितं च—घण्टायामिव वादनोत्तरकालभावी सततञ्चनिस्तल्लक्षणो यो रवस्तेन, ' नियगपरिवार सञ्चि
 संपरिवुडा ' इति निजकः—आत्मीयः आत्मीयो यः परिवारस्तेन सार्द्धं, तत्र सहभावः परिवाररीतिमन्तरेणापि सम्भवति तत
 आह—' संपरिवुडा ' सम्यक्—परिवाररीत्या परिवृताः सम्परिवृताः, ' अकालपरिहीणं चैवे'ति परिहानिः—परिहीनं कालस्य परिहीनं काल-
 विलम्ब इति भावः न विद्यते कालपरिहीनं यत्र प्रादुर्भवने तदकालपरिहीनं, क्रियाविशेषणमेतत्, ' अंतिए पाउब्भवह ' अन्तिके—समीपे
 प्रादुर्भवत, समागच्छतीति भावः ॥

तए णं से पायत्ताणियाहिवती देवे सूरियाभेणं देवेणं एवं वुत्ते समाणे हट्टुट्टुजावहियए एवं
 देवा ! तहत्ति आणाए विणएणं वयणं पडिसुणेति, पडि २ ता जेणेव सूरियाभे विमाणे जेणेव
 सभा सुहम्मा जेणेव मेघोघरसितगंभीरमहुरसद्धा जोयणपरिमंडला सुस्सरा घंटा तेणेव उवागच्छति
 २ ता तं मेघोघरसितगंभीरमहुरसद्धं जोयणपरिमंडलं सुसरं घटं तिखुत्तो उल्लालेति । तए णं तीसे मेघो-
 घरसितगंभीरमहुरसद्धाते जोयणपरिमंडलाते सुसरते घंटाए तिक्खुत्तो उल्लालियाए समाणीए से सूरि-
 याभे विमाणे पासायविमाणणिक्खुडाविडियसद्धंघंटापडिसुयासयसहस्ससंकुले जाए यावि होत्था । तए णं ते
 सूरियाभविमाणवासिणं बहूणं वेमाणियाणं देवाण य एगंतरइपसत्तनिच्चण्णमत्तविसयसुहमुच्छि-

शायं सुसरधंठारविउलबोल (तुरियचवल) पडिबोहणे कए समाण घोसणकोउहलादिन्नकन्नएगगचिउ-
उवउत्तमाणसाणं से पायत्ताणीयाहिवई देवे तंसि घंठारवंसि णिसंतपसंतसि महया महया संद्वणं उगघोसे-
माणे उगघोसेमाणे एवं वदासी-हंत सुणंतु भवंतो सूरियाभविमाणवासिणो बहवे वेमाणिया देवा ये देवीओ
य ! सूरियाभविमाणवइणो वयणं हियसुहत्थं आणवणियं भो ! सूरियाभे देवे गच्छइ णं भो सूरियाभे देवे
जंबूदीवं २ भारहं वासं आमलकण्यं नयरीं अंबसालवणं चेइयं समणं भगवं महावीरं अभिवंदए, तं तुब्भेऽवि
णं देवानुप्पिया ! सन्विड्डीए अकालपरिहीणा चेव सूरियाभस्स देवस्स अंतियं पाउब्भवह ॥ (सू० १२)

‘तए णं से’ इत्यादि ‘जाव पडिसुणिता’ इति, अत्र यावच्छब्दकरणत् ‘करयलपरिगहियं दसनहं सिरसावत्तं
मत्थए अंजलिं कडु एवं देवा ! तहत्ति आणाए विणएणं वयणं पडिसुणेइत्ति द्रष्टव्यं, ‘तिक्लुत्तो उल्लालेइत्ति
त्रिकृत्वः-त्रीन् वारान् उल्लालयति-ताडयति, ततो ‘ण’ मिति वाक्यालङ्कारे तस्यां भेद्यौघरसितगम्भीरमधुरशब्दायां योजनपरि-
मण्डलायां सुस्वराभिधानायां घण्टायां त्रिकृत्वस्ताडितायां सत्यां यत् सूर्याभविमानं (तत्र) तत्प्रासादनिकुटेपु च ये आपतिताः शब्दाः-
शब्दवर्गापुद्गलास्तेभ्यः समुच्छलितानि यानि घण्टाप्रतिश्रुताशतसहस्राणि-घण्टाप्रतिशब्दलक्षानि तैः सङ्कुलमपि जातमभूत्,
किमुक्तं भवति ?-घण्टायां महता प्रयत्नेन ताडितायां ये विनिर्गताः शब्दपुद्गलास्तत्प्रतिघातवशातः सर्वासु दिक्षु विदिक्षु च दिव्यानु-
भावतः समुच्छलितैः प्रतिशब्दैः सकलमपि विमानमेकयोजनलक्षमानमपि बधिरितमजायत इति ॥ एतेन द्वादशभ्यो योजनेभ्यः
समागतः शब्दः श्रोत्रश्राद्धो भवति, न परतः, ततः कथमेकत्र ताडितायां घण्टायां सर्वत्र तच्छब्दश्रुतिरूपजायते ? इति यच्चोद्यते

तदपाकृतमवसेयं, सर्वत्र दिव्यानुभावतः तथारूपप्रतिशब्दोच्छलने यथोक्तदोषासम्भवात् । 'तए णमि'त्यादि, ततो 'णमि'ति पूर्व-
 वत् तेषां सूर्याभेदेवविमानवासिनां बहूनां वैमानिकदेवानां देवीनां च एकान्तेन सर्वात्मना रतौ-रमणे प्रसक्ता एकान्तरतिप्रमक्ता अत एव
 नित्यं-सर्वकालं प्रमत्ता नित्यप्रमत्ताः, कस्मादिति चेदत आह-'विसयसुखेषु मूर्च्छिता-अध्युपपन्ना विषयसुखमू-
 च्छिता अध्युपपन्नास्ततो नित्यप्रमत्ताः, ततः पदत्रयस्य पदद्वयमीलनेन विशेषणसमासः, तेषां 'सुसरधंटावविउलबोलतुरियचवल-
 पडिवोहणे' इति सुस्वराभिधानाया घण्टाया रवस्य यः सर्वासु दिक्षु विदिक्षु च प्रतिशब्दोच्छलनेन विपुलः-सकलविमानव्यापि-
 तथा विस्तीर्णो बोलः-कोलाहलस्तेन त्वरितं-शीघ्रं चपलं-आकुलं प्रतिबोधने कृते सति 'घोसणकोउहलादिन्नकन्नएगगगचिचउवउच-
 माणसाणमिति' कीदृग् नाम घोपणं भविष्यतीत्येवं घोषणे कुतूहलेन दत्तौ कर्णौ यैस्ते घोपणकुतूहलदत्तकर्णौ, तथा एकाग्रं-घोषणा-
 श्रवणैकविषयं चित्तं येषां ते एकाग्रचित्ताः, एकाग्रचित्तत्वेऽपि कदाचिदनुपयोगः स्यादत आह-उपयुक्तमानसाः, ततः पूर्वपदेन
 विशेषणसमासस्तेषां, पदात्यनीकाधिपतिर्देवस्तास्मिन् घण्टारवे 'निसंतपसंतंसी'ति नितरां शान्तो निशान्तः-अत्यन्तमन्दीभूतस्ततः
 प्रकर्षेण-सर्वात्मना शान्तः प्रशान्तः, ततश्छिन्नप्ररूढ इत्यादाविव विशेषणसमासस्तास्मिन् महता २ शब्देन उद्धोषयन्नेवमवा-
 दीत्-'हन्त सुणंतु' इत्यादि, हन्तेति हर्षे, उक्तं च-'हन्त हर्षेऽनुकम्पायामि'त्यादि, हर्षश्च स्वामिनाऽऽदिष्टत्वात् श्रीमन्महावीरपाद-
 वन्दनार्थं च प्रस्थानसमारम्भात्, शृण्वन्तु भवन्तो बहवः सूर्याभविमानवासिनो वैमानिकदेवा देव्यश्च, सूर्याभविमानपतेर्वचनं हितसुवार्थं
 हितार्थं सुवार्थं चेत्यर्थः, तत्र हितं जन्मान्तरेऽपि कल्याणावाहं तथाविधकुशलं, सुखं तस्मिन् भवे निरुपद्रवता, आज्ञापयति भो
 देवानां मियाः! सूर्याभो देवो यथा गच्छति भोः! सूर्याभो देवो! 'जम्बूद्वीपं द्वीपमि'त्यादि तदेव यावदन्तिके प्रादुर्भवत ॥

श्रीराजप्रश्नी-
मलयगिरी-
या वृत्तिः
॥ २६ ॥

तए णं ते स्वरियाभविमाणवासिणो बहवे वेमाणिया देवा देवीओ य पायत्ताणियाहिवइस्स देवस्स अंतिए
एयमहुं सोच्चा णिसम्भ हट्टुट्टु जावहियया अप्पेगइया वंदणवत्तियाए अप्पेगइया पूयणवत्तियाए अप्पेगइया
सक्कारवत्तियाए एवं संमाणवत्तियाए कोउहलवत्तियाए अप्पे० असुयाइं सुणिस्सामो सुयाइं अट्टाईं हेऊइं पसि-
णाइं कारण्णं वागरणाइं पुच्छिस्सामो, अप्पेगइया स्वरियाभस्स देवस्स वयणअणुयत्तमाणा अप्पे-
गतिया अन्नमन्नमणुयत्तमाणा अप्पेगइया जिणभत्तिरणेणं अप्पेगइया धम्मोत्ति अप्पेगइया जीयमेयंति
कट्टुसिन्विट्ठीए जाव अकालपरिहीणा चेव स्वरियाभस्स देवस्स अंतियं पाउब्भवंति । (सू० १३) । तए णं से स्वरि-
याभे देवे ते स्वरियाभविमाणवासिणो बहवे वेमाणिया देवा य देवीओ य अकालपरिहीणा चेव अंतियं पाउ-
भवमाणे पासति पासित्ता हट्टुट्टु जाव हियए आभिओगियं देवं सदावेति आभिओ० २ सदावित्ता एवं
वयासी-खिप्पांघेव भो देवाणुप्पिया ! अणेगखंभसयसंनिविट्ठं लीलट्टियसालभंजियागं ईहामियउसभ-
तुरगनरमगरविहगवालगाकिंनररुरुसरभचमरकुंजरवणलयपउमलयभत्तिचित्तं संभुगयवरवइरेइया-
परिगयाभिरामं विज्जाहरजमलयुयलजंतजुत्तंपिव अच्चीसहस्समालिणीयं रूवगसहस्सकलियं भिसमाणं
चक्खुल्लोयणलंसं सुहफासं सस्सिसीयरूवं घंटावल्लिचलियमहुरमणहरसरं सुहं कंतं इरिसणिज्जं णिउणो-
च्चियमिसिभिसिंतअणिरयणघंटियाजालपरिकुसित्तं जोयणसयसहस्सविच्छिण्णं दिव्वं गमणसज्जं सिग्घ-

देवानां सू-
र्याभान्तिके
प्रादुर्भावः

सू० १३

दिव्ययान-
कारणं

सू० १४

॥ २६ ॥

गमणं णाम दिव्वं जाणं (जाणविमाणं) विउब्वाहि, विउव्वित्ता सिण्णामिं व एयभाणत्तिं पच्च-
प्पिणाहि (सू० १४)

‘तए णं ते’ इत्यादि, ततस्ते सूर्याभविमानवासिनो वहवो वैमानिका देवा देव्यश्च पदात्यनीकाधिपतेर्देवस्य समीपे
एनम्—अनन्तरोक्तमर्थं श्रुत्वा ‘णिसम्म हट्टु तुट्टु जाव हियया’ इति यावत्करणत् ‘हट्टुट्टुचित्तमाणंदिया पीइमणा परमसो-
मणास्सिया हरिसवसविसप्पमाणहियया’ इति परिग्रहः, ‘अप्पेगइया वंदणवत्तियाए’ इति अपिः सम्भावनायामेककाः—केचन
वन्दनप्रत्ययं वन्दनम्—अभिवादनं प्रशस्तकायवाग्मनःप्रवृत्तिरूपं तत्प्रत्ययं तत् मया भगवतः श्रीमन्महावीरस्य कर्त्तव्यमि-
त्येवंनिमित्तम्, अयेककाः पूजनप्रत्ययं पूजनं—गन्धमाल्यादिभिः समभ्यर्चनं अयेककाः सत्कारप्रत्ययं सत्कारः—स्तुत्यादिगुणो-
न्नतिकरणं अयेककाः सन्मानो—मानसः प्रीतिविशेषः, अयेककाः कुतूहलजिनर्मक्तिरणेण—कुतूहलेन—कौतुकेन कीदृशो भगवान्
सर्वज्ञः सर्वदर्शी श्रीमन्महावीर इत्येवंरूपेण यो जिने—भगवति वर्द्धमानस्वामिनि भक्तिरणो—भक्तिपूर्वकोऽनुरागस्तेन अयेके सूर्याभस्य
वचनम्—आज्ञामनुवर्त्तमानाः अयेककाः अश्रुतानि—पूर्वमनाकर्णितानि स्वर्गमोक्षप्रसाधकानि वर्चांसि श्रोष्याम इतिबुद्ध्या अयेककाः
श्रुतानि—पूर्वमाकर्णितानि यानि शङ्कितानि जातानि तानि इदानीं निःशङ्कितानि करिष्याम इति बुद्ध्या अयेकका जीतमेतत्—कल्प
एप इतिकृत्वा, ‘सव्विड्डीए’ इत्यादि प्राग्वत् ।

त ए णं से आभिओगिए देवे सूरियाभेणं देवेणं एवं वुत्ते समाणे हट्टे जाव हियए करयलपरिगहियं जाव

पडिसुणेइ जाव पडिसुणेत्ता उत्तरपुरच्छिमं दिसीभागं अवक्कमति अवक्कमित्ता वेउवियसमुग्घाएणं समोहणइ
 २त्ता संखेज्जाइं जायणाइं जाव अहावायेर पोग्गले २त्ता अहासुहुमे पोग्गले परियाएइ २त्ता दोच्चंपि वेउविय-
 समुग्घाएणं समोहणित्ता अणेगखंसयसन्निविट्ठं जाव दिव्वं जाणविमाणं विउव्विउं पवत्ते यावि होत्था ।
 तए णं मे आभिओगिए देवे तस्स दिव्वस्स जाणविमाणस्स तिदिसिं तओ तिसोवाणपडिरूवए विउव्वति,
 तंजहा-पुरच्छिमेणं दाहिणेणं उत्तरेणं, तेसिं तिसोवाणपडिरूवगणं इमे एयारूवे वण्णावासे पणत्ते,
 तंजहा-वडरामया णिम्मा रिट्ठामया पतिट्ठाणा वेरुलियामया खंभा सुवण्णरूपमया फलगा लोहि-
 तक्खमइयाओ सुइओ वयरामया संधी णाणामणिमया अवलंबणा अवलंबणवाहाओ य पासादीया
 जाव पडिरूवा । तेसि णं तिसोवाणपडिरूवगणं पुरओ तोरणे विउव्वति, तोरणा [तेसि णं] णाणा-
 मणिमएसु थंभेसु उवंनिविट्ठसंनिविट्ठिविहमुत्तरोवचिया विविहतारारूवोवचिया [ईहामियउसभ-
 तुरगणरसगरविहगवालगाकिंनररुसरभचमरकुंजरवणलयपउमलयभत्तिचिच्चा खंभुगय(वर)वइरेवइया-
 परिगताभिरामा विज्जाहरजमलजुयलजंतुच्चाविव अच्चीसहस्समालिणीया रूवगसहस्सकलिया भिसमाणा
 भिन्धिसमाणा चसुक्खोयणलेसा सुहफासा सस्सिरीयरूवा पासाइया] जाव पडिरूवा

‘तए णमि’न्यादि ‘अणेगखंसयसन्निविट्ठ’मिति अनेकेषु स्तम्भशतेषु सन्निविट्ठं, ‘लीलट्टियसालिभंजियाग’मिति लीलया

स्थिता लीलास्थिताः, अनेन तासां पुत्तलिकानां सौभाग्यमावेदयति, लीलास्थिताः शालभञ्जिकाः—पुत्तलिका यत्र तत्तथा 'ईहा-
 मियउसभतुरगनरमगरविहगवालकुंजररुसरभचमरकुंजरवणलयपउमलयभत्तिचित्तमिति ईहाभृगा—वृका व्यालाः—स्वापदभुजङ्ग
 ईहाभृगः पभतुरगनरमगरविहगव्यालकिन्नररुसरभचमरकुंजरवनलतापञ्चलतानां भक्त्या—विच्छित्त्या चित्रम्—अलेखो यत्र तत्तथा,
 तथा स्तम्भोद्गतया—स्तम्भोपरिवर्तिन्या वज्ररत्नमय्या वेदिकया परिगतं सत् यदभिरामं तत्स्तम्भोद्गतवज्रवेदिकापरिगताभिरामं,
 'विज्जाहरजमलजुगलजंतुचंपिव' इति विद्याधरयोरीयद् यमलयुगलं—समश्रेणीकं द्वन्द्वं विद्याधरयमलयुगलं तच्च तद् यन्त्रं च—
 सञ्चरिण्युपुरुप्रतिमाद्वयरूपं तेन युक्तं तदेव तथा, अर्चियां—किरणानां सहस्रैर्मालिनीयं—परिचारीयं अर्चिःसहस्रमालिनीयं, तथा
 रूपकसहस्रकालितं, 'भिसमाणंति' दीप्यमानं 'भिब्भिसमानम्' अतिशयेन देदीप्यमानं, 'चक्रबुद्धोयणलेसंति' चक्षुः कर्तु
 लोकने लिसतीव—दर्शनीयत्वातिशयात् श्लिष्यतीव यत्र तत्तथा, 'सुह्रफासंति' शुभः—कोमलः स्पर्शो यस्य तत्तथा, सश्रीकानि—
 सशोभाकानि रूपाणि यत्र तत् सश्रीकरूपं, 'घण्टावलिचलियमहुरमणहरसर'मिति घण्टावलेः—घण्टापङ्केर्धातवशेन चलि-
 तायाः—कम्पितायाः मधुरः—श्रोत्रप्रियो मनोहरो—मनोनिवृत्तिकरः स्वरो यत्र तत्तथा, चलितशब्दस्य विशेष्यात्परनिपातः प्राकृत-
 त्वात्, 'शुभं' यथोदितवस्तुलक्षणोपेतत्वात् 'कान्तं' कर्मनीयं, अत एव दर्शनीयं, तथा 'निउणोचियमिसिमिसितमणिरयण-
 घट्टियाजालपरिक्खित्त' मिति निपुणक्रियमुचितानि—खचितानि 'मिसिमिसित'त्ति देदीप्यमानानि मणिरत्नानि यत्र तत्तथा तेन,
 कथंभूतेन ? घण्टिकाजालेन—क्षुद्रघण्टिकासमूहेन परिः—सामस्त्येन क्षिप्तं—व्याप्तं यत्तत्तथा, योजनशतसहस्रविस्तीर्णं—योजनलक्षविस्तारं
 'दिव्यं' प्रधानं 'गमनसज्जं' गमनप्रवर्णं शीघ्रगमननामधेयं 'जाणविमाणं' यानरूपं—वाहनरूपं विमानं यानविमानं, शेषं प्राग्वत् ।

‘तेसिं तोरणणं उपिषि’त्यादि सुगमं, नवरं ‘जाव पडिख्वा’ इति यावच्छब्दकरणात् ‘घट्टा मट्टा नीरया निम्मला निपंका निःकड्छया समिरीया सउज्जोया पासाइयो दरिसणिज्जा अभिख्वा’ इति द्रष्टव्यं । ‘तेसि णमि’त्यादि, तेषां तोरणानामुपरि बहवः कृष्णचागरयुक्ता ध्वजाः कृष्णचामरध्वजाः, एवं बहवो नीलचामरध्वजाः, लोहितचामरध्वजाः, हरितचामरध्वजाः, शुक्लचामरध्वजाः, रुथम्भूता एते सर्वेऽपीत्यत आह—अच्छा—आकाशस्फटिकवदतिनिर्मलाः श्लक्ष्णाः—श्लक्ष्णपुद्गलस्कन्धनिर्मापिताः ‘रूपपट्टा’ इति रूप्यो—रूप्यमयो यत्रमयस्य दण्डस्योपरि पट्टो येषां ते रूप्यपट्टाः ‘वइरदंहा’ इति वज्रो—वज्ररत्नमयो दण्डो रूप्यपट्टमध्यवर्ती येषां ते वज्रदण्डाः, तथा जलजानामिव—जलजकुसुमानां पद्मादीनामिवामलो न तु कुद्रव्यगन्धसन्निधो यो गन्धः स जलजामलगन्धः स विद्यते येषां ते जलजामलगन्धिकाः, अत एव सुरभ्याः ‘प्रासादीया’ इत्यादिविशेषणचतुष्टयं प्रागन्त । ‘तेसि ण’मित्यादि, तेषां तोरणानामुपरि बहूनि छत्रातिच्छत्राणि—छत्रात्—लोकप्रसिद्धात् एकसङ्ख्याकात् अतिशयीनि छत्राणि उपर्येधेभावेन द्विसङ्ख्याकानि निसङ्ख्याकानि वा छत्रातिच्छत्राणि, बाह्यपताकाभ्यो लोकप्रसिद्धाभ्योऽतिशयिन्यो दीर्घत्वेन विस्तारेण च पताकाः पनाकातिपताकाः, बहूनि घण्टायुगलानि, बहूनि चामरयुगलानि, बहव उत्पलहरताः—उत्पलाख्यजलजकुसुमसमूहविशेषाः, एवं बहवः पद्महस्तकाः नलिनहस्तकाः सुभगहस्तकाः सौगन्धिकहस्तकाः शतपत्रहस्तकाः सहस्रपत्रहस्तकाः, पद्मादिविभागव्याख्यानं प्राग्वत्, एते च छत्रातिच्छत्राण्यः सर्वेऽपि रत्नमया अच्छा—आकाशस्फटिकवदतिनिर्मला यावत्करणात् ‘सण्हा लण्हा घट्टा मट्टा नीरया निम्मला निपंका निःकड्छया सपभा समिरीया सउज्जोया पासाइया दरिसणिज्जा अभिख्वा’ इति परिग्रहः । ‘तस्स णमि’त्यादि, तस्स णमिति पूर्ववत् दिव्यस्य यानविमानस्य अन्तः—मध्ये बहुसप्तः सन् रमणीयो बहुरमणीयो भूमिभागः प्रज्ञप्तः, किंविशिष्टः ? इत्याह—

से जहाणामए आलिंगपुक्खरे ति वा मुंडंगपुक्खरे इ वा सरतले इ वा करतले इ वा चंद्रमंडले इ
 वा सूरमंडले इ वा आर्यसमंडले इ वा उरब्भचम्मे इ वा (वसहचम्मे इ वा) वराहचम्मे इ वा सीह-
 चम्मे इ वा वग्घचम्मे इ वा मिगचम्मे इ वा (छगलचम्मे इ वा) दीवियचम्मे इ वा अणेगसंकुकीलगसह-
 स्सवितए णाणाविहंपंचवन्नेहिं मणीहिं उवसोभिते आवडपच्चावडसे ढिपसेढिसोत्थिय (सोवत्थिय) पूसमाण-
 ग (वद्धमाणग) मच्छंडगमगरंडगजारामाराफुल्लवलिपउमपत्तसागरतरंगवसंतलयपउमलयभात्तिचिचोहिं
 सच्छाएहिं सप्पभेहिं समरीइएहिं सउज्जोएहिं णाणाविहंपंचवणेहिं मणीहिं उवसोभिएहिं तंजहा-किण्हेहिं
 णीलेहिं लोहिएहिं हाल्लिद्धेहिं सुक्किच्छेहिं, तत्थ णं जे ते किण्हा मणी तेसिणं मणीणं इमे एतारूवे
 वण्णावासे पण्णत्ते, से जहानामए जीमूतए इ वा अंजणे इ वा खंजणे इ वा कज्जले इ वा गवले इ वा
 गवलगुलिया इ वा भमरे इ वा भमरावलिया इ वा भमरपंतगसारे ति वा जंबूफले ति वा अट्टारिट्ठे इ
 वा परहुते इ वा गए इ वा गयकलभे इ वा किण्हसप्पे इ वा किण्हकसरे इ वा आगासथिगगले इ वा
 किण्हहासोए इ वा किण्हकणवीरे इ वा किण्हबंधुजीवे इ वा, भवे एयारूवे सिया ?, णो इण्ठे सम्ठे,
 (ओवम्मं समणाउसो !) तें णं किण्हा मणी इत्तो इट्टतराए चैव कंततराए चैव मणामतराए चैव मणुण्णतराए
 चैव वण्णेणं पण्णत्ता । तत्थ णं जे ते नीला मणी तेसि णं मणीणं इमे एयारूवे वण्णावासे पण्णत्ते,

से जहानामए भिंगे इ वा भिंगपत्ते इ वा सुए इ वा सुयपिच्छे इ वा चासे इ वा चासपिच्छे इ वा णीली इ वा
 णीलीभेदे इ वा णीलीगुलिया इ वा सामा इ वा उच्चन्ते इ वा वणराती इ वा हलधरवसणे इ वा
 मोरगभीवा इ वा अयसिकुसुमे इ वा वाणकुसुमे इ वा अंजणकेसियाकुसुमे इ वा नीलुप्पले इ वा
 णीलासोगे इ वा णीलंबंधुजीवे इ वा णीलकणवीरे इ वा, भवेयारूवे सिया ?, णो इण्ठे समंठे, ते णं
 णीला मणी एत्तो इट्टतराए चेव जाव वण्णेणं पणत्ता। तत्थ णं जे ते लोहियगा मणी तेसि णं मणीणं
 इमेयारूवे वण्णावासे पणत्ते, से जहाणामए उरब्भरुहारे इ वा ससरुहारे इ वा नररुहारे इ वा वराहरुहारे
 इ वा (महिसरुहारे इ वा) वालिंदगेवे इ वा बालदिवाकरे इ वा संझ्भरागे इ वा गुंजद्धरागे इ वा जासु-
 अणकुसुमे इ वा किंसुयकुसुमे इ वा पालियायकुसुमे इ वा जाइहिं गुलए ति वा सिलप्पवाले ति वा
 पवालअंकुरे इ वा लोहियक्खमणी इ वा लक्खारसगे ति वा किमिरागकंबले ति वा चीणपिट्टरासी
 ति वा रत्तुप्पले इ वा रत्तासोगे ति वा रत्तकणवीरे ति वा रत्तबंधुजीवे ति वा, भवेयारूवे सिया ?, णो
 इण्ठे समंठे. ते णं लोहिया मणी इत्तो इट्टतराए चेव जाव वण्णेणं पं० । तत्थ णं जे ते हालिद्धा
 मणी तेसिणं मणीणं इमेयारूवे वण्णावासे पणत्ते- से जहाणामए चंपे ति वा चंपच्छ्ठी
 ति वा (चंपणमेए इ वा) हल्लिद्धा इ वा हल्लिद्धाभेदे ति वा हल्लिद्धगुलिया ति वा हरियालिया

वा हरियालभेदे ति वा हरियालगुलिया ति वा चिउरे इ वा चिउरंगरते ति वा वरकणगे
 इ वा वरकणगनिघसे इ वा [सुवण्णसिप्पाए ति वा] वरपुरिसवसणे ति वा अल्लकीकुसुमे ति वा
 चंपाकुसुमे इ वा कुंहंडियाकुसुमे इ वा तडवडाकुसुमे इ वा घोसेडियाकुसुमे इ वा सुवण्णकुसुमे इ वा
 सुहिरण्णकुसुमे ति वा कोरंटवरमल्लदामे ति वा बीयो (यकुसुमे) इ वा पीयासोगे ति वा पीयकणवीरे
 ति वा पीयवंधुजीवे ति वा, भवेयारूवे सिया ?, णो इण्ठे समंठे, ते णं हालिद्दा मणी एत्तो इट्टतराए च्वे
 जाव वण्णेणं पणत्ता । तत्थ णं जे ते सुक्किल्ला मणी तेसिणं मणीणं इमेयारूवे वण्णावासे पणत्ते ।
 से जहानामए अंके ति वा संखे ति वा चंदे ति वा कुंदे ति वा दंते इ वा (कुमुदोदकदरयदहिघणगोक्खी-
 ररूर) हंसावली इ वा कौंचावली ति वा हारावली ति वा चंदावली ति वा सारतियबलाहए ति वा धंतधोय-
 रूपपट्टे इ वा साल्लिपिट्टरासी ति वा कुंदपुफरासी ति वा कुमुदरासी ति वा सुक्कच्छिवाडी ति वा पिहुणमिं-
 जिया ति वा भिसे ति वा मुणालिया ति वा गयंदे ति वा लवंगदलए ति वा पौडरियदलए ति वा सेया-
 सोगे ति वा सेयकणवीरे ति वा सेयबन्धुजीवे ति वा, भवेयारूवे सिया ?, णो इण्ठे समंठे, ते णं
 सुक्किल्ला मणी एत्तो इट्टतराए च्वं जाव वन्नेणं पणत्ता ।

'से जहानामए' इत्यादि, तत्-सकललोकप्रसिद्धं 'यथे'ति दृष्टान्तोपदर्शने 'नामे'ति शिष्यामन्त्रणे, 'ए' इति वाक्यालङ्कारे,

‘आलिंगपुक्त्वरे इ वे’ति आलिङ्गे-सुरजनामा वाद्यविशेषः तस्य पुष्करं-चर्मपुटं तत्किलात्यन्तसपामिति तेनोपमा क्रियते, इति-
शब्दाः सर्वेऽपि स्वस्वोपमाभूतवस्तुपरिसमाप्तिद्योतकाः, वाशब्दाः समुच्चये, मृदङ्गे लोकप्रतीतो मर्दलस्तस्यै पुष्करं मृदङ्गपुष्करं
‘परिपूर्णं’ पानीयेन भृतं तडाकं सरस्तस्य तलम्-उपरितनो भागः सरस्तलं, करतलं प्रतीतं, चन्द्रमण्डलं सूर्यमण्डलं च यद्यपि तत्त्व-
वृत्त्या उच्चानीकृतार्द्धकपिथाकारं पीठप्रासादापेक्षया वृत्तालेखमिति तद्गतौ दृश्यमानो भागो न समतलस्तथापि प्रतिभासते समतल
इति तदुपादानं, आदर्शमण्डलं सुप्रसिद्धं, ‘उरुभचम्मे इ वे’त्यादि, अत्र सर्वत्रापि ‘अणेगसंक्रुकीलगसहस्रवितते’ इति विशेषण-
योगः, उरुभ्रः-ऊरणः, वृषभवराहसिंहव्याघ्रच्छगलाः प्रतीताः द्वीपी-चित्रकः, एतेषां प्रत्येकं चर्म अनेकैः शङ्कुप्रमाणैः कीलक-
सहस्रैः, महद्भिर्ही कीलकैस्ताडितं प्रायो मध्ये क्षामं भवति, तथारूपताडासम्भवात् अतः शङ्कुग्रहणं, ‘विततं’ विततीकृतं ताडितमिति
भावः, यथाऽत्यन्तं बहुसमं भवति तथा तस्यापि यानविमानस्यान्तर्वहुसमो भूमिभागः, पुनः कथम्भूत इत्याह-‘णणाविहपंचवन्नेहिं
मणीहिं उवसोभिते’ नानाविधाः-जातिभेदानानामकारा ये पञ्चवर्णा मणयस्त्रैरुपशोभितः, कथम्भूतैरित्याह-‘आवडे’ इत्यादि,
आवर्त्तदीनि मणीनां लक्षणानि, तत्रावर्त्तः प्रतीतः एकस्यावर्त्तस्य प्रत्यभिमुख आवर्त्तः प्रत्यावर्त्तः श्रेणिः-तथाविधविन्दुजा पङ्क्ति-
स्तस्याश्च श्रेणेर्या च निर्गता अन्या श्रेणिः सा प्रश्रेणिः स्वस्तिकः प्रतीतः सौवस्तिकपुष्पमाणवौ लक्षणविशेषौ लोकाल्प्रत्येतव्यौ
वर्द्धमानकं-शरावसम्पुटं मत्स्यकाण्डकमकरकाण्डके प्रतीते ‘जारमारेति’ लक्षणविशेषौ सम्यग्मणिलक्षणवेदिनो लोकाद्भेदितव्यौ,
पुष्पावलिपद्मपत्रसागरतरङ्गवासन्तीलतापद्मलताः सुप्रतीताः तासां भक्त्या-विच्छित्त्या चित्रम्-आलेखो येषु ते आवर्त्तप्रत्यावर्त्त-
श्रेणिप्रश्रेणिस्वस्तिकसौवस्तिकपुष्पमाणववर्द्धमानकमत्स्याण्डकमारपुष्पावलिपद्मपत्रसागरतरङ्गवासन्तीलतापद्मलताभ-

क्तिचित्रास्तेः, किमुक्तं भवति ?—आवर्त्तादिलक्षणोपेतैः, तथा सच्छायैः सती-शोभना छाया-निर्मलत्वरूपा येषां ते सच्छायाः,
 तथा सती-शोभना प्रभा-कान्तिर्येषां ते सत्यभाः तैः, 'समरीचिकैः-बहिर्विनिर्गतकिरणजालसहितैः सोद्योतैः—
 बहिर्व्यवस्थितप्रत्यासन्नवस्तुस्तोमप्रकाशकरोद्योतसहितैः एवम्भूतैर्नानाजातीयैः पञ्चवर्णैर्मणिभिरुपशोभितः, तानेव पञ्चवर्णानाह-
 'तंजना-कण्ठेहि' इत्यादि सुगमं, 'तत्र' तेषां पञ्चवर्णानां मणीनां मध्ये 'णमि'ति वाक्यालङ्कारे, ये ते कृष्णा मणयः,
 ते कृष्णमणय इत्येव सिद्धे ये इति वचनं भाषाक्रमार्थं, तेषां 'णमि'ति पूर्ववत्, अथम्-अनन्तरमुद्दिश्यमान एतद्रूपः—अनन्तरमेव
 ब्रक्ष्यमाणस्वरूपो वर्णवासा-वर्णकनिवेशः प्रज्ञप्तः, तद्यथा—'से जहानामए' इत्यादि, स यथा नाम 'जीमूत' इति जीमूतो-
 ब्रह्महृकः, स चेह प्राट्प्रारम्भसमये जलभृतो वेदितव्यः, तस्यैव प्रायोऽतिकालिमसम्भवात्, इतिशब्द उपमाभूतवस्तुनामपरिसमा-
 प्तित्रोक्तकः, वाशब्द उपमानान्तरापेक्षया समुच्चये, एवं सर्वत्र, अञ्जनं-सौवीराञ्जनं रत्नविशेषो वा, खञ्जनं-दीपमल्लिकामलः,
 कज्जलं-दीपशिखापतितं, मषी-तदेव कज्जलं ताम्रभाजनादिषु सामग्रीविशेषेण घोलितं मसीगुलिका-घोलितकज्जलगुटिका, क्वचित्
 'मसी इति वा मसीगुलिया' इति न दृश्यते, 'गवलं' माहिषं शृङ्गं तदपि चोपरितनत्वभागापसारेण द्रष्टव्यं, तत्रैव विशिष्टस्य
 कालिन्नः सम्भवात्, तथा तस्यैव माहियशृङ्गनिविडतरसारनिर्वर्चिता गुटिका गवलगुटिका भ्रमरः-प्रतीतः भ्रमरावली- भ्रमर-
 पङ्क्तिः भ्रमरपतङ्गसारः-भ्रमरपक्षान्तर्गतो विशिष्टकालिमोपचितमदेशः, जम्बूफलं प्रतीतं, आर्द्रारिष्टकः-कोमलः काकः, परपुष्टः-
 कोकिलः, गजो गजकलभश्च प्रतीतः, कृष्णसर्पः-कृष्णवर्णसर्पजातिविशेषः, कृष्णकेशरः-कृष्णबकुलः ' आकाशथिगलं' शरदि
 भेद्यविनिर्मुक्तमाकाशखण्डं, तद्धि कृष्णमतीव प्रतिभातीति तदुपादानं, कृष्णाशोककृष्णकणवीरकृष्णवन्धुजीवाः अशोककणवरिवन्धु-

जीववृक्षभेदाः, अशोकादयो हि पञ्चवर्णा भवन्ति ततः शेषवर्णव्युदासार्थं कृष्णग्रहणं, एतावत्युक्ते त्वरावानिव शिष्यः पृच्छति-
' भवे एयाख्वे ' इति भवेत् मणीनां कृष्णो वर्णः ' एतद्रूपो ' जीमूतादिरूपः ? , सूरिराह- ' नायमर्थः समर्थः ' नायमर्थ उपपन्नो,
यदुत-एवम्भूतः कृष्णो वर्णो मणीनामिति, यद्यत्र तर्हि किमर्थं जीमूतादीनां दृष्टान्तत्वेनोपादानमत आह-औपम्यम्-उपमामात्रमेतत्
उदितं हे श्रमण आयुष्मन् !, यावता पुनस्ते कृष्णा मणय ' इतो ' जीमूतादेरिष्टतरका एव-कृष्णेन वर्णेन अभीप्सिततरका एव,
तत्र किञ्चिदकान्तमपि केषाञ्चिदिष्टतमं भवति ततोऽकान्तताव्यवच्छिद्यर्थमाह- ' कान्ततरका एव ' अतिस्निग्धमनोहारिकालिमोप-
चिततया जीमूतादेः कमनीयतरकाः, अत एव मनोज्ञतरका एव-मनसा ज्ञायते-अनुकूलतया स्वप्रवृत्तिविषयीक्रियते इति मनोज्ञ-
मनोऽनुकूलं ततः प्रकर्षविवक्षार्या तरप्पत्ययः, तत्र मनोज्ञतरमपि किञ्चिन्मध्यमं भवेत्, ततः सर्वोत्कर्षप्रतिपादनार्थमाह- ' मन आय-
तरका एव ' द्रष्टृणां मनांसि आसुवन्ति-आत्मवशतां नयन्तीति मनआपास्ततः प्रकर्षविवक्षार्या तरप्पत्ययः, प्राकृतत्वाच्च प्रकारस्य
मकारे मणामतरा इति भवति । तथा ' तत्थ णमि'त्यादि, तत्र तेषां मणीनां मध्ये ये ते नीला मणयस्तेषामयमेतद्रूपो वर्णोवासो-
वर्णकानिवेशः प्रज्ञप्तः, तद्यथा- ' से जहानामए ' इत्यादि स यथा नाम भुङ्गः-कीटविशेषः पक्ष्मलः ' भृङ्गपत्रं ' तस्यैव भृङ्गभि-
धानस्य कीटविशेषस्य पक्ष्मः, शुकः-कीरः, शुकपिच्छं-शुकस्य पत्रं, चापः-पक्षिविशेषः, ' चापपिच्छं ' चापपक्षः, नीली प्रतीता,
नीलीभेदो-नीलीच्छेदः, नीलीगुलिका-गुलिकाद्रव्यगुटिका, श्यामाको-धान्याविशेषः, ' उच्चंतगो ' दन्तरागः, वनराजी प्रतीता,
हलधरो-बलदेवस्तस्य वसनं हलधरवसनं, तच्च किल नीलं भवति सदैव तथास्वभावतया, हलधरस्य नीलवस्त्रपरिधानात्,
मयूरग्रीवापारापतग्रीवाअतसीकुमुवाणवृक्षकुसुमानि प्रतीतानि, इत ऊर्द्धं क्वचित् ' इंदनीले इ वा महानीले इ वा मरगते

इ वा ' इति दृश्यते तत्रेन्द्रनीलमहानीलमरकता रत्नविशेषाः प्रतीताः, अञ्जनकेशिका-वनस्पतिविशेषस्तस्य कुसुममञ्जनकेसिकाकुसुमं, नीलोत्पलं-कुवल्यं, नीलाशोककणवीरनीलबन्धुजीवाशोकादिदृक्षविशेषाः, ' भवेयारूवे ' इत्यादि प्राग्वद् व्याख्येयं । तथा ' तस्य णमि'त्यादि, ' तत्र ' तेषां मणीनां मध्ये ये ते लोहिता मणयस्तेषामयमेतद्रूपो वर्णोवासः प्रज्ञप्तः, तद्यथा- ' से जहानामए ' इत्यादि, तद्यथा नाम शशकरुधिरं उरभ्रः-ऊरणस्तस्य रुधिरं, वराहः-शूकरस्तस्य रुधिरं, मनुष्यरुधिरं महिषरुधिरं च प्रतीतं, एतानि हि किल शेषरुधिरेभ्यो लोहितवर्णोत्कटानि भवन्ति तत एतेषामुपादानं, बालेन्द्रगोपकः-सद्योजतेन्द्रगोपकः स हि प्रष्टुः सन्वीषत्पाण्डुरो रक्तो भवति ततो बालग्रहणं, इन्द्रगोपकः-प्रथमप्राष्टकालभावी कीटविशेषः, बालदिवाकरः-प्रथममुद्गच्छन् सूर्यः, सन्ध्याभ्ररागो-वर्षासु सन्ध्यासमयभावी अभ्ररागः, गुञ्जा-लोकप्रतीता तस्यार्द्धं रागो गुञ्जार्द्धरागः, गुञ्जाया हि अर्द्धमतिरक्तं भवति अर्द्धं चातिकृष्णमिति गुञ्जार्द्धग्रहणं, जपाकुसुमकिंसुकुसुमपारिजातकुसुमजात्यहिङ्गुला लोकप्रसिद्धाः, शिलाप्रवालं-प्रवालनामा रत्नविशेषः प्रवालाङ्कुरः-तस्यैव रत्नविशेषस्य प्रवालस्याङ्कुरः, स हि तत्प्रथमोद्गतत्वेनात्यन्तरक्तो भवति ततस्तदुपादानं, लोहि-ताक्षमणिर्नाम रत्नविशेषः, लाक्षारसकृमिरागरक्तकम्बलचीनपिष्टराशिरक्तोत्पलरक्तशोककणवीररक्तबन्धुजीवाः प्रतीताः, ' भवे-यारूवे ' इत्यादि प्राग्वत् । 'तस्य णमि'त्यादि, ' तत्र ' तेषां मणीनां मध्ये ये हरिद्रा मणयस्तेषामेतद्रूपो वर्णोवासः प्रज्ञप्तः, तद्यथा- ' से जहानामए ' इत्यादि, स यथानाम चम्पकः सामान्यतः सुवर्णचम्पको वृक्षः, चम्पकच्छल्ली-सुवर्णचम्पकत्वक्, चम्पकभेदः-सुवर्णचम्पकच्छेदः, हरिद्रा प्रतीता, हरिद्राभेदो-हरिद्राच्छेदः, हरिद्रागुटिका-हरिद्रासारनिर्वर्तिता गुटिका, हरितालिका-पृथिवीविकार-रूपा प्रतीता हरितालिकाभेदो-हरितालिकाच्छेदः, हरितालिकागुटिका-हरितालिकासारनिर्वर्तिता गुलिका, चिकुरो-रागद्रव्यविशेषः,

त्रिकुराङ्गरागः—चिकुरसंयोगनिर्मितो वत्सादौ रागः, वरकनकस्य—जात्यसुवर्णस्य यः कषपट्टके निर्घर्षः स वरकनकनिर्घर्षः वरपुर-
पो—वासुदेवस्तस्य वसनं वरपुरवसनं, तच्च किल पीतमेव भवतीति तदुपादानं, अल्लकीकुसुमं लोकतोऽत्रसेयं, चम्पककुसुमं—सुवर्ण-
चम्पकपुष्पं कूष्माण्डीकुसुमं—पुष्पफलीकुसुमं, कोरण्टकः—पुष्पजातिविशेषः तस्य दाम कोरण्टकदाम तडवडा—आउली तस्याः कुसुमं
तडवडाकुसुमं, योशातकीकुसुमं सुवर्णयूथिकाकुसुमं च प्रतीतं, सुहिरण्यका—वनस्पतिविशेषस्तस्याः कुसुमं सुहिरण्यकाकुसुमं, वीयको-
दृक्षः प्रतीतः तस्य कुसुमं वीयककुसुमं, पीताशोकपीतकणवीरपितवन्धुजीवाः प्रतीताः, ' भवेयारूवे ' त्यादि प्राग्वत् । 'तत्थ णमि'-
त्यादि, ' तत्र ' तेषां मणीनां मध्ये ये शुक्ला मणयस्तेषामयमेतद्रूपो वर्णावासः प्रज्ञप्तः, तद्यथा ' से जहानामए ' इत्यादि,
स यथानाम ' अङ्गणे ' रत्नविशेषः, शङ्खचन्द्र (दत्तकुन्द) कुमुदोदकोदकरजोदधिघनगोक्षीरपूरकौश्रावलिहारावलिहंसावलिबलाका-
बलयः प्रतीताः, चन्द्रावली—तडागादिषु जलमध्यप्रतिविम्बितचन्द्रपङ्क्तिः, ' सारइयबलाहणे इति वा ' शारदिकः—शरत्काल-
भावी बलाहको—मेघः, ' धन्तथोयरुपपट्टे इ वेति ' ध्मातः—अग्निसम्पर्केण निर्मलीकृतो धौतः—भूतिखरण्टितहस्तसंतर्जनेन अतिनि-
शितीकृतो यो रूप्यपट्टो—रजतपत्रकं स ध्मातथौतरूप्यपट्टः, अन्ये तु व्याचक्षते—ध्मातेन—अग्निसंयोगेन यो धौतः—शोधितो रूप्यपट्टः
स ध्मातथौतरूप्यपट्टः, शालिपिट्टराशिः—शालिक्षोदपुञ्जः, कुन्दपुष्परशिः कुमुदराशिश्च प्रतीतः, ' सुक्कळेवाडिया इ वे ' ति छेवाडिनाम—
बल्लादिफालिका सा च कचिदेशविशेषे शुष्का सती अतीव शुक्ला भवति ततस्तदुपादानं, ' पेहुणमिजिया इ वेति ' पेहुणं—मयूरपिच्छं तन्मध्य-
वर्तिनी पेहुणमिञ्जिका सा चातिशुक्लेति तदुपन्यासः, ' विसं ' पद्मनीकन्दः, ' मृणालं ' पद्मतन्तु गजदन्तलवङ्गदलपुण्डरीकदलश्वेताशो-
कश्वेतकणवीरश्वेतवन्धुजीवाः प्रतीताः, ' भवेयारूवे सिया ' इत्यादि प्राग्वत् । तदेवमुक्तं वर्णस्वरूपं, सम्प्रति गन्धस्वरूपं प्रतिपादनार्थमाह—

तेसि णं मणीणं इमेयारूवे गंधे पणत्ते, से जहानामए कोट्टपुडाण वा तगरपुडाण वा एलापुडाण वा चोयपुडाण वा चंपापुडाण वा दमणापुडाण वा कुंकुमपुडाण वा चंदणपुडाण वा उसीरपुडाण वा मरु-
 आपुडाण वा जातिपुडाण वा जूहियापुडाण वा मल्लियापुडाण वा केतगिपुडाण वा वासपु-
 वा पाडलिपुडाण वा णोमालियापुडाण वा अगुरुपुडाण वा लवंगपुडाण वा कऱूरपुडाण वा वासपु-
 डाण वा अणुवायंसि वा ओभिज्जमाणण वा कोट्टिज्जमाणण वा भंजिज्जमाणण वा उक्किरिज्जमाणण वा
 विक्किरिज्जमाणण वा परिभुज्जमाणण वा परिभाइज्जमाणण वा भंडाओ वा भंडं साहरिज्जमाणण
 वा ओराला मणुणा मणहरा घाणमणनिव्बुतिकरा सब्वतो समंता गंधा अभिनिस्सवंति, भवेयारूवे,
 सिया?, णो इण्ठे सम्ठे, ते णं मणी एत्तो इट्टतराए चेव गंधेणं पन्नत्ता ।

‘तेसि णमि’त्यादि, तेषां मणीनामयमेतद्रूपो गन्धः प्रज्ञप्तः, तद्यथा—‘से जहानामए’ इत्यादि, प्राकृतत्वात् ‘से’ इति बहु-
 वचनार्थः प्रतिपत्तव्यः, ते यथा नाम गन्धा अभिनिर्गच्छन्तीति सम्बन्धः, कोष्ठं—गन्धद्रव्यं तस्य पुटाः कोष्ठपुटास्तेषां, वाशब्दाः
 सर्वत्रापि समुच्चये, इह एकस्य पुटस्य प्रायो न तादृशो गन्ध आयाति, द्रव्यस्याल्पत्वात्, ततो बहुवचनं, तगरमपि गन्धद्रव्यं,
 एलाः प्रतीताः, चोयं—गन्धद्रव्यं चम्पकदमनककुङ्कुमचन्दनोशीरमरुकजातीयूथिकामल्लिकास्नानमल्लिककैतकीपाटलीनवमालिकाऽगु-
 रलवङ्गकुसुमवासकर्पूराणि प्रतीतानि, नवरसुशीरं—वीरणीमूलं स्नानमल्लिका—स्नानयोग्यो मल्लिकाविशेषः, एतेषां पुटानाम-

नुवाते—आध्यायकविवक्षितपुरपाणामनुकूले वाते वाति सति उद्भिद्यमानानामुद्वाड्यमानानां वाशब्दः सर्वत्रापि समुच्चये ' कु-
द्विज्जमाणाण वा ' इति इह पुंटेः परिमितानि यानि कोष्ठादीनि गन्धद्रव्याणि तान्यपि परिभेये परिमाणोपचारात् कोष्ठपुटादीनीत्यु-
च्यन्ते तेषां कुड्यामानानाम्—उदूखले खुद्यमानानां ' भंजिज्जमाणाण वा ' इति श्लक्ष्णखण्डीक्रियमाणानां ' एतच्च विशेषणद्वयं कोष्ठादिद्रव्या-
णामवसेयं, तेषामेव प्रायः कुट्टनश्लक्ष्णखण्डीकरणसम्भवात्, न तु यूथिकादीनां, ' उक्किरिज्जमाणाण वा ' इति श्लुरिकादिभिः कोष्ठादिपुटानां
कोष्ठादिद्रव्याणां वा उत्कीर्यमाणानां ' विक्किरिज्जमाणाण वा ' इति विकीर्यमाणानामितस्ततो विप्रकीर्यमाणानां ' परिभुज्जमाणाण
वा ' परिभोगाय उपयुज्यमानानां, क्वचित् ' परिभाइज्जमाणाण वा ' इति पाठस्तत्र परिभाइज्जमाणानां—पार्श्ववर्तिभ्यो मनाग् दीय-
मानानां, ' भंडाओ भंडं साहरिज्जमाणाण वा ' इति भाण्डात्—स्थानादेकस्मादन्यद् भाण्डं—भाजनान्तरं संहियमाणानां उदाराः—
स्फारास्ते चामनोज्ञा अपि स्युरत आह—मनोज्ञा—मनोऽनुकूलाः तच्च मनोज्ञत्वं कुत इत्याह—मनोहराः—मनो हरन्ति—आत्मवशं नयन्तीति
मनोहराः, इतस्ततो विप्रकीर्यमाणेन मनोहरत्वं, कुतः ? इत्याह—घ्राणमनोनिर्वृतिकराः, एवंभूताः सर्वतः—सर्वासु दिक्षु समन्ततः—
सामस्त्येन गन्धा अभिनिस्सरन्ति, जिघ्रतामभिमुखं निस्सरन्ति, क्वचित् ' अभिनिस्सवन्तीति ' पाठः, तत्रापि स एवाथो नवरमभितः
सवन्तीति शब्दसंस्कारः, एवमुक्ते शिष्यः पृच्छति—' भवेयारूवे सिया ' स्यादेतत् यथा भवेद् एतद्रूपस्तेषां मणीनां गन्धः ?, स्मृरि-
राह—' नो इण्ठे सम्ठे ' इत्यादि प्राग्बत् ।

तेसि णं मणीणं इमेयारूवे फासे पण्णत्ते, से जहानामए आइणेति वा रूपे ति वा बूरे इ वा णवणी-

ए इ वा हंसगम्भतूलिया इ वा सिरीसकुसुमनिचये इ वा बालकुसुमपत्रासी ति वा, भवेयारूवे सिया?,
णो इण्ठे सम्ठे, ते णं मणी एत्तो इट्टतराए चेव जाव फासेणं पन्नत्ता ॥

‘तेसि णमित्यादि, तेषां ‘णमि’ति प्राग्वन्मणीनामयमेतद्रूपः स्पर्शः प्रज्ञप्तः, तद्यथा—‘से जहानामए’ इत्यादि, तद्यथा—
अजिनकं—चर्ममयं वस्त्रं स्तं—प्रतीतं चूरो—वनस्पतिविशेषः नवनीतं—अक्षणं हंसगर्भतूलीशिरीपकुसुमनिचयाश्च प्रतीताः, ‘बालकुसुदंप-
त्रासी इव’ इति बालानि—अचिरकालजातानि यानि कुसुदपत्राणि तेषां राशिर्बालकुसुदपत्राशिः, क्वचिद्‘बालकुसुमपत्राशिः’ इति
पाठः, ‘भवे एयारूवे’ इत्यादि प्राग्वत् । !

तए णं से आभियोगिए देवे तस्स दिवस्स जाणविमाणस्य बहूमज्झंदेसभागे एत्थ णं महं पिच्छावरमं-
डवं विउव्वइ अणेगखंभसयसंनिविट्ठं अब्भुग्गयसुकयवरवेइयातोरणवररइयसालभंजियागं सुसिलिट्ठ-
विसिट्ठलुसंठियपसत्थेवलियविमलखंभं णाणामणि [कणगरथण] खचियउज्जलबहुन्मसमसुविभ-
त्तेइसभाइए ईहामियउसभतुरगनरमगरविहगवालगकिन्नररुसरभचमरकुंजरवणलयउमलयभत्तिचित्तं
कंचणमणिरयणथूभियागं णाणाविहंपंचवण्णधंटापडागपरिमंडियगसिहरं चवलं मरीतिकवयं वि-
णिम्मयंतं लाउल्लोइयमहियं गोसीस [सरस] रत्तचंदणदइरदिन्नपंचंगुलितलं उवाचियचंदणकलसं चंदण-
धडसुकयतोरणपडिडुवारदेसभागं आसत्तोसत्तविउलवट्टवधारियमल्लुदामकलावं पंचवण्णसरससुरभि-

मुक्कपुष्पपुंजोवयारकलियं कालागुरुयवरकुंदरुक्कतुरुक्कधूमधमधंतगंङ्कुदुध्याभिरामं सुगंधवरगंधियं गंधव-
 द्विभूतं दिव्वं तुडियसदसंपणाइयं अच्छररणसंपविकिण्णं पासाइयं दरिसणिज्जं जाव पडिरूवं । तस्स णं
 पिच्छाघरमंडवस्स बहुससरमणिज्जभूमिभागं विउव्वति जाव मणीणं फासो । तस्स णं पेच्छाघरमंडवस्स
 उल्लोयं विउव्वति पउमलयमत्तिचित्तं जाव पडिरूवं । तस्स णं बहुससरमणिज्जस्स भूमिभागस्स बहुअज्झ-
 देसमाए एत्थ णं महं एगं वइरामयं अक्ख्वाडगं विउव्वति । तस्स णं अक्ख्वाडयस्स बहुअज्झदेसभागे
 एत्थ णं महं गं मणिपेढियं विउव्वति अट्टजोयणाइं आयासविक्खंभेणं चत्तारि जोयणाइं वाहल्लेणं सव्वं
 मणिमयं अच्छं सण्हं जाव पडिरूवं । तीसे णं मणिपेढियाए उवरि एत्थ णं महं गं सिंहासणं विउव्वइ,
 तस्स णं सीहासणस्स इमेयारूवे वण्णावासे पणत्ते-तवणिज्जमया चकला रययामया सीहा
 सेवणिया पाया णाणामणियमयाइं पायसीसगाइं जंबूणयमयाइं गत्ताइं वइरामया संधी णाणामणिम-
 ये वेच्चे, से णं सीहासणे इहामियउसमदुरगनरमगरविहगवालगकिंनररुसरमचमरकुंजरवणलयपउ-
 मलयमत्तिचित्तं [सं]सारसारोवचियमणिरयणपायवीढे अच्छरगमिउमसूरगणवतयकुसंतलिम्बकेसरपच्च-
 त्थुयाभिरामे सुविरइयरत्ताणे उवचियखोमदुगुल्लुपट्टपडिच्छायणे रत्तंसुअसंतुए सुरस्से आईणगरूय-
 बूरणवणीयतूलफासे मउए पासाइए ४ ।

'तए णमि'त्यादि, ततः स आभियोगिको देवस्तस्य दिव्यस्य यानविमानस्य बहुमध्यदेशभागे अत्र महत्प्रेक्षागृहमण्डपं विकु-
 र्वति, कथय्भूतमित्याह—अनेकस्तम्भशतसन्निविष्टं तथा अभ्युद्गता—अत्युत्कटा सुकृता—सुष्टु निष्पादिता वरवेदिकानि तोरणानि वरर-
 चिताः शालभञ्जिकाश्च यत्र तद्भ्युद्गतसुकृतवरवेदिकतोरणवररचितशालभञ्जिकाकं, तथा सुश्लिष्टा विशिष्टा लष्टसंस्थिताः—मनोज्ञ-
 संस्थानाः प्रशस्ताः—प्रशस्तवास्तुलक्षणोपेता वैडूर्यविमलस्तम्भा—वैडूर्यरत्नमया विमलाः स्तम्भा यत्र तत्सुश्लिष्टविशिष्टलष्टसंस्थितप्रश-
 स्तवैडूर्यविमलस्तम्भं, तथा नाना मणयः खचिता यत्र भूमिभागे स नानामणिखचितः सुखादिदर्शनात् वतान्तस्य पाक्षिकः परनिपातः
 नाणामणिखचित उज्ज्वलो बहुसमः—अत्यन्तसमः सुविभक्तो भूमिभागो यत्र तत् नानामणिखचितोज्ज्वलवहुसमसुविभक्तभूमिभागं, तथा
 इहामृगा—टुकाः ऋपभतुरगनरमगरविहगाः प्रतीताः व्यालाः—स्वापदश्रुजगाः किनरा—व्यन्तरविशेषाः रुरवो—मृगाः सरभाः—आटव्या
 महाकायाः पशवः चमरा—आटव्या गावः कुञ्जरा—दन्तिनः वनलता—अशोकादिलताः पद्मलताः—पद्मिन्यः एतासां भवत्या—विच्छिद्यत्या
 चित्रम्—आलेखो यत्र तदिहामृगऋपभतुरगनरमकरविहगव्यालकिन्नररुसरभचमरकुञ्जरवनलतापद्मलताभक्तिचित्रं, तथा स्तम्भो-
 द्रतया—स्तम्भोपरिवर्तिन्या वज्ररत्नमय्या वेदिकया परिगतं सद् यदभिरामं तत् स्तम्भोद्गतवज्रवेदिकापरिगताभिरामं, 'विज्ञाहरजम-
 लजुगलजन्तजुचं पिव अञ्जीसहस्रसमालिणीय'मिति विद्या धरन्तीति विद्याधरा—विशिष्टविद्याशक्तिमन्तः तेषां यमलयुगला-
 ति—समानशीलानि द्वन्द्वानि तेषां यन्त्राणि—प्रपञ्चविशेषास्तैर्युक्तमिव अर्चिर्पा—मणिरत्नप्रभाज्वालानां सहस्रैर्मालनीयं—परिचा-
 रणीयं, किमुक्तं भवति ?—एवं नाम अत्यद्भुतैर्मणिरत्नप्रभाजालैराकलितमिव भाति यथा नूनमिदं न स्वाभाविकं, किन्तु
 विशिष्टविद्याशक्तिमत्पुरुषप्रपञ्चप्रभावितमिति, 'स्वगसहस्रकलितं भिसिमाणं भिन्निममाणं चक्रयुष्टोयणलेसं सुहफासं सस्सि-

रीयरूत्वमिति प्राग्वत्, क्वचिदेतन्न दृश्यते, 'कञ्चणमणिरयणशूभियागमिति काञ्चनं च मणयश्च रत्नानि च काञ्चनमणिर-
त्नानि तेषां-तन्मयी स्तूपिका-शिखरं यस्य तत्तथा नानाविधाभिः-पञ्चवर्णाभिर्घण्टाभिः पताकाभिश्च परि-सामस्त्येन
मण्डितमग्नं-शिखरं यस्य तन्नानाविधपञ्चवर्णघण्टापताकापरिमण्डिताग्रशिखरं, चपलं-चञ्चलं चिकचिकीयमानत्वात् मरीचिकवचं-कि-
रणजालपरिक्षेपं विनिर्मुञ्चत् 'लाउल्लोइयमहियमिति लाइयं नाम-यङ्गुमेगोमयादिनोपलेपनं उल्लोइयं-कुडयानां मालस्य च सेटि-
कादिभिः सम्पृष्टीकरणं लाउल्लोइयाभ्यामिव महितं-पूजितं लाउल्लोइयमहियं, तथा गोशीर्षेण-गोशीर्षेणामकचन्दनेन दर्दरेण-वहलेन
चपेटाकारेण वा दत्ताः पञ्चाङ्गुलयस्तला-हस्तका यत्र तद्गोशीर्षेणकचन्दनदर्दरत्तपञ्चाङ्गुलितलं, तथा उपचिता-निवेशिताः चन्दनक-
लशा-मङ्गलकलशा यत्र तदुपचितचन्दनकलशां, 'चन्दणघडसुकयतोरणपडिदुवारदेसभागमिति' चन्दनघटैः-चन्दनकलशैः सुकृता-
नि-सुष्ठु कृतानि शोभितानीति तात्पर्यार्थः, यानि तोरणानि तानि चन्दनघटसुकृतानि तानि तोरणानि प्रति द्वारदेशभागं-द्वारदेश-
भागे यत्र तत् चन्दनघटसुकृततोरणप्रतिद्वारदेशभागं, तथा 'आसत्तोसत्तविपुलवदृग्घारियमल्लदामकलावमिति आ-अवाङ्-
अधोभूमौ लग्न इत्यर्थः, उत्सक्तं-ऊर्ध्वसक्तं उल्लोचतले उपरि सम्बद्ध इत्यर्थः विपुलो-विस्तीर्णः वृत्तो-वर्तुलः वग्घारिय इति-प्रल-
म्बितो माल्यदामकलापः-पुष्पमालासमूहो यत्र तदासक्तोत्सक्तविपुलवृत्तप्रलम्बितमाल्यदामकलापं, तथा पञ्चवर्णेन सरसेन-सच्छा-
येन सुरभिणा सुक्तेन-क्षिप्तेन पुष्पपुञ्जलक्षणेनोपचारेण-पूजया कलितं पञ्चवर्णसरससुरभिमुक्तपुष्पोपचारकलितं, 'कालागुरुपत्र-
रकुन्दुरुक्तपुष्करुक्धूमधमघर्तगन्धुडुयाभिरामं सुगंधवरगंधियं गंधवद्विभूय' मिति प्राग्वत्, तथा अप्सरोरणानां सङ्घः-समुदायस्तेन
सम्यग्-रमणीयतया विकीर्णं-व्याप्तमप्सरोरणसङ्घविकीर्णं, तथा दिव्यानां त्रुटितानाम् आतोद्यानां-वेषुवीणामृदङ्गादीनां ये

शब्दास्तैः सम्प्रणादितं—सम्यक्—श्रोत्रमनोहारितया प्रकर्षेण नादितं—शब्दवद् दिव्यत्रुटितशब्दसम्प्रणादितं, 'अच्छं जाव पडिरूव'मिति यावच्छब्दकरणात् 'अच्छं सण्हं वट्टं मट्टं नीरयं निम्मलं निपकं निक्कं कडच्छायं सप्पभं समिरियं सउज्जीयं पासाइयं दरिसणिज्जं अभिरूवं पडिरूव' मिति द्रष्टव्यं, एतच्च प्राग्वद्द्वयाख्येयं । 'तस्स णमि'त्यादि, तस्य 'णमि'ति प्राग्वत्प्रेक्षागृहण्डपस्यान्तः—मध्ये बहु-समरमणीयं भूमिभागं विकुर्वन्ति, तद्यथा—आलिङ्गपुष्करमिति वे त्यादि, तदेव तावद्दक्तव्यं यात्रन्मणिस्पर्शसूत्रपर्यन्तः, तथा चाह—'जाव-मणीणं फासो' इति । 'तस्स णमि'त्यादि, तस्य णमिति पूर्ववत् प्रेक्षागृहण्डपस्य उल्लोकम्—उपरिभागं विकुर्वन्ति पद्मलताभक्तिचित्रं 'जाव पडिरूवमि'ति, यावच्छब्दकरणात् 'अच्छं सण्ह'मित्यादिविशेषणकदम्बकपरिग्रहः । 'तस्स णमि'त्यादि, तस्य—बहुसम-रमणीयस्य भूमिभागस्य बहुमध्यदेशभागे अत्र 'ण'मिति पूर्ववत् एकं महान्तं वज्रमयसक्षपाटं विकुर्वन्ति, तस्य चाक्षपाटकस्य बहु-मध्यदेशभागे तत्रैकां महतीं मणिपीठिकां विकुर्वन्ति, अष्टौ योजनान्यायामविष्कम्भाभ्यां चत्वारि योजनानि बाहुल्येन—उच्चैस्त्वेनेति भावः, कथंभूतां तां विकुर्वन्तीत्यत आह 'सर्वमणिमयी' सर्वात्मना मणिमयीं यावत्करणादच्छामित्यादिविशेषणसमूहपरिग्रहः, तस्याश्च मणिपीठिकाया उपर्यत्र महदेकं सिंहासनं विकुर्वन्ति, तस्य च सिंहासनस्यायमेतद्रूपो वर्णावासः प्रज्ञप्तः, तद्यथा—तपनीयमयाः चकला रजतमयाः सिंहास्तैरुपशोभितं सिंहासनमुच्यते, सौवर्णिकाः—सुवर्णमयाः पादाः नानामणिमयानि पादशीर्षिकाणि—पादानामुपरितना अवयवविशेषाः, जम्बूनदमयानि गात्राणि वज्रमया—वज्ररत्नापूरिताः सन्धयो—गात्राणां सन्धिमेलाः नानामणिमयं वेचं—तज्जातः 'से णं सीहासण इत्यादि' तत् सिंहासनमीहागृहकृपभतुरगनरमकरव्यालककिन्नररुसरभचमरवनलतापद्मलताभक्तिचित्रं 'सं] सार-सारोवचियमणिरयणपायपीढ'मिति [सं]सारसारैः—प्रधानैः मणिरत्नैरुपचितेन पादपीठेन सह यत्तथा, प्राकृतत्वाच्च पदोपन्यासव्य-

त्ययः 'अच्छरयमउमसूरगनवतयकुसन्तलिम्बकेसरपच्चत्थुयाभिरामे इति' अस्तरकम्-आच्छादकं मृदु यस्य मसूरकस्य तद-
स्तरकमृदु, विशेषणस्य परनिपातः प्राकृतत्वात्, नवा त्वक् येषां ते नवत्वचः कुशान्ताः-दर्भपर्यन्ता नवत्वचश्च ते कुशान्ताश्च नवत्व-
कुशान्ताः-प्रत्यग्रत्वगूर्धपर्यन्तरूपाणि लिम्बानि-कोमलानि नमनशीलानि च केसराणि मध्ये यस्य मसूरकस्य तत् नवत्वकु-
शान्तलिम्बकेसरम् आस्तरकमृदुना मसूरकेण नवत्वकुशान्तलिम्बकेसरेण प्रत्यवस्तुतम्-आच्छादितं सत् यदभिरामं तत्तथा,
विशेषणपूर्वापरनिपातो यादृच्छिकः प्राकृतत्वात्, 'आईणगरुअवूरनवणीयतूलफासे' इति पूर्ववत्, तथा 'सुविरइयरयत्ताणे' तथा सुष्टु-
विरचितं सुविरचितं रजस्त्राणमुपरि यस्य तत्सुविरचितरजस्त्राणं, 'उवचियखोमियदुगुष्टुपट्टिच्छयण'मिति, उपचितं-परिकर्मितं
यत्क्षौमं दुक्कलं-कार्पासिकं वस्त्रं परिच्छादनं रजस्त्राणस्योपरि द्वितीयमाच्छादनं यस्य तत्तथा, तत उपरि 'रत्तंसुयसंबुडे' इति रत्तांशु-
केन-अतिरमणीयेन रक्तेन वस्त्रेण संवृतम्-आच्छादितमत एव सुरम्यं, 'पासाइए दरिसणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे' इति प्राग्वत् ॥

तस्स णं सिंहासणस्स उवारि एत्थ णं महेगं विजयदूसं विउवंति, संखं(संख)कुंददगरयअमय-
महियेफणपुंजसंनिगासं सव्वरयणामयं अच्छं सण्हं पासादीयं दरिसणिज्जं अभिरूवं पडिरूवं । तस्स णं
सीहासणस्स उवारिं विजयदूसस्स य बहुमज्झदेसभागे एत्थ णं (महं एगं) वयरामयं अंकुसं विउवंति,
तस्सिं च णं वयरामयंसि अंकुसंसि कुंभिके मुत्तादामं विउवंति । से णं कुंभिके मुत्तादामे अन्नहिं च-
उहिं अद्धकुंभिकेहिं मुत्तादामेहिं तदद्धुच्चत्तपभाणेहिं सव्वओ समंता संपरिखित्ते । ते णं दाप्पा तवणिज्ज-

लंबूसगा सुवण्णपथरगमंडियग्गा णाणामणिरयणविविहहारद्धहारउवसोभियसमुदाया ईसिं अण्णमण्णम-
संपत्ता वाएहिं पुब्बावरदाहिणुत्तरागएहिं मंदाय मंदाय एइज्जमाणानि २ पलंक्कमाणानि २ पेज्जंज[पज्झंझ]
माणानि २ उरालेण मणुत्तेणं मणहरेणं कण्णमण्णिवुत्तिकरेणं सद्धेणं ते पएसे सब्बओ समंता आपूरे-
माणा सिरीए अतीव २ उवसोभेमाणा चिट्ठंति । तए णं से आभिओगिए देवे तस्स सिंहासणस्स अवरुत्त-
रेणं उत्तरेणं उत्तरपुरच्छिमेणं एत्थ णं सूरियाभस्स देवस्स चउण्हं सामाणियसाहस्सीणं चत्तारि
भद्दासणसाहस्सीओ विउवइ, तस्स णं सीहासणस्स पुरच्छिमेणं एत्थ णं सूरियाभस्स देवस्स चउण्हं
अग्गमहिंसीणं सपरिवाराणं चत्तारि भद्दासणसाहस्सीओ विउवइ, तस्स णं सीहासणस्स दाहिण-
पुरच्छिमेणं एत्थ णं सूरियाभस्स देवस्स अब्भंतरपरिसाए अट्टुण्हं देवसाहस्सीणं अट्टु भद्दासणसाह-
स्सीओ विउवइ, एवं दाहिणेणं मज्झिमपरिसाए दसण्हं देवसाहस्सीणं दस भद्दासणसाहस्सीओ विउ-
वति दाहिणपच्चत्थिमेणं बाहिरपरिसाए बारसण्हं देवसाहस्सीणं बारस भद्दासणसाहस्सीओ विउव्वति
पच्चत्थिमेणं सत्तण्हं अणियाहिवतीणं सत्त भद्दासणे विउवति, तस्स णं सीहासणस्स चउदिसिं एत्थ णं सूरिया-
भस्स देवस्स सोलसण्हं आयरक्खदेवसाहस्सीणं सोलस भद्दासणसाहस्सीओ विउव्वति, तंजहा-पुर-
च्छिमेणं चत्तारि साहस्सीओ दाहिणेणं चत्तारि साहस्सीओ पच्चत्थिमे णं चत्तारि साहस्सीओ उत्तरेणं

चत्वारि साहस्रीओ । तस्स दिवस्स जाणविमाणस्स इमेयारूवे वण्णावासे पणत्ते, से जहानामए अइरुग्गयस्स वा हेमंतियचालियसूरियस्स वा खयरिंगालाण वा रात्तिं पज्जलियाण वा जावाकुसुमवणस्स वा किंसुयवणस्स वा पारियायवणस्स वा सब्वतो समंता संकुसुमियस्स, भवेयारूवे सिया ?, णो इणट्ठे समेट्ठे, तस्स णं दिवस्स जाणविमाणस्स एत्तो इट्ठतराए चेव जाव वण्णेणं पणत्ते, गंधो य फासो य जहा मणीणं । तए णं से आभिओगिए देवे दिव्वं जाणविमाणं विउव्वइ २ ता जेणेव सुरियांभे देवे तेणेव उवागच्छइ २ ता सूरियांभं देवं करयलपरिगहियं जाव पच्चप्पिणंति ॥ (सू० १५)

‘तस्स णमि’त्यादि, तस्य सिंहासनस्योपर्युद्धोके ‘अत्र’ अस्मिन् स्थाने महदेकं विजयदूर्घ्यं—वस्त्रविशेषः, आह च जीवाभिग-
ममूलीकाकृतं—‘विजयदूर्घ्यं वस्त्रविशेष’ इति, तं विकुर्वन्ति—स्वशक्त्या निष्पादयन्ति, कथम्भूतमित्याह—‘शङ्खकुन्ददकरजोऽमृत-
मथितफेनपुञ्जसन्निकाशं’ शङ्खः प्रतीतः, कुन्देति—कुन्दकुसुमं दकरजः—उदककणाः अमृतस्य—क्षीरोदधिजलस्य मथितस्य यः फेन-
पुञ्जो—डिण्डीरोत्करः तत्सन्निकाशं—तत्समप्रभं, पुनः कथम्भूतमित्याह—‘सर्वरयणामयं’ सर्वात्मना रत्नमयं ‘अच्छं सण्हं पासाइयमि’-
त्यादिविशेषणजालं प्राग्वत् । ‘तस्स णमि’त्यादि, तस्य सिंहासनस्योपरि तस्य विजयदूर्घ्यस्य बहुमध्यदेशभागेऽत्र महान्तमेकं वज्र-
मयं—वज्ररत्नमयमङ्कुशम्—अङ्कुशाकारं मुक्तादामावलम्बनाश्रयं विकुर्वन्ति, तस्मिंश्च वज्रमयेऽङ्कुशे महदेकं कुम्भाग्रं—मगधदेशप्र-
सिद्धं कुम्भपरिमाणं मुक्तादाम विकुर्वन्ति । ‘से णमि’त्यादि, तत्कुम्भाग्रं मुक्तादाम अन्यैश्चतुर्भिः कुम्भाग्रैः—कुम्भपरिमाणैर्मुक्तादाम-

भिस्तदर्शोच्चत्वप्रमाणमात्रैः 'सर्वतः' सर्वासु दिक्षु समन्ततः—सामस्त्येन सम्परिक्षिप्तं—व्याप्तं । 'ते णं दामा' इत्यादि, तानि पञ्चापि
 दामानि 'तवणिज्जलंबूसगा (गग्गा ?)' तपनीयमया लम्बूसगा—आभरणविशेषरूपा (पाः सुवर्णप्रतरकाः—सुवर्णपत्राणि
 तैः मण्डितं—शोभितं अग्रं—अग्रभागो येषां तानि तथा अ) ग्रभागे येषां प्रलम्बमानानां तानि तथा, 'नानामणिरत्नैः'
 नानामणिरत्नमयैर्विविधैः—विचित्रैर्हरैरर्द्धहारैश्चोपशोभितः—सामस्त्येनोपशोभितः समुदायो येषां तानि तथा, तथा ईषत्—मनाक्
 अन्योऽन्यं—परस्परं असंप्राप्तानि—असंलग्नानि पूर्वापरदक्षिणोत्तरागतैः (वातैः) मन्दाय मन्दाय इति—मन्दं मन्दं 'एज्जमानानि'
 कम्पमानानि 'भृशाभीण्याविच्छेदे द्विः प्राकृतमवादे'रित्यविच्छेदे द्वित्रिचनं यथा पचन्ति पचन्तीत्यत्र, एवमुत्तरत्रापि, ईषत्कम्पनवशा-
 देव प्रकर्षत इतस्ततो मनाक् चलनेन लम्बमानानि २ ततः परस्परं सम्पर्कवशतः 'पेज्जंजमाणा पेज्जंजमाणा' इति शब्दायमानानि २
 उदारेण स्फारेण शब्देनेति योगः, स च स्फारशब्दो मनःप्रतिकूलोऽपि भवति तत आह—'मनोज्ञेन' मनोऽनुकूलेन, तच्च मनोऽनु-
 कूलत्वं लेशतो स्यादत आह—'मनोहरेण' मनोसि श्रोतॄणां हरति—एकान्तेनात्मवशं नयतीति मनोहरो 'लिहादेराकृतिगणत्वाद्च्
 प्रत्ययः', तेन, तदपि मनोहरत्वं कुत इत्याह—'कर्णमनोनिर्घृतिकरेण', 'निमित्तकारणहेतुषु सर्वासां विभक्तीनां प्रायो दर्शन'मिति
 वचनात् हेतौ वृतीया, ततोऽयमर्थः—प्रतिश्रोतृ कर्णयोर्मनसश्च निर्घृतिकरः—सुखोत्पादकस्ततो मनोहरस्तेनेत्यम्भूतेन शब्देन तान् प्रत्यास-
 नान् प्रदेशान् सर्वतो—दिक्षु समन्ततो—विदिक्षु आपूरयन्ति २, शत्रन्तस्य स्यादाविदं रूपं, अत एव श्रिया—शोभया अतीवोपशोभमानानि
 २ तिष्ठन्ति । 'तए णमि'त्यादि, ततः स आभियोगिको देवस्तस्य सिंहासनस्यापरोत्तरेण, वायव्ये कोणे इत्यर्थः, उत्तरेण—उत्तरस्यां—उत्तरपुर-
 च्छिमेण' ईशान्यां 'अत्र' एतासु तिस्रषु दिक्षु सूर्याभस्य देवस्य चतुर्णां सामानिकसहस्राणां योग्यानि चत्वारि भद्रासनसहस्राणि विष्णु-

वर्षति, पूर्वस्यां चतसृणामग्रमहिषीणां सपरिवाराणां चत्वारि भद्रासनसहस्राणि दक्षिणपूर्वस्यामभ्यन्तरपर्वदोऽष्टानां देवसहस्राणां योग्यानि अष्टौ भद्रासनसहस्राणि दक्षिणस्यां मध्यमपर्वदो दशानां देवसहस्राणां योग्यानि दश भद्रासनसहस्राणि, दक्षिणापरस्यां नैर्ऋतकोण इत्यर्थः, बाह्यपर्वदो द्वादशानां देवसहस्राणां द्वादश भद्रासनसहस्राणि पश्चिमायां सप्तानामनीकाधिपतीनां सप्त भद्रासनानि विकुर्वति । तदनन्तरं तस्य सिंहासनस्य चतसृषु दिक्षु अत्र सामानिकादिदेवभद्रासनानां पृष्ठतः सूर्याभस्य देवस्य सम्वन्धिनां षोडशानामात्मरक्षकदेवसहस्राणां योग्यानि षोडश भद्रासनसहस्राणि विकुर्वति, तद्यथा—चत्वारि भद्रासनसहस्राणि पूर्वस्यां चत्वारि दक्षिणतश्चत्वारि पश्चिमायां चत्वारि उत्तरतः सर्वसङ्ख्यया सप्ताधिकानि चतुःपञ्चाशत्सहस्राणि ५४००७ भद्रासनानां विकुर्वति । 'तस्स णं दिवस्से'त्यादि, तस्य 'णमि'ति पूर्ववत् दिव्यस्य यानविमानस्यायम्—अनन्तरं वक्ष्यमाणस्वरूपो वर्णावासो—वर्णकनिवेशः प्रज्ञप्तः, तद्यथा—'से जहानामए' इत्यादि, स यथानाम अचिरोद्गतस्य—क्षणमात्रमुद्गतस्य 'हैमन्तिकस्य' शिशिरकालभाविनो वालसूर्यस्य स ह्यत्यन्तमारक्तो भवति दीप्यमान-श्चेत्युपादानं, वाशब्दाः सर्वेऽपि समुच्चये, खादिराङ्गराणि वा 'रत्ति'मिति सप्तम्यर्थे द्वितीया प्राकृतत्वात् यथा—'उय विणयभत्तिल्ले पूरेमसिसिरे देहे गए सूरे कत्तो रत्तिं सुद्धे पाणियसद्धा सउणयाणमि' त्यत्र, ततोऽयमर्थः—रात्रौ प्रज्वलितानां जपाकुसुमवनस्य वा किञ्चुकवनस्य वा पारिजातवनस्य वा सर्वतः—सर्वासु दिक्षु समन्ततः—सामस्त्येन 'सङ्कुसुमितस्य' सम्यक् कुसुमितस्य, अत्रान्तरे शिष्यः पृच्छति—यादृग्रूप एतेषां वर्णः 'भवेयाख्वे सिधा' इति स्यात्—कथञ्चिद् भवेदेतद्रूपस्तस्य दिव्यस्य यानविमानस्य वर्णः ? । स्मरिराह—'नो इण्ठे सम्ठे, तस्स णं दिव्वस्स जाणविमाणस्स एत्तो इडुतराए चेव कंततरागे चेव मणुन्नतरागे चेव मणामत्-रागे चेव वर्णे पणत्ते' इति प्राग्वत् व्याख्येयम्, 'गंधो फासो जहा मणीण'मिति गन्धः स्पर्शः यथा प्राग् मणीनामुक्तस्तथा

वक्तव्यः, स चैवं-तस्स णं दिव्वस्स जाणविमाणस्स इमे एयारूवे गंधे पणत्ते, तंजहा-से जहानामए कोट्टुपुडाण वा तगरपुडाण वा' इत्यादि । 'तए णं से आभिओगिए देवे' इत्यादि, यावत्करणात् ' करयलपरिगाहियं दसनहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु जाणं विजएणं वद्धावेइ वद्धावित्ता एयमाणत्तियमि'ति द्रष्टव्यम् ॥

तए णं से सूरिआभे देवे आभिओगस्स देवस्स अंतिए एयमट्टं सोच्चा निसम्म हट्ट जाव हियए दिवं जिणिंदाभिगमणजोगं उत्तरवेउव्वियरूवं विउव्वति २ चा चउहिं अगमहिसीहिं सपरिवाराहिं दोहिं अणीएहिं, तंजहा-गंधव्वणीएण य णट्टाणीएण य सद्धिं संपरिवुडे तं दिव्वं जाणविमाणं अणुपया-हिणीकरेमाणे २ पुरच्छिमिद्धेणं तिसोमाणपडिरूवएणं डुरूहति डुरूहित्ता जेणेव सिंहासणे तेणेव उवागच्छइ २ चा सीहासणवरगए पुरत्थामिमुहे सण्णिसण्णे । तए णं तस्स सूरिआभस्स देवस्स चत्तरि सामाणियसाहस्सीओ तं दिव्वं जाणविमाणं अणुपयाहिणीकरेभाणा उत्तरिद्धेणं तिसो-वाणपडिरूवएणं डुरूहंति डुरूहित्ता पत्तेयं २ पुव्वणत्थेहिं भद्दासणेहिं णिसीयंति, अवसेसा देवा य देवीओ य तं दिव्वं जाणविमाणं जाव दाहिणिद्धेणं तिसोवाणपडिरूवएणं डुरूहंति २ चा पत्तेयं २ पुव्वणत्थेहिं भद्दासणेहिं निसीयंति । तए णं तस्स सूरियाभस्स देवस्स तं दिव्वं जाणविमाणं डुरूढस्स समाणस्स अट्टमंगलगा पुरतो अहाणुपुव्वीए संपत्थिता, तंजहा-सोत्थियसिरिवच्छ जाव दप्पणा ।

तयाणतरं च णं पुण्णकलसभिंणार दिव्वा य छत्तपडागा सचामरा दंसणरतिया आलोयद्रिसणिज्जा वाउ-
दुयविजयेजयंतीपडागा ऊसिया गगणतलमणुलिहंती पुरतो अहाणुपुब्बीए संपत्थिया । तयाणंतरं
च णं वरुलियभिसंतविमलदंडं पलंक्कोरंटमल्लुदाभोवसोभितं चंदमंडलनिभं समुस्सियं विमलमा-
यवत्तं पवरसीहासणं च मणिरयणभत्तिचित्तं सपायपीढं सपाउयाजोयसमाउत्तं बहुकिंकरामर-
परिगाहियं पुरतो अहाणुपुब्बीए संपत्थियं । तयाणंतरं च णं वइरागयवट्टुसंठियसुसिलिट्टुप-
रिघट्टमट्टुसुपातिट्टिए विसिट्टे अणेगवरपंचवण्णकुडभीसहस्सुस्सिए [परिमंडियाभिरामे] वाउदुय-
विजयेजयेतीपडागच्छत्तात्तिच्छत्तकलिते तुंणे गगणतलमणुलिहंतसिहरं जोअणसहस्समूसिए सह-
तिमहालए माहिंदज्जाए पुरतो अहाणुपुब्बीए संपत्थिए । तयाणंतरं च णं सुरूवणेवत्थपरिकच्छिया
सुसज्जा सवालंकारभूसिया महया भडचडगहपहारेणं पंचअणीयाहिवईणो पुरतो अहाणुपुब्बीए
संपत्थिया । [तयाणंतरं च णं वहवे आभिओगिया देवा देवीओ य सएहिं २ रूवेहिं सएहिं २
विसेसेहिं सएहिं २ विंदोहिं सएहिं २ णेज्जाएहिं सएहिं २ णेवत्थेहिं पुरतो अहाणुपुब्बीए संपत्थिया]
तयाणंतरं च णं स्सरियाभविमाणवासिणो वहवे वेमाणिया देवा य देवीओ य सविट्टीए जाव रूवेणं
सुरियाभं देवं पुरतो यासतो य मगतो य समणुगच्छंति ॥ सू० १६ ॥

'तए णं से सूरियाभे देवे' इत्यादि, दिव्यं-प्रधानं जिनेन्द्रस्य-भगवतो वर्द्धमानस्वामिनोऽभिगमनाय-अभिमुखं गमनाय योग्यम्-उचितं जिनेन्द्राभिगमनयोग्यमुत्तरवैक्रियं रूपं विकुर्व्वति, विकुर्व्वित्वा चतस्रभिरग्रमहिषीभिः सपरिवाराभिर्द्वीभ्यामनीकाभ्यां, तद्यथा-गन्धर्वानिकेन नाड्यानीकेन च, सार्द्धं, तत्र सहभावः स्वस्वामिभावन्तरेणापि दृष्टो, यथा समानगुणविभत्रयोर्द्वयोर्भिन्नयोः, अतः स्वस्वामिभावप्रकटनार्थमाह-'संपरिबुडे' सम्यगाराधकभावं विभ्राणैः परिवृतः-सम्परिवृतः तत् दिव्यं यानावमानमनुप्रदीक्षणी-कुर्वन्-पूर्वतोरणानुक्ल्येन प्रदक्षिणीकुर्वन् पूर्वेण तोरणेनानुप्रविशति-स्वसिंहासनानुक्ल्ल प्रविशति, प्रविशन् पूर्वेण 'त्रिसोपानप्रति-रूपकेण' प्रतिविशिष्टरूपेण त्रिसोपानेन तद् यानाविमानं 'दुरुहइ'त्ति आरोहति, आरुह्य च 'जेणेवे'ति यस्मिन्नेव देशे तस्य मणि-पीठिकाया उपरि सिंहासनं तत्रोपागच्छति, उपागत्य च सिंहासनवरगतः सन् पूर्वाभिमुखः 'सन्निषण्णः' सम्यक्-सकलसेवक-जनचमत्कारकारिण्या उपवेशनस्थित्योपविष्टः । 'तए णमि'त्यादि, ततस्तस्य सूर्याभस्य देवस्य चत्वारि सामानिकेदेवसहस्राणि तद् दिव्यं यानविमानमनुप्रदक्षिणीकुर्वन्ति, उत्तरेण त्रिसोपानप्रतिरूपकेणारोहन्ति, 'पुव्वणत्थेहिं' इत्यादि, अत्र सप्तम्यर्थे तृतीया, पूर्व-न्यस्तेषु भद्रासनेषु निषीदन्ति, अवशेषाः-अभ्यन्तरपर्षदादयो देवा देव्यश्च दक्षिणेन त्रिसोपानप्रतिरूपकेणारोहन्ति, आरुह्य च स्वेषु भद्रासनेषु निषीदन्ति । 'तए णमि'त्यादि, ततस्तस्य सूर्याभस्य देवस्य तद् दिव्यं यानविमानमारूढस्य पुरतोऽष्टाष्टमङ्गलकानि यथानुपूर्व्या-वक्ष्यमाणपाठक्रमेणेत्यर्थः, सम्प्रस्थितानि, तद्यथा-'सोत्थियसि'रिच्छे'त्यादि, पूर्वं स्वस्तिकः तदनन्तरं श्रीवत्स-स्तदनन्तरं पूर्णकलशभृङ्गारदिव्यातत्रपताकाः सचामराः, कथम्भूताः? इत्याह-'दर्शनरतिका' दर्शने-अवलोकने रतिर्यासु ता दर्शनरति-काः, इह दर्शनरतिकमपि किञ्चिदालोकदर्शनीयं न भवत्यमङ्गलत्वात् यथा गर्भवती युवतिः, अत आह-आलोके-बहिः प्रस्थानसमयभाविनि

दर्शनीया-द्रष्टुं योग्या मङ्गल्यत्वात्, अन्ये त्वाहुः-आलोके दर्शनीया न पुनरत्युच्चा आलोकदर्शनीया, तथा वातोद्धृता विजयसूचिका
वैजयन्तीति विजयवैजयन्ती च उत्सृता-ऊर्ध्वीकृता गगनतलम्-अम्बरतलमनुलिखन्ती-अभिलङ्घयन्ती 'पुरतो' यथानुपूर्व्या सम्भ-
स्थिता । 'तयनन्तरं च णमि'त्यादि, तदनन्तरं 'वैशिल्यभिसंतविमलदंड'मिति 'वैङ्ग्यो' वैङ्ग्यरत्नमयो भिसंतो-दीप्यमानो विमलो-
निर्मलो दण्डो यस्य तत्तथा 'पलंबकोरंटमष्टदामोवसोहिय'मिति, प्रलम्बते इति प्रलम्बि तेन-प्रलम्बमानेन कोरण्टमाल्यदाभ्ना-कोरण्ट-
पुष्पमालयोपशोभितं प्रलम्बकोरण्टमाल्यदामोपशोभितं चन्द्रमण्डलनिभं दीप्त्या शोभया वर्तुलतया चन्द्रमण्डलाकारं समुत्सृतं
सम्भ्यूर्ध्वीकृतं विमलमातपत्रं तथा प्रवरं सिंहासनं मणिरत्नैः भक्त्या-विच्छिद्यया चित्रं यत् तन्मणिरत्नभक्तिचित्रं, सह पादपीठं यस्य
तत्सपादपीठं, तथा 'सपाउयाजोगसमाजुच'मिति, पादुकायोगः-पादुकाद्वितयं तस्य समायोजनं समायुक्तं सह पादुकायोगसमायुक्तं
यस्य तत्तथा 'बहुकिङ्करामरपरिणहियमिति बहुभिः किङ्करैः-किङ्करकल्यैरमरैः परिगृहीतं 'पुरतो' यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थितं । तद-
नन्तरं 'वइरामयवहृलहुसंडियसुसिलिट्टुपरिघट्टुमट्टुमुपइट्टिए'त्ति, वज्रमयो-वज्ररत्नमयः तथा वृत्तं-वर्तुलं लष्टं-मनोज्ञं संस्थितं-संस्थान-
माकारो यस्य स वृत्तलष्टसंस्थितः तथा सुद्विलष्टः-सुश्लेषापन्नावयवो मसृण इत्यर्थः परिघट्ट इव परिघट्टः खरशानया पाषाणप्रति-
मावत् घट्ट इव घट्टः सुकुमारशाणया पाषाणप्रतिमेव सुप्रतिष्ठितो न तु तिर्यक्पतिततया वक्रः तत एतेषां पदानां पदद्वयमीलनेन कर्म-
धारयः, अत एव शेषध्वजेभ्यो विशिष्टः-अतिशायी, तथा अनेकानि-अनेकसङ्ख्याकानि वराणि-प्रधानानि पञ्चवर्णानि कुडभी-
सहस्राणि उत्सृतानि यत्र सोऽनेकवरपञ्चवर्णकुडभीसहस्रोत्सृतः, कान्तस्य परनिपातो सुखादिदर्शनात्, वातोद्धृतविजयवैजयन्ती-
पताकाच्छत्रातिच्छत्रकलितः, तुङ्गः-अत्युच्चो योजनसहस्रप्रमाणोच्छ्रयत्वात्, तथा गगनतलम्-अम्बरतलमनुलिखत् शिखरम्-अग्रभागो

मर्याभादिः श्रमणो भगवान् महावीररतं सूर्याभं देवमेवसर्वादीत्—‘पोरणमेयमि’त्यादि प्राग्वत्, ‘नच्चासन्ने’ इत्यादि, नात्यासन्नः—
 नातिनिकटोऽवग्रहपरिहारात् नात्यासन्ने वा स्थाने वर्त्तमान इति गम्यम् ‘नाइदूरे’ इति न-नैवातिदूरः—अतिविप्रकृष्टोऽनौचि-
 त्यपरिहारात् नातिदूरे वा ‘सुस्तूसमाणे’ इति भगवद्वचनानि श्रोतुमिच्छन् ‘अभिमुहे’ इति अभि-भगवन्तं लक्ष्यीकृत्य मुखमस्येति
 अभिमुखो, भगवतः सम्मुख इत्यर्थः, विनयेन हेतुना ‘पंजलिउडे’ इति प्रकृष्टः—प्रधानो ललाटतटघटितत्वेन अञ्जलिः—हस्तन्यास-
 विशेषः कृतो येन स प्राञ्जलिकृतः, सुखादिदर्शनात् क्तान्तस्य परनिपातः, पर्थुपास्ते-सेवते ।

तए णं समणे भगवं महावीरे स्वरियाभस्स देवस्स तीसे य महतिमहालियाए परिसाए जाव परिसा जामेव
 दिसिं पाउब्भूया ताभेव दिसिं पडिगया (सू० २०) तए णं से स्वरियाभे देवे समणस्स भगवओ महावीरस्स
 अंतिए थम्म सांचा निसम्य हट्टतुट्ट जाव हयहियए उट्टाए उट्टेति उट्टिता समणं भगवं महावीरं वंदइ
 णंससइ वंदिता नमंसिता एवं वयासी-अहन्नं भंते ! स्वरियाभे देवे किं भवसिद्धिए अभवसिद्धते ?
 सम्मद्धिटी मिच्छदिट्ठी ? परित्तसंसारिते अणंतसंसारिए ? सुलभवोहिए दुलभवोहिए ? आराहते विराहते ?
 चरिमे अचरिमे ?, स्वरियाभाइ समणे भगवं महावीरे स्वरियाभं देवं एवं वदासी-स्वरियाभा ! तुमं णं भव-
 सिद्धिए णो अभवसिद्धिते जाव चरिमे णो अचरिमे (सू० २१) तए णं से स्वरियाभे देवे समणेणं
 भगवया महावीरेणं एवं बुत्ते समाणे हट्टतुट्ट चित्तमाणंदिए परमसोमणस्से समणं भगवं महावीरं वंदति

नमंसति २ एवं वदामी-तुभ्ये णं भंते ! सर्वं जाणह सर्व्वं पासह (सर्व्वओ जाणह सर्व्वओ पासह) सर्व्वं कालं जाणह सर्व्वं कालं पासह सेवे भावे जाणह सेवे भावे पासह जाणंति णं देवाणुप्पिया मम पुविं वा पच्छावा ममेयरूवं दिवं देविङ्खि दिवं देवजुइ दिवं देवाणुभागं लद्धं पत्तं अभिसमणणागयंति, तं इच्छामि णं देवाणुपियाणं भत्तिपुच्चं गायसातियाणं समणाणं निगंथाणं दिवं देविङ्खि दिवं देवजुइ दिवं देवाणुमावं दिवं वत्तीसतिवद्धं नद्धविहिं उवदंसित्तए (सू० २२) तए णं ससणे भगवं महावीरे स्सरियाभेणं देवं एवं बुत्ते सस्राणे स्सरियाभस्स देवस्स एयमहुं णो आढाति णो परियाणति तुसिणीए संचिद्धति । तए णं से स्सरियाभे देवे सस्राणं भगवं महावीरं दोच्चंनि एवं वयासी-तुभ्ये णं भंते ! भवं जाणह जाव उवदंसित्तए तिकहु समणं भगवं महावीरं तिसुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेइ २ वंदति नमंसति २ ता उत्तरपुरिच्छिमं दिसिभागं अतिकगति २ ता वेउवियसमुग्घाएणं समोहणति २ ता संखिजाइ जोयणाइ दंडं निस्सरति २ ता अहात्ताये० २ अहासुहुम० २ दोच्चंनि विउव्वियसमुग्घाएणं जाव बहुसमरभ्राणिजं भूमिभागं विउव्वति, से जहानामए आलिंगपुक्खरे इ वा जाव मणीणं फासो, तस्स णं बहुसमरभ्राणिजस्स भूमिभागस्स बहुमज्झंदमभागं पिच्छावरमंडवं विउव्वति, अणेगखंमयसंनिविट्ठं वणणतो बहुसमरभ्राणिजभूमिभागं विउव्वइ उल्लेयं अक्खाडगं च मणिपेठियं च विउव्वति, तीसे णं मणि-

सीहासणं सपरिवारं जाव दामा चिद्वृत्ति, तत्थ णं सूरियाभस्स देवस्स बहुअभिसेयभेदे संनिखित्ते
चिद्वइ, अट्टमंगलगा तहेव, तीसे णं अभिसेगसभाए उत्तरपुरच्छिमेणं एत्थ णं अलंकारियसभा
पणत्ता, जहा सभा सुधम्मा मणिपेठिया अट्ट जोयणाइं सीहासणं सपरिवारं, तत्थ णं सूरिया-
भस्स देवस्स सुबहुअलंकारियभेदे संनिखित्ते चिद्वृत्ति, सेसं तहेव, तीसे णं अलंकारियसभाए उत्त-
रपुरच्छिमे णं एत्थ णं महेगा ववसायसभा पणत्ता, जहा उववायसभा जाव सीहासणं सपरिवार
मणिपेठिया अट्टमंगलगा०, तत्थ णं सूरियाभस्स देवस्स एत्थ णं महेगे पोरथयरथो सद्धिखित्ते चिद्वइ,
तस्स णं पोत्थयरथणस्स इमेयास्त्वे वणणावासे पणत्ते, तंजहा-रथणामयाइ पत्तगाइं रिदामइयो कं-
बिआओ तवणिज्जमए दोरे नाणामणिसए गंठी वेरुलियमए लिप्पासणे रिदामए उंदणे तवणिज्जमइं
संकला रिदामइं मसी वहरामइं लेहणी रिदामयाइं अक्खराइं धम्मिए सत्थे, ववसायसभाए णं
उवरिं अट्टमंगलगा, तीसे णं ववसायसभाए उत्तरपुरच्छिमेणं एत्थ णं नंदापुक्खरिणी पणत्ता ह-
रयस्सरिसा, तीसे णं नंदाए पुक्खरणीए उत्तरपुरच्छिमेणं महेगे बलिपीठे पणत्ते सदरथणामए
अच्छेजाव पडिस्त्वे ॥ (सू० ४०) ॥

तस्य च सिद्धायतनस्य उत्तरपूर्वस्यामत्र महत्सेका उपपावसभा प्रज्ञप्ता, तस्याश्च सुधर्मीगमेन स्वरूपवर्णनपूर्वादिद्वार-
त्रयवर्णनमुखपण्डपमेषाग्रहमाहपादिवर्णनादिप्रकाररूपेण तावद्वक्तव्यं यावदुल्लोकवर्णनं, तस्याश्च बहुसमरमणीयभूमिभागस्य

अष्टशतं चूर्णचङ्गेरीणामष्टशतं गन्धचङ्गेरीणामष्टशतं वस्त्रचङ्गेरीणामष्टशतमाभरणचङ्गेरीणामष्टशतं सिद्धार्थचङ्गेरीणामष्टशतं लोमहस्त-
 चङ्गेरीणां, अष्टशतं लोमहस्तकानां, लोमहस्तकं च मयूरपुच्छपुञ्जिका, अष्टशतं पुष्पपटलकानामेवं माल्यचूर्णगन्धवस्त्राभरणसि-
 द्धार्थकलोमहस्तकपटलकानामपि प्रत्येकं २ अष्टशतं वक्तव्यं, अष्टशतं सिंहासनानामष्टशतं छात्राणामष्टशतं चाभराणामष्टशतं तैल-
 समुद्रकानामष्टशतं कोष्ठसमुद्रकानामष्टशतं पत्रसमुद्गकानामष्टशतं चोयकसमुद्गकानामष्टशतं तगरसमुद्गकानामष्टशतमेलासमु-
 द्गकानामष्टशतं हरितालसमुद्गकानामष्टशतं हिङ्गुलकसमुद्गकानामष्टशतं मनःशिलासमुद्गकानामष्टशतमञ्जनसमुद्गकानां स-
 वण्यपि अमूनि तैलादीनि परमसुरभिगन्धोपेतानि, अष्टशतं ध्वजानाम्, अत्र सङ्ग्रहणिगाथा—“ चंदणफलसा भिंगारगा य
 आयंसया य थाला य । पातीई सुपइदा मणगुलिका वायकरगा य ॥१॥ चित्ता रयणकरंदा हयगयनरकंठगा य् कंगेरी । पद-
 लगसीहासणलत्त चामरा समुणक क्षया य ॥ २॥ अष्टशतं धूपकडुच्छुकानां संनिक्षिप्तं तिष्ठति, तस्य च सिद्धायतनस्य उपरि
 अष्टावर्षी मङ्गलकानि ध्वजच्छत्रातिच्छत्रादीनि तु प्राष्वत् ॥ (सू० ३९) ॥

तस्स षं सिद्धायतणस्स उत्तरपुरच्छिमे षं एत्थ षं महेणा उववयसभा पणत्ता, जहा सभाए सुह-
 म्भाए तहेव जाव मणिपेठिया अट्ठ जोयणाइं देवसयणिज्जं तहेव सयणिज्जवणओ अट्ठसंगलगा द्रया
 छत्तातिच्छत्ता । तीसे षं उववायसभाए उत्तरपुरच्छिमेणं एत्थ षं महेगे हरए पणत्ते एगं जोयणसयं
 आयासेणं पण्णासं जोयणाइं विक्खंभेणं दस जोयणाइं उवेहेणं तहेव, तस्स षं हरयस्स उत्तरपुरच्छिमे
 षं एत्थ षं महेणा अभिसेणसभा पणत्ता, सुहम्मगमएणं जाव गोमाणसियाओ मणिपेठिया

तिसेकाः अङ्कमयान्यक्षीणि अन्तर्लोहिताक्षप्रतिसेकानि रिष्टरत्नमयाणि अक्षिपत्राणि रिष्टरत्नमयो भ्रुवः कनकमयाः कर्पोलाः कनकमयाः श्रवणाः कनकमयो ललाटपट्टिकाः वज्रमय्यः शीर्षवटिकाः तपनीयमय्यः केशान्तकेशभूमयः, केशान्तभूमयः केशभूमयश्चेति भावः, रिष्टमया उपरि मूर्द्धजाः—केशाः, तासां जिनप्रतिमानां पृष्ठत एकैका छत्रधारप्रनिमा हिमरजतकुन्देन्दुप्रकाशां सकोरेण्टमात्पयादिवचलमातपत्रं गृहीत्वा सलीलं धरन्ती तिष्ठति, तथा तासां जिनप्रतिमानां प्रत्येकमुभयोः पार्श्वयोर्द्वे चामरधारप्रतिमे प्रज्ञप्ते, ते च 'चन्द्रपथभवयरवेरुलियनानाम्णिरयणखच्चियच्चिन्दंडाभ्यो' इति चन्द्रप्रभः—चन्द्रकान्तो वज्रं वैदूर्यं च प्रतीतं चन्द्रप्रभवज्रवैदूर्याणि शेषाणि च नानामणिरत्नानि खचितानि येषु दण्डेषु ते तथा, एवंरुपाश्विन्ना-नानामकारा दण्डा येषां तानि तथा, सूत्रे स्त्रीत्वं प्राकृतत्वात्, 'सुहृभरययदीहवालाड' इति सूक्ष्मा रजतमया दीर्घा वाला येषां तानि तथा 'संखंकर्तुदंत्तारयअभयसहियफेणपुंजसञ्जिकासाभ्यो भवलाभ्यो' इति प्रतीतं, चापरणि गृहीत्वा सलीलं वीजयन्त्यस्तिष्ठन्ति, ताश्च 'सह्वरयणामर्द्धभ्यो अञ्छाभ्यो' इत्यादि प्राणवत्, 'तासि ण' मित्यादि, तासां जिनप्रतिमानां पुरतो द्वे द्वे नागप्रतिमे द्वे द्वे यक्षप्रतिमे द्वे द्वे कुण्डधारप्रतिमे सञ्जिक्षिप्ते तिष्ठतः, तस्मिंश्च देवच्छन्दके तासां जिनप्रतिमानां पुरतः अष्टशतं घण्टानामष्टशतं चन्दनकलशानामष्टशतं मङ्गलकलशानामष्टशतं भृङ्गाराणामष्टशतमादर्शानामष्टशतं स्थालानामष्टशतं पात्रीणामष्टशतं सुप्रतिष्ठानामष्टशतं मनोगुलिकानां—पीठिकाविशेषाणामष्टशतं वातकरकाणामष्टशतं चित्राणां रत्नकरण्डकाणामष्टशतं हयकण्ठानामष्टशतं गजकण्ठानां अष्टशतं नरकण्ठानामष्टशतं किंपुरूपकण्ठानामष्टशतं महोरगकण्ठानामष्टशतं वृषभकण्ठानामष्टशतं पुष्पचङ्गेरीणामष्टशतं मात्यचङ्गेरीणां, सुकुलानि पुष्पाणि श्रथितानि माल्यानि,

प्रज्ञसम्, एकं योजनशतमायामतः पञ्चाशत् विक्रमभना द्वाससतिर्योजनान्यूर्ध्वमूर्ध्वैस्त्वेनेत्यादि सर्वं सुधर्मावत् वक्तव्यं यावत् गोमा-
 नसीवक्तव्यता, तथा चाह— 'सभाणमएण जाव गोमाणसियात्थो' इति, किमुक्तं भवति ?—यथा सुधर्मायाः सभायाः
 पूर्वदक्षिणोत्तरवर्तीनि त्रीणि द्वाराणि तेषां च द्वाराणां पुरतो मुखमण्डपाः तेषां च मुखमण्डपानां पुरतः प्रेक्षागृहमण्डपाः तेषां
 च प्रेक्षागृहमण्डपानां पुरतश्चैत्यस्तूपाः सप्ततिमाः तेषां च चैत्यस्तूपानां पुरतः चैत्यदृक्षाः तेषां च चैत्यदृक्षाणां पुरतो महेन्द्रध्वजाः
 तेषामपि पुरतो नन्दापुष्करिण्यस्तदनन्तरं गुलिका गोमानस्यश्चोक्ताः तथाऽत्रापि सर्वमनेनैव क्रमेण निरवशेषं वक्तव्यं, उल्लो-
 कवर्णनं भूमिभागवर्णनं च प्राग्वत्, 'तस्स ण' मित्यादि, तस्य सिद्धायतनस्यान्वर्तुमध्यदेशभागेऽत्र महत्येका मणिपीठिका
 प्रज्ञसा, सा षोडश योजनान्यायामविक्रमभाभ्यामष्टौ योजनानि बाह्यतः 'सधमणिसयी' त्यादि प्राग्वत् । 'तीसे ण'
 मित्यादि, तस्याश्च मणिपीठिकाया उपरि अत्र महानेको देवच्छन्दकः प्रज्ञसः, स च षोडश योजनान्यायामविक्रमभाभ्यां साति-
 रेकाणि षोडश योजनान्यूर्ध्वमूर्ध्वैस्त्वेन 'सधरयणामए' इत्यादि प्राग्वत्, तत्र च देवच्छन्दके 'अष्टशतं' अष्टाधिकं शतं जिन-
 प्रतिमानां जिनोत्सेधप्रमाणमात्राणां, पञ्चधनुःशतप्रमाणानामिति भावः, सन्निक्षिप्तं तिष्ठति । 'तासि णं जिणपड्डिमाण'
 मित्यादि, तासां जिनप्रतिमानामयमेतद्रूपो 'वर्णावासो' वर्णकनिवेशः प्रज्ञसः, तपनीयमयानि हस्ततल्पपादतलानि अद्गरत्नमया
 अन्तः—मध्ये लोहिताक्षरत्नप्रतिसेका नखाः कनकमया जङ्घाः कनकमयानि जान्ति कनकमया ऊरवः कनकमय्यो गात्रपृथयः
 तपनीयमया नाभयो रिपुमय्यो रोमराजयः तपनीयमयाः जुजुकाः—स्तनाग्रभागाः तपनीयमयाः श्रीदृक्षाः शिलाप्रवालमया—
 विद्रुममया ओष्ठाः स्फटिकमया दन्ताः तपनीयमया जिह्वाः तपनीयमयानि तालुकानि कनकमय्यो नासिकाः अन्तर्लोहिताक्षम-

लोहियक्त्वपडिसेगाओ अंकाभयाणि अच्छीणि अंतोलीहियक्त्वपडिसेगाणि रिदामईओ नाराओ
रिदामयाणि अच्छिपत्ताणि रिदामईओ भसुहाओ कणगामया कवीला कणगामया स्ववणा कणगा-
मईओ णिडालपडियाता वहरामईओ सीसघडीओ तवणिज्जमईओ केसंतकेसभुमीओ रिदामया
उवरि सुद्धया, तासि णं जिणपडिमाणं पिदुतो पत्तेयं २ इत्तधारणपडिमाओ पणत्ताओ, ताओ
णं इत्तधारणपडिमाओ हिमरययकुंदुत्पणासाइं सकोरंटमहत्तामाइं धवलाइं आयवत्ताइं सलीलं
धारेमाणीओ २ चिदंति, तासि णं जिणपडिमाणं उभओ पासे पत्तेयं २ चामरधारपडिमाओ
पणत्ताओ, ताओ णं चामरधारपडिमातो नानाअणिकणगरयणविमलमहरिह जाव सलीलं
धारेमाणीओ २ चिदंति, तासि णं जिणपडिमाणं पुरतो दो दो नागपडिमातो भूयपडिमातो जक्व-
पडिमाओ कुंडधारपडिमाओ स्वहरयणामईओ अज्जाओ जाव चिदंति, तासि णं जिणपडिमाणं
पुरतो अट्टसयं घंटाणं अट्टसयं कलसाणं अट्टसयं भिगाराणं एवं आयंसाणं थालाणं पार्हिणं सुपह-
ट्टाणं मणोमुलियाणं वायकरणाणं चित्तगराणं रयणकरंडगाणं हयकंठाणं जाव उसभकंठाणं पुष्पक-
गेरीणं जाव लीमहत्थचंगेरीणं पुष्पपडलगाणं तेहससुगाणं जाव अंजणससुगाणं अट्टसयं धूवक-
डुच्छुयाणं संतिखित्तं चिदंति, सिद्धायत्तणरस णं उवरिअट्टमंगलगा क्षया इत्तातिच्छत्ता ॥ (सू. ३९) ॥

सभाए ण १ मित्यादि, सभायाः सुधर्मियाः १ उत्तरपुरच्छिसेण १ मिति उत्तरपूर्वस्यां दिशि महर्देकं सिद्धायत्तनं

धनुःप्रभुत्वादीनि प्रहरणरत्नानि सन्निक्षिप्तानि तिष्ठन्ति, कथंभूतानीत्यत आह—उज्ज्वलानि—निर्मलानि निशिनानि—अति-
तेजितानि अत एव तीक्ष्णधाराणि प्रासादीयानीत्यादि प्राग्वत्, नस्याश्च सभायाः सुधर्मिया उपरि बहून्यष्टावर्षी मङ्गलकानी-
त्यादि सर्वं प्राग्वद्वक्तव्यम् ॥ (सू० ३८)

सभाए षं सुह्रमाए उत्तरपुरच्छिमेणं एत्थ षं अहेणे सिद्धायतणे पणत्ते, एं ज्ञोयणसयं आया-
सेणं पञ्चासं ज्ञोयणाइं विकखंभेणं वावत्तरिं ज्ञोयणाइं उहुं उच्चतेणं सभाणसेणं जाव गोमाणसियाओ
अभिआगा उत्तोया तहेव, नस्स षं सिद्धायतणस्स बहुमज्झदेसभाए एत्थ षं अहेणा मणिपेठिया
पणत्ता, सोलस्स ज्ञोयणाइं आयाअविकखंभेणं अद्द ज्ञोयणाइं बाहत्तेणं, तीसे षं मणिपेठियाए
उत्तरिं एत्थ षं महेणे देवउंदए पणत्ते, सोलस्स ज्ञोयणाइं आयाअविकखंभेणं साइरेगाइं सोलस्स
ज्ञोयणाइं उहुं उच्चतेणं सव्वरयणासए जाव पडिस्से, एत्थ षं अद्दसयं जिणपडिमाणं जिणुस्सेहए-
आणासित्ताणं संनिखित्तं संचिद्धति, तासि षं जिणपडिमाणं इमेयास्से वणणावासे पणत्ते, तंजहा-
तवणिज्जमया हत्थतलपायतला अंकासयाइं नक्खाइं अंतोतोहियक्खवपडिसेगाइं कणगासईओ जंघा-
ओ कणगासया जाणू कणगासया ऊरू कणगासईओ गायलट्टीओ तवणिज्जमयाओ नाभीओ रिद्धा-
सईओ रोमराइओ तवणिज्जमया चुचूया तवणिज्जमया सिरिवच्छा सिलएपवालमया ओट्टा फालि-
यासया दंता तवणिज्जमईओ जीहाओ तवणिज्जमया तालुया कणगासईओ नासिगाओ अंतो-

न संवृतं रक्तांशुकसंवृतं अत एव सुरभ्यं 'पासाइय' इत्यादिपदचतुष्टयं प्राग्वत् ॥ (सू० ३७) ॥

तस्स षं देवसयणिज्जस्स उत्तरपुरच्छिमेणं महंगा मणिपेठिया पणत्ता, अट्ट जोयणाइं आयाम-
विकखंभेणं चत्तारि जोअणाइं बाहल्लेणं सवखणिसयी जाव पडिस्वा, तीसे णं मणिपेठियाए उवरिं
एत्थ णं महंगे खुड्डए महिदज्जाए पणत्ते, सट्ठिं जोयणाइं उट्ठं उच्चत्तेणं जोयणं विकखंभेणं वहरासया
वट्टलड्ढसंठियसुसिलिड्ढजावपडिस्वा, उवरिं अट्टसंगलगा झया उत्तात्तिच्छत्ता, तस्स षं खुड्डाणमहि-
दज्जायस्स पच्चत्थिमेणं एत्थ णं स्सरियाभस्स देवंस्स चाप्पाले नाम पहरणकोसे पञ्चत्ते सववहरासए
अच्छे जाव पडिस्वे, तत्थ णं स्सरियाभस्स देवस्स फलिहरयणखगगयाधणुप्पसुहा वहवे पहर-
णरयणा संनिखित्ता च्चिडंति, उज्जला निसिया सुत्तिकखधारा पासादीया ४ । सभाए णं खुहम्मए
उवरिं अट्टसंगलगा झया उत्तात्तिच्छत्ता ॥ (सू० ३८)

'तस्स षा' पित्यादि, तस्य देवशयनीयस्य उत्तरपूर्वस्यां दिशि अत्र महत्थेका मणिपीठिका प्रज्ञप्ता, सा चाष्टौ योज-
नान्यायामविष्कम्भाभ्यां चत्तारि योजनानि बाहलयनः 'सवमणिमयी' इत्यादि प्राग्वत्, तस्याश्च मणिपीठिकाया उपरि
शुल्लको महेन्द्रवज्रः प्रज्ञप्तः, तस्य प्रमाणं वर्णकश्च महेन्द्रवज्रवद्वक्तव्यं, 'तस्स षा' मित्यादि तस्य शुल्लकमहेन्द्रवज्रस्य पश्चि-
मायामत्र सूर्याभस्य देवस्य महानेकः चोप्यालो नाम प्रहरणकोशः-प्रहरणस्थानं प्रज्ञप्तं, किंविशिष्टः ? इत्याह-'सववहरासए
अच्छे जावपडिस्वे' इति प्राग्वत्, 'तत्थ षा' मित्यादि, तत्र चोप्यालकाभियाने प्रहरणकोशे बहूनि परिवरत्नखन्नगदा-

वर्णोपेतूलफासे मज्जते ॥ (सू० ३७) ॥

‘नस्स ण’ मित्यादि, तस्य माणवकस्य चैत्यस्तम्भस्य पूर्वस्यां दिशि अब्र महत्थेका मणिपीठिका प्रज्ञप्ता, सा च अष्टौ योजनान्पायासविक्रमभाभ्यां चत्वारि योजनानि बाह्व्येन ‘सद्वमणिमया’ इत्यादि प्राभवत् । तस्याश्च मणिपीठिकाया उपरि अब्र महर्देकं देवशयनीयं प्रज्ञप्तं, तस्य च देवशयनीयस्य अयमेतद्रूपो वर्णवासो-वर्णकनिवेशः प्रज्ञप्तः, तद्यथा-नानामणिमयाः प्रतिपादा-मूलपादानां प्रतिविशिष्टोपष्टम्भकरणय पादाः प्रतिपादाः, सौवर्णिकाः-सुवर्णमयाः पादाः-मूलपादाः, नानामणिमयानि पादशीर्षकाणि जाम्बूनदमयानि गात्राणि-ईषादीनि वज्रमया-वज्ररत्नापूरिताः सन्ध्यः ‘नानामणिमये चित्रे’ इति नानामणिमयं व्यूतं-विशिष्टवानं रजतमयी तूञ्जी लोहिताक्षमयानि ‘विब्बोयणा’ इति उपधानकानि, आह च जीवाभिगममूलटीकाकारः-‘विब्बोयणा-उपधानकान्युच्यन्ते’ इति, तपनीयमस्यो गण्डोपधानिकाः, ‘से णं देवस्यणिज्जे’ इत्यादि-तद्देवशयनीयं सालिङ्गनवर्तिकं-सह सालिङ्गनवर्त्या-शरीरप्रमाणेनोपधानेन यत् तत्तथा, ‘उभओ विब्बोयणे’ इति उभयतः-उभौ-शिरोऽन्नपादानतावाश्रित्य विब्बोयणे-उपधानं यत्र तत् उभयतो विब्बोयणं ‘दुहत्तो उच्चते’ इति उभयत उच्चतं ‘म-उद्द्वेणयगंभीरे’ मध्ये नतं च तत् निरुन्त्वात् गरभीरं च-महत्त्वाच्चतगर्भीरं गङ्गापुलिनवालुकाया अवदालो-विदलनं पादादि-न्यासे अयोगमनमिनि भावः तेन ‘सालिसण’ इति सहस्रकं गङ्गापुलिनवालुकायदातसहस्रकं, दृश्यते चायं प्रकारो हंसतूल्यान-दिधिति, तथा ‘उयचिय’ इति विशिष्टं परिकथितं क्षोभं-कापीसिकं तुक्कलं-वस्त्रं तदेव पदः उयचियक्षीमदूक्कलपदः स प्रतिच्छदनं-आच्छादनं यस्य तत्तथा ‘आईणगस्यवूरनवणीयतूलफासे’ इति प्राभवत्, ‘रत्तंसुयसंबुण’ इति रत्तांशुके-

भाषव, तेषु च रजतमयेषु सिक्केषु बहवो वज्रमया गोलवृत्ताः समुद्रकाः पन्नगाः, तेषु च वज्रमयेषु समुद्रकेषु बहूनि जिनसक्-
थीनि सन्नक्षिप्तानि निष्ठन्ति, यानि सूर्याभस्य देवस्य अन्येषां च बहूनां वैमानिकानां देवानां देवीनां च अर्चनीयानि चन्द्र-
वन्दनीयानि स्तुत्यादिना पूजनीयानि शुष्पादिना माननीयानि बहुमानतः सत्करणीयानि वस्त्रादिना कल्याणं मङ्गलं देवतं
चैत्यमितिशुद्ध्या पर्युपासनीयानि, 'तस्स षं त्रेहयखंभस्स उवरि ब्रह्मे अट्टमंगला' इत्यादि प्राषव ॥ (सू० ३६)

तस्स भाणवगस्स चेहयखंभस्स पुरच्छिमेणं एत्थ षं महेगा मणिपेठिया पणत्ता, अट्ट जोयणाहं
आयामविकखंभेणं चत्तारि जोअणाहं बाहल्लेणं सहमणिमई अच्छा जाव पडिस्वा, तीसे षं मणि-
पेठियाए उवरिं एत्थ षं महेगे सीहासणवणणतो सपरिचारी, तस्स षं भाणवगस्स चेहयखंभस्स पञ्च-
त्थिमेणं एत्थ षं महेगा मणिपेठिया पणत्ता अट्ट जोयणाहं आयामविकखंभेणं चत्तारि जोयणाहं
बाहल्लेणं सहमणिमई अच्छा जाव पडिस्वा, तीसे षं मणिपेठियाए उवरिं एत्थ षं महेगे देवस-
यणिज्जे पणत्ते, तस्स षं देवसयणिज्जस्स इमेयास्वे वणवासे पणत्ते, तंजहाणाणामणिमया
पडिपाया सेवन्निया पाया णाणामणिमयाहं पायसीसगाहं जंबूणयामयाहं गत्तगाहं णाणामणिमए
विच्चे रययामया तूली तवणिज्जमया गंडोवहाणया लोहियक्खमया विव्वोयणा, से षं सयणिज्जे
उभओ विव्वोयणं दुहतो उणत्ते मज्झे णयगंभीरे सालिंगणवट्टिए गंगापुलिनवाळुयाउहालसा-
लिसए सुविरहयरयत्ताणे उवचियखोमदुगुल्लपट्टपडिच्छायणे रत्तंसुयसंखुए सुरस्से आर्हणाल्खयवूरण-

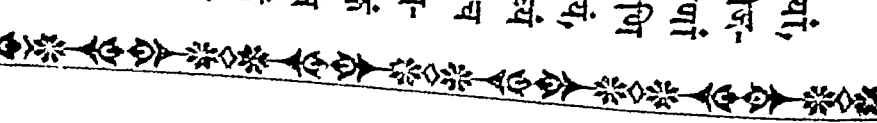
पुष्करिणीनां प्रत्येकं त्रिदिशि त्रिसोपानप्रतिरूपकतीरणवर्णनं प्रागिव । 'सभाए णं सुहम्माए' इत्यादि, समायां सुध-
 र्मायामपुत्रवारिशनमनोगुलिकासहस्राणि-पीठिकासहस्राणि पद्मसानि, तद्यथा-पूर्वस्यां दिशि षोडश मनोगुलिकासहस्राणि,
 षोडश सहस्राणि पूर्वतः षोडश सहस्राणि पश्चिमायामूर्धुं सहस्राणि दक्षिणतोऽर्धुं सहस्राणि उत्तरतः, तेष्वपि फलकनागदन्त-
 क्रमालयदामवर्णनं प्राग्वत्, सिक्कावर्णनं धूपघटिकावर्णनं द्वारवत् । 'सभाए णं सुहम्माए' इत्यादि, समायां सुधर्मायां
 अष्टाचत्वारिंशत् गोमानसिकाः-शय्यारूपस्थानविशेषास्तेषां सहस्राणि पद्मसानि, तद्यथा-षोडश सहस्राणि पूर्वतः षोडश
 सहस्राणि पश्चिमायामूर्धुं सहस्राणि दक्षिणतोऽर्धुं सहस्राणि उत्तरतः, तास्वपि फलकवर्णनं नागदन्तवर्णनं सिक्कावर्णनं धूप-
 घटिकावर्णनं च द्वारवत्, 'सभाए णं सुहम्माए' इत्यादिना भूमिभागवर्णनं 'सभाए णं सुहम्माए' इत्यादिना
 उल्लोकवर्णनं च प्राग्वत्, 'तस्स ण' मित्यादि, तस्य बहुसमरमणीयस्य भूमिभागस्य बहुमध्यदेशभागेऽत्र महती एका मणिपीठिका
 पद्मसा, षोडश योजनान्यायामविक्रमभाभ्यां अर्धुं योजनानि बाह्यतः सर्वरत्नमयी इत्यादि प्राग्वत्, तस्याश्च मणिपीठिकाया
 उपरि महानेको माणवकनामा चैत्यस्तम्भः पद्मसः, षष्टियोजनान्यूर्ध्वमुच्चैस्त्वेन योजनमुद्देशेन योजनं विक्रम्येण अष्टाचत्वारिं-
 शदस्रिकः 'अडयालीसइकोडीए अडयालीसइविग्गठिए' इत्यादि सम्प्रदायगम्यं, 'वहरामयवहलइसंठिए' इत्यादि महेंद्रध्व-
 जवत् वर्णनं निरवशेषं तावद्भक्तव्यं यावत् 'सहस्सपत्तहत्थगा सहरयणामया जाव पहिरुवा' इति, तस्य च माणवकस्य चैत्य-
 स्तम्भस्य उपरि द्वादश योजनानि अवगाह्य, उपरितनभागात् द्वादश योजनानि वर्जयित्वेति भावः, अथरतादपि द्वादश यो-
 जनानि वर्जयित्वा मध्य षट्त्रिंशति योजनेषु 'वहवेसुवणरूपाभया फलका' इत्यादि फलकवर्णनं नागदन्तवर्णनं सिक्कावर्णनं च

यावद्वाग्निदृक्षा मूलमन्तः कन्दमन्त इत्यादि सर्वमशोकपादपवर्णनायामिव तावद्दक्तव्यं यावत् परिपूर्णं लतावर्णनं, 'तेसि ण' मित्यादि, तेषां चैत्यदृक्षाणामुपरि अष्टावर्षी मङ्गलकानि वहवः कृष्णचापस्रध्वजा इत्यादि चैत्यस्वरूप इव तावद्दक्तव्यं यावद्दहवः सहस्रपत्रहस्तकाः सर्वरत्नमया यावत् प्रतिरूपता इति, 'तेसि ण' मित्यादि, तेषां च चैत्यदृक्षाणां पुरतः प्रत्येकं मणिपीठिकाः प्रज्ञप्ताः, ताश्च मणिपीठिका अर्षी योजनान्यायामविक्रमभाभ्यां चत्वारि योजनानि बाह्वल्यतः 'स्ववरायणामर्हंशो' इत्यादि प्रावत्, तासां च मणिपीठिकाणामुपरि प्रत्येकं महेन्द्रध्वजाः प्रज्ञप्ताः, ते च महेन्द्रध्वजाः षष्टियोजनान्यूर्ध्वमुच्चैस्त्वेन अर्द्धक्रोशं-अर्द्धगव्यूतमुद्देशेन-उण्डत्वेन अर्द्धक्रोशं त्रिक्रममतः 'वह्वास्त्रयवदलहृसंठियसुसिलिद्वपरिवदभद्रसुपहृदिया' इति वज्र-मया-वज्ररत्नमया तथा वृत्तं-वर्तुलं लटुं-मनोह्रं संस्थितं-संस्थानं तेषां ते वृत्तलटुसंस्थितास्तथा सुस्थिष्टा यथा भवन्ति-एवं परिदृष्टा इव स्वरशाणया पाषाणप्रतिमेव सुद्विलटुपरिदृष्टाः मृष्टाः सुकुमारशाणया पाषाणप्रतिमावत् सुप्रतिष्ठिता मनागपि चल-नासंभवात्, ततो विशेषणसमासः, 'अणेगवरपंचवन्नकुडभीसहस्सपरिसंठियाभिरामा वाडधूयाविजयवेज-यंतीपडनागा हत्ताइच्छत्तकलिया तुंगा गमानतलसभिलंघमाणास्त्रिहरा पासाईया जावपडिस्त्वा' इति प्रावत्, 'तेसि ण' मित्यादि, तेषां महेन्द्रध्वजानामुपरि अष्टावर्षी मङ्गलकानि वहवः कृष्णचापस्रध्वजा इत्यादि तोरणवत् सर्वं वक्तव्यं, तेषां च महेन्द्रध्वजानां पुरतः प्रत्येकं नन्दाभिधाना शुष्करिणी प्रज्ञप्ता, एकं योजनशतमायामतः पञ्चाशत् योजनानि चिक्रममतः द्वासप्ततियोजनान्युद्देशेन-उण्डत्वेन, तासां च नन्दाशुष्करिणीनां 'अन्दाओ सण्हाओ रययापयकूलाओ' इत्यादि वर्णनं प्रावत्, ताश्च नन्दाशुष्करिण्यः प्रत्येकं २ पञ्चनखदिकया प्रत्येकं २ वनखण्डेन परिक्षिप्ताः, तासां च नन्दा-

ते वज्रषयमूला रजते सुप्रतिष्ठिता विडिमा-बहुमध्यदेशभागे ऊर्ध्वं विनिर्गता शाखा येषां ते रजतसुप्रतिष्ठितविडिमास्वतः
 पूर्वपदेन कर्मधारयः समासः, 'रिद्धामयकंदे वेरुलियरुइलखंधे' रिष्टमयो-रिष्टरत्नमयः कन्दो येषां ते रिष्टमयकन्दाः, तथा
 वैड्यरत्नमयो रुचिरः स्कन्धो येषां ते तथा, ततः पूर्वपदेन कर्मधारयः, 'सुजायवरजायख्वपदमगविसालसाला' सुजातं-मूल-
 द्रव्यशुद्धं वरं-प्रधानं यत् जातरूपं तदात्मकाः प्रथमका-मूलभूता विशालाः शाखा येषां ते सुजातवरजानरूपप्रथमकविशालशालाः
 'नानामणिरयणविविहसाहपसाहवेरुलियपत्तवणिज्जपत्तविंदा' इति नानामणिरत्नात्मिका विविधाः शाखाः प्रशाखा येषां
 ते तथा वैड्यर्याणि-वैड्यर्यमयानि पत्राणि येषां ते तथा तपनीयमयानि पत्रद्वन्द्वानि येषां ते तथा, ततः पूर्ववत् पदद्वयरमीलनेन
 कर्मधारयः, 'जंबूणयरत्तपउयसुकुपालपवालपल्लववरंकरधरा' जाम्बूनदा-जाम्बूनदसुवर्णविशेषमया रक्ता-रक्तवर्णा मृदवः-
 मनोज्ञाः सुकुमाराः-सुकुमाररूपधाः पवाला-ईषदुन्मीलितपत्रभावाः पल्लवाः-जंजातपरिपूर्णप्रथमपत्रभावरूपा वराङ्गराः-प्रथमसु-
 द्विधमाना अङ्गुलास्वान् धरन्तीति जाम्बूनदरक्तमृदुसुकुमारपवालपल्लवाङ्गरधराः 'विचित्तमणिरयणसुरभिकुसुमफलभरे-
 णानमियस्साला' इति विचित्रमणिरत्नमयानि यानि सुरभीनि कुसुमानि फलानि च तेषां भरेण नमिताः शालाः-शाला येषां
 ते तथा, तथा सती-शोभना छाया येषां ते सच्छायाः, सती-शोभना प्रभा-कान्तिर्वेषां ते सत्प्रभाः, अत एव सश्रीकाः, तथा
 सह लद्योतेन वर्तन्ते मणिरत्नानामुद्योतभावाद् सोद्योताः, अधिकं नयनमनोनिर्दृष्टिकरा अमृतरससमरसानि फलानि येषां ते
 तथा, 'पासाईया' इत्यादिविशेषणचतुष्टयं प्राभवत् । एते च वैत्यदृक्षा अन्यैर्वहुभिरितलकलवकच्छत्रौपगशिरीषसप्तपर्णदधिपर्णलु-
 द्धकधवलचन्दनीपकुटजपनसतालतमालप्रियालप्रियङ्गुपारापतराजदृक्षनदिदृक्षैः सर्वतः समन्ताद् संपरिक्षिप्ताः, ते च तिलका

मङ्गलकानि 'जाव सहस्सपत्तहत्थया' इति यावत्करणात् 'तेसिं चेइयशुभाणं उरिपि बहवे किण्हचामरुद्धया जाव सुक्किञ्जा-
मरुद्धया अच्छा सण्हा रूपपट्टवरदंडा जमलजामलगंधी सुख्वा पासाइया जाव पटिस्वा, तेसिं चेइयशुभाणं उरिपि बहवे
छताइच्छता पढागा वंटाजुगला उण्णलहत्थया जाव सयसहरसपत्तहत्थया सवरयणामया जाव पटिस्वा' इति, एतच्च समस्तं
प्राग्वत् । 'तेसि ण' मित्यादि, तेषां चैत्यस्तूपानां प्रत्येकं २ 'चउदिसिं भति चतुर्दिशि-वत्तसु दिसु एकैकस्यां
दिशि एकैकमणिपीठिकाभावेन चतस्रो मणिपीठिकाः प्रज्ञप्ताः अष्टौ योजनान्यायामविक्रमभाभ्यां चत्वारि योजनानि
वाहल्येन सर्वात्मना मणिमया अच्छा इत्यादि प्राग्वत्, तासां च मणिपीठिकानामुपरि एकैकप्रतिमाभावेन चतस्रो
जिनप्रतिमा जिनोत्सेधप्रमाणमात्राः, जिनोत्सेध उत्कर्षतः पञ्च धनुःशतानि जघन्यतः सप्त हस्ताः, इह तु पञ्च धनुःश-
तानि संभाव्यन्ते, 'पलियंकस्संनिस्सन्नाउ' इति पर्यङ्कासनसन्निषण्णाः, स्तूपामिमुख्यः संनिक्षिप्ताः, तथा जगत्स्थितिसत्त्वाभा-
व्येन सम्यग्निर्देशितास्तिष्ठन्ति, तद्यथा-ऋषभा वर्द्धमाना चन्द्रानना वारिषेणा इति, 'तेसि ण' मित्यादि, तेषां चैत्यस्तूपानां
पुरतः प्रत्येकं २ मणिपीठिकाः प्रज्ञप्ताः, ताश्च मणिपीठिकाः पोद्दश योजनान्यायामविक्रमभाभ्यामष्टौ योजनानि वाहल्यतः
'सवमणिमइओ' इत्यादि प्राग्वत्, तासां च मणिपीठिकानामुपरि प्रत्येकं २ चैत्यदृक्षा अष्टौ योजनान्यूर्ध्वमुखैस्त्वेनाद्वैयो-
जनमुद्देशेन-उण्डत्वेन द्वे योजने उच्चैस्त्वेन स्फुटः स एवार्धं योजनं विक्रमभूतया बहुमध्यदेशभागे विदिमा-उर्ध्वं विनिर्गता
शाखा सा उर्ध्वमुखैस्त्वेन षट् योजनानि अष्टौ योजनानि विक्रमभूतेन सर्वांग्रेण सातिरेकेणाष्टौ योजनानि प्रज्ञप्तास्तेषां च
चैत्यदृक्षाणामयमेतद्रूपो वर्णवासः प्रज्ञप्तरतद्यथा-'वहरामयमूला रययसुण्डइदियविदिमा' वज्राणि-वज्रमयानि मूलानि तेषां

तिस्रु दिक्षु एकैकस्यां दिशि एकैकद्वारभावेन त्रीणि द्वाराणि प्रज्ञप्तानि, तद्यथा—एकं पूर्वस्यामेकं दक्षिणस्यामेकमुत्तरस्यां, तानि च द्वाराणि प्रत्येकं षोडश २ योजनान्युर्ध्वमुच्चैस्त्वेन अष्टौ योजनानि विष्कम्भतः 'तावद्वयं चेवे'ति तावन्त्येवाष्टौ योजनानीति भावः प्रवेशेन, 'स्येया वरकणगथुभिया' इत्यादि प्राशुक्तद्वारवर्णनं तदेव तावद्वक्तव्यं यावद्द्वनमाला इति, तेषां च द्वाराणां पुरतः प्रत्येकं २ मुखमण्डपः प्रज्ञप्तः, ते च मुखमण्डपा एकं योजनशतमायामतः पश्चात् योजनानि विष्कम्भतः सातिरेकाणि षोडश योजनानि ऊर्ध्वमुच्चैस्त्वेन, एतेषामपि 'अणेजख्वंभस्थयसंनिविद्वा' इत्यादि वर्णनं सुधर्मसभाया इव निरवशेषं द्रष्टव्यं, तेषां च मुखमण्डपानां पुरतः प्रत्येकं २ प्रेक्षागृहमण्डपः प्रज्ञप्तः, ते च प्रेक्षागृहमण्डपा आप्यामविष्कम्भोच्चैस्त्वेः पाण्डव तावद्वाच्यं यावन्प्रणीनां स्पर्शः, तेषां च बहुरमणीयानां भूमिभागानां बहुमध्यदेशभागे प्रत्येकं २ वज्रमयोऽक्षपादकः प्रज्ञप्तः, तेषां च वज्रमयानामक्षपादकानां बहुमध्यदेशभागे प्रत्येकं २ मणिपीठिका अष्ट योजनान्यायामविष्कम्भभाभ्यां चत्वारि योजनानि बाहल्येन—पिण्डभावेन सर्वात्मना मणिप्रयाः 'अच्छाभो' इत्यादि विशेषजातं प्रागिव । तासां च मणिपीठिकानामुपरि प्रत्येकं २ सिंहासनं प्रज्ञप्तं, तेषां च सिंहासनानां वर्णनं परिचारश्च पाण्डवद्वक्तव्यः, तेषां च प्रेक्षागृहमण्डपानामुपरि अष्टावष्टौ मङ्गलकानि वहवः कृष्णचामरध्वजा इत्यादि प्राण्डवत्, तेषां प्रेक्षागृहमण्डपानां पुरतः प्रत्येकं २ मणिपीठिका प्रज्ञप्ता, ताश्च मणिपीठिकाः प्रत्येकं षोडश योजनान्यायामविष्कम्भाभ्यामष्टौ योजनानि बाहल्येन सर्वात्मना मणिप्रयाः 'अच्छा' इत्यादि विशेषणकदरवकं प्राणवत्, तासां च मणिपीठिकानामुपरि प्रत्येकं २ चैत्यस्तूपाः प्रज्ञप्तः, ते च चैत्यस्तूपाः षोडश योजनान्यायामविष्कम्भभाभ्यां सातिरेकाणि षोडश योजनान्युर्ध्वमुच्चैस्त्वेन 'संखके'त्यादि तद्वर्णनं सुगमं, तेषां च चैत्यस्तूपानामुपर्यष्टावष्टौ स्वस्तिकादीनि

द्रता—अतिरमणीयतया द्रष्टुणां परत्यभिमुखं उद्-प्रावत्येन स्थिता सुकृतेन सुकृता निपुणशिल्परचितेतिभावः, अभ्युद्रता चासी-
सुकृता च अभ्युद्गतसुकृता वज्रवेदिका-द्वारमुण्डिकोपरि वज्ररत्नमया वेदिका तोरणं च अभ्युद्गतसुकृतं यत्र सा तथा, वराभिः—
प्रधानाभिः रचिताभिः रतिदाभिर्वा शालिभञ्जिकाभिः सुविलष्टाः—संबद्धा विशिष्टं—प्रधानं लष्टुं—मनोज्ञं संस्थितं—संस्थानं येषां ते
विशिष्टलष्टसंस्थिताः प्रज्ञस्ताः—प्रज्ञासारपदीभूता वैद्ध्यस्तन्भा-वैद्ध्यैरत्नमयाः स्तन्भा यस्यां सा तथा, वररचितशालभञ्जिका-
सुविलष्टविशिष्टलष्टसंस्थितप्रज्ञस्तवैद्ध्यैस्तन्भास्ततः पूर्वपदेन कर्मधारयः सभासः, तथा नानामणिकनकरत्नानि खचितानि यत्र
स नानामणिकनकरत्नखचितः, कतान्तस्य परनिपातः सुखादिदर्शनात्, नानामणिकनकरत्नखचितरत्नोज्ज्वलवहुसमसु-
समः—अत्यन्तसमः सुविभक्तो निचितो—निचिदो रमणीयश्च भूमिभागो यस्यां सा नानामणिकनकरत्नखचितरत्नोज्ज्वलवहुसमसु-
विभक्त (निचित) भूमिभागः, ' इहामियजसभतुरगानरमगरविहगावालागकिन्नररुक्तरभचमरकुंजरवणलयपुत्रप्रलयभतिचिन्ता
संशुगयवरवेद्याभिरामा विज्जाहरजमलजुगलजंतजुताविव अञ्जीसहस्समाखिणीया ख्वगासहस्सकालिया भिसिमीणा भिभिभ-
समीणा चक्रसुल्लोयणलेसा सुहफासा सस्सिरीयख्वा कंचणमणिरयणथुभियागा नानाविहपंचवणपवंटापट्टागपरिमंहियगसिहरा
धवला मरीइकवचं विणिम्मयंती लाउल्लोइयमहिया गोसीससरससुरभिरत्तचंदणददरदिन्नपंचंशुलितला उपचियचंदणकलसवंदण-
घटसुकयतीरणपट्टिदुवारदेसभागा आसत्तोसत्तविउलवववणारियमल्लदापककावा पंचवणणसरससुरभिसुकुणुफुंनोवयापकालिया
कालाणुरूपवरकुंडुरुक्कपुवडज्जंतमयमवंतगंधुहुयाभिरामा सुगंधवरगंधिया गंधवट्टिभूया अच्छरणणसंपसंघिकिण्णा दिवट्टिदि-
यसहसंपणादिया सवरयणापया अच्छा जाव पट्टिख्या 'इति प्राणवत् । ' सभाए ण ' मित्यादि, सभायाश्च सुधर्मियास्त्रिदिशि-

कखंभेणं अद्द जोयणाइं वाहत्लेणं सव्वमणिमयी जाव पडिस्ववा, तीसे णं मणिपेठियाए उवरिं एत्थ
 णं माणवए चेइयखंभे पणत्ते, सद्धिं जोयणाइं उडुं उच्चतेणं जोयणं उव्वेहेणं जोयणं विक्खंभेणं अड-
 यालीसं अंसिए अडयालीसं सइकोडीए अडयालीसं सइविग्गहिए सेसं जहा महिंदज्जयस्स,
 माणवगरस्स णं चेइयखंभस्स उवरिं बारस्स जोयणाइं ओगाहेत्ता हेट्ठावि बारस्स जोयणाइं वज्जेत्ता
 मज्झे वतीसाए जोयणेसु एत्थ णं बहवे सुवणारूपमया फलगा पणत्ता, तेसु णं सुवणारूपा-
 मएसु फलएसु बहवे वहरामया णागदत्ता पणत्ता, तेसु णं वहरामएसु नागदत्तेसु बहवे रय-
 यामया सिक्कणा पणत्ता, तेसु णं रययामएसु सिक्कएसु बहवे वहरामया गोलवहस्समुग्गया
 पणत्ता, तेसु णं वयरामएसु गोलवहस्समुग्गएसु बहवे जिणसकहातो संनिखित्ताओ चिद्धंति ।
 तातो णं सूरियाभस्स देवस्स अत्तेसिं च बहूणं देवाण य देवीण य अच्चणिज्जाओ जाव पज्जु-
 वासणिज्जातो माणवगरस्स चेइयखंभस्स उवरिं अद्द मंगलगा झया छत्ताइच्छत्ता ॥ (सू० ३६)

' तस्स ण ' मित्यादि, तस्य मूलप्रासादावतंसकस्य ' उत्तरपुरच्छिन्नेणं 'ति उत्तरपूर्वस्यामीशानकोणे इत्यर्थः,
 अत्र सभा सुधर्मा मज्ञासा, सुधर्मा नाम विचिष्टच्छन्दकोपेता, सा एकं योजनशतमायामतः पञ्चाशत् योजनानि विक्रममतः
 द्वासप्ततियोजनानि ऊर्ध्वं मुञ्चैस्त्वेन, कथंभूता सा ? इत्याह—' अणेगे 'त्यादि, अनेकस्तम्भशतसन्निविष्टा ' अन्धुग्गयसुक-
 यवयरवेइ यातोरणवररइयसालिभंजियासुसिद्धिविसिद्धलद्धसंठियपस्सत्थवेस्सलियविमलखंभा ' इति, अभ्यु-

महिदञ्जयाणं पुरती पत्नेयं २ नंदा पुक्खरिणीओ पणत्ताओ, ताओ पं पुक्खरिणीओ एमं जोय-
णसयं आयामेणं पण्णासं जोयणाइं विवखंभेणं दस जोयणाइं उव्वहेणं अट्ठाओ जाव वणओ एग-
इयाओ उदगारसेणं पणत्ताओ, पत्तेयं २ पडमवरवेइयापरिखित्ताओ पत्तेयं २ वणसंडपरिखित्ताओ,
तासि पं पंदाणं पुक्खरिणीणं तित्तिसिं तिसोवाणपडिख्वणा पणत्ता, तिसोवाणपडिख्वणाणं
वणओ, तोरणा झया उत्तात्तित्ता । सभाए पं सुहम्माए अड्यालीसं मणोगुलियासाहस्सीओ
पणत्ताओ, तंजहा-पुरच्छिभेणं सोलससाहस्सीओ पच्चच्छिभेणं सोलससाहस्सीओ दाहिणेणं
अट्साहस्सीओ उत्तरेणं अट्साहस्सीओ, तासु पं मणोगुलियासु बहवे सुवणरूपमया फलगा
पणत्ता, तेसु पं सुवन्नरूपमएसु फलगेसु बहवे वहरामया पागदंता पणत्ता, तेसु पं वहरामएसु
पागदंतएसु किण्हसु चवहवयारियमह्झदामकलावा च्चिदंति, सभाए पं सुहम्माए अड्यालीसं गोमा-
णसियासाहस्सीओ पन्नत्ताओ, जह मणोगुलिया जाव पागदंतगा, तेसु पं पागदंतएसु बहवे रयया-
मया सिक्कगा पणत्ता, तेसु पं रययामएसु सिक्कगेसु बहवे वेरुलियामइओ धूवयडियाओ पणत्ता-
ओ, ताओ पं धूवयडियाओ कालागुरुपवरजावचिदंति, सभाए पं सुहम्माए अंतां बहुससरमणिज्जे
भूमिभगे पणत्ते जाव मणीहिं उवसोभिए मणिफासो य उल्लोयओ य, तस्स पं बहुससरमणिज्जस्स
भूमिभगस्स बहुमज्झदेसभाए एत्थ पं महेगा मणिपेडिया पणत्ता सोलस जोयणाइं आयामवि-

उच्चतेषां अट्ट जोयणाहं उव्वहेणं दी जोयणाहं खंधा अट्टजोयणं विकखंभेणं छजोयणाहं विट्टिमा बट्टु-
मड्झहेसभाए अट्ट जोयणाहं आयामविकखंभेणं साहरेणाहं अट्ट जोयणाहं सव्वणेणं पणत्ता, तेसि णं
वेइयस्सव्वाणं इमेयास्सवे वणणावासे पणत्ते, तंजहा-वयराभया सूला रययसुपइट्टिया सुविट्टिमा रि-
ट्टापयविजला कंदा वेरुलिया रुइला खंधा सुजायवरजायस्सपट्टमणा विसालसाला नाणामणिमयर-
यणविट्टिसाहव्वसाहवेरुलियपत्तवणिज्जपत्तविंदा जंबूणयरत्तमउयसुक्कुमालपवालसोभिया वरं-
कुरणगस्सिहरा विच्चित्तमणिरयणसुरभिक्कुसुमफलभरेणनभियसाला अहिंयं मणनयणाणिवुइकरा
अभयरस्ससमरस्सफला सच्छाया सप्यभा सस्सिरीया सउज्जोया पासाईया ४, तेसि णं चेइयरू-
क्ख्वाणं उवरिं अट्टमंगलणा झया छत्ताइत्ता, तेसि णं वेइयरूक्ख्वाणं पुरतो पत्तेयं २ मणिपे-
ट्टियाओ पणत्ताओ, ताओ णं मणिपेट्टियाओ अट्ट जोयणाहं आयामविकखंभेणं चत्तारि
जोयणाहं वाहल्लेणं सव्वमणिमईओ अच्छाओ जाव पट्टिरूवाओ, तासि णं मणिपेट्टियाणं
उवरिं पत्तेयं २ महिंदज्झया पणत्ता, ते णं महिंदज्झया साट्टिं जोयणाहं उट्टं उच्चत्तेणं जोयणं
उव्वहेणं जोयणं विकखंभेणं वहरामया वट्टलट्टसुसिलिट्टपरियट्टमट्टसुपत्तिट्टिया विसिद्धा अणे-
गवरपंचवणकुडभिसहरसपरिमंट्टियाभिरामा वाउट्टुयविजयवेजयतीपट्टाणा छत्ताइच्छत्तकलि-
या तुंगा गयणत्तलमभिलंबमाणसिहरा पासादीया ४, अट्टमंगलणा झया छत्तात्तित्ता, तेसि णं

यणाइं बाहल्लेणं सबमणिमईओ अचछाओ जाव पडिख्वाओ, तासि णं मणिपेढियाणं उवरिं पत्तेयं
 २ सीहासणे पणत्ते, सीहासणवणओ सपरिवारो, तेसि णं पेच्छावरमंडवाणं उवरिं अट्टुसंभ-
 लगा झया छत्तातिहत्ता, तेसि णं पेच्छावरमंडवाणं पुरओ पत्तेयं २ मणिपेढियाओ पणत्ताओ,
 ताओ णं मणिपेढियातो सोलस जोयणाइं आयामविकखंभेणं अट्ट जोयणाइं बाहल्लेणं सबमणिम-
 इओ अचछाओ पडिख्वाओ, तेसि णं उवरिं पत्तेयं २ थूभे पणत्ते, ते णं थूभा सोलस जोयणाइं
 आयामविकखंभेणं साइरेगाइं सोलस जोयणाइं उट्टं उच्चत्तेणं, सेया संखंककुंदगारयअमयमहियकेण-
 पुंसंनिगासा सबरयणाअया अचछा जाव पडिख्वा, तेसि णं थूभाणं उवरिं अट्टुसंगलगा झया
 छत्तातिहत्ता, तेसि णं थूभाणं चउहिंसि पत्तेयं २ मणिपेढियातो पणत्ताओ, ताओ णं मणिपेढियातो
 अट्ट जोयणाइं आयामविकखंभेणं चत्तारि जोयणाइं बाहल्लेणं सबमणिमईओ अचछाओ जाव पडिख्-
 वातो, तेसि णं मणिपेढियाणं उवरिं चत्तारि जिणपडिमातो जिणुस्सेहपमाणसेत्ताओ संपलियंक-
 निसझाओ थूभाभिम्हुहीओ सद्धिखित्ताओ चिद्धंति, तंजहा-उसभा १ बद्धमाणा २ चंदाणणा ३
 वारिसेणा ४, तेसि णं थूभाणं पुरतो पत्तेयं २ मणिपेढियातो पणत्ताओ, ताओ णं मणिपेढियातो
 सोलस जोयणाइं आयामविकखंभेणं अट्ट जोयणाइं बाहल्लेणं सबमणिमईओ जाव पडिख्वातो,
 तासि णं मणिपेढियाणं उवरिं पत्तेयं २ चेइयख्खवे पणत्ते, ते णं चेइयख्खवा अट्ट जोयणाइं उट्टं

आयासेणं पणणासं जोयणाइं विक्खवंभेणं वावत्तरिं जोयणाइं उड्डं उच्चत्तेणं अणेगखंभंसस्यसंनिविद्धा
 अन्धुगयसुकयवयरवेइयातीरणवररइयसालिअंजिया जाव अच्चरणसंघविक्कणणा पासादी-
 या ४, सभाए णं सुहम्ममाए तिट्ठिसि तओ दारा पणत्ता, तंजहा-पुरत्थिसेणं दाहिणेणं उत्तरेणं, ते णं
 दारा सोलस जोयणाइं उड्डं उच्चत्तेणं अट्ट जोयणाइं विक्खवंभेणं तावतियं चैव पवेसेणं सेया वरक-
 णगधूमिभागा जाव वणमालाओ, तेसि णं दाराणं उवरि अट्ट मंगलगा झया छत्ताइछत्ता, तेसि
 णं दाराणं पुरओ पत्तेयं २ सुहसंडवा पणत्ता, ते णं सुहसंडवा एणं जोयणसयं आयासेणं पण्णा-
 सं जोयणाइं विक्खवंभेणं साइरेगाइं सोलस जोयणाइं उड्डं उच्चत्तेणं वणओ सभाए सरिसी, तेसि
 णं सुहसंडवाणं तिट्ठिसि ततो दारा पणत्ता, तंजहा-पुरत्थिसेणं दाहिणेणं उत्तरेणं, ते णं दारा सो-
 लस जोयणाइं उड्डं उच्चत्तेणं अट्ट जोयणाइं विक्खवंभेणं तावइयं चैव पवेसेणं सेया वरकणगधूमि-
 यागा जाव वणमालाओ । तेसि णं सुहसंडवाणं धूमिभागा उल्लोया, तेसि णं सुहसंडवाणं उवरिं
 अट्टमंगलगा झया छत्ताइछत्ता । तेसि णं सुहसंडवाणं पुरतो पत्तेयं २ पेच्छावरसंडवे पणत्ते, सुहसंडव-
 वत्तवया जाव दारा धूमिभागा उत्तलोया । तेसि णं बहुसमरमणिजाणं धूमिभागाणं बहुमज्झदेस-
 भाए पत्तेयं २ वहरामए अवखाडए पणत्ते, तेसि णं वयरामयाणं अक्खाडगाणं बहुमज्झदेसभागे
 पत्तेयं २ मणिपेटिया पणत्ता, ताओ णं मणिपेटियातो अट्ट जोयणाइं आयामविक्खवंभेणं वत्तारि जो-

धनानि अर्द्धयोजनं च विष्कम्भतः, तेषामपि . अब्जुगयसूत्रियपहसियाचिवे ३त्यादि स्वरूपवर्णनं मध्यभागे भूमिवर्णनमुल्लोकवर्णनं सिंहासनवर्णनं च सर्वं प्राग्वत्, केवलप्रजापि सिंहासनं सपरिवारं वक्तव्यं, 'ते ण' मित्यादि, ते च प्रासादावतंसका अन्यैश्चतुर्भिः प्रासादावतंसकै रतदर्दोच्चत्वप्रमाणैः-अनन्तरोक्तप्रासादावतंसकादर्दोच्चत्वप्रमाणैर्मूलप्रासादावतंसकापेक्षया(अष्ट)भागप्रमाणैः सर्वतः समन्तात् संपरिक्षिप्ताः, तदर्दोच्चत्वप्रमाणमेव दर्शयति—'ते ण' मित्यादि, ते च प्रासादावतंसका द्वाषष्टिर्योजनानि अर्द्धयोजनं च ऊर्ध्वसूत्रैस्त्वेन एकत्रिंशत् योजनानि क्रोशं च विष्कम्भतः, एषामपि 'अब्जुगयसूत्रिए'त्यादि स्वरूपवर्णनं मध्यभागे भूमिवर्णनं उल्लोकवर्णनं सिंहासनवर्णनं च परिवाररहितं प्राग्वत्, 'ते ण' मित्यादि, तेऽपि प्रासादावतंसका अन्यैश्चतुर्भिः प्रासादावतंसकै रतदर्दोच्चत्वप्रमाणैः-अनन्तरोक्तप्रासादावतंसकादर्दोच्चत्वप्रमाणैर्मूलप्रासादावतंसकापेक्षया षोडशभागप्रमाणैः सर्वतः समन्तात् संपरिक्षिप्ताः, तदर्धोच्चत्वप्रमाणमेव दर्शयति—ए-कत्रिंशद्योजनानि क्रोशं च ऊर्ध्वसूत्रैस्त्वेन पञ्चदश योजनानि अर्द्धतृतीयांश्चैव क्रोशान् विष्कम्भतः, एतेषामपि स्वरूपादि-वर्णनमनन्तरोक्तं, 'ते ण' मित्यादि, तेऽपि च प्रासादावतंसका अन्यैश्चतुर्भिः प्रासादावतंसकै रतदर्दोच्चत्वप्रमाणैः-अनन्तरोक्त-प्रासादावतंसकादर्दोच्चत्वप्रमाणैः सर्वतः समन्तात् संपरिक्षिप्ताः, तदर्दोच्चत्वप्रमाणमेव दर्शयति—पंचदश योजनानि अर्द्धतृती-यांश्च क्रोशान् ऊर्ध्वसूत्रैस्त्वेन देशोनान्यष्टौ योजनानि विष्कम्भेन, एषामेव स्वरूपव्यावर्णनं भूमिभागवर्णनं उल्लोकवर्णनं सिंहासनवर्णनं च परिवारवर्जितं प्राग्वत् ॥ (सू० ३५)

तस्स णं मूल प्रासायवडसयस्स उत्तरपुरच्छिसेणं एत्थ णं सभा सुहम्मा पणत्ता, एतं जायणसयं

सिंहासणं सपरिवारं पासायजवरिं अद्भुतमंगलाद्वाप्य उन्नातिउन्ना ॥ (सू. ३५) ॥

तस्य च बहुसमरमणीयस्य भूमिभागस्य बहुमध्यदेशभागे अत्र महानेको मूलपासादावतंसकः प्रज्ञप्तः, स च पञ्च योजनशतान्यूर्ध्वमुच्चैस्त्वेन अर्द्धतृतीयानि योजनशतानि विष्कम्भनः 'अब्जुज्जयसूस्त्रियपहस्त्रियाविवे'त्यादि तस्य वर्णनं मध्यभूमिभागवर्णनमुल्लोकवर्णनं द्वारवह्निःस्थितपासादवद्भावनीयं, तस्य च मूलपासादावतंसकस्य बहुमध्ये देशभाग्येऽत्र सहजी एका मणिपीठिका प्रज्ञप्ता, अर्धौ योजनान्यायामविष्कम्भाभ्यां चलारि योजनानि बाह्व्यतः सर्वात्पना मणिमग्नी-
अच्छा इत्यादि विशेषणकदम्बकं प्राग्भूत् । 'तीसे ण' मित्यादि, तस्याश्च मणिपीठिकाया उपरि महर्देकं सिंहासनं प्रज्ञप्तं, तस्य सिंहासनस्य वर्णनं, परिवारभूतानि शेषाणि भद्रासनानि प्राग्बद्धक्तव्यानि, 'से ण' मित्यादि, स मूलपासादावतंसकोऽन्यैश्चतुर्भिः पासादावतंसकैस्तदर्द्धौच्चत्वप्रमाणैः सर्वतः समन्ततः परिक्षिप्तः, तदर्द्धौच्चत्वप्रमाणमेव दर्शयति—अर्द्धतृतीयानि योजनशतान्यूर्ध्वमुच्चैस्त्वेन, पञ्चविंशं योजनशतं विक्रम्भेन, तेषामपि 'अब्जुज्जयसूस्त्रियपहस्त्रियाविवे' त्यादि स्वरूपवर्णनं मध्यभूमिभागवर्णनमुल्लोकवर्णनं च प्राग्भूत्, तेषां च पासादावतंसकानां बहुमध्यदेशभागे प्रत्येकं २ सिंहासनं प्रज्ञप्तं, तेषां च सिंहासनानां वर्णनं प्राग्भूत्, नवरमत्र शेषाणि परिवारभूतानि भद्रासनानि वक्तव्यानि, 'ते णं पासायवर्द्धसथा' इत्यादि, ते पासादावतंसका अन्यैश्चतुर्भिः पासादावतंसकैः 'तयदुच्चन्तपम्पाणमेत्तेहि' तेषां मूलपासादावतंसकपरिवारभूतानां पासादावतंसकानां यदर्द्धं तदुच्चत्वप्रमाणमात्रैः—मूलपासादावतंसकापेक्षया चतुर्भागात्रप्रमाणैः सर्वतः समन्तात्संपरिक्षिप्ताः, तदर्धौच्चत्वप्रमाणमेव दर्शयति—'ते ण' मित्यादि, ते पासादावतंसकाः पंचविंशं योजनशतमूर्ध्वमुच्चैस्त्वेन द्वापष्टियो-

त्रिसोपानवर्णको यानविमानवत् वक्तव्यः, तेषां च त्रिसोपानप्रतिरूपकाणां पुरतः प्रत्येकमेकैकं तोरणं, तोरणवर्णकोऽपि तथैव,
'तस्स ण' मित्यादि, तस्य उपकारिकालयनस्य 'बहुसमरमणिज्जे भूमिभागे' इत्यादिना भूमिभागवर्णनकं यानविमानव-
र्णकवावद्वाच्यं यावन्मणीनां स्पर्शः ॥ (सूत्र ३४)

तस्स णं बहुसमरमणिज्जस्स भूमिभागस्स बहुमज्झदेस्सभाए एत्थ णं महेणे पासायवडंसए पण-
ते, से णं पासायवडिसते पंच जोयणस्सयाहं उडुं उच्चतेणं अड्डाहज्जाहं जोयणस्सयाहं विक्खंभेणं अब्भु-
गयसूसिय वण्णतो भूमिभागो उल्लोओ सीहासणं सपरिवारं भाणियदं, अड्डमंगलगा झया छत्ता-
हच्छत्ता, से णं मूलपासायवडंसणे अणोहि चउहि पासायवडंसएहिं तपडुच्चत्तपसाणमेत्तेहिं सवतो
सभंता संपरिखित्ता, ते णं पासायवडंसगा अड्डाहज्जाहं जोयणस्सयाहं उडुं उच्चतेणं पणवीसं जोयण-
सयं विक्खंभेणं जाव वण्णओ, ते णं पासायवडिसया अणोहि चउहिं पासायवडिसएहिं तपूइपुच्चत्त-
पसाणमेत्तेहिं सवओ समंता संपरिखित्ता, ते णं पासायवडंसया पणवीसं जोयणसयं उडुं उच्चत्तेण
वावडिं जोयणाहं अड्डजोयणं च विक्खंभेणं अब्भुगयसूसिय वण्णओ भूमिभागो उल्लोओ सीहास-
णं सपरिवारं भाणियदं, अड्डमंगलगा झया छत्तातिच्छत्ता, ते णं पासायवडंसगा अणोहि चउहिं
पासायवडंसएहिं तदडुच्चत्तपसाणमेत्तेहिं सवतो समंता संपरिखित्ता, ते णं पासायवडंसगा वावडिं
जोयणाहं अड्डजोयणं च उडुं उच्चत्तेणं एकनिसं जोयणाहं कोसं च विक्खंभेणं वण्णओ उल्लोओ

किं यदादिवत् द्रव्यार्थतया शाश्वती उत सकलकालमेकरूपेति, ततः संशयापनोदार्थं भगवन्तं भूयः पृच्छति—‘पञ्चमवरवेद्या ण’ मित्यादि, पञ्चवरवेदिका प्राग्वत् भदन्त ! कालतः क्रियच्चिरं—क्रियन्तं कालं यावद्भवति ?, एवंरूपा हि क्रियन्तं कालमवतिष्ठति इति?, भगवानाह—गौतम ! न कदाचिन्नासीत् सर्वदैवासीदिति भावः अनादित्वात्, तथा न कदाचिन्न भवति, सर्वदैव वर्तमानकालचिन्तायां भवतीति भावः सदैव भावात्, तथा न कदाचिन्न भविष्यति, किंतु भविष्यच्चिन्तायां सर्वदैव भविष्यतीति प्रतिपत्तव्यं, अपर्यवसिनत्वात्, तदैवं कालत्रयचिन्तायां नास्तित्वप्रतिषेधं विधाय सम्प्रत्यस्तित्वं प्रतिपादयति—‘भुवि च’ इत्यादि, अभूच्च भवति च भविष्यति चेति, एवं त्रिकालावस्थायित्वात् भुवा मेवीदिवत् भुवत्वादेव सदैव स्वस्वरूपनियता नियतत्वादेव च शाश्वती—शश्वद्भवनस्यभावा शाश्वतत्वादेव च सततं गङ्गासिन्धुप्रवाहप्रवृत्तावपि पौण्डरीकहृद् इवानेकपुद्गलविवदनेऽपि तावन्मात्रान्यपुद्गलोच्चदनसंभवादक्षया, न विद्यते क्षयो—यथोक्तस्वरूपाकारपरिभ्रंशो यस्याः सा अक्षया, अक्षयत्वादेव अव्यया—अव्ययशब्दवाच्या मनामपि स्वरूपचलनस्य जातुचिदप्यभावात्, अव्ययत्वादेव सदैव स्वस्वप्रमाणेऽवस्थिता, मानुषोत्तराद्बहिः समुद्रवत्, एवं स्वप्रमाणे सदावस्थानेन चिन्त्यमाना नित्या धर्मास्तिकायादिवत्, ‘से ण’ मित्यादि, सा ‘ण’ मिति वाक्यालङ्कारे पञ्चवरवेदिका एकेन वनखण्डेन सर्वतः समन्तात् परिक्षिप्ता, स च वनखण्डो देशोने द्वे योजने चक्रवालविक्रमभतः उपकारिकालयनपरिक्षेपपरिमाणो, वनखण्डवर्णकः ‘किण्हे किण्होभासे’ इत्यादिरूपः समस्तोऽपि प्राग्वत् यावद्विहरन्ति, ‘तस्स ण’ मित्यादि, तस्य-उपकारिकालयनस्य ‘चउदिस्स’ति चतुर्दिशि-चतस्रु दिक्षु एकैकस्यां दिशि एकैकभावेन चत्वारि त्रिसोपानमतिरूपकाणि—प्रतिविशिष्टरूपकाणि त्रिसोपानानि प्रज्ञप्तानि,

‘अच्छा’ इत्यादि विशेषणजानं प्राभवत्, ‘महया वासिक्कलत्तमपाणाइं’ इति महानित-महाप्रमाणानि वार्धिकाणि-वर्धि-
काले पानीयरक्षार्थं यानि कुत्रानि वार्धिकाणि तानि च तानि लुत्राणि च तत्समानानि पद्ममिति हे श्रमण ! हे आयुष्मन् !,
‘से एएणमडेण’ मित्यादि, तत्रेतेन अर्थेन-अन्वर्थेन गौतम ! एवमुच्यते-पद्मवरवेदिकेति, तेषु तेषु यथोक्तरूपेषु पदशेषु यथो-
क्तरूपाणि पद्मानि पद्मवरवेदिकाशब्दस्य प्रवृत्तिनिमित्तमिति भावः; व्युत्पत्तिश्चैवं-पद्मवरा-पद्मप्रधाना वेदिका पद्मवरवेदिकेति ।
‘पद्ममवरवेद्या णं भंते ! किं सासया’ इत्यादि, पद्मवरवेदिका ‘ण’ मिति पूर्ववत् किं शाश्वती उताशाश्वती, आश्वन्तया
सूत्रे निर्देशः प्राकृतत्वात्, किं नित्या उतानित्येतिभावः; भगवानाह-गौतम ! स्यात् शाश्वती स्यादशाश्वती, कथंचिन्नित्या क-
थञ्चिदन्तिया इत्यर्थः; स्याच्छब्दो निपातः कथंचिदित्येतदर्थवाची, ‘सेकेणडेण’ मित्यादि प्ररुत्तसूत्रं-सुगमं, भगवानाह-गौतम !
द्रव्यार्थतया-द्रव्यास्तिकनयमतेन शाश्वती, द्रव्यास्तिकनयो हि द्रव्यमेव ताश्चिक्रमभिमन्यते न पर्यायान्, द्रव्यं चान्वयि परि-
णामित्वात् अन्वयित्वाच्च सकलकालभावीति भवति द्रव्यार्थतया शाश्वती, वर्षपर्यायेरतत्तदन्यसमुत्पद्यमानवर्णविशेषरूपैः, एवं
गन्धपर्यायैः रसपर्यायैः रपर्शपर्यायैः उपलक्षणभेदतत् तत्तदन्यपुद्गलविवदतोच्चदनेश्च अशाश्वती, किमुक्तं भवति ?-प
र्यायारितकनयमतेन पर्यायप्राधान्यविवक्षायामशाश्वती, पर्यायाणां प्रतिक्षणभावितया कियत्कालभाविनया विनाशित्वात्,
, से एएणडेण’ मित्याद्युपसंहारावाक्यं सुगमं, इह द्रव्यारितकनयवादी स्वमतप्रतिष्ठापनार्थमेवमाह-नात्यन्तासत उत्पादो
नापि सतो नाशः ‘नासतो विद्यते भावो, नाभावो विद्यते सतः’ इति वचनत्वात्, यो तु दृश्यते प्रतिवस्तु-उत्पादविनाशो
तदाविभक्तिरोभावमात्रं, यथा सर्परय. उत्फणत्तद्विफणत्वे, तरमासर्वं वरतु नित्यमिति, एवं च-तत्प्रवृत्ततायां संशयः-

तथात्, प्राकृते हि लिङ्गमनियतं, णमिति वात्रयालङ्कारे, हेमजालादीनि जालानि, कच्चित् दामा इति पाठः, तत्र तावत् हेमजाला-
 दिरूपा दामान इति, ' तवणिज्जलंबूसणा ' इत्यादि ह्यसंघाटादिसूत्रं लतासूत्रं च प्राग्भत् । सम्प्रति पञ्चवरवेदिकाशब्द-
 प्रवृत्तिनिमित्त जिज्ञासुः पृच्छति— ' से केणद्वेणं भंते ! ' इत्यादि, सेनाद्वोऽथशब्दार्थं, केनार्थेन—केन कारणेन भदन्त !
 एवमुच्यते—पञ्चवरवेदिका पञ्चवरवेदिकेति, किमुक्तं भवति ?-पञ्चवरवेदिनेत्येवंरूपस्य शब्दस्य तत्र प्रवृत्तौ किं निमित्तमिति, एवमुक्ते
 भगवानाह—गौतम ! पञ्चवरवेदिकायां तत्र तत्र एकदेशे तस्यैव देशस्य तत्र तत्र एकदेशे वेदिकासु—उपवेशनयोग्यप्रत्यारणरूप-
 सु वेदिकावाहासु—वेदिकापार्श्वेषु ' वेद्व्यपुढन्तरेसु ' इति द्वे वेदिके वेदिकापुढं तेषामन्तराणि—अपान्तरालानि तानि वेदिकापु-
 ढान्तराणि तेषु, तथा स्तम्भेषु सामान्यतः स्तम्भवाहासु—स्तम्भपार्श्वेषु ' स्वंभस्सिसेसु ' इति स्तम्भशीर्षेषु ' स्तम्भपुढं-
 तरेसु ' इति द्वौ स्तम्भौ स्तम्भपुढं तेषामन्तराण स्तम्भपुढान्तराणि तेषु, सूत्रेषु—फलकसंबन्धविषयत्वाभावहेतुपादुकारथा-
 नीयासु तासासुपरीतितात्पर्यार्थः, ' सुईसुहेसु ' इति यत्र प्रदेशे सूची फलकं भित्त्वा मध्ये पविशति तत्प्रत्यासन्नो देशः सू-
 चीमुखं तेषु, तथा सूचीफलकेषु सूचीभिः संबन्धिनो ये फलकप्रदेशास्तेऽप्युपचारात् सूचिफलकानि तेषु सूचीनामधवपरिचर्त-
 मानेषु, तथा ' सुईपुढंतरेसु ' इति द्वे सूच्यौ सूचीपुढे तदन्तरेषु, पक्षाः पक्षवाहा वेदिकैकदेशविशेषास्तेषु, बहूनि उत्पळानि-
 गर्दभकानि पद्धानि—सूर्यविक्रिकासीनि कुमुदानि—चन्द्रविक्रिकासीनि नलिनानि—ईषद्रक्तानि पद्धानि सुभगानि—पद्मविशेषरूप-
 णि सौगन्धिकानि—कलहराणि पुण्डरीकाणि—सितभ्रजानि तान्येव महान्ति महापुण्डरीकाणि शतपत्राणि—पत्रशतकलितानि
 सहस्रपत्राणि—पत्रसहस्रोपेतानि, शतपत्रसहस्रपत्रे च पद्मविशेषौ पत्रसंख्याविशेषाच्च पृथगुपात्ते, एतानि सर्वरत्नमयानि

श्रीराजपक्षी
मलयगिरी
या वृत्तिः

॥ ८३ ॥

णा पशुश्रमाणा ओरालेणं मनुज्ञेणं मणहरेण कणमणिवृहकरेणं सदेणं ते पदेसे सवतो समंता आपुरेमाणा सिरिण उवसोमे-
माणा चिद्वृत्ति, तीसे पउमवरवेइयाए तत्थर देसे तहिंर ह्यसंघादा नरसंघादा किणुरिससंघादा महोरगसंघादा
गंधवसंघादा उसभसंघादा सव्वरयणाभया अच्छा जाव पडिख्वा, एवं पंतीओवि वीहीओवि मिहुणाइं, तीसे णं पउमवरवेइयाए
तत्थर देसे तहिंर बहुयाओ पउमलयाओ णागलयाओ असोगलयाओ चंपणलयाओ वणलयाओ वासंतियलयाओ अइमुत्त-
गलयाओ कुंदलयाओ सामलयाओ निचं कुमुमियाओ निचं मजलियाओ निचं लवइयाओ निचं भवइयाओ णिच्चं गुलइयाओ
निचं गोच्छियाओ णिच्चं जमलियाओ निचं जुयलियाओ निचं विणमियाओ निचं पणमियाओ निचं सुविभत्तपडिमंजरि-
वडंसगाथरीओ निचं कुमुमियमजलियलवइयथवइयगुलइयगोच्छियजमलियजुयलियविणमियपणमियसुविभत्तपडिमंजरिवडिंस-
गथरीओ सव्वरयणाभईओ अच्छा जाव पडिख्वाओ' इति, अस्य व्याख्या—'सा' एवंस्वरूपा 'ण' मिति वाक्यालङ्कारे पद्मवर-
वेदिका तत्रर प्रदेशे एकैकेन हेमजालेन—सर्वमिमा हेममयेन लम्बमानेन दामसमूहेन एकैकेन गवाक्षजालेन—गवाक्षाकृतिरत्न-
विशेषदामसमूहेन एकैकेन किङ्किणीजालेन, किङ्किण्यः—शुद्रघण्टिकाः, एकैकेन घण्टाजालेन—किङ्किण्यपेक्षया किंचिन्म-
हत्यो घण्टा घण्टाः, तथा एकैकेन मुक्ताजालेन—मुक्ताफलमयेन दामसमूहेन एकैकेन मणिजालेन—मणिमयेन दामसमूहेन एकै-
केन कनकजालेन—कनकः—पीतरूपः सुवर्णविशेषः तन्मयेन दामसमूहेन एवमेकैकेन रत्नजालेन एकैकेन पद्मजालेन सर्वरत्न-
मयपद्मात्मकेन दामसमूहेन सर्वतः सर्वासु दिक्षु समन्ततः—सर्वासु विदिक्षु परिक्षिप्ता—व्याप्ता, एतानि च दामसमूहरूपाणि
हेमजालादीनि जालानि लम्बमानानि वेदितव्यानि, तथा चाह—' ते णं जाला ' इत्यादि, तानि सूत्रे सुस्त्वनिर्देशः प्राकृत-

पद्मवरवेदि
काव.

सू० ३४

॥ ८३ ॥

तच्च एकया पञ्चवरवेदिकाया एकै न वनखण्डेन सर्वतः—सर्वसि दिक्षु समन्ततः—सामस्थेन सम्यग् परिक्षितं 'सा णं पञ्चमवरवेइया' इत्यादि, सा पञ्चवरवेदिका अर्द्धं योजनमूर्ध्वमुच्चैस्त्वेन पञ्च धनुःशतानि विष्कम्भतः परिक्षेपेण 'उपकारिका-लयनसमाना', उपकारिकालयनपरिक्षेपपरिमाणं प्रज्ञप्ता, 'नीसे णा', भित्त्यादि, तस्याः—पञ्चवरवेदिकाया अयमेतद्गूर्णो 'वर्णवासो', वर्णः—शलाघा यथावस्थितस्वरूपकीर्तनं तरयावासो—निवासो ग्रन्थपद्धतिरूपो वर्णवासो, वर्णकनिवेश इत्यर्थः, प्रज्ञप्तो मया शेषतीर्थकरैश्च, तद्यथेत्यादिना तमेव दर्शयति, इह सूत्रपुरतर्कव्यथाऽनिदेशबहुलः पाठो दृश्यते ततो मा भून्मति-संमोह इति विनियजानुग्रहाय पाठ उपदृश्यते—'वयरापया णिममा रिद्धामया पइद्दणा वेरुत्थियामया खंभा सुवन्नखंयमया फलया लोहियक्खमईओ सूईओ वइरामया संधी नानामणिमया कडेवरा णाणामणिमया कलेवरसंघाटा नानामणिमया ख्वा नानामणिमया ख्वसंघाटा अं कामया पवखा अं कामया पइखवाहाओ जोईरसामया वंसा वंसकवेल्हया रईयामइओ पट्टियाओ जायख्वमई ओहाडणी वयरामइ उवरिखुंळणी सह्वरयणामए अरुहायणे', एतत् सर्वं द्वारवत् भावनीयं, नवंरं कलेवराणि—मनुष्यशरीराणि कलेवरसंघाटा—मनुष्यशरीरयुग्मानि रूपाणि—रूपकाणि रूपसंघाटा—रूपकयुग्मानि, 'सा णं पञ्चमवरवेइया तत्थरदेसे एगमेणेणं हेमजालेणं एगमेणेणं गवक्खजालेणं एगमेणेणं वंटाजालेणं एगमेणेणं ख्विखिणीजालेणं एगमेणेणं सुत्ता-जालेणं एगमेणेणं कणगजालेणं एगमेणेणं मणिजालेणं एगमेणेणं रययजालेणं एगमेणेणं सह्वरयणजालेणं एगमेणेणं पञ्चमजालेणं सवतो समंता संपरिखित्ता, ते णं जाला तवणिज्जलंखूसगा सुवन्नपयरसंठिया नानामणिरयणविहहारद्धहारउवसोभियस-सुद्धयख्वा इसिमन्नमन्नसंपत्ता पुद्वावरदाहिणुत्तरागएहि वाएहि मंदायं मंदायमेइज्जाणा एइज्जमाणा पलंखमाणा २ पट्टुंशमा-

वेह्यपुडंतरेसु य खंभेसु खंभवाहासु खंभसीसेसु खंभपुदंतरेसु सुभीसु सुभीसुखेसु खईफलएसु खई-
पुदंतरेसु पक्खेसु पक्खवाहासु पक्खपेरंतेसु पक्खपुडंतरेसु बहुयाइं उप्पलाइं पउमाइं कुमुयाइं ण-
लिणातिं सुभगाइं सोगंधियाइं पुंडरीयाइं महापुंडरीयाणि सयवत्ताइं सहस्सवत्ताइं सवरयणाप्पयाइं
अच्छाइं पडिख्वाइं महया वासिक्कयच्छत्तसमाणाइं पणत्ताइं समणाउत्तो, से एएणं अट्टेणं
गोयमा ! एवं बुच्चइ-पउमवरवेइया २ । पउमवरवेइया णं भंते ! किं सासया० ? गोयमा ! सिय
सासया सिय असासया, से केणट्टेणं भंते ! एवं बुच्चइ-सिय सासया सिय असासया ? गोयमा !
द्वद्वयाए सासया वन्नपज्जवेहिं गंधपज्जवेहिं रसपज्जवेहिं फासपज्जवेहिं असासया, से तेणट्टेणं गो-
यमा ! एवं बुच्चति-सिय सासया सिय असासया । पउमवरवेइया णं भंते ! कालओ केवच्चिरं होइ ?
गोयमा ! ण कयावि णासि ण कयावि णस्थि न कयावि न भविससइ, भुवि च हवइ य भविससइ य,
धुवा णिइया सासया अक्खया अद्वया अवट्टिया णिच्चा पउमवरवेइया । से णं वणसंदे देसुणाइं
दो जोयणाइं चक्कवालविक्खंभेणं उवयारियालेणसमे परिवक्खेवेणं, वणसंदवणत्तो भाणित्तवो जा-
व विहरंति । तस्स णं उवयारियालेणस्स चउदिसिं चत्तारि तिसोवाणपडिख्वागा पणत्ता वण
ओ, तीरणा क्षया छत्ताइच्छत्ता, तस्स णं उवयारियालयणस्स उवरिं बहुसमरमणिज्जे भूमिभगे
पणत्ते जाव मणीणं फासो ॥ (सू० ३४)

विंशं धनुःशतं त्रयोदश अङ्गुलान्यर्द्धाङ्गुलं परिक्षेपतः, इदं च परिक्षेपमाणं जम्बूद्वीपपरिक्षेपमाणवत् क्षेत्रसमासटीकान्तः
परिभाषनीयम् ॥

से षं एगाए पउमवरवेइयाए एगेण य वणसंझेण य सहतो समंता संपरिखित्ते, सा षं पउमवरवे-
इया अद्धजोयिषं उड्डं उच्चत्तेणं पंचथणुसयाइं विकखंभेणं उवकारियलेणससा परिकखेवेणं, तीसे षं
पउमवरवेइयाए इमेयाख्वे वणणावासे षणत्ते, तंजहा-वयरासया णिससा रिद्धासया पतिट्ठाणा वेरु-
लियासया खंभा सुवणणरूपमया फलगा लोहियक्खमइओ सुईओ नाणासणिसया कडेवरा पाणा-
मणिमया कडेवरसंघाडगा पाणासणिसया ख्वा पाणासणिसया ख्वसंघाडगा अंकासया पक्खवा-
हाओ जोहरसाभया वंसा वंसकवेत्तुणा रइयाभइओ पट्टियाओ जातख्वमई ओहाडणी वहरासया
उवरिउच्छणी सट्टरयणाभई अन्हायणे, सा षं पउमवरवेइया एगभेणेणं हेमजालेणं गज्जक्खजालेणं
खिंखिणीजालेणं घंटाजालेणं सुत्ताजालेणं मणिजालेणं कणगजालेणं रयणजालेणं पउमजालेणं सव्वतो
समंता संपरिखित्ता, ते षं दासा तवणिज्जलंबूसगा जाव चिद्धंति । तीसे षं पउमवरवेइयाए तत्थ २
देसे २ तहिं २ बहवे हयसंघाडा जाव उसभसंघाडा सवरयणासया अन्हा जाव पडिख्वा पासा-
दीया ४ जाव वीहीतो पंतीतो सिद्धुणाणि लयाओ । से केणट्टेणं भंते ! एवं बुच्चति-पउमवरवेइया
२ ? , गोयसा ! परमवरवेइया षं तत्थ २ देसे २ तहिं २ वेइयासु वंइयावाहासु य वेइयफलत्तेसु य

खरक इवावतंसकः प्रासादानामवतंसकः प्रासादविशेष इति भावः, ते च प्रासादावतंसकाः पञ्च
योजनशतान्यूर्ध्वमुच्चैस्त्वेन अर्द्धतृतीयानि योजनशतानि विष्कम्भतः, तेषां च 'अधुष्णायसृसिपहसियाविव' इत्यादि-
विशेषणजातं प्राभवत्, भूमिवर्णनं उल्लोकवर्णनं सपरिवारं च प्राभवत्, 'तत्थ ण' मित्यादि, तत्र-तेषु वनखण्डेषु मत्त्येकमे-
कैकदिग्भावेन चत्वारो देवा महर्द्धिका यावत्करणात् 'महज्जुइया महावला महासुक्खा महाणुभावा' इति परिग्रहः, पत्यो-
पमस्थिताकाः परिवसन्ति, तद्यथा—'असोए' इत्यादि, अशोकवने अशोकः ससर्पवर्णने ससर्पणः चंपकवने चंपकवृत्तवने
चूतः 'ते ण' मित्यादि, ते अशोकादयो देवाः स्वकीयस्य वनखण्डस्य स्वकीयस्य प्रासादावतंसकस्य, सूत्रे बहुवचनं
प्राकृतत्वात्, प्राकृते हि वचनव्यत्ययोऽपि भवतीति, रवरवकीयानां सामानिकदेवानां स्वासां स्वासामग्रमहिषीणां सपरिवा-
राणां स्वासां स्वासां परिषदां स्वेषां स्वेषामनीकानां स्वेषां स्वेषामनीकाधिपतीनां स्वेषां स्वेषामात्मरक्षाणां 'अहेवच्चं
पोरेवच्चं' इत्यादि प्राभवत्, 'सूरियाभस्स ण' मित्यादि, सूर्यस्य विमानस्थान्तः—मध्यभागे बहुसमरमणीयो
भूमिभागः प्रज्ञप्तः, तस्य 'से जहानामए आलिंणपुक्खरेइ वा' इत्यादि धानविमान इव वर्णनं तावद्वाच्यं यावन्मणीनां
स्पर्शः, तस्य बहुसमरमणीयस्य भूमिभागस्य बहुमध्यदेशभागे अत्र सुमहत् एकं उपकारिकालयनं प्रज्ञप्तं, विमानाधिपतिसत्क-
प्रासादावतंसकादीन् उपकरोति-उपष्टभ्नात्युपकारिका, विमानाधिपतिसत्कप्रासादावतंसकादीनां पाटिका, अन्यत्र लियशुष्का-
र्योपकारिकेति प्रसिद्धा, उक्तं च—'गृहस्थानं स्मृतं राज्ञाशुपकार्योपकारिके'ति, उपकारिकालयनमिव उपकारिकालयनं, तत्
एकं योजनशतसहस्रमायामविष्कम्भाभ्यां त्रीणि योजनशतसहस्राणि षोडश सहस्राणि द्वे योजनशते सप्तविंशत्यधिके अष्टा-

राक्षमजनिता नामिति, अत एव शुभानां शुभफलानां, इह किञ्चिदशुभफलमपि ईद्रियमतिविषयिसात् शुभफलं प्रतिभासते ततस्तान्निवकशुभत्वप्रतिपत्त्यर्थमस्यैव पर्यायशब्दमाह—कल्याणानां, तत्कवद्वत्या तथाविधविशिष्टफलदायिनां, अथवा कल्याणानां अनर्थोपशमकारिणां कल्याणरूपं फलविंशकं ' पञ्चगुणभवमाणा ' प्रत्येकमनुभवन्ती विहरन्नि-आसते ॥ (सू० ३२) ॥

तेसि षं वणसंडाणं बहुमज्झदेसभाए पत्तेथं२ पासायवडंसगा पणत्ता, ते षं पासायवडंसगा पंचजोयणसयाइं उडुं उक्वत्तेणं अट्टाहज्जाइं जोयणसयाइं विकखंभेणं अब्भुगयमूसियपहसिया इव तहैव बहुसमरमणिज्जभूमिभागो उल्लोओ सीहासणं सपरिवारं, तत्थ षं चत्तारि देवा महिड्डिया जाव पलिओमद्वितीया परिवसंति, तंजहा-असोए सत्तपणे चंपए चूए । सूरियाभस्स षं देववि-माणस्स अंतो बहुसमरमणिज्जे भूमिभागो पणत्ते, तंजहा-वणसंडविहूणे जाव वहवे वेमाणिया देवा देवीओ य आसथंति जाव विहरंति, तस्स षं बहुसमरमणिज्जस भूमिभागस्स बहुमज्झदेसे एत्थ षं महेगे उवगारियात्थणे पणत्ते, एषं जोयणसयसहरसं आयामविकखंभेणं तिणिण जोय-णसयसहरसाइं सोलस सहस्साइं दोणिण य सत्तावीसं जोयणसए तिसि य कोसे अट्टावीसं च धणु-सयं तेरस य अंगुलाइं अडंगुलं च किच्चिसेसूणं परिवसवेणं, जोयणवाहल्लेणं, सट्ठंजवूणयामए अच्चे जाव पडिस्वे ॥ (सू० ३३) ॥

' तेसि ष ' भित्थादि, तेषां वनखण्डानां बहुमध्यदेशभागे प्रत्येकं प्रत्येकं प्रासादावातंसका इति, अवतंसक इव-शे-

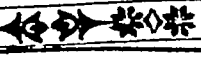
परत्वा० अप्य आयंसासणसंठिया अर्पंगइया उसभासणसंठिया अर्पंगइया सिहासणसंठिया अर्पंगइया पउमासणसंठिया ' इति परिश्रद्धं, अन्ये च षड्वः शिलापट्टका यानि विशिष्टचिह्नानि विशिष्टनामानि च वराणि-प्रधानानि शयनानि आसनानि च तद्वत् संस्थिता वरशयनासनविशिष्टसंस्थानसंस्थिताः, क्वचित् ' मांसलसुषुप्तविसिद्धसंठाणसंठिया ' इति पाठः, तत्रान्ये च षड्वः शिलापट्टकाः मांसलाः अकठिना इत्यर्थः सुष्टुष्टा अतिशयेन मष्टुणा इतिभावः विशिष्टसंस्थानसंस्थिताश्चेति, ' आर्हणगरुच्यदूरनवणीयतुलकासपउया सव्वरयणामया अच्छा जाव पट्टिस्वा ' इति प्राग्वत्, तत्र तेषु उत्पादपूर्ववादिगतहंसासनादिषु यावन्नानारूपसंस्थानसंस्थितपृथ्वीशिलापट्टकेषु णमिति पूर्ववत् षड्वः सूर्याभिमान-वासिनो देवा देव्यश्च यथासुखमासते शेरते-दीर्घकायप्रसारणेन वर्त्तन्ते न तु निद्रां कुर्वन्ति, तेषां देवयोनिकत्वेन निद्राया अभावत्, विष्टुन्ति-उर्ध्वस्थानेन वर्त्तन्ते निपीदन्ति-उपविशन्ति त्वयट्टिति-त्वग्वर्त्तनं कुर्वन्ति, वापपाहर्वतः पराष्टल्य दक्षि-णपार्श्वेनावनिष्टन्ति दक्षिणपार्श्वेतो वा पराष्टल्य वापपाहर्वनेति भावः, रमन्ते-रतिमावदन्ति ललन्ति-मनईप्सितं यथा भवति तथा वर्त्तन्त इति भावः, क्रीडन्ति-यथासुखमिवरततो गमनविनोदेन गीतनृत्यादिविनोदेन वा तिष्टन्ति मोहन्ति-मैशुनसेवां कुर्वन्ति इत्येवं ' पुरापरौराणाण ' भिःयादि पुरा-पूर्व प्राग्भवे इति भावः कृतानां कर्मणाम्भित योगः, अत एव पौराणानां-सुवीर्णानां-सुचरिणानां, इदं सुचरित्वजनितां कर्मणि कार्ये कारणोपचारात् सुचरितं, ततोऽयं भावार्थः-विशिष्टतयाविषय-धर्मानुष्ठानविषयाप्रमादकरणक्षान्त्यादिसुषुप्तिवजनितामपिति, तथा सुपराक्रान्तानां, अत्रापि कार्ये कारणोपचारात् सुपरा-क्रान्तिवजनिवानि सुपराक्रान्तानि इत्युक्तं, विष्टुक्तं भवति ?-सकलसर्वमैत्रीसत्यभाषणपरद्रव्यानपहारसुशीलादिरूपसुप-

नानीति भावः, शालागृहकाणि—पट्टशालाप्रधानानि, जालगृहकाणि—गवाक्षयुक्तानि गृहकाणि, कुसुमगृहकाणि—कुसुमप्रकरो-
पचितानि गृहकाणि, चित्रगृहकाणि—चित्रप्रधानानि गृहकाणि गन्धर्वगृहकाणि—गीतनृत्ययोग्यानि गृहकाणि आदर्शगृह-
काणि—आदर्शमयानीव गृहकाणि, एतानि च कथंभूतानीत्यत आह—‘सर्वरयणाभ्याम्’ इत्यादि विशेषणकदम्बकं प्राणवत् ।
‘तेसि ण’ मित्यादि, तेषु शालिगृहकेषु यावदादर्शगृहकेषु, अत्र यावत्शब्दात् मालिगृहकादिपरिश्रहः, ‘बहूनि हंसासनानि’
इत्यादि प्राणवत् । ‘तेसि ण’ मित्यादि, तेषु वनखण्डेषु तत्र तत्र देशे तस्यैव देशस्य तत्र तत्र एकदेशे बहवो जातिमण्डपका
यूथिकामण्डपका मल्लिकामण्डपका नवमालिकामण्डपका वासंतीमण्डपका दधिवासुकामण्डपकाः, दधिवासुका—वनस्पतिविशे-
षस्तन्मया मण्डपका दधिवासुकामण्डपकाः, सूरुछिरपि वनस्पतिविशेषः तन्मया मण्डपकाः२, ताम्बूली—नागवल्ली तन्मया
मण्डपकास्तांबूलीमण्डपकाः, नागो—द्रुमविशेषः, स एव लता नागलता, इह यस्य तिर्यक् तथाविधा श्यावा प्रशाखा वा न प्रसृ-
ता सा लतेत्यभिधीयते नागलताभ्यामण्डपका नागलतामण्डपकाः, अतिमुक्तमण्डपकाः, ‘अप्फोया’ इति वनस्पतिविशेषस्तन्मया
मण्डपका अप्फोयामण्डपकाः, माळुका—एकास्थिकफला वृक्षविशेषास्तद्भुक्ता मण्डपका माळुकामण्डपकाः, एते च कथंभूता इत्या-
ह—‘सर्वरयणाभ्याम्’ इत्यादि प्राणवत् । ‘तेसि ण’ मित्यादि, तेषु जानिमण्डपकेषु यावन्मालुकामण्डपकेषु जावशब्दात्
यूथिकामण्डपकादिपरिश्रहः, बहवः शिलापट्टकाः प्रज्ञासास्तथथा—अप्येहका हंसासनवत् संस्थिता हंसासनसंस्थिता यावद-
प्येकका दिक्सौवस्तिकासनसंस्थिताः, यावत्करणान् ‘अप्येगइया हंसासनसंस्थिता अप्येगइया गरुडासनसंस्थिता अप्येगइया
उष्ण्यासनसंस्थिता अप्येगइया पण्यासनसंस्थिता अप्येगइया दीहासनसंस्थिता अप्येगइया भद्रासनसंस्थिता अप्येगइया

क्रीडायोग्या वह्नयः सन्ति, एते च उत्पातपर्वतादयः कथंभूता ? इत्याह—‘ सर्वरत्नमयाः ’ सर्वरत्नना रत्नमयाः, अच्छा सण्हा इत्यादि विशेषणकदम्बकं प्राणत् । ‘ तिस्रु ण भित्त्यादि, तेषु उत्पातपर्वतेषु यावत्पश्यन्दीलकेषु, यावत्करणाद्वियतिपर्वतकादिपिरि-
ग्रहः, बहूनि हंसासनादीनि आसनानि, तत्र येषामासनानामथो भागे हंसा व्यवस्थिता यथा सिंहासने सिंहाः तानि हंसास-
नानि, एवं क्रोञ्चासनानि गरुडासनानि च भावनीयानि, उन्नतासनानि—उच्चासनानि प्रणतसतानि—निम्नासनानि दीर्घा-
सनानि—शय्यारूपाणि भद्रासनानि येषामथो भागे पीठिकाबन्धः पद्यासनानि येषामथो भागे नानास्वरूपाः पक्षिणः, एवं पक-
रासनानि सिंहासनानि च भावनीयानि, पद्मासनानि—पद्माकाराणि आसनानि, ‘ दिसासोयत्थियासणाणि ’ येषामथो भागे दिक्-
सौवस्त्रिका आलिखिताः सन्ति, अत्र यथाक्रममासनानां संग्रहणिगाथा—‘ हंसे कौंचे गरुडे उणय पणए य दीह भद्दे य । पकसे
मयरे पउमे सीह दिसासोत्थि वारससे ॥१॥ ’ इति, तानि सर्वाण्यपि कथंभूतानीत्यत आह—‘ सव्वरयणामयाई’ इत्यादि प्राणत् ।
‘ तिस्रि ण भित्त्यादि, तेषु वनखण्डेषु मध्ये तत्र २ पददो तस्यैव देशस्य तत्र तत्र एकदेशे बहूनि ‘ आलिगुहकाणि ’ आलिः—वन-
स्पतिविशेषः तन्मयानि गृहकाणि आलिगुहकाणि, मालिरपि वनस्थानिविशेषः तन्मयानि गृहकाणि मालिगुहकाणि, कदली-
गृहकाणि लतागृहकाणि च पर्वतानि, ‘ अच्छणघरकाणि ’ इति अवस्थानगृहकाणि येषु यदा तदा वा आगत्य सुखा-
सिक्रया अवतिष्ठन्ति, भक्षणकगृहकाणि यत्रागत्य भक्षणकानि विदधति निरीक्षन्ते च, मज्जनकगृहकाणि यत्रागत्य स्वेच्छया
मज्जनकं कुर्वन्ति, ‘ प्रसाधनगृहकाणि ’ यत्रागत्य स्वं परं च मण्डयन्ति ‘ गर्भगृहकाणि ’ गर्भगृहकाणाणि ‘ मोहणघरा-
इ’न्ति मोहनं—मैशुनसेवा ‘ रमियं मोहणरयाई’ इति नाममालावचनात् तस्यथानानि गृहकाणि मोहनगृहकाणि, वासभय-

लपङ्कीनामिनि यावत्शब्दात् पुष्करिण्यादिपरिश्रहः, प्रत्येकं चतुर्दिशि चलारि एकैकस्यां दिशि एकैकस्य भावात् त्रिसोपान-
पतिरूपकाणि-पतिविशिष्टरूपाणि त्रिसोपानानि, त्रयाणां सोपानानां समाहारस्त्रिसोपानं, तानि प्रज्ञप्तानि, तेषां च त्रिसोपा-
नपतिरूपकाणामयं-वक्ष्यमाणः एतद्रूपः-अनन्तरं वक्ष्यमाणस्वरूपो वर्णकनिवेशः प्रज्ञप्तस्तद्यथा वज्ररत्नमया वंग्गा इत्यादि प्राग्बद्।
'नेसि णं' तेषां त्रिसोपानपतिरूपकाणां प्रत्येकं तोरणानि प्रज्ञप्तानि, तोरणवर्णकस्तु निरवशेषो यानविमानवद्भावनीयो याधत्
बहवः सहस्रपत्रहस्तका इति, 'तासि ण' प्रित्यादि, तासां क्षुल्लिकाक्षुल्लिकानां यावद् बिलपङ्कीनां, अत्रापि यावच्छब्दात्
पुष्करिण्यादिपरिश्रहः, तत्र तत्र देशे तस्यैव देशस्य तत्र तत्र एकदेशे बहव उत्पत्तपर्वता यत्रागत्य बहवः सूर्याभिमानवासि-
नो वैमानिका देवा देव्यश्च विचित्रक्रीडानिमित्तं वैक्रियशरीरमारचयन्ति, 'नियइपव्वया' इति नियत्या-नैयत्येन व्यक्स्थिताः
पर्वता नियतिपर्वताः, क्वचित् 'निययपव्वया' इति पाठः, तत्र नियताः-सदा योग्यत्वेनावस्थिताः पर्वता नियतपर्वताः,
यत्र सूर्याभिमानवासिनो वैमानिका देवा देव्यश्च भवधारणीयेनैव वैक्रियशरीरेण सदा रममाणा अवतिष्ठन्ते इति भावः,
'जगईपव्वया' इति जगतीपर्वतकाः पर्वतविशेषाः, दारुपर्वतका-दारुनिर्मापिता इव पर्वतकाः, 'दगमंडच्चा' इति दक-
मण्डपाः-स्फाटिकाः मंडपाः, उक्तं च जीवाभिगममूलटीकायां-"दगमण्डपाः-स्फाटिका मण्डपाः" इति, एवं दकमञ्चकाः
दकमालका दकमासादाः, एते च दकमण्डपादयः केचित् 'उसड्डा' इति उत्सृता उच्चा इत्यर्थः, केचित् 'खुड्डा खुड्ड'ति क्षुल्ल-
काः क्षुल्लका इति, तथा अन्दोलकाः पक्ष्यन्दोलकाश्च, इह यत्रागत्य मनुष्या आत्मानमन्दोलयति तेऽन्दोलका इति लोके प्रसिद्धाः,
यत्र तु पक्षिण आगत्यात्मानमन्दोलयन्ति ते पक्ष्यन्दोलकाः, तत्र अन्दोलकाः पक्ष्यन्दोलकाश्च तेषु वनखण्डेषु तत्र २ प्रदेशे देक-

लाड' इति संज्ञानि-जलेनतरितानि पत्रविसमृणालानि यासु ताः संज्ञापत्रविसमृणालाः, इह विसमृणालसाहचर्याद् पत्राणि पत्रिणीपत्राणि द्रष्टव्यानि, विसानि-कन्दाः मृणालानि-पत्रनालाः, तथा बहुभिरुत्पलकुमुदनलिनसुभगसौगन्धिक-गुण्डरीकशतपत्रसहस्रपत्रैः केसरैः-केसरप्रधानैः फुल्लैः-विकसितैरुपचिता बहूत्पलकुमुदनलिनसुभगसौगन्धिकगुण्डरीकशतपत्रसहस्रपत्रकेसरफुल्लोपचिताः, तथा षट्पदैः भ्रमरैः परिशुभ्यमानकमलाः, तथा अच्छेन-स्वरूपतः स्फटिकवद् शुद्धेन विमलेन-आगन्तुकमलरहितेन सलिलेन पूर्णा अच्छविमलसलिलपूर्णाः, तथा पडिहत्या-अतिरेकिता अतिगभृता इत्यर्थः 'पडिहत्यसुद्धमायं अतिरियं जाणमाडण' मिति वचनात्, उदाहरणं चात्र-'घणपडिहत्यं गयणं सराड् नवसलिलउडु-मायाई' अइरेइयं मह उण चिंताए मण तुहं विरहे ॥ १ ॥' इति, भ्रमन्तो मत्स्यकच्छपा यत्र ताः परिहत्यभ्रमन्पत्स्यकच्छपाः, तथा अनेकैः शकुनिमिशुनकैः प्रविचरिता-इतस्ततो गमनेन सर्वतो व्याप्ताः अनेकशकुनिमिशुनकप्रविचरितास्ततः पूर्वपदेन विशेषणसमासः, एता वाप्यादयः सरस्सरःपट्टक्तिपर्यन्ताः 'प्रत्येकं प्रत्येकं' प्रनि प्रत्येकमत्राधिसुख्ये प्रतिशब्दस्ततो वीक्षा-विवक्षायां पश्चात्प्रत्येकशब्दस्य द्विवचनमिति, पञ्चदशेदिकया परिक्षिप्ताः, प्रत्येकं प्रत्येकं वनखण्डपरिक्षिप्ताः, 'अप्येवाड्याड' इत्यादि, अपिर्वाढार्थं वाढमेककाः-काश्चन वाप्यादय आसवमिव-चन्द्रहासादिपरमासवमिव उदकं यासां ता आसवोदकाः, अप्येकका वारुणस्य-वारुणसमुद्रस्येव उदकं यासां ता वारुणोदकाः, अप्येककः क्षीरमिव उदकं यासां ताः क्षीरोदकाः, अप्येकका घृतमिव उदकं यासां ता घृतोदकाः, अप्येककाः क्षौद्र इव-इक्षुरस इव उदकं यासां ताः क्षौद्रोदकाः, अत्येककाः स्वाभाविकेन उदकरसेन प्रज्ञप्ताः, 'पासाड्या' इत्यादि विशेषणचतुष्टयं प्राभवत् । 'तासि ण' मित्यादि, तासां क्षुल्लिकानां वापीनां यावद्वि-

कथः तथा येषु सरःसु पङ्क्त्या व्यवस्थितेषु कूपोदकं प्रणालिकया संचरति सा सरःपङ्क्तिः ता वह्यः सरःसरःपङ्क्तयः,
 तथा विलानीव विलानि-कूपास्तेषां पङ्क्तयो विलङ्क्तयः, एताश्च सर्वा अपि कथंभूता इत्याह-अच्छाः-स्फटिकवद्दहिर्निर्म-
 लप्रदेशाः श्लक्षणाः-श्लक्ष्णपुद्गलनिष्पादितवहिःप्रदेशाः श्लक्ष्णदलनिष्पन्नपदवत्, तथा रजतमयं-रूप्यमयं कूलं यासां ता
 रजतमयकूलाः, तथा समं न गर्तीभावात् विषमं तीरं तीरवर्तिजलापूरितं स्थानं यासां ताः समतीराः, तथा वज्रमयाः पाषाणा-
 यासां ता वज्रमयपाषाणाः, तथा तपनीयं-हेमविशेषः तपनीयमयं तलं यासां तास्तपनीयतलाः, तथा “सुवर्णसु-
 ङ्घारययवालुयाड’ इति सुवर्ण-पीतकान्ति हेम सुवर्णं-रूप्यविशेषः रजतं-प्रतीतं नमया वालुका यासु ताः सुवर्णसुव-
 रजनवालुकाः, ‘वेहलियमणिफलिहपडलपच्चोयडाओ’ इति वैदूर्यमणिमयानि स्फटिकपटलमयानि च प्रत्यवतटा-
 नि-तटसमीपवर्तिनः अत्युन्नतप्रदेशा यासां ता वैदूर्यमणिस्फटिकपटलप्रत्यवतटाः, ‘सुओयारसुजत्ताराड’ इति
 सुखेनावतारो-जलमध्ये प्रवेशनं यासु ताः सुखावताराः तथा सुखेन उच्चारो-जलमध्याद्दहिर्निर्गमनं यासु ताः सुखो-
 चारारस्ततः पूर्वपदेन विशेषणसमासः, ‘नानामणित्थसुबड्डाड’ इति नानामणिभिः-नानामकारैर्मणिभिस्तोथीनि
 सुवद्धानि यासां ता नानामणितीर्थसुवदाः, अत्र बहुव्रीहवपि क्लान्तस्य परनिघातः सुखादिदर्शनाद् प्राक्नशैलीवशाद्वा
 ‘चउक्कोणाड’ इति चत्वारः कोणा यासां ताश्चतुःकोणाः, एतच्च विशेषणं वापीः कूपांश्च मनि द्रष्टव्यं, तेषामेव चतु-
 ष्कोणत्वसंभवात् न शेषाणां, तथा आनुपूर्व्येण-क्रमेण नीचैस्तराभावरूपेण सुदु-अतिशयेन यो जातवपः-केशारो जल-
 स्थानं तत्र गम्भीरं-अलव्यस्तायं शीतलं जलं यासु ता आनुपूर्व्यसुजातवपगम्भीरशीतलजलाः, ‘संछन्नपत्तिस्ससुणा-

व्यक्तमविष्टुं मधुरं समं सललितं च, तथा चोक्तम्—“ पुणं रत्तं च अलंक्रियं च वत्तं तहेव अविष्टुं । महुरं समं सललियं अट्ट गुणा हीति गेयस्स ॥१॥” तत्र यत् स्वरकलाभिः परिपूर्णं गीयते तत्पूर्णं, गेयरागानुरक्तेन यत् गीयते तत् रक्तं, अन्योऽन्यस्वरविशेषकरणेन यदलङ्कृतमिव गीयते तदलङ्कृतं, अक्षरस्वरस्फुटकरणतो व्यक्तं, विस्वरं क्रोशतीव विष्टुं न तथा अविष्टुं, मधुरस्वरेण गीयमानं मधुरं कौकिलालतवत्, तालत्रंशस्वरादिसमनुगतं समं, तथा यत् स्वरयौलनाप्रकारेण ललतीव तत् सह ललितेन-ललनेन वर्त्तत इति सललितं, यदिवा यत् श्रोत्रेन्द्रियस्य शब्दस्य स्पर्शनमनोव स्पर्शमनुत्पादयति सुकुमारमिव च प्रतिभासते तत् सललितं । इदानीमेतेषामेवाष्टानां मध्ये कियतो गुणान् अन्यच्च प्रतिषिपादयिषुमिदमाह—‘रत्तं तिष्ठानकरणं सुद्धं’ तत् ‘कुहरसुंजंतवंसतंतीनलतालयगहसुसंपततं महुरं समं सललियं मणोहरं मलयरियियपयसंचारं सुरइं सुनति वरचाखल्वं दिवं नटं सज्जं गेयं पगीयाणमिति यथा प्राक् नाट्यविधौ व्याख्यातं तथा भावनीयं ‘जारिसए सहे हवइ’ पगीतानां-गातुमारव्यवत्तां यादशः शब्दोऽतिमनोहरो भवति-स्यात्-कथंचिद्भवेदेतद्पस्तेषां तृणानां मणीनां च शब्दः ? , एषमुक्ते भगवानाह-गीतमप ! स्यादेवंभूतः शब्दः ॥ (सू० ३१)

‘नेसि षं वणसंजाण’ मित्यादि, तेषां ‘णमिति वात्रयालङ्कारे वनखन्धानां मध्ये तत्र तत्र देशे ‘तत्र तत्रे’ ति तस्यैव देशस्य तत्र तत्र एकदेशे ‘वहई’ इति बह्वच्यः ‘सुद्धारसुद्धियाधो’ इति शुद्धिकाशुद्धिका लघवो इत्यर्थः, वाच्यश्च-सुरसाः पुनखरिण्यो वृत्ताकारा अथवा पुष्कराणि विद्यंते यासु ताः पुष्करिण्यो दीर्घिका-ऋज्व्यो नद्यः वक्रा नद्यो गुञ्जालिकाः, वह्ननि केवलकेवलानि पुष्पावकीर्षकानि सरांसि एकपङ्क्तया व्यवस्थितानि सरःपङ्क्तः सललितास्ता बह्वच्यः सरःपङ्क्-

बद्धमरकमण्डलं धृश्च यस्य स सुसंपिन्नद्वारकमंडलधूःकस्तस्य, तथा कालायसेन-लोहेन सुष्ठु-अतिशयेन कृतं नेमेः-वाह्य-
 परिशैर्यन्त्रस्य च-अरकोपरिफलकचक्रवालस्य कर्म यस्मिन् स कालायसकृत्नेमियन्त्रकर्मा तस्य, तथा आशीर्णा-गुणैर्व्याप्सा
 ये वराः-प्रधानास्तुरगास्ते सुष्ठु-अतिशयेन सम्यक् प्रयुक्ता-योजिता यस्मिन् स आकीर्णवस्तुरगसुसंप्रयुक्तः तस्य, प्राकृतत्वात्
 बहुव्रीहावपि क्तान्तस्य परनिपातः, तथा सारथिकर्मणि ये कुशला नरारतेषां मध्ये अतिशयेन हेको-दक्षः सारथिस्तेन सुष्ठु-
 सम्यक् परिशुशीतस्य, तथा 'सारसयवतीसतोणपरिमंडियस्स' इति शराणां शतं प्रत्येकं येषु तानिःशरशतानि तानि च तानि
 द्वात्रिंशत् तूणानि तैर्मण्डितः शरशतद्वात्रिंशत्तूणमण्डितः, किमुक्तं भवति ?-एवं नाम त्रानि द्वात्रिंशत् शरशतशतानि तूणानि रथस्य
 सर्वतः पर्यन्तेष्ववलम्बितानि यथा तानि संश्रामायोपकल्पितस्यातीव मण्डनाय भवन्तीति, तथा कटकः-कवचं सह कण्टको
 यस्य स सकण्टकः सकङ्कटोऽवतंसः-शैखरी यस्य स सकङ्कटावतंसस्त्वस्य, तथा सह चापं येषां ते सचापा ये शरा यानि च
 कुन्तभस्त्रिशुसण्डिप्रभृतीनि नानाप्रकाराणि पहरणानि यानि च कवचकटकप्रमुखानि आवरणानि तैर्भूतः-परिपूर्णः, तथा
 योधानां युद्धं तद्विमितं सद्यः-प्रशुणो भूतो यः स योधयुद्धसज्जरततः पूर्वपदेन सह विशेषणसमासः तस्य, इत्थंभूतस्य राजाङ्गो वा
 अन्तःपुरे वा रम्ये वा मणिकुटिमतले-मणिवद्धभूमितले अभीक्ष्णमभीक्ष्णं कुटिमतलप्रदेशे वा 'अभिषयाद्विज्जमाणस्ये'ति अभि-
 ख्यमानस्य वेगेन गच्छतो ये उदारा मनोज्ञा कर्णमनोनिर्वृतिकराः सर्वतः समन्तात् जीवाभिगमसमूलटी कायामपि 'उषित्थं'
 श्वासयुक्तमिति, तथा उत्-प्रावल्द्येन अतिताल्पस्थानतालं वा उत्तालं, दलक्षणस्वरेण काकस्वरं, सानुनासिकं अनुनासिकाधि-
 निर्गतस्वराजुगतमित्तिभावः, तथा 'अदृशुणीवन्नेय भिमिति अष्टभिर्गुणैर्येतमष्टगुणोपेतं, ते चाष्टावपी गुणाः-पूर्णं रक्तमलङ्कृतं

तेषां मणीनां तुगानां च वातरितानां शब्दस्वरूपप्रतिपादनार्थमाह—‘ तेषि णं भंते ! तथाण य मणीण य ’ इत्यादि, तेषां णमिति पूर्ववत् भदन्त !—परमकल्याणयोगिन् तुगानां पूर्वापरदक्षिणोत्तरगतवर्तिर्मन्दायंति-मन्दं एजिनानां-कम्पितानां व्यञ्जितानां—विशेषतः कम्पितानां, एतदेव पर्यायशब्देन व्याचष्टे-कम्पितानां चालितानां—इतरततो मनाक् विक्षिप्तानां, एतदेव पर्यायेण व्याचष्टे—स्पन्दितानां, तथा यद्वितानां-परस्परं संवर्षयुक्तानां, कथं यद्विता इत्याह—क्षोभितानां, स्वस्थानाञ्चालनमपि कुत इत्याह—उदीरितानामुत्-प्रावत्येन प्रेरितानां, कीदृशः शब्दः प्रज्ञप्तः ? , भगवानाह—‘ गोयमे ’ त्यादि, गीतम ! स यथानामकः शिविकाया वा स्यन्दमानिकाया वा रथस्य वा, तत्र सिविया जम्पानविशेषरूपा उपरिच्छाद्रिता कोष्ठाकारा, तथा दीर्घो जम्पानविशेषः पुरुषस्वप्रमाणावकाशदा या स्यन्दमानिका, अनयोश्च शब्दः पुरुषोत्पादितयोः शुद्धह्रस्वमण्डिकादिव लनवशतो वेदितव्यः, रथश्चैह संग्रापरथः प्रत्ययोऽग्रेतनविशेषणानामन्यथाऽसंभवात्, तस्य च फलकवेदिका यस्मिन् काले ये पुरुषास्तदपेक्षया ततिप्रमाणाऽवसेया, तस्य च रथस्य विशेषणान्यभिधत्ते—‘ सञ्जन्तस ’ इत्यादि, सञ्जन्तस्य सञ्जन्तस्य सञ्जन्तस्य—उभयपादवद्विलम्बितप्रमाणावकाशोद्देशस्य सपताकरस्य सह तोरणवरं-प्रथमनोरणं यस्य ससतोरणवररसनस्य, सह नन्दीवोषो—द्वादशतूर्यनिनादो यस्य स सनन्दिषोपरतस्य, तथा सह किङ्किभ्यः—शुद्धमण्डा येषामिति सकिङ्किणीकानि, हेमजालानि—यानि हेममयदाससमूहास्तैः सर्वासु दिक्षु पर्यन्तेषु—बाहिःप्रदेशेषु परिक्षिप्तो—व्याप्तस्तस्य, तथा हेमवर्त—हिमवत्पर्यवर्तभावविचित्र-विचित्रमनोहारिविशेषोपेतं तनिशतस्संविध कनकविच्छुरितं दाह-काष्ठं यस्य स हेमवत्विचित्रतैनिशकनकनिर्मुक्त-दारुकरस्य, सूत्रे च द्वितीयः ककारः स्वार्थिकः पूर्वस्य च दीर्घत्वं प्राकृतत्वात्, तथा सुष्ठु—अतिशयेन सम्भक् पिनद्धं-

तर्हि २ धरणसु बहुइं हंसासण जाव दिसासोवत्थिआसणाइं सवरयणामयाइं जाव पडिरुवाइं ।
तेसु णं वणसंवेसु तत्थ देसे २ तर्हि २ बहवे जातिमंडवगा जूहियमंडवगा णवमालियमंडवगा
वासंतिमंडवगा सूरमल्लियमंडवगा दहियाभुयमंडवगा तंबोलिमंडवगा मुहियामंडवगा णालया-
मंडवगा अतिसुत्तयलयामंडवगा आक्कोवगामालुयामंडवगा अन्हा सवरयणामया जाव पडिरु-
वाओ, तेसु णं जालिमंडवएसु जाव धात्तयामंडवएसु बहवे पुढविसिलापट्टागा हंसासणसंठिया
जाव दिसासोवत्थियासणसंठिया अण्णे य बहवे संसलहुदुविसिद्धसंठाणसठिया पुढविसिलाप-
ट्टागा पण्णासा ससणाउओ !, आईणारुयवूरणवणीयतूलफासा सवरयणामया अन्हा जाव पडि-
रुवा, तत्थ णं बहवे वेमाणिया देवा य देवीओ थ आसयंति सयंति चिदंति निसीयंति तुयदंति
हसंति रसंति ललति कीलंति किदंति मोहंति पुरा पोरणाणं सुचिंणण सुपडिकंताण सुभाण
कडाण कममाण कल्लणाण कल्लापं फलविवायणं पच्चणुत्थवभाणा चिहरंति (सू० ३२)

‘ तेसि णं वणसंडाण ’ पित्यादि, तेषां वनखग्धानामन्तः-मध्ये बहुसपरमणीया भूमिभागाः प्रज्ञाः, तेषां च
भूमिभागानां ‘ से जहा नामए ‘ आळिणपुक्खरे इ वा ’ इत्यादि वर्णनं प्रागुक्तं तावद्वाच्यं यावन्मणीनां स्पर्शा, नवरमत्र तृणा-
न्यपि वक्तव्यानि, तानि चैवं-‘ नाणाविहरंचवणणाहिं मणीहि य तणेहि य उरसोभिया, तंजहा-किण्हेहि य नीलेहि य जाव सु-
क्किले, तत्थ णं जे ते कण्हा तणा य मणी य तेसि णं अयमेयास्वे वजात्रासे पन्नत्ते, से जहानामए जीमूदेइ वा’ इत्यादि । सम्प्रति

वत्सहरसपत्नकेसरकुल्लोवचियाओ छप्यपरिशुज्जमाणकमलाओ अच्छविमलसलिलपुण्णाओ अप्पेगइयाओ आसवोयणाओ अप्पेगइयाओ खोरोयणाओ अप्पेगइयाओ पओयणाओ अप्पेगइयाओ दरिसणिजाओ अभिरुवाओ पडिह्वाओ तामि षं वावीणं जाव बिलपंतीणं पत्तेयं २ चउडि-
 सिंचत्तारि तिसोपाणपडिरुवणा पणत्ता, तेसि षं तिसोपाणपडिरुवणाणं वन्नओ, तोरणणं झया
 छत्ताइत्ता य पेयया, तामु षं खुट्टाखुट्टियासु वावीसु जाव बिलपंतिपासु तत्थ २ देसे वहवे
 उप्पायपवयणा नियइपववयणा जगइवववया दारुइज्जपवयणा दणमंडवा दणणालणा दणमंचणा उ-
 सट्टा खुट्टखुट्टणा अंदोलणा पक्खंदोलणा सवरयणामया अच्छा जाव पडिरुवा, तेसु षं उप्पाय-
 पत्तसु जाव पक्खंदोलएसु वहइं इंसासणाइं कीचासणाइं गरुलासणाइं उणयासणाइं पणयास-
 णाइं दीहासणाइं पक्खासणाइं भदासणाइं उसभासणाइं सीहासणाइं पउभासणाइं दिसासोव-
 त्थियाइं सवरयणामयाइं अच्छाइं जाव पडिरुवाइं, तेसु षं वणसंडेसु तत्थ तत्थ तत्थि तत्थि देसे
 देसे वहवे आलियधरणा मालियधरणा कयलियधरणा लयाधरणा अच्छणवरणा पिच्छणवरणा मंडण-
 धरणा पसाहणधरणा गन्धधरणा मोहनधरणा सालधरणा जालधरणा चित्तधरणा कुसुमधरणा गं-
 धधरणा आयंसधरणा सवरयणामया अच्छा जाव पडिरुवा, तेसु षं आलियधरोसु जाव गंधव०

याए दृष्टियाए खोभियाए उदीरियाए ओराला मणुणा मणहरा कणामणनिवुइकरा सदा
 सव्वओ समंता अभिनिससवंति, भवेयास्ववे सिया ?, णो इण्ढे सम्ढे, से जहानामए कित्तराण वा
 किंपुरिसाण वा महोरगाण वा गंधवाण वा भद्रसालवणगयाणं वा नंदणवणगयाणं वा सोमण-
 सवणगयाणं वा पंडगवणगयाणं वा हिमवंतगच्छंगयमलयमंदरगिरिशुहासमज्ञागयाण वा एगओ
 सधिहियाणं समागयाणं सन्निसज्ञाणं रसुवविद्वाणं पमुइयपक्कीलियाणं गीयरइगंधव्वहसियमणाणं
 गज्जं पज्जं कत्थं गेयं पयवद्धं पायवद्धं उक्खितायपयत्तायं मंदायं रोइयावसाणं सत्तसरसमज्ञायं
 छदीसाविप्पसुक्कं एक्कारसालंकारं अट्टगुणोववेयं गुंजंतवंसकुहररोवगुहं रत्तं तिद्वाणकरणसुद्धं सकुह-
 रगुंजंतवंसतंतीतलताललयगहसुसंपउत्तं महुरं समं सुललियमणोहरं मज्जरिभियपयसंचारं सुणतिं
 वरचारुरूवं दिव्वं णट्टं सज्जं गेयं पगीयाणं, भवेयास्ववे सिया ?, हंता सिया ॥ (सू० ३१)

तेसि णं वणसंजाणं तत्थ तत्थ तहिं देसे देसे बहूओ खुड्ढाखुड्ढियातो वावीयाओ पुक्खरिणीओ
 दीहियाओ गुंजालियाओ सरपंतिआओ विलपंतियाओ अच्छाओ 'सणहाओ रययामयक्खलाओ
 समतीरातो रयरामयपासाणातो तवणिज्जतलाओ सुवणणसुब्भरययवाळुयाओ वेरुलियमणिफा-
 लियपड्डलपक्वोयडाओ सुओयारसुउत्ताराओ णाणामणिसुबद्धाओ चउक्कोणाओ अणुपुव्वसुजातगं-
 भीरसीयलजलाओ संबन्नपत्तभिससुणालाओ बहुउप्पलकुसुयनलिणसुभगासोगंधियर्षोडरीयसय-

त्यादि तदाकारभावतः ॥ (सू. ३०) ॥

तेसिं षं वणसंडाणं अंतो बहुसमरमणिज्जा भूमिभागा, से जहा नामए आलिंगपुक्खरेति वा
जाव पाणाविहपंचवणणेहिं मणीहि य तणेहि य उवसोभिया, तेसिं षं गंधो फासो णेयव्वो जह-
क्कमं, तेसि षं अंते ! तणाण य मणीण य पुव्वावरदाहिणुत्तरातेहिं वातेहिं मंदाणं एइयाणं वेइयाणं
कंपियाणं चालियाणं कंदियाणं घट्टियाणं खोभियाणं उदीरिदाणं केरिसए सहे भवति ?, गोयमा !
से जहा नामए सीयाए वा संदमाणीए वा रहसस वा सच्छत्तरस सडझयसस सधंदरस सपडागरस
सत्तोरणवरसस सनंदियोसरस सखिंखिणिहेमजालपरिखित्तसस हेमवयच्चित्तिणिसकणगणिज्जुत्त-
दारुयायसस संपिनद्धच्चक्कमंडलधुरागरस कालायससुकथणेमिजंतकमरस आइएणधरतुरगसुसंपव-
त्तरस कुसलणरच्छेयसारहिंसुसंपगहि्यसस सरसयवतीसतोणपरिमंडियसस सकंकडावयंसगरस
सचावसरपहरणावरणभरियजुडझसजसस रायंगणंसि वा रायंतेवरंसि वा रमंसि वा मणिकु-
ट्टिमत्तलंसि अभिक्खणं अभिवट्टिज्जमाणरस वा नियट्टिज्जमाणरस वा ओरालमणोपणा कणम-
णानिवुइकरा सदा सत्वओ समंता अभिणिसस वंति, भवेयाख्वे सिया ?, णो इण्णहेससमहे, से
जहाणामए वेयालीयवीणाए उत्तरमंदासुच्छियाए अंके सुपइट्टियाए कुसलनरनारिसुसंपरिगाहि-
याते चंदणकोणपरियट्टियाए पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि मंदायं मंदायं वेइयाए पवेइयाए चालि-

देवानां देवीनां तद्योगशीतवातसंस्पर्शनः ते शीता वनरूढा अवभासन्ते इति, तथा एते कृष्णनीलहरितं र्णा यथा स्वस्मिन्
 स्वरूपे अत्यक्ते स्निग्धा भण्यन्ते तीव्राश्च ततः तद्योगात् वनलण्डा अपि स्निग्धाः नीव्राश्च इत्युक्ताः, न चैतदुपचारमात्रं किन्तु
 तथावभासोऽप्यस्ति तत्र उक्तं-स्निग्धावभासास्तीव्रावभासा इति, इहावभासो भ्रान्तोऽपि भवति यथा महपरीचिक्रासु
 जलावभासस्ततो नात्रमात्रमात्रोपदर्शनेन यथावस्थितं वस्तुस्वरूपं वर्णितं भवति किन्तु तथास्वरूपप्रतिपादनेन, ततः कृष्ण-
 त्वादीनां तथास्वरूपप्रतिपादनार्थमनुवादशुरस्सं विशेषणान्तरमाह-‘किञ्चिद्वा किञ्चिद्दृच्छ्याया’ इत्यादि, कृष्णा वनलण्डाः,
 कुत इत्याह-कृष्णच्छायाः ‘निमित्तकारणहेतुषु सर्वासिं विभक्तीनां प्रायो दर्शनं’ मिति वचनात् हेतौ प्रथमा, ततोऽयमर्थः-
 यस्मात् कृष्णा छाया-आकारः सर्वाविसंवादिनया तेषां तस्मात् कृष्णाः, एतदुक्तं भवति-सर्वाविसंवादिनया तत्र कृष्ण आकार
 उपलभ्यते, न च भ्रान्तावभाससंपादितसत्ताकः सर्वाविसंवादी भवति, ततस्तद्वदृश्या ते कृष्णा न भ्रान्तावभासमात्रव्यव-
 स्थापिता इति, एवं नीला नीलच्छाया इत्याद्यपि भावनीयं, नवरं शीताः शीतच्छाया इत्यत्र छायाशब्द आतपप्रतिपक्षवस्तुवाचो
 द्रष्टव्यः, ‘घनकहितद्वियच्छाया’ इति इह शरीरस्य मध्यभागे कटिस्ततोऽन्यस्यापि मध्यभागः कटिरिव कटिरित्युच्यते, कटि-
 स्तदपि च कटितटं घना-अन्योऽन्यशाखाप्रशाखानुप्रवेशतो निविडा कहितटे-मध्यभागे छाया येषां ते तथा, मध्यभागे निविडतर-
 द्छाया इत्यर्थः, अत्र एव रम्यो-रमणीयः तथा महान् जलभारावनतप दृक्कालभावी यो मेघनिकुम्भो-मेघतमूद्सनं भूना-गुणैः
 प्राप्ता महामेघनिकुम्भभूताः, महामेघदन्दोपमा इत्यर्थः। ‘ते षं पायवा’ इत्यादि, अशोकवरपादपपरिवारभूतप्रागुक्तविलकादि-
 वृक्षवर्णनवत् परिभाषनीयं, नवरं ‘सुयत्ररहिणमयणसज्जागा’ इत्यादि विशेषणप्रयोगमा भावनीयं, ‘अगेगंसनहरहजाणे’-

पणमिया निचं कुसुमियमउलिकलवइयथवइयगुलइयगोच्छियजपलियजुअलियविणपियगामियमुविभत्तइभिंजरिवइंसयथरा सु-
यवरहिणमयणसलागाकोइलकोरकभिंगारककोडलनोवंजीवकनंदीमुखकविंनलपिंगलवखाकारंडचक्रनागकलहंससारसअणोगस-
उणमिहुणविषयसहइयमहुरसरनाइयसंपिडियदरियभपरमहुयरिपहकरपरिलेंनउप्यकुनुपासवलोउमहुरगुणुपंतसुंनंतदेभभा-
गा अदिंभतरगुफकअवाहिरपत्तोच्छन्ना पुत्तेहि य दुष्केहि य उयच्छन्नपलिच्छन्ना नीरोगका मडफासा अक्रंदगा पाणा-
वहगुच्छगुश्मपंडवगोचराहिया विचिचसुहकेउभूया वाविपुक्खवरणिनीहियासु य सुनिवेसियरम्मजालयरगा पिडिमनीहारिमसु-
गंविमसुसुरभिमणहरं च गंधद्वणिं सुयंता सुहकेऊ केउवहुला अणोगसगडरहजाणजुणगिल्लियिल्लिसीयसंदमाणीदडिपीयणा सुरम्मा
इति १ अस्य व्याख्या—इह प्रायो वृक्षाणां मध्यमे ययसि वर्त्तमानानि पत्राणि कुष्माण्णि भवन्ति ततस्तद्योगात् वनखाडा अग्नि
कुष्णाः; न चोपचारमात्रात् कुष्णा इति व्यपदिश्यन्ते किन्तु तथा प्रतिभासनात्, तथा चाइ—कुष्णात्रभासांयावन् भागं
कुष्णावभासपत्राणि सन्ति तादति भागे ते वनखाडाः कुष्णा अवभासन्ते, ततः कुष्णोऽवभासो वेपं ते कुष्णावभासा इति,
तथा हरितत्वमनिक्रान्तानि कुष्णत्वमंत्रं प्राप्सन्ति पत्राणि नीलानि तद्योगाद् वनखाडा अपि नीलाः; न चैनदुपचारमंत्रेणोच्यते
किन्तु तथावभासात्, तथा चाह नीलावभासाः; समासः प्राग्बत्, यैवने तान्येव पत्राणि किसलयत्वं रक्तत्वं चाभिक्रान्तानि
इयत् हरितालाभानि पाण्डूनि सन्ति हरितानीनि व्यपदिश्यन्ते, तत्रस्तद्योगात् वनखाडा अपि हरिताः; न चैनदुपचारमात्रा-
दुच्यते, किन्तु तथापनिभासात्, तथा चाह—हरितावभासाः; तथा बालदादतिक्रान्तानि वृक्षाणां पत्राणि शीतानि भवन्ति ततस्त
द्योगाद् वनखाडा अपि शीता इत्युक्ताः; न च ते गुणतस्तथा किन्तु तथैव, तथा चाह—शीतावभासाः; अत्रोपागवर्त्तितां वैमानिक-

'अवाहाए' इति वाधनं वाधा आक्रमणमित्यर्थः न वाधा अवाधा—अनाक्रमणं तस्यामवाधायां कृत्वेति गम्यते, अपान्वरालं
 शुक्त्वेति भावः, चत्वारो वनखण्डाः प्रज्ञप्ताः, अनेकजातीयानामुत्तमानां महीखण्डाणां समूहो वनखण्डः, उक्तञ्च जीवाभिग-
 मचूर्णो—'अणेगजाईहिं उत्तमेहिं खखेहिं वणसंडे' इति, 'तद्यथे' यादिना तानेव वनखण्डान् नामतो दिग्भेदतश्च दर्शयति,
 अशोकवृक्षप्रधानं वनमशोकवनमेवं सप्तपर्जनं चरुपकवनं चूतवनमपि भादनीयं, 'पुरच्छिन्नेण' मित्यादि पाठसिद्धं, अत्र
 संग्रहणिगाथा—'पुव्वेण असोगवणं दाहिणतो होइ सत्तिवणवणं । अवरेणं चंपकवणं चूयवणं उत्तरे पासे ॥ १ ॥ ' निग-
 मित्यादि, ते च वनखण्डाः सातिरेकानि अर्द्धत्रयोदशानि—साद्धनि द्वादश योजनशतसहस्राणि (आयामतः) पञ्चयोजन-
 शतानि विष्कम्भतः प्रत्येकं २ प्राकारपरिक्षिप्ताः, दुतः कथंभूतास्ते वनखण्डा ? इत्याह—'किण्हा किण्होभासा जाव
 पडिमोयणा सुररम्भा' इति यावत्करणार्थं परिपूर्णः पाठः सूचितो—नीला नीलोभासा हरिया हरियोभासा सीया सीयोभासा
 निद्धा निद्धोभासा तिवा तिदोभासा किण्हा किण्हच्छाया नीला नीलच्छाया हरिया हरियच्छाया सीया सीयच्छाया निद्धा
 निद्धच्छाया घणकट्टियका ेगच्छाया रम्भा महामेहनिष्ठुखंभूया, ते णं पायवा मूलमंतो कंदमंतो खंभंतो तयमंतो पवालमंतो
 पत्तमंतो गुफमंतो वीपमंतो फलमंतो अणुपुद्बसुजायखल्लवट्टपरिणया एगखंधा अणेगसाहपसाहविट्ठिमा अणेगनरवापप्यसारि-
 यअगेज्झयणविपुलवट्टखंधो अचिच्छपत्ता अविरलपत्ता अवाइणपत्ता अणीइयपत्ता निद्धयजरट्टपंडुपत्ता नवहरियभिसंतपत्तभारं-
 थयारंभीरदरिसणिजा उवणिगयवरतरणपत्तपल्लकोमलउज्जलचलंतकिसलयकुसुमपवालपल्लवंकरुगसिहरा निधं कुट्टमिया
 निधं मउलिया निधं लवइया निधं थवइया निधं गुलइया निधं गोच्छिया निधं जमलिया निधं जुयलिया निधं विणमिया निधं

अष्टाधिकं शतं चक्रध्वजानां—चक्रलेखरूपचिह्नोपेतानां ध्वजानामेवं मृगगरुडरुद्धलवपिच्छशकुनिसिंहदृषभचतुर्दन्तहस्तिध्वजाना-
मापि प्रत्येकमष्टशतमष्टशतं वक्तव्यं 'एवमेव सपुष्पावरेण' एवमेव—अनेनैव प्रकारेण सपूर्वापरेण—सह पूवैः अपरैश्च वर्तते इति
सपूर्वापरं—सङ्ख्यानां तेन सूर्याभे विमाने एकैकस्मिन् द्वारे अशीतमशीतं—अशीत्याधिकं २ केतुसहस्रं भवतीत्याख्यातं मया अन्यैश्च
तीर्थकृद्भिः, 'तेसि ण' मित्यादि, तेषां द्वाराणां संवन्धीनि प्रत्येकं पञ्चषष्टिः २ भौमानि—विशिष्टानि स्थानानि प्रज्ञप्तानि, तेषां च भूमानां
भूमिभागा उल्लोकाश्च यानाविमानवद्वक्तव्याः, तेषां च भौमानां बहुमध्यदेशभागे यानि त्रयस्त्रिंशत्तमानि भौमानि तेषां बहुमध्यदेशभागे
प्रत्येकं प्रत्येकं सूर्याभदेवयोग्यं सिंहासनं तेषां च सिंहासनानां वर्णकोऽपरोत्तरोत्तरपूर्वादिषु सामानिकादिदेवयोग्यानि
भद्रासनानि च क्रमेण यानाविमानवद्वक्तव्यानि शेषेषु च भौमेषु प्रत्येकमेकैकं सिंहासनं परिवाररहितं । 'तसि ण'मि-
त्यादि, तेषां द्वाराणां उत्तमा आकारा—उपरितना आकारा उत्तरंगादिरूपाः क्वचिद् 'उत्तरिमागारा' इत्येव पाठः,
षोडशविधै रत्नैरुपशोभितास्तद्यथा—'रयणोहिं जाव रिदुहिं' इति रत्नैः—सामान्यतः कर्कतनादिभिर्यावत्करणात् वर्जैः २
वैदूर्यैः ३ लोहिताक्षैः ४ मसारगच्छैः ५ हंसगर्भैः ६ पुलकैः ७ सागान्धिकैः ८ ज्योतीरसैः ९ अङ्कुरैः १० अञ्जनैः ११ रजतैः १२
अञ्जनपुलकैः १३ जातरूपैः १४ स्फटिकैरिति परिग्रहः १५ षोडशै रियैः १६ 'तेसि ण'मित्यादि, तेषां द्वाराणां प्रत्येकमुपरि अष्टौ
अष्टौ स्वस्तिकादीनि मङ्गलकानि इत्यादि यानाविमानतोरणवत्तावदाच्यं यावद् बहवः सहस्रपत्रहस्तका इति, अत ऊर्ध्वं केषुचित्
पुस्तकान्तरेष्वेवं पाठः 'एवमेव सपुष्पावरेणं सूरियाभे विमाणे चत्तारि दारसहस्सा भवतीति मन्त्रवायुमिति सुगमं 'सूरियाभस्स ण'
मित्यादि सूर्याभस्य विमानस्य चतुर्दिशां—चतस्रो दिशाः समाहृताश्चतुर्दिक् तास्मिन् चतुर्दिशि चतस्रसु दिक्षु पञ्च पञ्च योजनशतानि

स्वरियाभे षं विमाणे एगभेगे दारे अट्टसयं चक्कज्झयाणं अट्टसयं मिगज्झयाणं गरुडज्झयाणं छत्तज्झ-
 याणं पिच्छज्झयाणं सउणिज्झयाणं सीहज्झयाणं उसभज्झयाणं अट्टसयं सेयाणं चउविसाणाणं
 नागवरकेऊणं एवमेव सपुत्तावरेणं स्वरियाभे विमाणे एगभेगे दारे असीयं केउसहस्सं भवतीति मक्खवायं,
 स्वरियाभे विमाणे पणणट्ठिं पणणट्ठिं भोमा पन्नत्ता, तेसि षं भोमाणं भूमिभागा उल्लोया य भाणियत्ता,
 तेसि षं भोमाणं च बहुमज्झदेसभागे पत्तेयं पत्तेयं सीहासणे, सीहासणवन्नतो सपरिवारो, अवसेसेसु
 भोमेसु पत्तेयं पत्तेयं भद्दासणा पन्नत्ता । तेसि षं दाराणं उत्तमागारा सोलसविहेहिं रयणेहिं उवसो-
 भिया, तंजहा-रयणेहिं जाव रिट्ठेहिं, तेसि षं दाराणं उट्ठिं अट्टट्टमंगलगा सझया जाव छत्ताति-
 छत्ता, एवमेव सपुत्तावरेणं स्वरियाभे विमाणे चत्तारि दारसहस्सा भवंतीति मक्खवायं, असंगवणं सत्ति-
 वणे चंपगवणे चूयगवणे, स्वरियाभस्स विमाणस्स चउदिसिं पंच जोयणसयाइं अत्ताहाए चत्तारि
 वणसंडा पन्नत्ता, तंजहा-पुरिच्छेमेणं असोगवणे दाहिणेणं सत्तवन्नवणे पच्चत्थिमेणं चंपगवणे उत्तरेणं
 चूयगवणे, ते षं वणसंडा साइरेगाइं अद्धतेरस जोयणसयसहस्साइं आयामेणं पंच जोयणसयाइं
 विक्रसंभेणं पत्तेयं पत्तेयं पागारपरिखित्ता किण्हा किण्हाभासा वणसंडवन्नत्तां ॥ सू० २९ ॥

स्वरियाभे षं विमाणे एगभेगे दारे अट्टसयं चक्कज्झयाणं , मित्यादि, तस्मिन् मूर्याभे विमाने एक्कस्मिन् द्वारे

पानां पुरतो द्वे द्वे छत्रे रूच्यमये प्रज्ञप्ते, तानि च छत्राणि वैद्वर्यरत्नमयविमलदण्डानि जाम्बूनदकर्णिकानि वज्रसन्धीनि-वज्र-
रत्नापुरितदण्डशलाकासन्धीनि मुक्ताजालपरिगतानि अष्टौ सहस्राणि-अष्टसहस्रसङ्ख्या वरकाञ्चनशलाका-वरकाञ्चनमय्यः शलाका-
येषु तानि, तथा 'दद्वरमलयसुगंधिसवोडयसुरभिर्सीयलछाया' इति दर्दरः-चीवरावनन्दं-कुण्डिकादिभाजनसुरवं तेन गालि-
तास्तत्र पक्का वा ये मलय इति-मलयोद्भवं श्रीवण्डं तत्सम्बन्धिनः सुगन्धा ये गन्धवासास्तद्वत् सर्वेषु ऋतुषु सुरभिः शीतला च
छाया येषां तानि तथा, 'मंगलभक्तिचिन्ता' अष्टानां स्वस्तिकादीनां मङ्गलानां भक्त्या-विच्छिद्यया चित्रम्-आलेखो येषां तानि
तथा 'चंदागारोचमा' चन्द्राकारः-चन्द्राकृतिः सा उपमा येषां तानि तथा, चन्द्रमण्डलवद् दृशानीति भावः, 'तेसि ण' मित्यादि, तेषां
तोरणानां पुरतो द्वे द्वे चापरे प्रज्ञप्ते, तानि च चापराणि 'चंदप्पभवेरुलियवयरनाणामणिरयणस्वचित्तिचदंडाओ' इति चन्द्रप्रभः-
चन्द्रकान्तो वज्रं वैद्वर्यं च प्रतीतं चन्द्रप्रभवव्रवैद्वर्याणि शेषाणि च नानामणिरत्नानि स्वचित्तानि येषु ते तथा एवंरूपशिव्वा-नाना-
कारा दण्डा येषां चापराणां तानि तथा, 'सुहुमरययदीहवालाओ' इति सूक्ष्मा रजतमया दीर्घा बाला येषां तानि तथा, 'शंखंकुं-
ददगारयअमयमहियफेणपुंजसन्निकासाओ' इति 'शङ्खः' प्रतीतः अङ्गो-रत्नविशेषः 'कुंदे'ति कुन्दपुष्पं दकरज-उदककणाः अमृतम-
थितफेणपुञ्जः-क्षीरोदजलमथनसमुत्पन्नः फेनपुञ्जस्तेषामिव सन्निकाशः-प्रभा येषां तानि तथा, 'अच्छा' इत्यादि प्राणवद् । 'तेसि णं
तोरणाण' मित्यादि, तेषां तोरणानां पुरतो द्वौ द्वौ तैलसमुद्रकौ-सुगन्धिर्तैलाधारविशेषो, उक्तं च जीवाभिगममूलटीकाकारेण-
"तैलसमुद्रकौ-सुगन्धिर्तैलाधारो" एवं कोष्ठादिसमुद्रका अपि वाच्याः, अत्र सद्ग्रहणिगाथा-तिष्ठे कोट्टु समुण्णे पत्ते चोए य तगर एला
य । हरियाले हिणुलए मणोसिल्ला अंजणसमुग्गा ॥१॥ 'सववरयणामया' इति एते सर्वेऽपि सर्वात्मना रत्नमया 'अच्छा' इत्यादि प्राणवद् ।

रजतमयेषु बहवो वातकरका—जलशून्याः करका प्रज्ञप्ताः, तद्यथा—‘किण्वसुते’त्यादि गवच्छं—आच्छादनं गवच्छा सञ्जाता एविति गव-
 च्छिकाः(ताः)कृष्णसूत्रैः—कृष्णसूत्रमयैर्गवच्छिकै(तै)रिति गम्यते, सिकक्रेषु गवच्छिताः कृष्णसूत्रसिकगगवच्छिता एवं नीलसूत्रसिकग-
 गवच्छिता इत्याद्यपि भावनीयं, ते च वातकरकाः सर्वात्मना वैद्वर्यमया ‘अच्छा’ इत्यादि प्राग्वत् । ‘तेसि ण’ मित्यादि, तेषां तोर-
 णानां पुरतो द्वौ द्वौ चित्रौ—आश्वर्यभूतो रत्नकरण्डकौ प्रज्ञप्तौ ‘से जहानामए’ इत्यादि, स यथा नाम राजश्वतुरन्तचक्रवर्त्तिनः—चतुर्षु पूर्वा-
 परदक्षिणोत्तररूपेषु अन्तेषु—पृथिवीपर्यन्तेषु चक्रेण वर्त्तितुं शीलं यस्य तस्यैव चित्रः—आश्वर्यभूतो नानामणिमयत्वेन नानावर्णा वा
 ‘वेरुलियनाणामणिफालियपडलपञ्चोयडे’ इति बाहुल्येन वैद्वर्यमणिमयः ‘फलिहपडलपञ्चोयडे’ इति स्फटिकपटलावच्छादितः ‘साए
 पभाए’ इत्यादि स यथा राजश्वतुरन्तचक्रवर्त्तिनः प्रत्यासन्नान् प्रदेशान् सर्वातः सर्वासु दिक्षु समन्ततः—सामस्त्येन अबभासयति
 एतदेव पर्यायत्रयेण व्याचष्टे—उद्योतयति तापयति प्रभासयति ‘एवमेवे’त्यादि सुगमं ‘तेसि णं तोरणण’मित्यादि, तेषां तोरणानां
 पुरतो द्वा द्वौ ह्यकण्ठप्रमाणौ रत्नविशेषौ एवं गजनरकिन्नरकिंपुरुषमहोरगगन्धर्ववृषभकण्ठा अपि वाच्याः, उक्तं च जीवाभिगम-
 मूलटीकाकारेण—‘ह्यकण्ठौ—ह्यकण्ठप्रमाणौ रत्नविशेषौ एवं सर्वेऽपि कण्ठा वाच्याः’ इति, तथा चाह—‘सत्वरयणामया’ इति,
 सर्वे रत्नमया—रत्नविशेषरूपा ‘अच्छा’ इत्यादि प्राग्वत् । ‘तेसि ण’ मित्यादि तेषां तोरणानां पुरतो द्वौ द्वौ पुष्पचङ्गेर्यौ प्रज्ञप्ते
 एवं माह्यचूर्णगन्धवस्त्राभरणसिद्धार्थकलोमहस्तकचङ्गेर्योऽपि वक्तव्याः, एताश्च सर्वा अपि सर्वात्मना रत्नमया ‘अच्छा’इत्यादि
 प्राग्वत्, एवं पुष्पादीनामष्टानां पटलकान्यपि द्विद्विसङ्ख्याकानि वाच्यानि, ‘तेसि णं तोरणण’ मित्यादि, तेषां तोरणानां
 पुरतो द्वे द्वे सिंहासने प्रज्ञप्ते, तेषां च सिंहासनानां वर्णकः प्रायुक्तो निरवशेषो वक्तव्यः, ‘तेसि ण’मित्यादि, तेषां तोर-

‘अच्छत्तिच्छदियतंदुलनहसंददुपडिपुत्रा इव चिदुंति’ ‘अच्छा’ निर्मलाः शुद्धाः स्फटिकवत् त्रिच्छदिताः—त्रीन् वारान् छदिताः अत एव
‘नखसन्दष्टाः’ नखाः—नखिकाः सन्दष्टा शुशलादिभिः छदिता येषां ते तथा सुखादिदर्शनात् कान्तस्य परनिपातः अच्छैस्त्रिच्छदितैः
शालितण्डुलैर्नखसन्दष्टैः परिपूर्णाः, पृथ्वीपरिणामरूपाणि तानि तथा केवलमेवमाकाराणीत्युपमा, तथा चाह—‘सर्वजन्मवृणयमया’
सर्वात्मना जन्मवृणयमानि ‘अच्छा सप्ता’ इत्यादि प्राग्वत् ‘महया महया’ इति अतिशयेन महानित रथचक्रसमानानि प्रज्ञप्तानि हे श्रमण !
हे आयुष्मन् ! ‘तेसि ण’मित्यादि तेषां तोरणानां पुरतो द्वे द्वे ‘पाईओ’ इति पाज्यौ प्रज्ञप्ते, ताश्च पाज्यः ‘सच्छोदगपाडिहत्थाओ’
इति स्वच्छपानीयपरिपूर्णाः ‘नाणाविहस्स फलहरियस्स बहुपडिपुत्राविवे’ ति अत्र षष्ठी तृतीयार्थे ‘बहु पडिपुत्रे’ति चैकवचनं
प्राकृतत्वात्, नानाविधैः फलहरितैर्हरितफलैर्वहु—प्रभृतं प्रतिपूर्णा इव तिष्ठन्ति न खलु तानि फलानि किं तु तथारूपाः शाश्वतभाव-
मुपागताः पृथ्वीपरिणामास्ततः उपमानमिति, ‘सवरयणामईओ’ इत्यादि प्राग्वत्, ‘महये’ति अतिशयेन महत्यो गो-
कलिञ्जगचक्रसमानाः प्रज्ञप्ताः हे श्रमण हे आयुष्मन् !, ‘तेसि ण’मित्यादि तेषां तोरणानां पुरतो द्वौ सुप्रतिष्ठकौ—आधारविशेषौ
प्रज्ञप्तौ, ते च सुप्रतिष्ठकाः सुसर्वाधिप्रतिपूर्णा नानाविधैः पञ्चवर्णैः प्रसाधनमाण्डैश्च बहुपरिपूर्णा इव तिष्ठन्ति, उपमाभावना
प्राग्वत्, ‘सवरयणामईओ’ इत्यादि तथैव, ‘तेसि ण’ मित्यादि तेषां तोरणानां पुरतो द्वे द्वे मनोगुलिका नाम पीठिका, उक्तं च
जीवाभिगममूलटीकायां—“मनोगुलिका नाम पीठिके’ति, ताश्च मनोगुलिकाः सर्वात्मना वैहृय्यय्यो ‘अच्छा’ इत्यादि प्राग्वत् ।
‘तासु षं मणोगुलियासु वहवे’ इत्यादि तासु मनोगुलिकासु सुवर्णमयानि रूप्यमयानि च फलकानि प्रज्ञप्तानि, तेषु सुवर्णरूप्यमयेषु
फलकेषु वहवो वज्रमया नागदन्तकाः—अङ्कुटकाः [सिवकेषु] तेषु च नागदन्तकेषु वह्वानि रजतमयानि सिक्ककानि प्रज्ञप्तानि, तेषु च

यावत्करणात् 'निचं मञ्जलियाओ निचं लवइयाओ निचं थवइयाओ निचं गुञ्जियाओ निचं जमलियाओ निचं जुयलियाओ निचं
 विनमियाओ निचं पणमियाओ निचं सुविभत्तपिण्डमञ्जरिवडिसगधराओ निचं कुसुमियमञ्जलियलवइयथवइयगुलइयगोञ्जियविण-
 मियपणमियसुविभत्तपडिमञ्जरिवडिसगधरीओ' इति परिग्रहते, अस्य व्याख्यानं प्राणवत्, पुनः कथम्भूता इत्याह—'सवरयणामया जाव
 पडिख्वा' इति, अत्रापि यावत्करणात् 'अच्छा सण्हा' इत्यादिविशेषणसमूहपरिग्रहः, स च प्राणवद्भावनीयः, 'तेसि ण'मित्यादि, तेषां तोर-
 णानां पुरतः प्रत्येकं द्वौ द्वौ दिक्सौवस्तिकौ—दिव्योक्षकौ ते च सर्वे जान्भूदनमयाः, कचित्पाठः 'सवरयणामया अच्छा'इत्यादि, प्राणवत् 'तेसि
 ण'मित्यादि द्वौ द्वौ चन्दनकलशौ प्रज्ञप्तौ, वर्णकः चन्दनकलशानां 'वरकमलयइट्टाणा' इत्यादिरूपः सर्वः प्राक्तनो वक्तव्यः, 'तेसि ण'मित्यादि
 द्वौ द्वौ भुङ्गारौ, तेषामपि कलशानामिव वर्णको वक्तव्यो, नवरं पर्यन्ते 'महयामत्तगयमहासुहाणिइसमाणा पन्नत्ता समणाउसो!' इति वक्तव्यं
 'मत्तगयमहासुहाणिइसमाणा' इति मत्तो यो गजस्तस्य महत्—अतिविशालं यत् भुवं तस्याकृतिः—आकारस्तत्समानाः—तत्सदृशाः
 प्रज्ञप्ताः, 'तेसि ण'मित्यादि तेषां तोरणानां पुरतो द्वौ द्वावदर्शकौ प्रज्ञप्तौ, तेषां चादर्शकानामयमेतदूपो वर्णावासो—वर्णकनिवेशः प्रज्ञप्तः
 तद्यथा—तपनीयमयाः प्रकण्ठकाः—पीठविशेषाः, अङ्कमयानि—अङ्कनत्नमयानि मंडलानि यत्र प्रतिविवस्मभूतिः 'अणोथसियनिम्मलाए'
 इति अवधर्षणमवधर्षितं भावे क्तप्रत्ययः तस्य निर्मलता—अवधर्षितनिर्मलता भूत्यादिना निर्मार्जनमित्यर्थः अवधर्षितस्याभावो-
 ऽनवधर्षिता तेन निर्मला अनवधर्षितनिर्मला ज्ञायया समनुवद्धा—युक्ताः 'चन्द्रमण्डलपडिनिकासो'
 इति चन्द्रमण्डलसदृशाः 'महया महया' अतिशयेन महान्तोऽर्द्धकायसमानाः—कायार्द्धप्रमाणाः प्रज्ञप्ता हे श्रमण हे आयुष्मन् !
 'तेसि ण'मित्यादि तेषां तोरणानां पुरतो द्वे द्वे वज्जनाभे—वज्जमयो नाभिर्योस्ते वज्जनाभे स्थाले प्रज्ञप्ते तानि च स्थालानि तिष्ठन्ति,

रत्नार्द्धचन्द्रचित्राः, तथा नाना—अनेकरूपाणि यानि मणिदामानि—मणिमयपुष्पमालास्तरैरङ्कृतानि—शोभितानि नानामणिदासालङ्क-
 तानि तथा अन्तर्बहिश्च श्लक्ष्णा—मसृणाः, तथा तपनीयं—सुवर्णविशेषस्तन्मयया बालुकायाः प्रसृतः—प्रस्तरौ येषु ते तपनीयबालुकाप्रसृताः
 'सुहफासा सस्त्रियरूवा पासाईया' इत्यादि प्राणवत्तेषां च प्रासादावतंसकानामन्तर्भूमिबर्णनमुपयुक्तोऽवर्णनं सिंहासनवर्णनमुपरि
 विजयदूष्यवर्णनं वज्राङ्कुशवर्णनं मुक्तादामवर्णनं च यथा प्राक् यानवियाने भावितं तथा भावनीयं। 'तेसि ण'मित्यादि, तेषां द्वाराणां प्रत्येक-
 मुभयोः पार्श्वयोरेकैकनैषेधिकीभावेन या द्विधा नैषेधिकी तस्यां षोडश षोडश तोरणानि प्रज्ञप्तानि, तानि च तोरणानि नानामणि-
 मयानीत्यादि तोरणवर्णनं यानवियानमिव निरवशेषं भावनीयं, 'तेसि णं तोरणानां पुरओ' इत्यादि, तेषां तोरणानां पुरतः प्रत्येकं
 द्वे द्वे बालभञ्जिके, बालभञ्जिकावर्णनं प्राणवत्, 'तेसि ण' मित्यादि, तेषां तोरणानां पुरतो द्वौ द्वौ नागदन्तकौ प्रज्ञप्तौ, तेषां च नागदन्त-
 कानां वर्णनं यथाऽधस्तादनन्तरमुक्तं तथा वक्तव्यं, नवरमत्रोपरि नागदन्तका न वक्तव्या अभावात्, 'तेसि ण'मित्यादि तेषां तोर-
 णानां पुरतो द्वौ द्वौ हयसङ्घाटौ, सङ्घाटशब्दो शुभवाची यथा साधुसङ्घाट इत्यत्र, ततो द्वे द्वे हययुग्मे इत्यर्थः, एवं गजनरकिन्नरकिंपुर-
 महोरगगन्धर्ववृषभसङ्घाटा अपि वाच्याः, एते च कथम्भूताः! इत्याह—'सव्वरयणामया अच्छा सण्हा' इत्यादि प्राणवत्, यथा चामीपा
 हयादीनामष्टानां सङ्घाटा उक्तास्तथा पङ्क्त्योऽपि वीथयोऽपि मिथुनकानि च वाच्यानि, तत्र सङ्घाटाः—समानलिङ्गशुभरूपा पुष्पाव-
 कीर्णिकाश्च एकदिग्व्यवस्थिताः श्रेणिः—पङ्क्तिरुभयोः पार्श्वयोरेकश्रेणिभावेन यत् श्रेणिद्वयं सा वीथिः स्त्रीपुरुषयुग्मं मिथुनकं 'तेसि ण'-
 मित्यादि, तेषां तोरणानां पुरतो द्वे द्वे पद्मलते यावत्करणात् द्वे द्वे नागलते द्वे द्वे अशोकलते द्वे द्वे चम्पकलते द्वे द्वे चूतलते द्वे द्वे
 वासन्तीलते द्वे द्वे कुन्दलते द्वे द्वे अतिमुक्तलते इति परिग्रहते, द्वे द्वे श्यामलते, ताश्च कथम्भूता इत्याह—'णिच्चं कुसुमियाओ' इत्यादि

प्रासादावतंसका नाम प्रासादविशेषाः, उक्तं च जीवाभिगमसूत्रटीकायां—‘प्रासादावतंसका—प्रासादविशेषा’ इति, ते च प्रासादावतंसका अर्धतृतीयानि योजनशतानि ऊर्ध्वम् उच्चैस्त्वेन पञ्चविंशं योजनशतं विक्रम्भेन, ‘अभ्युगममूसियपहासियाविव’ अभ्युहता—आभिसुख्येन सर्वतो विनिर्गता उत्सृताः—प्रबलतया सर्वासु दिक्षु प्रसृता या प्रभा तथा सिता इव—बद्धा इव तिष्ठन्तीति गरयते, अन्यथा कथामेयते अभ्युहता निरालम्बाः तिष्ठन्तीति भावः, ‘विविहसणिरयणभत्तिचित्ता’ विविधा-अनेकप्रकारा ये मणयः—चन्द्रकान्तादयो यानि च रत्नानि—कर्केतनादीनि तेषां भक्तिभिः—विच्छित्तिविशेषैश्चिन्ना—नानारूपाः आश्चर्यवन्तो वानानाविधमणिरत्नभक्तिचिन्नाः, ‘दाउद्धयाविजयवैजयंतीपडागच्छाह्लसकलिया’ वातोद्धृता—वायुकम्पिता विजयः—अभ्युदयस्तत्सूचिका वैजयन्त्यभिधाना याः पताका अधत्रा विजया इति वैजयन्तीनां पार्श्वकर्णिका उच्यन्ते तत्प्रधाना वैजयन्त्यो विजयवैजयन्त्यः, पताकास्ता एव विजयवर्जिता छन्नातिछन्नाणि-उपर्युपस्थितान्यातत्राणि तैः कलिता वातोद्धृतविजयवैजयन्तीपताकाछन्नातिच्छन्नकलिताः, तुङ्गा—उच्चा उच्चैस्त्वेनार्द्धतृतीययो जनशतप्रमाणत्वात् अत एव ‘गगनतलमणुलिहंतासिहरा’ इति गगनतलं—अध्वरतलम् अनुलिखन्ति—अभिलङ्घयन्ति शिखराणि येषां ते तथा, जालकानि तानि च भवनभिचिषु लोके प्रतीतानि, तदन्तरेषु विशिष्टशोभानिमित्तं रत्नानि येषु ते जालान्तररत्नाः, सूत्रे चान तिनन्किलोपः प्राकृतत्वात्, तथा पञ्जरात् उन्मीलिता इव—वहिकृता इव पञ्जरोन्मीलिता इव, यथा किल किमपि वस्तु पञ्जरात्—त्रंशादिगगच्छादनविशेषात् वहिकृतमत्प्यन्तमवेनष्टच्छापन्वात् शोभते एवं तेऽपि प्रासादावतंसका इति भावः, तथा मणिकनकानि-माणिक्यकनकरयः स्तूपिकाः—शिखराणि येषां ते मणिकनकस्तूपिकाः, तथा विकसितानि यानि शतत्राणि पुण्डरीकाणि च द्वारादा भूतिभूतिरेन स्थितानि तिलकरत्नानि—भित्त्यादिषु पुण्ड्रविशेषा अर्द्धचन्द्राश्च द्वारादिषु तैश्चिन्नाः—तथा नानारूपा आश्चर्यभूता वा विकसितजनपत्रपुण्डरीकानिलम्ब-

च घण्टानामयमेतद्रूपो वर्णावासो-वर्णकनिवेशः प्रज्ञप्तः, तद्यथा-जम्बूतदमय्यो घण्टा वज्रमय्यो लालाः नानामणिमया घण्टापाश्र्वाः तपनीयमय्यः शृङ्खला यासु ता अबलभिवतास्तिष्ठन्ति रजतमय्यो रज्जवः 'ताओ षं घण्टाओ' इत्यादि, ताश्च घण्टा ओवेन-प्रवाहेण स्वरो यासां ता ओषस्वरा मेघस्येवातिदीर्घः स्वरो यासां ता मेघस्वराः हंसस्येव मधुरः स्वरो यासां ता हंसस्वराः, एवं क्रौञ्चस्वराः सिंहस्येव च प्रभूतदेशव्यापी स्वरो यासां ताः सिंहस्वराः एवं दुन्दुभिस्वरा द्वादशविधतूर्यसङ्गतो नन्दिः नन्दिस्वराः नन्दि-वत् घोषो-च्चादो यासां ता नन्दिघोषाः मञ्जूः-प्रियः स्वरो यासां ता मञ्जूस्वरा, एवं मञ्जूघोषाः, किं बहुना ? सुस्वराः सुस्वरघोषाः, 'उरालेण'मित्यादि प्राजवत् ॥ 'तेसि ण'मित्यादि, तेषां द्वाराणां प्रत्येकमुभयोः पार्श्वयोः द्विधातो नैषेधिक्यां षोडश २ वनमालापरिपाटयः प्रज्ञप्ताः, ताश्च वनमाला नानाद्रुमाणां नानालतानां च यानि किञ्चलयानि ये च पृष्ठवास्तैः समाकुलाः-सन्मिश्राः ' हृण्यपरिमुज्जमाणा सोभन्तसस्सिरीया ' इति षट्पदैः परिशुज्यमानाः सत्यः शोभमानाः षट्पदपरिशुज्यमानशोभमानाः अत एव सश्रीकाः 'पासाईया' इत्यादि पदचतुष्टयं प्राजवत् ॥ 'तेसि णं द्वाराण' मित्यादि, तेषां द्वाराणां प्रत्येकमुभयोः पार्श्वयोरेकैकनैषेधिकीभावेन या द्विधा नैषेधिकी तस्यां षोडश २ प्रकण्ठकाः प्रज्ञप्ताः, प्रकण्ठको नाम पीठविशेषः, आह च जीवाभिगममूलटीकाकारः- 'प्रकण्ठौ पीठविशेषा'विति, ते च प्रकण्ठकाः प्रत्येकमर्द्धतृतीयानि योजनशतान्यायामवि-ष्कम्भाभ्यां पञ्चविंशं-पञ्चविंशत्यधिकं योजनशतं 'वाहल्येन' पिण्डभावेन 'सववयरामया' इति सर्वात्मना ते प्रकण्ठकाः वज्रमया-वज्ररत्नमया, ' अच्छा सण्हा ' इत्यादि विशेषणजातं प्राजवत्, ' तेसि णं पणंटाण' मित्यादि, तेषां प्रकण्ठकानां उपरि प्रत्येकं प्रत्येकं-इह एकं प्रति प्रत्येकमित्याभिमुख्ये वर्त्तमानः प्रतिशब्दः समस्यते, ततो वीप्साविवक्षायां द्विर्वचनं, प्रासादावतंसकाः प्रज्ञप्ताः,

जाव पडिरूवाओ, तासु षं पुष्पचंगेरीआसु जाव लोमहत्यचंगेरीसु दो दो पुष्पपडगाइं जाव लोमहत्य-
पडलगाइं सवरयणामयाइं अच्छाइं जाव पडिरूवाइ । तेसि षं तोरणणं पुरओ दो दो सीहासणा पन्नत्ता,
तेसि षं सीहासणाणं वन्नओ जाव दामा, तेसि षं तोरणणं पुरओ दो दो रूपमया छत्ता पन्नत्ता,
ते षं छत्ता वैरुलियविमलदंडा जंबूणयकन्निया वइरसंधी भुत्ताजालपरिगया अट्टसहरस्वरकंचणसलागा
दहरमलयसुगंधी सवोउयसुरभी सीयलच्छाया संगलभत्तिचित्ता चंदागारोवमा । तेसि षं तोरणणं पुरओ
दो दो चामराओ पन्नत्ताओ, ताओ षं चाभराओ (चंदणपवेरुलियवरनानामणिरयणस्वचियचित्त-
दण्डाओ) पाणासणिकणगरयणाविमलमहरिहतवणिज्जुज्जलविचित्तदंडाओ वाह्लियाओ संरंक्कुंदगरय-
अमयमहियेफणपुंजसाञ्जिगासातो सुहुमरययदीहवालातो सवरयणामयाओ अच्छाओ जाव पडिरूवाओ ।
तेसि षं तोरणणं पुरओ दो दो तेहसमुग्गा कोट्टसमुग्गा पत्तसमुग्गा चोयगसं तगरसं एलासं
हरियालसं हिंगुलयसं मणोसिलासं अंजणं सवरयणामया अच्छा जाव पडिरूवा ॥ सू० २८ ॥

‘तेसि षा’ मित्यादि तेषां द्वाराणां प्रत्येकमुभयोः पार्श्वयोरेकैकनैपेधिकीभावेन या द्विधा नैषेधिकी तस्यां षोडश षोडश जाल-
कटकाः प्रज्ञप्ताः, जालककटको—जालककीर्णो रम्यसंस्थानः प्रदेशविशेषः, ते च जालककटकाः ‘सवरयणामया अच्छा सणहा जाव पाडि-
रूवा’ इति प्राग्वत् । ‘तेसि षा’ मित्यादि, तेषां द्वाराणां प्रत्येकमुभयोः पार्श्वयोर्द्विधातो नैषेधिक्यां षोडश षण्टापरिपाट्यः प्रज्ञप्ताः, तासां

तेसि णं तोरणाणं पुरओ दो दो सुपइट्टा पन्नत्ता णाणाविहभंइविरइया इव चिट्ठंति सबरयणामया अच्छा
जाव पडिरुवा । तेसि णं तोरणाणं पुरओ दो दो मणगुलियाओ पन्नत्ताओ, तासि णं मणगुलियासु वहवे
सुवन्नरूपमया फलणा पन्नत्ता, तेसु णं सुवन्नरूपमएसु फलणेसु वहवे वयरामया नागदंतया पन्नत्ता,
तेसु णं वयरामएसु णागदंतएसु वहवे वयरामया सिकगा पन्नत्ता, तेसु णं वयरामएसु सिकगेसु किण्ह-
सुत्तसिकगावच्छिता णालसुत्तसिकगावच्छिया लोहियसुत्तसिकगावच्छिया हात्तिइसुत्तसिकगावच्छिया
सुकिलसुत्तसिकगावच्छिया वहवे वायकरणा पन्नत्ता सवे वेरुलियमया अच्छा जाव पडिरुवा । तेसि णं
तोरणाणं पुरओ दो दो चित्ता रयणकरंडगा पं०, से जहाणामए रओ चाउरंतचक्कवट्टिस चित्ते रयण-
करंडए वेरुलियमणिफलहपडलपओयेडे साते पहाते ते पतेसे सवतो समंता ओभासति उज्जोवेति
तवति भासति एवमेव तेवि चित्ता रयणकरंडगा साते पभाते ते पएसे सवओ समंता ओभासंति
उज्जोवेति तवति पगासांति, तेसि णं तोरणाणं पुरओ दो दो हयकंटा गयकंटा नरकंटा किन्नरकंटा
किंपुरिसकंटा महोरगकंटा गंधवकंटा उसभकंटा सववयरामया अच्छा जाव पडिरुवा, तेसु णं हय-
कंटाएसु जाव उसभकंटाएसु दो दो पुष्पचंगेरीओ (मल्लचंगेरीओ) चुन्नचंगेरीओ (गंधचंगेरीओ)वत्थचं-
गेरीओ आभरणचंगेरीओ सिद्धत्थचंगेरीओ लोमहत्थचंगेरीओ पन्नत्ताओ सववरयणामयाओ अच्छाओ

सवरयणामया अच्छा जाव पडिरूवा, एवं कीही पंतीओ मिहुणाइं । तेसि षं तोरणणं पुरओ दो दो पउ-
 मलयाओ जाव सामलयाओ णिच्चं कुसुमियाओ सवरयणामया अच्छा जाव पडिरूवाओ । तेसि षं तोर-
 णणं पुरओ दो दो अक्खय (दिसा) सोवथिया पन्नत्ता, सवरयणामया अच्छा जाव पडिरूवा, तेसि षं
 तोरणणं पुरओ दो दो चंदणकलसा पन्नत्ता, ते षं चंदणकलसा वरकमलपइट्टाणा तदेव । तेसि षं
 तोरणणं पुरतो दो दो भिंगारा पन्नत्ता, ते षं भिंगारा वरकमलपइट्टाणा जाव महया मत्तणयमुहाकि-
 तिसमाणा पन्नत्ता समणाउसो ! । तेसि षं तोरणणं पुरओ दो दो आयंसा पन्नत्ता, तेसि षं आयंसाणं
 इमेयारूवे वन्नावासे पन्नत्ते, तंजहा-तवणिज्जमया पणंठगा वेरुलियमया सुरया वइरामया दोवारंगा
 णाणामणिमया मंडला अणुणवसितनिम्मलते ज्ञायते समणुवद्धा चंदमंडलपडिणिकासो महया
 अद्धकायसमाणा पन्नत्ता समणाउसो ! । तेसि षं तोरणणं पुरओ दो दो वइरनामथाला पं० अच्छ-
 तिच्छडियसालितंदुल्लणहसंदिदुपडिपुन्ना इव चिट्ठंति सबजंबूणयमया जाव पडिरूवा महया महया
 रहचक्कवालसमाणा पं० समणाउसो ! । तेसि षं तोरणणं पुरओ दो दो पांतीओ, ताओ षं पाईओ
 अच्छोदणपरिहत्थाओ णाणामणिपंचवन्नस्स फलहरियणस्स बहुपडिपुन्नाओ विव चिट्ठंति सवरयणा-
 मईओ अच्छा जाव पडिरूवाओ महया महया गोकलिंजरचकसमाणीओ पन्नत्ताओ समणाउसो ! ।

ताथो णं वणमालाथो णाणामणिमयडुमलयकिसलयपल्लवसमाउलाथो छप्पयपरिभुजमाणा सोहंत-
 सस्सिरियाथो पासार्हयाथो ४ । तेसि णं दाराणं उभथो पासे डुहथो णिसीहियाए सोत्स २ पगंठगा
 पन्नत्ता, ते णं पगंठगा अड्डाइज्जाइं जोयणसयाइं आयामविकखंभेणं पणवीसं जोयणसयं बाहल्लेणं
 सवदयरामया अत्थला जाव पडिरुवा । तेसि णं पगंठगाणं उवरिं पत्तेयं २ पासायवडंसगा पन्नत्ता, ते णं
 पासायवडंसगा अड्डाइज्जाइं जोयणसयाइं उडुं उच्चत्तेणं पणवीसं जोयणसयं विकखंभेणं अबुभुगयमूसि-
 अपहासिया इव विविहमणिरयणभात्तिच्चिन्ता वाउत्तुयविजयवेजयंतपडागल्लत्ताइल्लत्तकलिया तुंगा गंगण-
 तलमणुलिहंतसिहरा जातंतरयणपंजरुमिलियव मणिकणगथुभियागा वियासियसयवत्तपोडरिया तिलग-
 रयणद्धचंदाच्चिन्ता णाणामणिदामालंक्रिया अंतो वहिं च सण्हा तवाणिज्जवालुयापत्थडा सुहफासां सस्सि-
 रीयरुवा पासार्हिया दरिसाणिज्जा जाव दामा उवरिं पगंठगाणं इया छत्ताइल्लत्ता । तेसि णं दाराणं
 उभथो पासे सोत्स सोत्स तोरणा पन्नत्ता, णाणामणिमया णाणामणिमएसु खंभेसु उवणिविहुसन्नि-
 विट्ठा जाव पउमहत्थगा, तेसि णं तोरणाणं पुरथो दो दो सालभंजियाथो पन्नत्ताथो, जहा हेट्ठा तहेव तेसि
 णं तोरणाणं पुरथो नागदंता पन्नत्ता जहा हेट्ठा जाव दामा, तेसि णं तोरणाणं पुरथो दो दो हयसंघाडा
 गयसंघाडा नरसंघाडा किन्नरसंघाडा किंपुरिससंघाडा महोरगसंघाडा गंधवसंघाडा उमभसंघाडा

न्द्रविलासिन्यः 'चंद्रन्दसमानिडालाओ' इति चन्द्रार्द्रसमम्—अष्टमीचन्द्रसमानं ललाटं यासां तास्तथा 'चंद्राहियसोमदंसणाओ' इति चन्द्रादपि अधिकं सोमं—सुभगकान्तिमत् दर्शनम्—आकाशो यासां तास्तथा उल्का इव उद्योतमानाः 'विज्जुवणसरिचिसूरदिपं ततेयअहिययरसन्निकासातो' इति विद्युतो ये वना—ब्रह्मतरा मरीचयस्तेभ्यो यच्च सूर्यस्य दीप्यमानं दीप्तं—तेजस्तस्मादपि अधिकतरः सन्निकाशः—प्रकाशो यासां तास्तथा, 'सिंगारागारचारवेसाओ पासाइचाओ दरिसणिजाओ पडिखाओ अभिखाओ चिदुंति ' इति प्राणवत् ॥

तेसिणं दाराणं उभओ पासे दुहओ णिसीहियाए सोलस सोलस जालकडगपरिवाडीओ पन्नत्ता, ते णं जालकडगा सवरयणामया अच्छाजाव पडिखा । तेसिणं दाराणं उभओ पासे दुहाओ निसीहियाए सोलस सोलस वंटापरिवाडीओ पन्नत्ता, तासि णं वंटाणं इमेयारुवे वन्नावासे पन्नत्ते, तंजहा—जंबूणयामईओ वंटाओ वयरामयाओ लालाओ णाणामणिमया वंटापासा तवणिज्जामइयाओ संखलाओ रययामयाओ रज्जुतो, ताओ णं वंटाओ ओहस्सराओ भेहस्सराओ सीहस्सराओ दुंदुहिस्सराओ कुं चस्सराओ णंदिस्सराओ णंदिवोसाओ मंजुस्सराओ मंजुवोसाओ सुस्सराओ सुस्सरणिमवोसाओ उरालेणं मणु-नेणं मणहरेणं कन्नमणनिवुइकरेणं सदेणं वे पदेसे सबओ समंता आपूरेमाणिओ २ जाव चिदुंति ॥ तेसिणं दाराणं उभओ पासे दुहओ णिसीहियाए सोलस सोलस वणमालापरिवाडीओ पन्नत्ताओ,

श्रीराजपथी
मलयगिरी-
या द्युचिः

॥ ६५ ॥

‘मुट्टिणिङ्गसुमङ्गाओ’ इत मुट्टिग्राहं सुट्टु-शोभनं मध्य-मध्यभागी यासां तास्तथा, ‘आमेलगजमलजुगलवाट्टियअब्भुनयपी-
णारइयसंठियपीवरपओहराओ’ पीनं-पीवरं रचितं संस्थितं-संस्थानं यकाभ्यां तौ पीनरचितसंस्थानौ आमेलकः-आपीडः
शेखरक इत्यर्थः तस्य यमलयुगलं-समश्रेणिकं यट्टुगलं तद्वत् वर्तितौ-वद्धरवभावानुपचितकठिनभावाविति भावः अशुक्लौ
पीनरचितसंस्थानौ च पयोधरौ यासां तास्तथा, ‘रत्तावंगाओ’ इति रक्तोऽपार्द्धो-नयनोपान्तरूपो यासां तास्तथा, ‘असियकोसिओ’
इति असिताः-कृष्णाः केशा यासां ता असितकेश्यः, एतदेव सविशेषमाचष्टे-‘मिडविसयपसत्थलकखणसंवेहियगसिरयाओ’
मृदवः-कोमला विशदा-निर्मलाः प्रशस्तानि-शोभनानि अस्फुटिताग्रात्त्वपभृतीनि लक्षणानि येषां ते प्रशस्तलक्षणाः ‘संवेहितं’ संवृतमग्रं
येषां ते संवेहिताग्राः शिरोजाः-केशा यासां ता मृदुविशदप्रशस्तलक्षणसंवेहिताग्राशिरोजाः, ‘ईसिं असोमवरपायवसमुट्टियाओ’
ईपत्-मनाक् अशोकवरपादपे समुपस्थिताः-आश्रिता ईपद्शोकवरपादपसमुपस्थितास्तथा ‘वामहत्थग्गाहियग्गसालाओ’ वामहस्तेन
शहीतमग्रं शालायाः-शाखायाः अर्थादशोकपादपस्य यकाभिस्ता वामहस्तशहीताग्रशालाः ‘ईसिं अद्धच्छिडकडकखचिट्टिएणं
लसमाणीओ विवे’ति ईपत्-मनाक् अर्द्ध-तिर्यक् वलितमक्षि येषु कटाक्षरूपेषु चेष्टितेषु तैर्मुष्णन्त्य इव सुरजनानां मनांसि
‘चकखुहोयणलेसेहिं य अन्नमन्नं खिज्जमाणीओ विव ‘अन्योऽन्यं परस्परं चक्षुषां लोकनेन-आलोकनेन ये लेशाः-संश्लेषस्तैः
खिद्यमाना इव, किमुक्कं भवति ?-एवंनामानस्ति(म)र्येवलिताक्षिकटाक्षैः परस्परमवलोकमाना अवतिष्ठन्ति यथा नूनं परस्परं सौभाग्या-
सहनतस्तिर्येवलिताक्षिकटाक्षैः परस्परं खिद्यन्ति इवेति, ‘पुढविपरिणामाओ’ इति पृथिवीपरिणामरूपाः शाश्वतभावमुपगता विमानवत्
‘चंदाणणाओ’ इति चन्द्र इवाननं-मुखं यासां तास्तथा ‘चंदाविलासिणीओ’ इति चन्द्रवत् मनोहरं विलसन्तिर्येवशीलाश्च-

सूर्याभिवि-
मानद्वार-
वर्णनं

सू० २७

॥ ६५ ॥

विविधा—विचित्रवर्णा हारा—अष्टादशसंस्कारिका अर्द्धहारा—नवसंस्कारिकारतैरुपशोभितः समुदायो येषां तानि तथा 'जाव सिरीए अर्हव २
 उवसोभेमाणा चिहुंति' इति अत्र यावत्करणादेवं परिपूर्णः पाठो द्रष्टव्यः 'ईसिमणोणरसंपत्ता पुवावरदाहिणुत्तरागएहि वाएहि
 मंदायं मंदायं एइज्जमाणा पइज्जमाणा पलंवांमाणा पझंझमाणा ओरालेण मणुणेणं मणहरेणं कणमणनिवुइकरेणं सदेणं ते पएसे
 सबओ रुमंता आपुरेमाणा २ सिरीए अर्हव २ उवसोभेमाणा चिहुंति' एतच्च प्रागेव यानविमानवर्णने व्याख्यातमिति न भूयो
 व्याख्यायते । 'तेसि णं णागदंताणमित्यादि, तेषां नागदन्तानामुपरि प्रत्येकमन्याः षोडश षोडश नागदन्तपरिपाटयः पञ्चसाः
 ते च नागदन्ता यावत्करणात् 'मुत्ताजालंतसिसियेहेमजातभवत्तजालखिखिणिधंटाजालपरिखित्ता' इत्यादि प्रायुक्तं सर्वं द्रष्टव्यं
 यावत् गजदन्तसमानाः पञ्चसा हे श्रमण ! हे आशुमन् ! 'तेसु णं णागदंतएसु' । इत्यादि, तेषु नागदन्तकेषु बहूनि रजतमयानि
 सिक्ककानि पञ्चसानि, तेषु वररजतमयेषु सिक्ककेषु बहवो—बह्व्यो वैडूर्यमय्यो—वैडूर्यरत्नात्मिका धूपयटिकाः 'कालागुरूपवरकुंदुरुक्क-
 तुरुक्कधूमधमधंत'ेत्यादि प्रायत् नवरं 'घाणमणनिवुइकरेण'मिति घ्राणेन्द्रियमनोनिर्हीतिकरेण । 'तेसि ण'मित्यादि, तेषां द्वाराणां
 प्रत्येकमुभयोः पार्श्वयोरेकैकनैषेधिकीभावेन द्विधातो—द्विप्रकारायां नैषेधिकयां षोडश षोडश शालभञ्जिकापरिपाटयः पञ्चसाः, ताश्च
 शालभञ्जिका लीलया—ललितताङ्गनिवेशरूपया स्थिता लीलास्थिताः, 'सुपइदुियाओ' इति सुमनोज्ञतया प्रतिष्ठिताः सुप्रतिष्ठिताः
 'सुअलंक्रियाओ' सुसु—अतिशयेन रमणीयतया अलङ्कृताः स्वलङ्कृताः 'णाणाविहरागवसणाओ' इति नानाविधो-
 नानाप्रकारो रणो येषां तानि नानाविधराजाणि तानि वसनानि—वस्त्राणि यासां तास्तथा 'नानामल्लपिनद्धाओ' इति नाना-
 रूपाणि मालयानि—पुष्पाणि पिनद्धानि—आविद्धानि यासां ता नानापाल्यपिनद्धाः, कान्तस्य परनिपातः सुखादिदर्शनात्,

‘तेसिषं दाराण’ मिति तेषां दाराणां प्रत्येकमुभयोः पार्श्वयोरैकैकनैपेधिकीभावेन या द्विधा नैपेधिकी तस्यां प्रत्येकं षोडश षोडश नागदन्तपरिपाटयः प्रज्ञप्ताः, नागदन्ता—अङ्कुटकाः, ते च नागदन्ता ‘मुत्ताजालं तरसिये हेमजाला गवकृत्वा जालस्त्रिणि (वंटा) जाल-परिस्त्रिता’ इति मुक्ताजालानामन्तरेषु यानि उत्सृतानि—लम्बमानानि हेमजालानि—सुवर्णमयदाससमूहा यानि च गवाक्षजालानि-गवाक्षकृतिरत्नविशेषमात्सासमूहा यानि च किङ्किणीयदाजालानि—क्षुद्रघण्टासमूहास्तैः परिक्षिप्ताः—सर्वतो व्याप्ताः ‘अन्धु-गया’ इति अभिमुख्यमुद्रताः अग्रिमभागे मनाक् उन्नता इति भावः ‘अभिनिस्त्रिदा’ इति अभिमुखं—वाहिर्भागाभिमुखं निस्त्रिदा—निर्गता अभिनिस्त्रिदाः ‘त्रिश्चसुसंपरिगहिया’ इति तिर्यक् भित्तिपदेशैः सुष्टु—अतिशयेन सम्यक्—मनागण्यचलनेन परिगृहीताः सुसम्परिगृहीताः, ‘अहेपन्नगद्ध्रुवा’ इति अथः—अथरतनं यत् पन्नगस्य सार्पर्याद्धं तस्यैव रूपम्—आकारौ येषां ते अथःपन्नगार्पर्यादाः अथःपन्नगार्द्धवृद्धतिरला दीर्घाश्चेति भावः, एतदेव व्याचष्टे—‘पन्नगार्द्धसंस्थानसंस्थिताः’ अथःपन्नगार्द्धसंस्थानाः ‘सबवयसामया’ सर्वात्मना वज्रमया ‘अच्छा सण्हा’ इत्यारभ्य ‘जाव पडिरुवा’ इति विशेषणजातं प्रापत्, ‘महया’ इति अतिशयेन महान्तो गजदन्तसमाना—गजदन्ताकाराः प्रज्ञप्ता हे श्रमण ! हे आयुष्मन् ! ! ‘तेसु षं णागदंतएसु वहवे किण्हसुतवद्धा’ तेषु नागदन्तकेषु वहवः कृष्ण-सूत्रवद्धा ‘वण्यारिय’ इति अवलम्बिता माल्यदामकलापाः—पुष्पमालासमूहा वहवो नीलसूत्रावलम्बिता माल्यदामकलापा एवं लोहितहारी-द्रशुक्लसूत्रवद्धा अपि वाच्याः । ‘ते षं दामा’ इत्यादि, तानि दामानि ‘तवणिज्जलं वृसगा’ इति तपनीयः—तपनीयमयो लम्बूसगो—दानाम-श्रिमभागे मण्डनविशेषो येषां तानि तथा, जाव लं वृसकानि, ‘सुवन्नपयरगमं डिया’ इति पार्श्वतः सामस्त्येन सुवर्णप्रतरेण—सुवर्णपत्रकेण मण्डितानि सुवणप्रतरमण्डितानि ‘नाणाविहमणिरयणविहहारउवसोहियसमुदया’ इति नानारूपाणां मणीनां रत्नानां च

इयसंठियपीवरपओहराओ रचावंगाओ असियकेसीओ मिउविसयपसथलकस्वणसंवेहियगसिर-
याओ ईसिं असोगवरपायवसमुट्टियाओ वामहथगगहियगसालाओ ईसिं अद्दच्छिक्कडकस्वचिट्टिणं
लूसमाणीओ विव चकसुल्लोयणलेसेहिं अब्बमन्नं रेज्जमाणिओ (विव) पुढविपरिणामाओ सासयभावमुक्कग-
याओ चन्दाणणाओ चंदविजसिणीओ चंदद्धसमाणिडालाओ चंदाहियसोमदंसणाओ उक्का(विव उज्जी-
वेमाणाओ) चिज्जुषणाभिरियस्सरदिपुंतयेयअहिययरसन्निकासाओ सिंगारगारचारुवेसाओ पासा०
दरसि० (पडि० असि०) चिट्ठंति (सूत्रम् २७)

तेषां द्वाराणां प्रत्येकमुभयोः पार्श्वयोरेकैकनैपेधिकीभावेन ' दुहतो ' इति द्विधातो द्विप्रकारायां नैपेधिक्यां, नैपेधिकी-
निपीदनस्थानं, आह च जीवाभिगममूलटीकाकृत् —“ नैपेधिकी निपीदनस्थान”मिति, प्रत्येकं षोडश २ [कलश]
परिपाटयः मज्ञसाः, ते च चन्दनकलशा ' वरकमलपहट्टाणा ' इति वरं—प्रधानं यत्कमलं तत् प्रतिष्ठानम्—आधरो
शेषां ते वरकमलप्रतिष्ठानाः, तथा सुराभिवरवारिप्रतिपूर्णाश्चन्दनकृतचर्चाकाः—चन्दनकृतोपरानाः ' आविद्धकण्ठेगुणा '
इति आविद्धः—आरोपितः कण्ठे गुणो—रक्तसूत्ररूपो शेषां ते आविद्धकण्ठेगुणाः, कण्ठेकालवत् सप्तम्या अलुक्, ' पउमुपल-
पिहाणा ' इति पन्नमुत्पलं च यथायोतं पिधानं शेषां ते पन्नोत्पलपिधानाः ' सवरयणामया अच्छा सण्हा लण्हा ' इत्यादि यावत्
' पडिस्वगा ' इति विशेषणकदम्बकं प्राणवत् ' महया ' इति अतिशयेन महान्तः कुम्भानामिन्द्र इन्द्रकुम्भो राजदन्तादिदर्शना-
दिन्द्रशब्दस्य पूर्वनिपातः महोश्वासो इन्द्रकुम्भश्च तस्य समाना महेन्द्रकुम्भसमानाः—महाकलशप्रमाणाः मज्ञसा हे श्रमण ! हे आयुष्मन् ।

श्रुत्वा जालं तरुसि यहेम जालावकृष्व जालसिंखिणी (घंटा) जालपरिखिन्ता अच्युतगया अभिणिमिद्रा तिरियसु-
संपन्नगहिया अहेपन्नगद्भ्रुवा पन्नगद्भ्रुसंठाणसंठिया सववयरामया अच्युत जाव पाडिरुवा महया महया
गयदंतसभाणा पन्नत्ता समणाउसो !, तेसु षं णागदंतएसु वहवे किणहसुत्तवद्भवद्भ्रुवाघारितमल्लदाम-
कलावा णिलं लोहितं हालिदं सुक्किलसुत्तवद्भवद्भ्रुवाघारितमल्लदामकलावा, ते षं दामा तवणिज्जलं वूसणा
सुवन्नप्रयरसंठियणा जाव कन्नमणाणिव्बुत्तिकेरणं सदेणं ते पेदेसे सवओ समंता आपुरंभाणा २
सिरिए अईव २ उवसोभेयाणा चिदुंति । तेसिणं णागदंताणं उवहिं अजाओ सोलस मंलस नाग-
दंतपरिवाडीओ षं०, ते षं णागदंता तं चेव जाव महता २ गयदंतसभाणा पन्नत्ता समणाउसो !, तसु
षं णागदंतएसु वहवे रययामया सिकका पन्नत्ता, तेसु षं रययामएसु सिकएसु वहवं वेरुलियामईओ
धूववडीओ षं०, ताओ षं धूववडीओ कालागुरूपवरकुंदुरुक्कतुरुक्कधूवमवमवंतगंधुद्धुयाभिरामाओ
सुगंधवरगंधियातो गंधवद्विभूयाओ ओरालेणं मणुण्णं मणहरेणं वाणमणाणिव्बुइकरंणं गंधेणं तं पदेसं
सवओ समंता जाव चिदुंति । तेसि षं दारणं उयओ पासे इहओ णिसीहियाए सोलस सोलस सालभे-
जियापरिवाडीओ पन्नत्ताओ, ताओ षं सालभंजियाओ लीलडियाओ सुपइडियाओ सुअलंक्रियाओ णाणा-
विहरागवसणाओ णाणामल्लपिणद्धाओ मुट्टिणिज्जसुमद्धाओ आमेलगजमलजुयलवद्वियअच्युन्नयपीणर-

नीयानि—तपनीयरतूपिकानि, ततः पदत्रयस्यापि कर्मधारयः, एतेन यद् प्राक् सामान्येन उल्लिख्यं ' सेयादरक्षणशुभियागा ' इति तदेव प्रपञ्चतो भावितमिति, सस्याति तदेव श्वेतत्वमुपसंहारव्याजेन भूय उपदर्शयति—सेया—श्वेतानि, श्वेतत्वमेवोपमया द्रव्यति—, संखतलविमलनिम्बलदधिघणगोरवीरफेणरययनिगरण्यासा ' इति विगतं मलं विमलं यत् शङ्खतलं—शङ्खर्योगरितनो भागो यश्च निर्मलो दधिघनः—घनीभूतं दधि गोक्षीरफेनो रजतनिकरश्च तद्वत् प्रकाशः—प्रतिभासो येषां तानि तथा ' तिलगरयणद्धचंदचिन्ता ' इति तिलकरत्नानि—पुण्ड्रविकोपासुरैर्द्धचन्द्रैश्च चित्राणि—नानारूपाणि तिलकरत्नार्द्धचन्द्रचित्राणि, क्वचित् ' सङ्खतलविमलनिम्बलदधिघणगोरवीरफेणरययनिगरण्यासासद्धचंदचिन्ता ' इति पाठः, तत्र पूर्ववत् पृथक् पृथक् व्युत्पत्तिं कृत्वा पश्चात् पदद्वयस्य २ कर्मधारयः, ' नाणायणिदामालंक्रिया ' इति नानामणयो—नानामणिमयानि दामानि—मालासुरैरलङ्कृतानि नानामणिदामालङ्कृतानि अन्तर्बहिश्च श्लक्ष्णानि—श्लक्ष्णपुद्गलरक्त्वनिर्भीपितानि ' तवाणिज्जवाड्यापत्थडा ' इति तपनीयाः—तपनीयमर्यो या बालुकाः—सिकतास्तासां परतटः—परतरो येषु तानि तथा ' सुहफासा ' इति सुखः—सुखहेतुः रपर्शो येषु तानि सुखस्पर्शानि सश्रीकरूपाणि प्रासादीयानित्यादि प्राभवत् ।

तेसि षं द्वाराणं उमथो पासे दुहथो निसीहियाए सोलस २ चंदणकलसपरिवाडीथो पन्नत्ताथो, ते षं चंदणकलसा वरकमलपडट्टाणा सुरभिवरवारिपडिपुणणा चंदनकयचच्चाणा आविद्धकंठेशुणा पउमु-
 प्पलपिहाणा सवरयणाप्रया अच्छाजाव पडिरुवा महया २ इंदकुंभसमाणा पन्नत्ता समणाउसा, तेसि षं
 द्वाराणं उमथो पासे दुहथो णिसीहियाए सोलस २ णागदंतपरिवाडीथो पन्नत्ताथो, ते षं णागदंता

माणत्वाच्च, 'सवतवणिज्जमया उल्लोथा' उल्लोका—उपरिभागाः सर्वतपनीयमयाः—सर्वात्मना तपनीयरूपसुवर्णविशेषमयाः 'नाणान्-
मणिरयणजालपंजरमणिवंसगल्लोहियवस्वपडिवंसगरमयभोमा' इति मणयो—मणिमया वंशा येषु तानि मणिमयवंशकानि लोहितानि-
रयानि—लोहितारयमयाः प्रतिवंशा येषु तानि लोहितारयप्रतिवंशकानि रजता—रजतमयी भूमिर्षेष्वां तानि रजतभूयानि प्राकृत-
त्वात्समासान्तः मणिवंशकानि लोहितारयप्रतिवंशकानि रजतभूमानि नानामणिरत्नानि—नानामणिरत्नमयानि जालपञ्जराणि—
गवाक्षापरपर्यायाणि येषु तानि तथा, पदानामनन्वयोपनिपातः प्राकृतत्वात्, 'अंकाभया पक्खा पक्खवाहाओ' इति अङ्गो—रत्न-
विशेषरत्नमयाः पक्षास्तदेकदेशभूताः पक्षवाहवोऽपि तदेकदेशभूता एवाङ्कमयः, आह च जीवाश्लिगममूलटीकाकृत—“अङ्कमयाः
पक्षास्तदेकदेशभूता एवं पक्षवाहवोऽपि द्रष्टव्या” इति, 'जोईरसामया वंसा वंसकेवुक्का य' इति ज्योतीरसं नाम रत्नं तन्मया
वंशाः—महान्तः पृष्ठवंशा 'वंसकेवेवुया य' इति महतां पृष्ठवंशानामुभयतस्तिर्यक् स्थायमाना वंशाः कवेवुक्कानि प्रतीतानि 'रयया-
मईओ पट्टिआओ' इति रजतमयः पट्टिका—वंशानामुपरि कन्वास्थानीयाः 'जायख्वमईओ ओहाडणीयो' जातरूपं—सुवर्णविशेष-
रत्नमयः 'ओहाडणीओ' अवघाटिन्यः आच्छादनहेतुकन्वोपरिस्थायमानमहाप्रमाणिकलिञ्चस्थानीयाः 'वयरामईओ उवर्-
पुच्छणाओ' इति वज्रमयो—वज्ररत्नात्मिका अवघाटनीनामुपरि पुच्छन्त्यो—निविडतराच्छादनहेतुश्लक्ष्णतरतुणविशेषस्थानीयाः,
उक्तं च जीवाश्लिगममूलटीकाकारेण—“ओहाडणाप्रहणं महत् श्लुळकं च पुच्छना इति” 'सवसेयरययाभयाच्छायणे' इति सर्वश्वेतं
रजतमयं पुच्छनीनामुपरि कवेवुक्कानामथ आच्छादनं 'अङ्कमयकणकूडवणिज्जभूभियागा' अङ्कमयानि बाहुल्येनाङ्कुरत्न-
मयानि पक्षरवाहवादीनामङ्कुरत्नात्मकत्वात् कनकानि—कनकमयानि कूटानि—महान्ति शिखराणि येषां तानि कनककूटानि तप-

तिर्यग्व्यवस्थितसुचरङ्गं तानि ज्योतीरसमयानि—ज्योतीरसाख्यरत्नात्मकानि ‘ लोहियकृत्वमईशो , लोहिताक्षमय्यो लोहिताक्षर-
 त्नाधिकाः सूचयः—फलकद्वयसम्बन्धाविषटनाभावेतुः पादुकास्थानीयाः ‘ वहरामया संधी’ वज्रमयाः सन्धयः सन्धिमेलः फलकानां,
 किमुक्तं भवति ?—वज्ररत्नपूरिताः फलकानां सन्धयः, ‘ नाणामणिमया समुगया ’ इति समुद्रका इव समुद्रकाः—शूचिकागुहाणि
 तानि नानामणिमयानि ‘ वयरामया अणला अणालपासाया’ अर्गलाः—प्रतीताः अर्गलपासादा यत्रार्गला नियम्यन्ते, आह च जीवा-
 भिगममूलटीकाकारः—“अर्गलपासादो यत्रार्गला नियम्यन्ते इति” एते द्वये अपि वज्ररत्नमय्यो ‘ रययामयाओ आवत्तणपेट्टियाओ’
 इति आवत्तनपीठिका नाम यत्रेन्द्रकीलको भवति, उक्तञ्च विजयद्वारचिन्तायां जीवाभिगममूलटीकाकारेण— “ आवत्तनपीठिका
 यत्रेन्द्रकीलको भवती”ति ‘ अङ्कुत्तरपासगा’ इति अङ्कुना—अङ्कुरत्नमया उत्तरपार्श्वी येषां द्वाराणां तानि अङ्कुरत्नपार्श्वकाणि ‘ निरं-
 तरियषणकवाडा ’ इति निर्गता अन्तरिका—लघ्वन्तररूपा येषां ते निरन्तरिका अत एव यना निरन्तरिका यनाः कपाटा येषां द्वाराणां
 तानि निरन्तरिकघनकपाटानि ‘ भित्तिसु चैव भित्तिगुलिया लब्धना तिन्नि होंति’ इति तेषां द्वाराणां मत्येकसुभयोः पार्श्वयोः भित्तिपु-
 भित्तिगताः भित्तिगुलिका—पीठकस्थानीयाः तिस्रः षट्पञ्चाशत्प्रमाणा भवन्ति ‘ गोमाणासिया (सज्जा) तइया ’ इति गोमनस्यः शय्या
 ‘ तइया ’ इति तावन्मात्राः षट्पञ्चाशत्त्रिकसङ्ख्याका इत्यर्थः ‘ णाणामणिरय णवालरूवगलीलट्टियसाल्ळभंजियागा ’ इति इदं
 द्वारविशेषणमेव, नानामाणिरत्नानि—नानामाणिरत्नमयानि व्यालरूपकाणि लीलास्थितबालभञ्जिकाश्च—लीलास्थितपुत्तालिका येषु तानि
 तथा ‘ वयरामया कूडा रययामया उस्सेहा ’ इति कूडो—माडभाग उच्छ्रयः—शिवरं, आह च जीवाभिगममूलटीकाकृत्—‘कूडो माड-
 भाग उच्छ्रयः शिवर ’ मिति, नवरमत्र शिवराणि तेषामेव माडभागानां सम्बन्धीनि वेदितव्यानि, द्वारशिवराणामुक्तत्वात् वक्ष्य-

इत्यादि, तानि कापिशीर्षकाणि प्रत्येकं योजनमेकमायामतो—इदर्थेणाद्धं योजनं विकल्पेण देशेनयोजनमुच्चैस्त्वेन 'सवरयणामया', इत्यादि विशेषणजातं प्रावत् । 'सुरियामस्स ण' मित्यादि, एकैकस्यां वाहायां द्वारसहस्रमिति सर्वसङ्ख्यया चत्वारि द्वारसहस्राणि, तानि च द्वाराणि प्रत्येकं पञ्चयोजनशतान्दृढं उच्चैस्त्वेन अर्द्धतृतीयानि योजनशतानि विकल्पमतः 'तावदयं चैवे' ति अर्द्धतृतीयान्येव योजनशतानि प्रवेक्षतः 'सेया' इत्यादि, तानि च द्वाराणि सर्वाण्युपरि श्वेतानि श्वेतवर्णोपेतानि बाहुल्येनाङ्गरत्नमयत्वात् 'वरकणायुभियागा' इति वरकनका—वरकनकपर्यी स्तूपिका—शिखरं येषां तानि तथा, 'ईहाभिगउसभतुरगनरमगरविहगवालग-किनरस्ससरभचमरकुंजरवणलयपउमलयभत्तिचित्ता खंशुगयवरवयरवेइयापरिगयाभिरामा विज्जाहरजमलजुयलजंतजुत्ताविव अच्ची-सहस्समालिणीया ख्वगसहस्सकालिया भिसमाणा भित्थिसमाणा चक्खुल्लोपणलेसा सुहफासा सस्सिरीयख्वा' इति विशेषे-पणजातं यानविमानवद्भावनीयं, 'वन्नो टारणं तेस्सि होइ' इति तेषां द्वाराणां वर्णः—स्वरूपं व्यावर्णनमयं भवति, तमेव कथयति—'तंजहे' त्यादि, तद्यथा—'वदरामया णिम्मा' इति नेमा नाम द्वाराणां भूमिभागादृढं निष्क्रामन्तः प्रदेशास्ते सर्वे वज्रमया—वज्र-रत्नमयाः, वज्रशब्दस्य दीर्घत्वं प्राकृतत्वात्, एवमन्यत्रापि द्रष्टव्यं, 'रिट्टामया पइट्टाणा' रिट्टमया—रिट्टरत्नमयानि प्रतिष्ठानानि—मूलपादाः 'वेशलियमया खंभा' इति वैदूर्यरत्नमयाः स्तम्भाः 'जायख्खोवचियपवरपंचवन्न[वर]मणिरयणकुट्टिमत्ता' जातरूपेण—सुवर्णेन उपचितैः—युक्तैः पवरैः—प्रधानैः पञ्चवर्णमणिभिः—चन्द्रकान्तादिभिः रत्नैः—कर्कतनादिभिः कुट्टिमत्तलं—वद्धभूमितलं येषां ते तथा 'हंसगन्धमया एलुया' हंसगर्भमया—हंसगर्भाख्यरत्नमया एलुका—देहल्यः 'गोमेज्जमया इंडकीला' इति गोमेज्जकरत्नमया इन्द्रकीलाः, 'लोहियक्खमईओ' लोहिताक्षरत्नमध्यः 'चेडाओ' इति द्वारशाखा 'जोदरसमया उत्तरंगा' इति द्वारस्योपरि

स च पूर्वस्यां दिशि, ततो दक्षिणस्यां सप्तपर्णावतंसकः पश्चिमायां चन्द्रकावतंसकः उत्तरस्यां चूलावतंसकः मध्ये सौधर्मावतंसकः,
 ते च पश्चापि विमानावतंसकाः सर्वरत्नमया ' अच्छा जाव पडिख्वा ' इति यावत्करणादत्रापि ' सण्हा लण्हा घट्टा मट्टा ' इत्यादि विशेषे-
 षण्णजातमवगन्तव्यम्, अस्य च सौधर्मावतंसकस्य पूर्वस्यां दिशि तिर्यक् असङ्ख्येयानि योजनशतसहस्राणि व्यतिव्रज्य—आतिव्रयात्र
 सूर्याभस्य देवस्य सूर्याभं नाम विमानं प्रज्ञप्तं, अर्द्धं त्रयोदशं येषां तानि अर्द्धत्रयोदशानि, सार्द्धानि द्वादशेत्यर्थः, योजनशतसहस्रा-
 ण्यायामविक्रम्भेन, एकोनचत्वारिंशत् योजनशतसहस्राणि द्विपञ्चाशत्सहस्राणि अर्धौ च योजनशतानि अष्टचत्वारिंशदधिकानि
 ३९५२८४८ किञ्चिद्विशेषाधिकानि ' परिक्षेपेण ' परिधिना, इदं च परिक्षेपपरिमाणं ' विस्वभक्वणदहगुणकरणी बहसस परिरञ्जो
 होइ ' इति करणवशात् स्वयमानेतव्यं, सुगमत्वात् । ' से षं एणेण ' मित्यादि, तद्विमानभक्तेन प्राकारेण सर्वतः—सर्वासु दिक्षु सम-
 न्ततः—सामस्त्येन परिक्षिप्तं ॥ ' से षं पागारे ' इत्यादि, स प्राकारः त्रीणि योजनशतानि ऊर्ध्वमुच्चैस्त्वेन मूले एकं योजनशतं विक्र-
 म्भेण मध्यभागे पश्चात्, मूलादारभ्य मध्यभागं यावत् योजने योजने योजनत्रिभागस्य विक्रम्भतच्छ्रुतित्वात्, उपरि—मस्तके
 पञ्चविंशतिर्योजनानि विक्रम्भेण, मध्यभागादारभ्योपरितनमस्तकं यावत् योजने योजने योजनपङ्कागरय विक्रम्भतो हीयमानतया
 लभ्यमानत्वात्, अत एव मूले विस्तीर्णो मध्ये संक्षिप्तः, पश्चात्ततो योजनानां श्रुतित्वात्, उपरि तनुकः पञ्चविंशतिर्योजनमात्रवि-
 स्तारात्मकत्वात्, अत एव गोपुच्छसंस्थानसंस्थितः, ' सबरयणामए अच्छे ' इत्यादि विशेषणजातं प्रावत्, ' से षं पागारे ' इत्यादि,
 स प्राकारो ' णाणाविहपंचवन्नोहि ' इति नानाविधानि च तानि पञ्चक्षणानि च नानाविधपञ्चवर्णानि तैः, नानाविधत्वं च
 पञ्चवर्णपेक्षया द्रष्टव्यं कृष्णादिवर्णतारतम्यापेक्षया वा, पञ्चवर्णत्वमेव प्रकटयति— ' कण्हेहि ' इत्यादि, ' ते षं कविसीसगा '

क सूर्याभस्य देवस्य सूर्याभं विमानं प्रज्ञप्तं?, भगवानाह—गौतम ! आरिमन् जम्बूद्वीपे यो मन्दरः पर्वतरत्नस्य दक्षिणतोऽस्या रत्नप्रभायाः पृथिव्या बहुसमरमणीयात् भूमिभागादूर्ध्वं चन्द्रसूर्यग्रहगणनक्षत्रतारारूपाणामपि पुरतो वह्नानि योजनानि वह्नानि योजनज्ञानानि ततो बुद्ध्या बहुबहुतरोत्प्लवनेन वह्नानि योजनसहस्राण्येवमेव वह्नानि योजनज्ञतसहस्राणि एवमेव च बह्नीर्योजनकोटीरेवमेव च बह्नीर्योजनकोटीरूर्ध्वं दूरमुत्कृत्य अत्र—सार्द्धं रज्जुप्रमाणे प्रदेशे सौधर्मो नाम कल्पः प्रज्ञप्तः, स च मार्चीनापार्चीनायतः, पूर्वपरायतः इत्यर्थः, उदरदक्षिण-विरतीर्णः, अर्द्धचन्द्रसंस्थानसंस्थितो, द्वौ हि सौधर्मज्ञानदेवलोको समुदितौ परिपूर्णचन्द्रमण्डलसंस्थानसंस्थितौ, तयोश्च मेरोर्दक्षिणवर्ती सौधर्मकल्प उत्तरवर्ती ईशानकल्पः ततो भवति सौधर्मकल्पः चन्द्रसंस्थानसंस्थितः, 'अञ्चिमाली' इति अर्चापि—किरणानि तेषां माला अञ्चिमाला सा अस्यास्तीति अञ्चिमाली किरणमालासङ्कुल इत्यर्थः, असङ्ख्येययोजनकोटीकोटीः 'आयामविवरव्यंभेण' ति आयामश्च विक्रमश्रयामाविक्रमं समाहारो इन्द्रतेन, आयामेन च विक्रमभेन चेत्यर्थः, असङ्ख्येया योजनकोटीकोट्यः 'परि-कस्वेवेणं' परिधिना 'सवरयणामए' इति सर्वस्वना रत्नमयः 'जाव पाहिरुवे' इति यावत्करणात् 'अच्छे सण्हे षडे षडे' इत्यादिविशेषणकदम्बकपरिश्रहः, 'तत्थ ण' मित्यादि, तत्र सौधर्मं कल्पे द्वात्रिंशत् विमानज्ञतसहस्राणि भवन्ति इत्याख्यातं मया शेषैश्च तीर्थकृद्भिः ॥ 'ते णं विमाणे' त्यादि, तानि विमानानि सूत्रे पुंस्त्वं प्राकृतत्वात् सर्वरत्नमयानि—सामस्येन रत्नमयानि 'अच्छानि' आकाशरफटिकवदतिनिर्मलानि अत्रापि यावत्करणात् 'सण्हा लण्हा षट्ठा नीरया' इत्यादि विशेषणजातं द्रष्टव्यं, तच्च प्रागेवानेकशो व्याख्यातं 'तेसिण' मित्यादि, तेषां विमानानां बहुमध्यदेशभगो त्रयोदशप्रस्तटे सर्वत्रापि विमानावतंसकानां स्वस्वकल्पचरमप्रस्तटवर्तित्वात् पञ्चावतंसकाः—पञ्च विमानावतंसकाः प्रज्ञप्ताः, तद्यथा—अशोकावतंसकः—अशोकावतंसकनामा,

लिणिया रुवगसहस्रसकलिया भिसमाणा भिन्भिसमाणा चक्रुस्तुह्येयणलेसा सुहफासा ससिसीयरुवा
 वयो दारणं तेसिं होइ, तंजहा-वइरामया णिन्भा रिट्टामया पइट्टाणा वेरुलियमया सइखंभा जाय-
 रुवोवाचियपवरपंचवन्नमणिरयणकोट्टिमतला हंसगन्धमया एलुया गोमेज्जमया इंदकीला लोहि-
 यकखमतीतो दारचेडीओ जोईरसमया उत्तरंगा लोहियकखमईओ सईओ वयरामया संधी नाणा-
 यणिमया समुग्गया वयरामया अगला अगलपासाया रययामयाओ आवत्तणपेट्टियाओ अंकुत्तरपा-
 सणा निरंतरियवणकवाडा भिसीसु चैव भित्तिगुलिता छप्पन्ना तिण्णि होंति गोमाणसिया तइया णाणा-
 मणिरयणवालरुवगलीलिट्ठिअसालभंजियागा वयरामया कुट्टा रययामया उरुसेहा सवतवाणिज्जमया
 उट्टेया णाणामणिरयणजालपंजरमणिवंसगलोहियकखपडिवंसगरययभोमा अंकामया पकखा पकखवा-
 हाओ जोइरसामया वंसा वंसकवेड्डयाओ रयणामयाओ पट्टियाओ जायरुवमईओ ओहाडणीओ वइरा-
 मईओ उवरिपुच्छणाओ सवसेयरययामयाच्छायणे अंकामया कणगकूडतवणिज्जथूभियाना सेया संख-
 तलविमलनिम्मलद्विविधणगोखीरफेणरययणिगरप्पगासा तिलगरयणद्धचंदचित्ता नाणामणिदामालंकिया
 अंतो वहिं च सणहा तवणिज्जवालुयापत्थडा सुहफासा ससिसीयरुवा पासार्इया दारिसणिज्जा अमि-
 रुवा पडिरुवा (सूत्र २७)

वडिसणा सवरयणामया अच्छा जाव पडिरुवा, तरस णं सोहन्मवाडिसणस्स महाविमाणस्स पुरच्छि-
मेणं तिरियमसंखेज्जाइं जोयणसयसहस्साइं वीईवइत्ता एत्थ णं स्सरियाभस्स देवस्स स्सरियाभे नामं
विमाणं पन्नत्ते, अद्धत्तेरस जोयणसयसहस्साइं आयामाविक्रखंभेणं गुणयालीसं च सयसहस्साइं बावन्नं
च सहस्साइं अद्ध य अडयाले जोयणसत्ते परिक्रखेवेणं, से णं एणेणं पागारेणं सवओ समंता संपरिखित्ते,
से णं पागारे तिञ्चि जोयणसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं मूले एणं जोयणसयं विक्रखंभेणं मज्झे पन्नासं जोयणाइं
दिक्रखंभेणं उट्ठिं पणवीसं जोयणाइं विक्रखंभेणं मूले विच्छिन्ने मज्झे संखित्ते उट्ठिं तणुए गोपुच्छ-
संटाणसंठिए सवकणगामए अच्छे जाव पडिरुवे, से णं पागारे णाणा[मणि]विहपंचवन्नोहिं कविसीसएहिं
उवसोभिते, तंजहा-किण्हेहिं नीलेहिं लोहितेहिं हालिदेहिं सुक्किहेहिं कविसीसएहिं, ते णं कविसीसणा
एणं जोयणं आयामेणं अद्धजोयणं विक्रखंभेणं दंसुणं जोयणं उड्डं उच्चत्तेणं सवमणि(रयणा)मया अच्छा
जाव पडिरुवा, स्सरियाभस्स णं विमाणस्स एणंभेगाए बाहाए दारसहस्सं २ भवतीति मक्खवायं, ते णं
दागा पंचजोयणसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं अड्डाइज्जाइं जोयणसयाइं विक्रखंभेणं तावइयं चेव पवेसेणं सेया
वरकणगभुभियाना ईहामियउसभतुरगणरमगरविहगवालागकिन्नररुसरभचमरकुंजरवणलयपउमलय-
भत्तिच्चिन्ता खंभुगयवरवयरेवइया परिगयाभिरामा विजाहरजमलजुयलजंतजुत्तांपिव अक्खीसहस्समा-

महत् अभ्ररूपं वाईलं अभ्रवाईलं, धाराभिपातरहितं सम्भाव्यवर्षं वाईलमित्यर्थः; वर्षप्रधानं वाईलकं वर्षवाईलकं वर्षं कुर्वन्तं वादलकं महावातं वा 'एज्जमाण' मिति आयान्तं—आगच्छन्तं पश्यति, दृष्ट्वा च तं 'कूडागारसालं' द्वितीया षष्ठ्यर्थे तस्याः कूटाकारशालाया अन्तरं ततोऽनुप्रविश्य तिष्ठति, एवं सूर्याभ्रस्यापि देवस्य सा तथा विशाला दिव्या देवधिदिव्या देवदुतिदिव्यो देवानुभावः शरीरमनुप्र-
विष्टः 'से—एणट्टेण' मित्यादि, अनेन प्रकारेण गौतम ! एवमुच्यते—'सूरियाभ्रस्से' , त्यादि, भूयो गौतमः पृच्छति—

काहिं णं भंते ! सूरियाभ्रस्स देवस्स सूरियाभे णामं विमाणे पन्नत्ते ? , गोयमा ! जंबूद्विपे दीवे मंदरस्स पवयस्स दाहिणेणं इमीसे रयणत्थयाए पुढवीए बहुसमरमाणिज्जातो भूमिभागातो उड्डुं चंदिमसूरियगहगण-
ण क्खत्तारारूवाणं बहुइं जोयणाइं बहुइं जोयणसयाइं बहुइं जोयणसहस्साइं बहुइं जोयणसयसहस्साइं बहुइंओ जोयणकोडीओ बहुइंओ जोयणसयसहस्सकोडीओ उड्डुं दूरं वीतीवइत्ता एत्थ णं सोहभ्से कल्पे नामं कल्पे पन्नत्ते पाईणपडीणआयत्ते उदीणदाहिणविच्छिणे अद्धचंदसंठाणसांठिते आच्चिमालिभासरासिव-
एणाभे असंखेज्जाओ जोयणकोडाकोडीओ आयामविक्रवंशेणं असंखेज्जाओ जोयणकोडाकोडीओ परि-
कस्खेवेणं इत्थ णं सोहभ्माणं देवाणं वत्तीसं विमाणवासासयसहस्साइं भवंतीति मक्खवायं, ते णं विमाणा-
सद्धरयणामया अच्छा जाव पडिरूवा, तेसिणं विमाणणं बहुमज्झदेसभाए पंच वडिसया पं० तंजहा—
१ असोणवडिसते २ सत्तवन्नवडिसते ३ चंपकवडिसते ४ चूयणवडिसते ५ मज्झे सोहभ्मवडिसए, ते णं

प्रवृत्तदीपत्वादहंतुतयोपन्यस्तमिति सम्यक्, 'उष्णसङ्घे उष्णसंसर्ग' इति प्राणवत्, तथा 'संजायसङ्घे' इत्यादि पदषट्कं प्राणवत्, नवरमिह संशब्दः प्रकर्षादिवचनो वेदितव्यः, 'उद्गाए उद्देह' इति उत्थानमुत्था-ऊर्द्धं वर्त्तनं तथा उत्तिष्ठति, इह 'उद्देह' इत्युक्ते क्रियारम्भमात्रमपि प्रतीयेत यथा वक्तुमुत्तिष्ठते ततस्तद्वच्यवच्छेदार्थमुत्थायेत्युक्तं उत्थया उत्थाय 'जेणेवे'त्यादि यास्मिन् दिग्भागे श्रमणो भगवान् महावीरो वर्त्तते 'तेणेवे'ति तस्मिन्नेव दिग्भागे उपागच्छति, उपागत्य च श्रमणं त्रिकुल्वः-त्रिवारान् आदक्षिण-प्रदक्षिणीकरोति, आदक्षिणप्रदक्षिणीकृत्य च वन्दते नमस्यति वन्दित्वा नमस्यित्वा एवमवादीत् । 'सूरियाभस्त षं भंते !' इत्यादि, 'कहिंणए' इति क गतः ?, तत्र गमनमन्तरप्रवेशाभावेऽपि दृष्टं यथा भित्तौ गतो भूलिरिति, एषोऽपि दिव्यानुभावो यथेवं कचित्प्र-त्यासन्ने प्रदेशे गतः स्यात्ततो दृश्येत न चासौ दृश्यते, ततो भूयः पृच्छति-'कहिं अणुपविट्ठे' इति कान्तलीन इति भावः । भगवानाह-गौतम ! शरीरं गतः शरीरमनुप्रविष्टः पुनः पृच्छति-'सेकेणठ्ठेण' मित्यादि, अथ केनार्थेन-केन हेतुना भदन्त ! एवमुच्यते-शरीरं गतः शरीरमनुप्रविष्टः?, भगवानाह-गौतम ! 'से जहानामए' इत्यादि, कूटस्येव-पर्वतशिखरस्येवाकारो यस्याः सा कूटाकारा, यस्या उपरि आच्छादनं शिखराकारं सा कूटाकारेति भावः, कूटाकारा चासौ शाला च कूटाकारशाला, यदिव्वा कूटाकारेण शिखराकृत्योपलक्षिता शाला कूटाकारशाला स्यात्, 'दुहत्तो लिच्चा' इति वहिरन्तश्च गोपयादिना लिप्ता गुप्ता-वहिःप्राकारा-दृता गुप्तद्वारा द्वारस्थगनात् यदिव्वा गुप्ता गुप्तद्वारा-केपाश्चित् द्वाराणां स्थगितत्वात् केपाश्चिच्चास्थगितत्वादिनिवाता-चार्योरप्रवे-शात् किल महद् गृहं निवातं प्रायो न भवति तत आह-निवातगम्भीरा-निवाता सती गम्भीरा निवातगम्भीरा, निवाता सती विशाला इत्यर्थः, ततस्तस्याः कूटाकारशालाया अदूरसामन्ते-नातिदूरे निकटे वा प्रदेशे महान् एकोऽन्यतरो जनसमुहस्तिष्ठति, स च एकं

जानुनी यस्यासावूर्ध्वजानुः, अधःशिरा नोर्ध्वं तिर्यग्वा विक्षिप्तदृष्टिः किन्तु नियतभूभागनिधमितदृष्टिरित्यर्थः, ' ज्ञाणकोट्टोवगए ' इति ध्यानं—धर्मध्यानं शुक्रध्यानं च तदेव कोष्ठः—कुशलो ध्यानकोष्ठस्तमुपगतो ध्यानकोष्ठोपगतो, यथा हि कोष्ठके धान्यं प्रक्षिप्तम-
 विपस्यतं भवति एवं भगवानपि ध्यानतोऽविप्रकीर्णोन्द्रियान्तःकरणदृष्टिरित्यर्थः, ' संयमेन ' पञ्चाश्वनिरोधादिलक्षणेन तपसा-
 अनशनादिना चशब्दोऽत्र समुच्चयार्थो लुप्तो द्रष्टव्यः, संयमतपोग्रहणमनयोः प्रधानमोक्षाङ्गताख्यापनार्थं, प्राधान्यं संयमस्य नवकर्मा-
 नुपादानहेतुत्वेन तपसश्च पुराणकर्म्मनिर्जराहेतुत्वेन, तथाहि— अभिनवकर्म्मनुपादानात् पुराणकर्म्मक्षपणाच्च जायते सरलकर्म्मक्षय-
 लक्षणो मोक्षस्ततो भवति संयमतपसोर्मोक्षं प्रति प्राधान्यमिति ' अप्राणं भावमाणे विहरति ' इति, आत्मानं वासयन् तिष्ठति ।
 ' तए ण ' मित्यादि, ततो ध्यानकोष्ठोपगतविहरणादनन्तरं ' ण'मिति वाक्यालङ्कारे स भगवान् गौतमो ' जातसङ्गे ' इत्यादि, जात-
 श्रद्धादिविशेषणविशिष्टः सन् उत्तिष्ठतीति योगः, तत्र जाता—पटुता श्रद्धा—इच्छा वक्ष्यमाणार्थतत्त्वावगमं प्रति यस्यासौ जातश्रद्धः
 तथा जातः संशयो यस्य स जातसंशयः, संशयो नाम अनवधारितार्थं ज्ञानं, स चैवं-इत्थं नामास्य दिव्या देवद्विर्विस्तृता अभवत्
 इदानीं सा क गतेति, तथा ' जायकुतूहले ' इति जातं कुतूहलं यस्य स जातकुतूहलः, जातौत्सुक्य इत्यर्थः, तथा कथममुपमर्थं भग-
 वान् प्ररूपयिष्यति इति, तथा ' उपब्रजसङ्गे ' उत्पन्ना प्रागभूता सती भूता श्रद्धा यस्यासौ उत्पन्नश्रद्धः, अथ जातश्रद्ध इत्येतेदेवास्तु
 किमर्थमुत्पन्नश्रद्ध इति, पटुतश्रद्धत्वेनोत्पन्नश्रद्धत्वस्य लब्धत्वात्, न हि अनुत्पन्ना श्रद्धा प्रवर्त्तते इति, अत्रोच्यते, हेतुत्वमदर्शनार्थं,
 तथाहि—कथं पटुतश्रद्धः ?, उच्यते, यत उत्पन्नश्रद्धः, इति हेतुत्वदर्शनं चोपपन्नं, तस्य काव्यालङ्कारत्वात् यथा 'पटुत्तदीपाम-
 पटुत्तभास्करां, प्रकाशचन्द्रां हुबुधे विभावरी'मित्यत्र, अत्र हि यद्यपि पटुत्तदीपादित्वादेवपटुत्तभास्करत्वमुपगतं तथाप्यपटुत्तभास्करत्वं

हि तेन तपस्तप्तं येन सर्वाण्यपि अशुभानि कर्माणि भस्मसात् कृतानीति ' महातवे ' इति महान्-प्रशस्तमात्रासादोपरहितत्वात् तपो यस्य स महातपाः, तथा ' उराले ' इति, उदारः-प्रधानः अथवा उरालो-भीष्मः उग्रादिविशिष्टतपःकरणतः पार्श्वस्थानामल्पसत्त्वानामतिभयानक इति भावः, तथा घोरो-निर्घृणः परीषहेन्द्रियादिरिपुगणविनाशनमधिकृत्य निर्दय इतियावत्, तथा घोरा-अन्यैर्दुरनुचरा गुणा मूलगुणादयो यस्य स घोरगुणः, तथा घोरैस्तपोभिस्तपस्वी घोरतपस्वी, ' घोरबन्धचेरवासी ' इति घोरं-दारुणमल्पसत्त्वदुरनुचरत्वात् बह्वचर्यं यत् तत्र वस्तुं शीलं यस्य स तथा, ' उच्छृङ्खसरीरे ' इति उच्छृङ्खम्-उञ्जितमिवोञ्जितं संस्कारपरित्यागात् शरीरं येन स उच्छृङ्खशरीरः, ' संखितविजलतेजलेसे ' इति साङ्घिःसा-शरीरान्तर्गतत्वेन च्खस्रत्वं गता विपुला-विस्तीर्णानेकयोजनप्रमाणक्षेत्राश्रितवस्तुदहनसमर्थत्वात् तेजोलक्ष्या-विशिष्टतपोजन्यलब्धिविशेषप्रभवा तेजोज्वाला यस्य स तथा, ' च-उदसपुष्पी ' इति चतुर्दशपूर्वाणि विद्यन्ते यस्य तेनैव तेषां रचितत्वात् असौ चतुर्दशपूर्वा, अनेन तस्य श्रुतकेवलितामाह, स चावधिज्ञानादिक्रलोऽपि स्यादत्त आह-' चउनाणोवगाए ' मतिश्रुतावधिमनःपर्यायज्ञानचतुष्टयसमान्वितः, उक्ताविशेषणद्वययुक्तोऽपि कश्चिन्न समप्रश्रुताविषयव्यापिज्ञानो भवति चतुर्दशपूर्वाविदासपि षट्स्थानपातितत्वेन श्रवणादत्त आह-' सर्वाक्षरसन्निपाती ' अक्षराणां सन्निपाताः-संयोगाः अक्षरसन्निपाताःसर्वे च ते अक्षरसन्निपाताश्च सर्वाक्षरसन्निपातास्ते यस्य ज्ञेयाः स तथा, किमुक्तं भवति ?-या काचित् जगति पदानुपूर्वां वाक्यानुपूर्वां वा संभवति ताः सर्वा अपि जानातीति, एवंगुणविशिष्टो भगवान् विनयराशिरिव साक्षादितिकृत्वा त्रिपयाचारत्वाच्च श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यादूरसामन्ते विहरतीति योगः, तत्र दूरं-विप्रकृष्टं सामन्तं-सन्निकृष्टं तत्पतिपेयाददूरसामन्तं ततो नातिदूरे नातिनिकटे इत्यर्थः, किंविशिष्टः सन् तत्र विहरतीत्यत आह-' उडुंजाण अहोसिरे ' ऊर्ध्वं

रन्तरं आसनस्य ललाटोपरिभागस्य चान्तरं वामस्कन्धस्य दक्षिणजानुनश्चान्तरमिति, अपरे त्वाहुः—विस्तारोत्सेधयोः समत्वात्
 समचतुरस्रं तच्च तत्संस्थानं च २, संस्थानम्—आकारस्तेन संस्थितो—व्यवास्थितो यः स तथा 'जाव उट्टाए उट्टेइ' इति यावत्करणात्
 'वज्जरिसहसंघयणे कणगपुल्लगानिघसपम्हगोरे उण्णतवे दित्ततवे तत्ततवे महातवे उराले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरवंधचेर-
 वासी उच्छल्लसररीरे संखित्तिविपुल्लतेयल्लेसे चउदसपुवी चउजानाणोवाणए सब्बक्खरसन्निचाई समणस्स भगवतो महावीरस्स अदूरसामन्ते
 उट्टंजाणू अहोसिरे ज्ञाणकोट्टोवणए संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ, तए णं से भागवं गोयमे जायसंहुं जायसंसए जायको-
 उहल्ले उप्पन्नसंहुं उप्पन्नसंसए उप्पन्नकोउहल्ले संजायसढे संजायमंसए संजायकोउहल्ले समुप्पण्णसंहुं समुप्पण्णसंसए समुप्पण्णकोउहल्ले
 उट्टाए उट्टेइ ' इति द्रष्टव्यं, तत्र नाराचमुभयतो मर्कटवन्धः ऋषभस्तदुपरि वेष्टनपट्टः कीलिका अस्थिन्नयस्यापि भेदकमस्थि एवं-
 रूपं संहननं यस्य स तथा, तथा कनकस्य—सुवर्णस्य यः पुल्लको—लवस्तस्य यो निकषः—कपपट्टके रेखारूपस्तथा पद्मग्रहणेन पद्म-
 केशराण्युच्यन्ते अवयवे समुदायोपचारात् यथा देवदत्तस्य हस्ताग्ररूपोऽवयवोऽपि देवदत्तः, तथा च देवदत्तस्य हस्ताग्रं स्पृष्ट्वा लोको
 वदति—स्पृष्टो मया देवदत्त इति, कनकपुल्लकानिकषवत् पद्मवच्च यो गौरः स कनकपुल्लकानिकषपद्मगौरः, अथवा कनकस्य यः
 पुल्लको—द्रवत्वे साति विन्दुस्तस्य निकषो वर्णतः सदृशः कनकपुल्लकानिकषः, तथा पद्मवत्—पद्मकेशरवत् यो गौरः स पद्मगौरः, ततः
 पदद्वयस्य कर्मधारयसमासः, अयं च विशिष्टचरणरहितोऽपि शङ्कन्थेत तत आह—' उण्णतवे ' इति, उग्रम्—अधुष्यं तपः—अनश्नानादि
 यस्य स तथा, यदन्येन प्राकृतेन पुंसा न शक्यते चिन्तयितुमपि मनसा तद्विधेन तपसा युक्त इत्यर्थः, तथा दीप्तं—जाडवलयमान-
 दहन इव कर्मवर्णनहनदनसमर्थतया ज्वलितं तपो—धर्मध्यानादि यस्य स तथा, ' तत्ततवे ' इति तप्तं तपो येन स तप्ततपाः, एवं

एत्थ णं महेगे जणसमूहे चिद्दुति, तए णं से जणसमूहे एणं महं अब्भवदल्लगं वा वासवदल्लगं वा महा-
वायं वा इज्जमाणं पासति २ ता तं कूडागारसालं अंतो अणुपविसिन्ना णं चिद्दइ, से तेणट्टेणं गो-
यमा ! एवं बुच्चति-सरीरं अणुपविट्ठे (सू. २६)

भदन्तेत्यामन्नणपुरस्सरं भगवान् गौतमः श्रमणं भगवन्तं महावीरं वन्दते नमस्यति वन्दित्वा नमस्यित्वा ' एवं ' वक्ष्यमाण-
प्रकारेणावादीत्, पुरस्तकान्तरे त्विदं वाचनान्तरं दृश्यते, ' तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जिट्ठे अंते-
वासी ' इत्यादि, अस्य व्याख्या-तस्मिन् काले तस्मिन् समये षंशब्दो वाक्यालङ्कारार्थः, श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ' ज्येष्ठु '
इति प्रथमोऽन्तेवासी-शिर्यः, अनेन पदद्वयेन तरय सकलसङ्घाधिपतित्वमावेदयति, इन्द्रभूतिरिति मातापितृकृतं नामधेयं नामेतिप्राक्-
तत्वात् विभक्तिपरिणामेन नाञ्जेति द्रष्टव्यं, एवमन्यत्रापि यथायोगं भावनीयम्, अन्तेवासी च किल विवक्षयां श्रावकोऽपि स्यादत-
स्तदाशङ्कान्यवच्छेदार्थमाह-' अनगारः ' न विद्यते अगारं-गृहमस्येत्यनगारः, अयं च विगीतगोत्रोऽपि सम्भान्येतात आह-गौतमो
गोत्रेण गौतमाह्वयगोत्रसमन्वित इत्यर्थः, अयं च तत्कालोचितदेहपरिमाणपरिक्षया न्यूनानधिकदेहोऽपि स्यादत आह-समाः-शरीर-
प्रमाणशरीरोच्छ्रायः, अयं चेत्यन्भूतो लक्षणहीनोऽपि शङ्क्येतातस्तदाशङ्कानपनोदार्थमाह-'समचउरंसससंठाणसंठिए' इति, समाः-शरीर-
लक्षणशास्त्रोक्तप्रमाणाविसंवादिन्यश्चतस्रोऽस्यो यस्य तत् समचतुरस्रं अस्यस्त्विवह चतुर्दिग्विभागोपलक्षिताः शरीरावयवा द्रष्टव्याः, अन्ये
त्वाहुः-समा-अन्यूनाधिकाश्चतस्रोऽप्यस्यो यत्र तत् समचतुरस्रं तच्च तत् संस्थानं च, संस्थानम्-आकारः तच्च, वामदक्षिणजान्चो-

नाम द्वात्रिंशत्तमं दिव्यं नाट्यविधिसुपदर्शयन्ति ३२ । तदनन्तरं बहवो देवकुमारा देवकुमारिकाश्च नाट्यविधिपरिसमाप्तिमङ्गलभूतं चतुर्विधं वादित्रं वादयन्ति, तद्यथा—ततं—मृदङ्गपटहादि विततं—वीणादि घनं—कंसिकादि सुषिरं—शङ्खमहाहादि, तदनन्तरं चतुर्विधं गीतं गायन्ति, तद्यथा—उत्क्षिप्तं प्रथमतः समारभ्यमाणं पादान्तं पादद्वयं द्वयादिवतुर्भागरूपपादवद्धमितिभावः, 'मन्दाय' मिति मध्यभागे सूच्छन्नादिशुष्णोपेततया मन्दं मन्दं धौलनात्मकं रोचितावसानमिति—रोचितं यथोक्तलक्षणोपेततया भावितं सत्यापितामिति-यावत् अवसानं यस्य तद्गोचितावसानं । 'तए णमित्यादि, ततश्चतुर्विधं नर्त्तनविधिसुपदर्शयन्ति, तद्यथा—'अञ्चितमित्यादि, 'तए णमित्यादि, ततश्चतुर्विधमभिनयमभिनयन्ति, तद्यथा—द्रष्टीनितकं प्रात्यानितकं सामान्यतो विनिपातं लोकमध्यवसानिकमिति, एते नर्त्तनविधयोऽभिनयविधयश्च नाट्यकुशलभ्यो वेदितव्याः 'तए णं ते बहवे देवकुमारा देवकुमारीर्धो' इत्यादि उपसंहारसूत्रं सुगमं, नवरं 'एगभूए' इति एकभूतः अनेकीभूयैकत्वं प्राप्त इत्यर्थः, 'नियगपरियाल सार्द्धं संपरिवुडे' इति, निजकपरिवारेण सार्द्धं संपरिहृतः ।

भंतेति भयवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदति नमंसति २ एवं वयासी—स्वरियाभस्स णं भंते ! देवस्स एसा दिवा देविड्डी दिवा देवजुत्ती दिवे देवाणुभावे कहिं गते कहिं अणुणविट्ठे ?, गो० ! सरीरं गते सरीरं अणुणविट्ठे, से केणट्ठणं भंते ! एवं बुच्चइ ?—सरीरं गते सरीरं अणुणविट्ठे ?, गो० ! से जहानामए कूडागारसाला सिया डुहतो लिता डुहतो गुत्ता गुत्तडुवारा णिवाया णिवायगंभीरा, तीसे णं कूडागारसालाते अदूरसामंते

विभक्तियुक्तं मत्स्याण्डकमकराण्डकजारमाप्रविभक्तिनाम चतुर्दशं नाट्यविधिं १४ तदनन्तरं क्रमेण क इति ककारप्रविभक्तिः, ख इति खकारप्रवि ० ग इति गकारप्र ० घ इति घकारप्र ० ङ इति ङकारप्रविभक्तिरित्येवं क्रमभाविककारादिप्रविभक्तिअभिनयात्मकं ककारप्रवकारगकारघकारङकारप्रविभक्तिनामकं पञ्चदशं दिव्यं नाट्यविधिं १५ एवं चकारलकास्त्रकारझकारञ्जकारप्रविभक्तिनामकं षोडशं दिव्यं नाट्यविधिं १६ टकारठकारडकारढकारणकारप्रविभक्तिनामकं सप्तदशं दिव्यं नाट्यविधिं १७ तकारथकारदकारथकारनकारप्रविभक्तिनामकं अष्टादशं नाट्यविधिं १८ पकारफकारवकारभकारमकारप्रविभक्तिनामकमेकोनविंशतितमं दिव्यं नाट्यविधिं १९ ततोऽशोकपल्लवप्रविभक्तयाप्रपल्लवप्रविभक्तिजम्बूपल्लवप्रविभक्तिकोशम्बपल्लवप्रविभक्तयभिन्नात्मकं पल्लवप्रविभक्तिनामकं विंशतितमं दिव्यं नाट्यविधिं २० तदनन्तरं पञ्चलताप्रविभक्तिनागलताप्रविभक्तिअशोकलताप्रविभक्तिचम्पकलताप्रविभक्तिचूतलताप्रविभक्तिवनलताप्रविभक्तिवासन्तीलताप्रविभक्तिकुन्दलताप्रविभक्तिअतिमुक्तकलताप्रविभक्तिश्यामलताप्रविभक्तिअभिनयात्मकं लताप्रविभक्तिनामकमेकविंशतितमं दिव्यं नाट्यविधिं २१ तदनन्तरं द्रुतं नाम द्वाविंशतितमं नाट्यविधिं २२ ततो विलम्बितं नाम त्रयोविंशतितमं २३ द्रुतविलम्बितं नाम चतुर्विंशतितमं २४ अञ्चितं नाम पञ्चविंशतितमं २५ रिभितं नाम षड्विंशतितमं २६ अञ्चितरिभितनाम सप्तविंशतितमं २७ आरभटं नाम अष्टाविंशतितमं २८ भसोलं नाम एकोनत्रिंशति(त्त)मं २९ आरभटभसोलं नाम त्रिंशत्तमं ३० तदनन्तरमुत्पातनिपातप्रसक्तं सङ्कुचितप्रसारितरेवकरचितं भ्रान्तसम्भ्रान्तं नाम एकत्रिंशत्तमं दिव्यं नाट्यविधिमुपदर्शयन्ति ३१ तदनन्तरं च श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य चरमपूर्वमनुष्यभवचरमच्यवनचरमगर्भसंहरणचरमभरतक्षेत्रावसावर्षिणीतीर्थकरजन्माभिषेकचरमवालभावचरमयौवनचरमकामभोगचरमनिष्कामणचरमतपश्चरणचरमज्ञानोत्पादचरमतीर्थमवर्त्तनचरमपरिनिर्वाणनिवर्द्धं चरमनिवर्द्धं

कुर्वन्ति, एवं समवसरणादिकरणविधिरेकैकस्मिन्नाध्याविधौ प्रत्येकं २ तावद्दत्तव्यो यावद्देवरयणे पवत्ते यावि होत्या इति तत ईहागुण-
 ऋषभतुरगनरमकरविहगव्यालकिन्नररुखसरभचमरकुञ्जरवनलतापद्मलताभक्तिचित्रं नाम तृतीयं दिव्यं नाड्याविधिसुपदर्शयन्ति ३,
 तदनन्तरं भूयोऽपि समवसरणादिविधिकरणानन्तरमेकतो चक्रं-एकतश्चक्रवालं द्विधातश्चक्रवालं चक्रार्द्धं चक्रवालं नाम चतुर्थं दिव्यं
 नाड्याविधिसुपदर्शयन्ति ४, तदनन्तरमुक्तविधिपुरस्सरं चन्द्रावलिप्रविभाक्ति सूर्यावलिप्रविभाक्ति बलयावलिप्रविभाक्ति हंसावलिप्रविभाक्ति
 एकावालप्रविभाक्ति तारावलिप्रविभाक्ति मुक्तावलिप्रविभाक्ति कनकावलिप्रविभाक्ति रत्नावलिप्रविभक्त्याभिनयात्पकमावलिप्रविभाक्ति नाम
 पञ्चमं नाड्याविधिसुपदर्शयन्ति ५ तदनन्तरमुक्तक्रमेण चन्द्रोद्गमप्रविभाक्तिसूर्योद्गमप्रविभाक्तिसुद्गमनोद्गमनप्रविभाक्ति नाम षष्ठं नाड्य-
 विधिसुपदर्शयन्ति ६ तत उक्तप्रकारेण चन्द्रागमनप्रविभाक्तिसूर्यागमनप्रविभाक्तिसुक्तागमनप्रविभाक्तिनाम सप्तमं नाड्याविधिसुपदर्शय-
 न्ति ७, तदनन्तरमुक्तक्रमेण चन्द्रावरणप्रविभाक्तिसूर्यावरणप्रविभाक्तिसुक्तामावरणावरणप्रविभाक्तिनामकमष्टमं नाड्याविधिं ८ तत उक्त-
 क्रमेणैव चन्द्रास्तपयनप्रविभाक्तिसूर्यास्तपयनप्रविभाक्तिसुक्तामस्तपयनप्रविभाक्तिनामकं नवमं नाड्याविधिं ९ तत उक्तप्रकारेण चन्द्रमण्ड-
 लप्रविभाक्तिसूर्यमण्डलप्रविभाक्तिनागमण्डलप्रविभाक्तियक्षमण्डलप्रविभाक्तिभूतमण्डलप्रविभाक्तियुक्तं मण्डलप्रविभाक्तिनामकं दशमं दिव्यं
 नाड्याविधिं १० तदनन्तरं उक्तक्रमेण ऋषभमण्डलप्रविभाक्तिसिंहमण्डलप्रविभाक्तिहयविलम्बितगजविलम्बितहयविलसितगजविलसित-
 यत्तहयविलसितमत्तगजविलसितयत्तहयविलंबितमत्तगजविलंबितं विलंबिताभिनयं द्रुतविलम्बितं नाम एकादशं नाड्याविधिं ११ तदन-
 न्तरं सागरप्रविभाक्तिनागरप्रविभाक्तिआभिनयात्मकं सागरनागरप्रविभाक्तिनाम द्वादशं नाड्याविधिं १२ ततो नन्दाप्रविभाक्तिचम्पाप्रवि-
 भक्त्यात्मकं नन्दाचम्पाप्रविभाक्तिनाम त्रयोदशं नाड्याविधिं १३ ततो मत्स्याण्डकप्रविभक्तिमकराण्डकप्रविभक्तिजारप्रविभक्तिभारम-

वहवे देवकुमारा य देवकमारियाञ्चो य गोयमादियाणं ससणणं निजंथाणं दिवं देविहुं दिवं देवजुत्तिं दिवं देवाणुभाजं दिवं वत्तीसइवद्धं नाड्यं उवदांसिता ससणं भगवं महावीरं तिसुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेइ २ ता वंदाति नमंसांति वंदिता नमंसिता जेणेव स्सरियाभे देवे तेणेव उवागच्छन्ति तेणेव उवागच्छिता स्सरियाभं देवं करयलपरिगाहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कहु जएणं विजएणं वद्धावेंति २ ता एवभाणात्तियं पच्चापिणंति (सू. २४) तए णं से स्सरियाभे देवे तं दिवं देविहुं दिवं देवजुइं दिवं देवाणुभावं पडिसाहरइ पंडिसाहरेत्ता खणेणं जाते एणे एणभूए तए णं से स्सरियाभे देवं ससणं भगवं महावीरं तिसुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेइ वंदाति णमंसाति वंदिता णमंसिता नियगपरिवालसद्धिं संपरिवुडे तमेव दिवं जाणविमाणं इरुहति इरुहिता जामेव दिसिं पाउअभूया तामेव दिसिं पडिगया ॥ (सू. २५)

ततो द्वितीयं नाट्यविधियुपदर्शयितुकामा भूयोऽपि प्रागुक्तप्रकारेण समकं समवसरणादिकं कुर्वन्ति, तथा चाह—'तए णं ते वहवे देवकुमारा य देवकुमारीओ य समकमेव समोसरणं करोति' इत्यादि प्रागुक्तं तदेव तावद्वक्तव्यं यावत् 'दिवे देवरमणे पवत्ते यावि होत्था' इति । 'तए णामि'त्यादि, ततस्ते वहवो देवकुमारा देवकुमारिकाश्च श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य पुरतो गौतमादीनां श्रमणानां आर्चनत्यावर्त्तेश्चिप्रश्चिस्वरितकपुष्पमाणवकवर्द्धमानकमत्स्याण्डकमकराण्डकजारमारुष्पावलिपत्रपत्रसगतरङ्गवासन्ती-लतापत्रलताथक्त्तिचित्रं नाम द्वितीयं नाट्यविधियुपदर्शयन्ति २। तदनन्तरं तृतीयं नाट्यविधियुपदर्शयितुं भूयस्नयेव रामवसरणादिकं

भियं २७ आरभडं २८ भसोलं २९ आरभडभसोलं ३० उष्ययनिकयपवचं संकुचियं पसारियं रया
 (स्वय) रइयभंतसंतणामं द्विवं णट्टविहिं उवदंसेति ३१ । तए णं ते बहवे देवकुमारा य देवकुमारी-
 याओ य सभायेव समोसरणं करेति जाव दिवे देवरसणे पवत्ते यावि होत्था तए णं ते बहवे देवकुमारा
 य देवकुमारीओ य सपणस्स भावओ महावीरस्स पुवमवचरियाणीवद्धं च (देवलोयचरियनिबद्धं च)
 चवणचरियाणीवद्धं च संहरणचरियनिबद्धं च जभ्यणचरियनिबद्धं च अभिसेअचरियनिबद्धं च बालभा-
 वचरियनिबद्धं च जोषणचरियनिबद्धं च कायभोगचरियनिबद्धं च निकखमणचरियनिबद्धं च तव-
 चरणचरियनिबद्धं च (णाणुप्यायचरियनिबद्धं च) तित्थपवत्तणचरियनिवपत्तिवाणचरियनिबद्धं च
 चरिअचरियनिबद्धं च णामं दिवं णट्टविहिं उवदंसेति ३२ । तए णं ते बहवे देवकुमारा य देवकुमारी-
 याओ य चउविहं वाइचं वापंति, तंजहा-ततं विततं षणं ह्यसिं, तए णं ते बहवे देवकुमारा य देव-
 कुमारीओ य चउविहं भेयं गायांति, तंजहा-उक्खिचं पायचं भंदायं रोइयावसाणं च । तए णं
 ते बहवे देवकुमारा य देवकुमारियाओ य चउविहं णट्टविहिं उवदंसान्ति, तंजहा-
 ओच्चियं रियियं आरभडं भसोलं च, तए णं ते बहवे देवकुमारा य देवकुमारियाओ य चउविहं
 अशिणयं अशिणयेति, तंजहा-दिट्ठितियं पाडितियं साअन्तोवाणिकाइयं अंतोवज्झावसाणियं, तए णं ते

डलपविभक्तिं च नागमंडलपविभक्तिं च जकरमंडलपविभक्तिं च भूतमंडलपविभक्तिं च [रक्षस ० महोरग ० गंधव ० मंडलपविभक्तिं च] मंडलपविभक्तिं णामं दिवं णट्टविहं उवदंसेति १ ० उरुमल्लियवक्कतं सीहल्लियवक्कतं हयविलंबियं गयविलंबियं मत्तहयविलसियं मत्तगयविलसियं द्यविलंबियं णामं दिवं णट्टविहि उवदंसेति १ १ सागरपविभक्तिं च नागरपविभक्तिं च सागरनागरपविभक्तिं च णामं दिवं णट्टविहं उवदंसेति १ २ णंदापविभक्तिं च चंपापविभक्तिं च नन्दाचंपापविभक्तिं च णामं दिवं णट्टविहं ० १ ३ मच्छंडापाविभक्तिं च भयरंडापविभक्तिं च जारापविभक्तिं च मारापविभक्तिं च मच्छंडाभयरंडाजारापविभक्तिं च णामं दिवं णट्टविहि उवदंसेति १ ४ कत्तिककारपविभक्तिं च खत्तिखकारपविभक्तिं च गत्तिगकारपविभक्तिं च घात्तिघकारपविभक्तिं च क्कत्तिककारपविभक्तिं च ककारखकारगकारखकारक्ककारपविभक्तिं च णामं दिवं णट्टविहं उवदंसेति १ ५ एवं चकारवगोवि १ ६ टकारवगोवि १ ७ तकारवगोवि १ ८ पकारवगोवि १ ९ अरुोयपल्लवपविभक्तिं च अंबपल्लवपविभक्तिं च जंबूपल्लवपविभक्तिं च कोसंबपल्लवपविभक्तिं च पल्लव २ पविभक्तिं च णामं दिवं णट्टविहं उवदंसेति २ ० पउमलयापविभक्तिं च जाव सामलयापविभक्तिं च लयालयापविभक्तिं च णामं दिवं णट्टविहं उवदंसेति २ १ द्यणामं णट्टविहं उवदंसेति २ २ विलंबियं णामं णट्टविहि २ ३ द्यविलंबियं णामं णट्टविहि २ ४ अंचियं २ ५ रिभियं २ ६ अंचियारि-

सप्तणस्स भगवओ महावीरस्स आवडपच्चावडसेट्ठिगसेट्ठिसोत्थियसोवत्थियअपूससाणगमच्छंडंमगरंड-
 जारायाराफुल्लावाल्लिपउमपत्तसागरतरंगवसंतलतापउमलयभात्तिचत्तं णाम दिवं णट्टविहिं उवदंसेंति ।
 एवं च एकेकियाए णट्टविहीए समोसरणादीया एसा वत्तवया जाव दिवे देवरमणे पवत्ते-
 वि यावि होत्था । तए णं ते बह्वे देवकुमारा देवकुमारियाओ य सप्तणस्स भगवतो महावीरस्स
 ईहामिहउसभतुरगनरमगरविहगवालागाकिनररुसरभच्चमरकुंजरवणलयपउमलयभात्तिचत्तं णासं दिवं
 णट्टविहिं उवदंसेंति ३ । एगतो वकं इहओ वकं [एगतो खुहं इहओ खुहं] एगओ चकवालं इहओ
 चकवालं चकद्धचकवालं ४ णासं दिवं णट्टविहिं उवदंसेंति चंदावाल्लिपविभात्तिं च वलियावाल्लिपविभात्तिं च
 हंसावाल्लिपविभात्तिं च सूरवाल्लिपविभात्तिं च एणावाल्लिपविभात्तिं च तारावाल्लिपविभात्तिं च मुत्तावाल्लिपविभात्तिं
 च कणगावाल्लिपविभात्तिं च रयणावाल्लिपविभात्तिं च णासं दिवं णट्टविहं उवदंसेंति ५ चंदुगमणपविभात्तिं
 सूरुगमणपविभात्तिं च उगमणुगमणपविभात्तिं च णासं दिवं णट्टविहं उवदंसेंति ६ चंदगमणपविभात्तिं
 च सूरगमणपविभात्तिं च आगमणागमणपविभात्तिं च णासं दिवं णट्टविहं उवदंसेंति ७ चंदावरण-
 पविभात्तिं च सूरारणपविभात्तिं च णासं दिवं णट्टविहं उवदंसेंति ८ चंदत्थमणपविभात्तिं च सूरत्थमण-
 पविभात्तिं च अत्थमणत्थमणपविभात्तिं नाम दिवं णट्टविहं उवदंसेंति ९ चंदमंडलपविभात्तिं च सूरमं-

द्रष्टृणां श्रोतॄणां च मनोनिर्वृतिकरमिति भावः, तच्च मनोनिर्वृतिकरत्वं सामान्यतोऽपि स्यात् अतः प्रकर्षविशेषप्रतिपादनार्थमाह—
 ‘मणहर’ इति, ‘मणहरे गीए मणहरे वाइए मणहरे नइ’ मनो हरति—आत्मवशं नयति तद्विदामप्यतिचमत्कारकारितयेति मनोहरम्,
 एतदेवाह—‘उपिञ्जलभूते’ उपिञ्जलम्—आकुलकं उरिपिञ्जलभूते आकुलके भूते, किमुक्तं भवति ?—महर्दिकदेवानामप्यतिशायितया
 परमक्षोभोत्पादकत्वेन सकलदेवासुरमनुजसमूहचिताक्षेपकारीति, ‘कहकहभूते’ इति कहकहेत्यनुकरणं, कहकहेति भूतं—प्राप्तं कह-
 कहभूतं, किमुक्तं भवति ?—निरन्तरं तत्तद्विशेषदर्शनतः समुच्छलितममोदभरपरवशसकलदिक्चक्रवालवर्तिप्रोक्षकजनकृतप्रशं-
 सावचनबोलकोलाहलव्याकुलीभूतामिति, अत एव दिव्यं देवरमणमपि देवानामपि रमणं—क्रीडनं प्रहृत्तमभूत् । ‘तए
 णं ते वहवे देवकुमारा य’ इत्यादि, ततस्ते वहवो देवकुमारा देवकुमारिकाश्च श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य पुरतो
 गौतमादिश्रमणानां स्वस्तिकश्रीवत्सनन्यावर्तवर्द्धमानकभद्रासनकलशमत्स्यदर्पणरूपाणामष्टानां मङ्गलकानां भक्त्या—विच्छिन्या
 चिन्म—आलेखनमाकाराभिधानं वा यस्मिन् स स्वस्तिकश्रीवत्सनन्यावर्तवर्द्धमानकभद्रासनकलशमत्स्यदर्पणमङ्गलभक्तिचिन्मः, एवं
 सर्वत्रापि व्युत्पत्तिमात्रं यथायोगं परिभावनीयं, सम्यग्भावना तु कर्तुं न शक्यते, यतोऽमीषां नाड्याविधीनां सम्यक् स्वरूपप्रतिपादनं
 पूर्वान्तर्गते नाड्याविधिप्रभूते, तच्चेदानीं व्यवच्छिन्नमिति प्रथमं दिव्यं नाड्याविधिसुपदर्शयति,

तए णं ते वहवे देवकुमारा य देवकुमारीओ य सममेव समोसरणं करेति २ ता तं चैव
 भाणियवं जाव दिवे देवरमणे पवत्तेयावि होत्था, तए णं ते वहवे देवकुमारा य देवकुमारीओ य

भितः पदेषु गेयनिवद्धेषु संचारो यत्र गेये तन्मृदुरिभितपदसञ्चारं, तथा 'सुरइ' इति शोभना रतिर्यसिम्न श्रोतृणां ततः सुरति तथा
 शोभना नतिर्नामोऽवसानो यस्मिन् तत् सुनति तथा वरं—प्रधानं चारु—विशिष्टाङ्गिन्मोपेतं रूपं—स्वरूपं यस्य तद्वरचाररूपं दिव्यं—
 प्रधानं नृत्तसज्जं गेयं प्रगीता अप्यभवन्, 'किं ते' इत्यादि, किञ्च ते देवकुमारा देवकुमारिकाश्च प्रगीतवन्तः प्रनर्तितवन्तश्च 'उद्धु-
 मंताणं संखाणामित्यादि, अत्र सर्वत्रापि पृष्ठी सप्तमर्थे, ततोऽयमर्थो—यथायोगमुद्धमायमानादिषु शब्दादिषु, इह शब्दशृङ्गशब्दिका-
 स्वरमुहीपेया पिरिपेरिकाणां वादनमुद्धमानमिति प्रसिद्धं, प्रणवपदहानामामोदनं भंगहोरभ्याणांमास्फालनं भेरीझर्रीदुन्दुभीनां ताडनं
 मुरजमुदङ्गनन्दीमुदङ्गानामालपनं आलिङ्गकुरनुभवगोमुखीमर्दलानामुत्तालनं वीणाविष्वीवल्लकीनां सूर्चलनं भ्रामरीषड्भ्रा-
 मरीपरिवादनीनां स्यन्दनं वध्यासा (वधीसा) सुघोषानन्दिघोषाणां सारणं महतीकच्छपीचित्रवीणानां कुट्टनं आमोदक्षञ्जान-
 कुलानामामोदनं तुम्बतूषवीणानां स्पर्शनं मुकुन्दहुडुकाविचिकीकडवानां मूर्च्छनं करटाईडिमकिणिककडवानां वादनं दर्दर-
 दद्वैरिकाकुस्तुरवरकलसिकामडुकानामुत्ताडनं तलतालकंसतालानामाताडनं रिङ्गिसिकालत्सि क्रामकरिकाशिशुमारिकाणां घट्टनं वंशवेणु-
 चालीपरलीपरलीवध्यागानां फुंकनमत उक्तं 'उद्धुमंताणं संखाणमित्यादि, 'तए षं से दिवे गीए' इत्यादि, यत एवं प्रगीत-
 वन्त इत्यादि, ततो णामिति पूर्ववत् ताद्विव्यं गीतं दिव्यं वादितं दिव्यं नृत्तमभवदितियोगः, दिव्यं नाम प्रधानं, 'एवमब्धुए गीए'
 इत्यादि, 'अब्धुए गीए अब्धुए वाइए अब्धुए नद्वे' अद्भुतं—आश्चर्यकारि 'सिंगारे वाइए सिंगारे नद्वे' सिंगारं—शृङ्गारं शृङ्गाररसोपेतत्वात्,
 अथवा शृङ्गारं नामालङ्कृतमुच्यते, तत्र यदन्यान्यविशेषकरणेनालङ्कृतमिव गीतं वादनं नृत्तं वा तत् शृङ्गारमिति, 'उराले गीए उराले
 वाइए उराले नद्वे' उदारं—स्फारं परिपूर्णगुणोपेतत्वात्, नतु कचिदपि हीनं, 'मणुण्णे गीए मणुण्णे वाइए मणुण्णे नद्वे' मनोह्रं—मनोऽनुकूल

केवन्पेषु च कुहरेषु स्वानुरूपाणि प्रतिशब्दसहस्राण्युत्थापयद्वर्त्तते इति, 'रत्तमि'ति रक्तं इह यद् गेयरागानुरक्तेन गीतं गीयते तत् रक्तमिति तद्विदां प्रसिद्धं, 'तिट्टाणकरणसु'ध्यमिति त्रीणि स्थानानि—उरःप्रभृतीनि तेषु करणेन—क्रियया शुद्धं निस्थानकरणशुद्धं, तत्रथा—उरःशुद्धं कण्ठशुद्धं शिरोविशुद्धं च, तत्र यदि उरसि स्वरः स्वभूमिकातुसारेण विद्याल्यो भवति तत उरोविशुद्धं स एव यदि कण्ठे वर्त्तितो भवति अस्फुटितश्च ततः कण्ठविशुद्धं यदि पुनः शिरः प्रासः सन् सातुनासिको भवति ततः शिरोविशुद्धं, यदि वा यत उरःकण्ठशिरोभिः श्लेष्मणा अव्याकुलितौर्विशुद्धैर्गीयते तत उरःकण्ठशिरोविशुद्धत्वाच्चिस्थानकरणविशुद्धं, तथा सकुहरो गुञ्जनयो वंशो ये च तन्त्रीतलताललयग्रहास्तेषु सुषु—अतिशयेन सम्प्युक्तं सकुहरगुञ्जदंशतन्त्रीतलताललयग्रहसुसम्प्युक्तं, किमुक्तं भवति ?—सकुहरे वंशे गुञ्जाति तन्त्र्यां च वाद्यमानायां यदंशतन्त्रीरवरेणाविरुद्धं तत् सकुहरगुञ्जदंशतन्त्रीसुसम्प्युक्तं, तथा परस्परहृत्-हस्ततलस्वरानुवर्त्तितं यत् तत् तलसुसम्प्युक्तं, यत् मुरजकंशिकादीनापातोद्यानापाहतानां यो ध्वनिः पादोत्क्षेपो यश्च वृत्पता-नर्त्तिकापादोत्क्षेपस्तेन समं तत् तालसुसम्प्युक्तं, तथा शुद्धमयो दारुमयो दन्तमयो वा योऽङ्गुलिकौशिकस्तेनाहतायास्तन्त्र्याः स्वरम-कारो लयस्तयनुसरन् गेयलयसुसम्प्युक्तं, तथा यः प्रथमं वंशतन्त्र्यादिभिः स्वरो गृहीतस्तन्मार्गानुसारि ग्रहसुसम्प्युक्तं, तथा 'महुर'िति मधुरस्वरेण गीयमानं, मधुरं कौकिलारुतवत्, तथा 'सममि'ति तलवंशस्वरादिसमनुगतं समं 'सललियं'ति यत्स्वर-घोलनाप्रकारेण ललतीव तत् सह ललितेन—ललेनेन वर्त्तते इति सललितं, यदि वा इति यत् श्रोत्रेन्द्रियस्य शब्दस्पर्शनमतीव सूक्ष्म-मुत्पादयति मुकुमारमिव च प्रतिभासते तत्सललितमिति, अत एव मजोहरं, पुनः कथन्भूतमित्याह—'मञ्जरिभितपदसञ्चारं' तत्र मृदुमृदुना-स्वरेण युक्तो न निष्ठुरेण तथा यत्र स्वरोऽक्षरेषु घोलनास्वरविशेषेषु च सञ्चरन् रङ्गतीव प्रतिभासते(स)पदसञ्चारो रिभित उच्यते, मृदुरि-

त्यादि, ततस्ते बहवो देवकुमारा देवकुमारिकाश्च स्वर्गार्थेन देवेन एवमुक्ताः सन्तो हृष्टा यावत्पतिशुभवन्ति, अभ्युपगच्छन्तीत्यर्थः; प्रतिश्रुत्य च यत्र श्रमणो भगवान्महावीरस्तत्रोपागच्छति उपागत्य च श्रमणं भगवन्तं महावीरं त्रिकृत्व आदक्षिणपदक्षिणीकुर्वन्ति कृत्वा च वन्दन्ते नमस्यन्ति वन्दित्वा नमस्यित्वा च यस्मिन्पदेद्ये गौतमादयः श्रमणास्तत्र समकालमेव—एककालमेव समवसरन्ति, मिलन्तीत्यर्थः; समवसृत्य च समकमेव—एककालमेव अवनमन्ति—अधो नीचा भवन्ति, अवनम्य च समकमेव उन्नमन्ति, ऊर्ध्वमवतिष्ठन्ते इति भावः; तदनन्तरं चैवं क्रमेण साहितं सङ्गतं स्तिमितं चावनमनमुन्नमनं च वाच्यम्, अमीषां च साहितादीनां भेदः सम्यक्कौशलोपेतनाट्योपाध्यायादेवागन्तव्यः; ततः स्तिमितं समकमुन्नम्य समकमेव पसरन्ति, प्रसृत्य च समकमेव यथायोगमातोद्याविधानानि गृह्णन्ति, गृहीत्वा च समकमेव प्रवादितवन्तः समकमेव प्रनतितवन्तः; 'किन्ते' इत्यादि, किञ्च ते देवकुमारा देवकुमारिकाश्च एवं प्रणीता अत्यभवन्ति योः; कथमित्याह—'उरेण मंद'मिति, सर्वत्र सप्तम्यर्थे तृतीया, उरसि मन्दं यथा भवति एवं प्रणीताः; 'शिरिण तारं कण्ठेन वितार'मिति शिरसि कण्ठे च तारं अतिशयेन यथाबलंक्षणोपेतं, किमुक्तं भवति ?—उरसि प्रथमतो गीतमुत्क्षिप्यते उत्क्षेपकाले च गीतं मन्दं भवति, 'आदिमिडमारभंता' इति वचनात्, अन्यथा गीतशुणक्षते; ततः उक्तं ' उरसि मन्द'मिति, ततो गायतां सूर्दानमभिघ्नन् स्वर उच्चैस्तरौ भवति, स्थानकं च द्वितीयं तृतीयं वा समाधिरोहति, ततः शिरसि तारामित्युक्तं, शिरसश्च पतिनिवृत्तः सन् स्वरः कण्ठे ध्रुलति ध्रुलंश्चातिमधुरो भवति ततः कण्ठे वितारमित्युक्तं तिविहंतिसमपर-यगारइयमिति, 'गुंजावंकहरोवणूढं' गुञ्जनं गुञ्जा गुञ्जाप्रधानानि यानि अवक्त्राणि—शब्दमार्गापतिकूलानि कुहराणि तेषूपणूढं गुञ्जा-वक्त्रकहरोपणूढं, किमुक्तं भवति ?—तेषां देवकुमाराणां देवकुमारिकाणां च तस्मिन् प्रेक्षाग्रहमण्डपे गायता गीतं तेषु प्रेक्षाग्रहमण्डपस-

पतीतः ४३, अष्टशतं दर्दरिकाणामष्टशतं लघुदर्दरको दर्दरिका ४४ अष्टशतं कुस्तुम्बराणामष्टशतं कुस्तुम्बर-
 वादकानां ४५ अष्टशतं कलशिकानामष्टशतं कलशिकावादकानां ४६, अष्टशतं कलशानामष्टशतं कलशवादकानां ४७, अष्टशतं
 तालानामष्टशतं तालवादकानां ४८, अष्टशतं कांस्यतालानामष्टशतं कांस्यतालवादकानां ४९, अष्टशतं रिगिसिकानामष्टशतं रिगिसि-
 कावादकानां ५०, अष्टशतमङ्गरिकाणामष्टशतमङ्गरिकावादकानां ५१, अष्टशतं शिशुमारिकाणामष्टशतं शिशुमारिकावादकानां ५२,
 अष्टशतं वंशानामष्टशतं वंशवादकानां ५३ अष्टशतं बालीनामष्टशतं बालीवादकानां, बाली-तूणाविशेषः, स हि मुखे दत्त्वा वाद्यते ५४,
 अष्टशतं वेणुनामष्टशतं वेणुवादकानां ५५, अष्टशतं परिलीनामष्टशतं परिलीवादकानां ५६, अष्टशतं वद्धकानामष्टशतं वद्धकवादकानां,
 वद्धकस्तूणाविशेषः ५७, अव्यारव्यातारतु भेदा लोकतः प्रत्येतव्याः, एवमादीनि बहून्यातोद्यानि आतोद्यवादकांश्च विकुर्वति, सर्वसङ्ख्य-
 या तु मूलभेदापेक्षयाऽऽतोद्यभेदा एकोनपञ्चाशत्, शेषास्तु भेदा एतेष्वेवान्तर्भवन्ति, यथा वंशातोद्यविधाने बालीवेणुपरिलीववगा-
 इति । ' एवमाहयाइं एगुणपण्णं आतोज्जविहाणाइं त्रिउव्वइ ' इति, विकुर्वित्त्वा च तान् स्वयं विकुर्वितान् देवकुमारान् देवकुमारि-
 काश्च शब्दयति, ते च शब्दिता हृष्टदृष्टानन्दितचिन्ताः सूर्याभसमीपमाणच्छन्ति, आगत्य च करतलपरिशुद्धीतं दशनखं शिरसावर्त्तं च
 मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा जयेन विजयेन वर्द्धापयित्वा एवमवादिषुः—सान्दिशान्तु देवानां प्रिया यद्स्माभिः कर्त्तव्यं, ततः स सूर्याभो-
 देवस्तान् वह्नन् देवकुमारान् देवकुमारिकाश्च एवमवादीत्—गच्छत यूयं देवानां प्रियाः श्रमणं भगवन्तं महावीरं त्रिकृत्व आदक्षि-
 णमदक्षिणं कुरुत कृत्वा च वन्द्यं नमस्यत वन्दित्वा नमस्यित्वा गौतमादीनां श्रमणानां निर्नयानां तां देवजनप्रसिद्धां दिव्यां देवर्द्धि-
 दिव्यां देवद्युतिं दिव्यं देवानुभावं दिव्यं द्वाविंशद्विधं नाटयविधिशुपदर्शयत, उपदर्श्य चैतामाज्ञसिकां क्षिप्रमेव प्रत्यर्पयत । 'तए णमि-

तमालिङ्गवादकानां १६ अष्टशतं कुस्तुभवाना कुस्तुभवः—वर्मानन्दपुटो वाद्यविशेषः अष्टशतं कुस्तुभववादकानां १७ अष्टशतं गोमु-
 खीनां, गोमुखी लोकतोऽवसेया, अष्टशतं गोमुखीवादकानां १८ अष्टशतं मर्दलानां, मर्दलः—उभयतः समः, अष्टशतं मर्दलवादकानां
 १९ अष्टशतं विपञ्चीनां, विपञ्ची—त्रितन्त्री वीणा, अष्टशतं विपञ्चीवादकानां २०, अष्टशतं वल्लकीनां, वल्लकी—सामा-
 न्यतो वीणा, अष्टशतं वल्लकीवादकानां २१ अष्टशतं भ्रामरीणामष्टशतं भ्रामरीवादकानां २२ अष्टशतं षड्भ्रामरीणामष्टशतं
 षड्भ्रामरीवादकानां २३ अष्टशतं परिवादिनीनां परिवादिनी—सप्ततन्त्री वीणा अष्टशतं परिवादिनीवादकानां २४ अष्टशतं
 ववीसानामष्टशतं ववीसावादकानां २५ अष्टशतं सुयोषाणामष्टशतं सुयोषावादकानां २६ अष्टशतं नन्दिषोषाणामष्टशतं नन्दी-
 योषवादकानां २७ अष्टशतं महतीनां, महती—शततन्त्रिका वीणा अष्टशतं महतीवादकानां २८ अष्टशतं कच्छभीनामष्टशतं
 कच्छभीवादकानां २९ अष्टशतं चित्रवीणानां अष्टशतं चित्रवीणावादकानां ३० अष्टशतममोदानामष्टशतं आमोदवादकानां ३१
 अष्टशतं झञ्झानामष्टशतं झञ्झावादकानां ३२ अष्टशतं नकुलानां अष्टशतं नकुलवादकानां ३३ अष्टशतं तूणानामष्टशतं तूणावादकानां
 ३४ अष्टशतं तुम्बवीणानां तुम्बयुक्ता वीणा या तुम्बवीणा अथकल्पप्रसिद्धा अष्टशतं तुम्बवीणावादकानां ३५ अष्टशतं मुकुन्दानां,
 मुकुन्दो—मुरुजवाद्यविशेषो योऽतिलीनं प्रायो वाचते अष्टशतं मुकुन्दवादकानां ३६ अष्टशतं हुडुकानामष्टशतं हुडुकावादकानां हुडुका
 प्रतीता ३७, अष्टशतं चिचि[विचि]क्वीनामष्टशतं चिचि[विचि]क्वीवादकानां ३८, अष्टशतं करटीनामष्टशतं करटीवादकानां, करटी प्रतीता
 ३९ अष्टशतं डिण्डिमनामष्टशतं डिण्डिमवादकानां, प्रथमप्रस्तावनास्तत्रकः पणवाविशेषः डिण्डिमः ४०, अष्टशतं किणितानामष्टशतं किणित-
 वादकानां ४१ अष्टशतं कडवानामष्टशतं कडवावादकानां, कडवा—करटिका ४२, अष्टशतं दर्दरकानामष्टशतं दर्दरवादकानां, दर्दरकः

श्रीराजप्रश्री-
मलयगिरी-
या वृत्तिः

॥ ४९ ॥

नानामणिकगारयणभूसणाविराइयंगमंगिणमिति, नानाविधानि मणिकनकरत्नानि येषु भूषणेषु तानि नानामणिकनकरत्नानि तैर्नानामणिकनकरत्नैर्भूषणैर्विराजितान्यङ्गमङ्गानि—अङ्गप्रत्यङ्गानि यासां तास्तथा तासां, 'चंद्राणणाणं चन्द्रद्वरमनिडालाणं चन्द्रा-
हियसोमदंसणाणं उक्का इव उज्जोवेमाणिणमिति सुगमं 'सिङ्गरागारचारवेसाणं हिसियमणियाचिडियविलाससललियसंलावाणिउण-
जुत्तोवपारकुसलाणं गहियाउज्जाणं नइसज्जाणमिति पूर्ववत् । 'तए णं से सूरियाभे देवे' इत्यादि, ततः (स) सूर्याभो देवोऽष्टशतं शङ्खानां
विकुर्वति, अष्टशतं शङ्खवादकानाम् १, अष्टशतं शृङ्गाणामष्टशतं शृङ्गवादकानां २ अष्टशतं शङ्खिकानां अष्टशतं शङ्खिकावादकानां २, च्हरस्वः
शङ्खो जात्यन्तरात्मकः शङ्खिका, तस्या हि स्वरो मनाक् तीक्ष्णो भवति, न तु शङ्खद्वतिगरुभीरिः, तथा अष्टशतं खरमुखीना—कालिक-
अष्टशतं खरमुखीवादकानाम्-३, अष्टशतं पेयाना, पेया नाम महती काहला, अष्टशतं पेयावादकानां ४, अष्टशतं पीरिपीरिकाणां—कालिक-
पुटावनद्धमुखवाद्यविशेषरूपाणामष्टशतं पीरिपीरिवादकानां ५ अष्टशतं पणवानां, पणवो—भाण्डपटहो लघुपटहो वा अष्टशतं पणववादकानां
६ अष्टशतं पटहानां अष्टशतं पटहवादकानां ७ अष्टशतं भग्भानां भग्भा—ढक्का अष्टशतं भग्भावादकानां ८ अष्टशतं होरग्भगाणां,
होरग्भगा—महाढक्का अष्टशतं होरग्भगावादकानां ९ अष्टशतं भेरीणां—ढक्काकृतिवाद्यविशेषरूपाणामष्टशतं भेरीवादकानां १० अष्टशतं
झळरीणां झळरीनाम—चर्मवनद्धा विस्तीर्णयलयाकारां अष्टशतं झळरीवादकानां ११ अष्टशतं दुन्दुभीनामष्टशतं दुन्दुभिवादकानां
दुन्दुभिर्भेर्याकारा सङ्कटमुखी देवातोद्यविशेषः १२ अष्टशतं मुरुजानां महाप्रमाणो मर्दलो मुरुजः अष्टशतं मुरुजवादकानां
१३ अष्टशतं मुदङ्गानां लघुमर्दलो मुदङ्गोऽष्टशतं मुदङ्गवादकानां १४ अष्टशतं नन्दीमुदङ्गानां नन्दीमुदङ्गो नाम एकनः
सङ्कीर्णोऽन्वय विस्तृतो मुरजाविशेषः, अष्टशतं नन्दीमुदङ्गवादकानां १५ अष्टशतगालिङ्गानां आलिङ्गो—मुरजवाद्यविशेष एवाष्टश-

सदृक्—समानं वयो येषां ते तथा तेषां 'सरिसलावणरूवजोव्वणगुणोव्वेयाण'मिति सदशेन लावण्येन—लवणिन्ना आतिमुभगया शरिरकान्त्येति भावः, रूपेण—आकृत्या यौवनेन—यौवनिकया गुणैः—दक्षत्वप्रियंवदत्वादिभिरुपेताः सदृशलावण्यरूपयौवनगुणोपपेतास्तेषां, 'एगाभरणवसनगाहियनिजोगाणमि'ति एकः—समानः आभरणवसनलक्षणो गृहीतो नियोगः—उपकरणमर्थान्नाट्योपकरणं यैस्ते तथा तेषां, 'दुहओ संबोद्धियगानियत्थाण'ति द्विधातो—द्वयोः पार्श्वयोः संबोद्धितानि—संहृतानि भ्रम्राणि यस्य तद्विधातःसंबोद्धिताग्रं न्यस्तं सामर्थ्यादुत्तरीयं यैस्ते तथा तेषां, तथा 'उष्पीलियचित्तपट्टपरियरसफेणगावत्तरइयसंगयपलंबवत्थंताचित्तचिह्ललगानियंसणाण'मिति, उत्पीडितः—अत्यन्तावद्धश्चित्रपट्टो—विचित्रवर्णपट्टरूपः परिकरो यैस्ते तथा यस्मिन्नावर्त्तने फेनावनिर्गमो भवति स सफेनकावर्त्त उच्यते ततः सफेनकावर्त्तन रचिता सङ्गता—नाट्यविधाव्रुपपन्नाः प्रलभ्या वस्त्रान्ता यस्य निवसनस्य तत्तथा तत् चित्रं—चित्रवर्णं चिह्ललगं—देदीप्यमानं निवसनं—परिधानं येषां ते तथा, ततः पूर्वपदेन विशेषणसमासस्तेषां, 'एगावालिकंठरइयसोभंतवच्छपरिहत्थभूसणाण' मिति, एकावलिर्था कण्ठे रचिता तथा शोभमानं वक्षो येषां ते तथा, परिहत्थञ्चन्दो देश्यः परिपूर्णावाचकः, पहिहत्थानि—पूर्णांनि भूषणानि येषां ते तथा, ततः पूर्वपदेन कर्मधारयस्तेषां, 'नट्टसज्जाणं' वृत्ये सज्जाः—प्रगुणीभूता वृत्यसज्जास्तेषां । तदनन्तरं च यथोक्तविशेषणविशिष्टं वामं भुजं प्रसारयति, तस्माद्—वामभुजात् अणुशतं देवकुमारिकाणां विनिर्गच्छति, कथम्भूतामित्याह—'सरिसयाणं सरित्तयाणं सरिव्वयाणं सरिसलावणरूवजोव्वणगुणोव्वेयाणं एगाभरणवसणागहियनिजोईणं दुहतोसंबोद्धियगानियत्पीणामि'ति पूर्ववत् 'आविद्धतिलयामेलाणं' आविद्धतिलक आमेलश्च—शेखरको यकाभिस्ता आविद्धतिलकामेलास्तासां 'पिणद्धगेव्वेज्जकञ्चुकाण'मिति, पिनद्धं शैवेयकं—श्रीवाभरणं कञ्चुकश्च यकाभिस्तास्तथा तासां,

‘तए णमि’त्यादि, ततः पारिणामिक्या बुद्ध्यया तत्त्वमवगम्य मौनमेव भगवत उचितं न पुनः किमपि वक्तुं, केवलं मया भक्तिरत्मीयो-
 पदर्शनीयेति प्रमोदातिशयतो जातपुलकः सन् सूर्याभो देवः श्रमणं भगवन्तं महावीरं वन्दते—स्तौति नमस्यति—कार्येन वन्दित्वा नमस्यित्वा
 च ‘उत्तरपुरच्छिभं दिसीभागाभि’त्यादि सुगमं, नवरं बहुसमभूमिवर्णनप्रेशादृहमण्डपवर्णनमणिपीठिकासिंहासनतदुपर्युष्टौचाड्डुशमुक्ता-
 दाप्रवर्णनानि च प्राग्वद् भावनीयानि । ‘तए णमि’त्यादि, ततः सूर्याभो देवस्तीर्थङ्करस्य भगवतः आलोक्ये प्रणामं करोति, कृत्वा
 चातुजानातु भगवान् मामित्यनुज्ञापनां कृत्वा सिंहासनवरगतः सन् तीर्थकराभिमुखः सन्निषण्णः । ‘तए णमि’त्यादि, ततः सूर्याभो देवः
 ‘तत्प्रथमतया’ तस्य—नाटयविधेः प्रथमतयां दक्षिणं भुजं प्रसारयति, कथम्भूतमित्याह—‘नानामाणिकणगरयणविमलमहारिहनिपुणो-
 वचियमिसिमिसंतविरइयमहाभरणकडगतुडियवरभूसणुज्जलं’ इति नानाविधानि माणिकनकरत्नानि येषु तानि नानामाणिकन-
 करत्नानि, मणयो नानाविधाश्चन्द्रकान्तादयः कनकानि नानाविधानि नानावर्णतया रत्नानि नानाविधानि कर्कतनादीनि,
 तथा विमलानि—निर्मलानि तथा महान्तमुपभोक्तारमर्हन्ति यदिवामहम्—उत्सवं क्षणमर्हन्तीति महाहार्णि तथा निपुणं—निपुणशुद्धिगम्यं
 यथा भवति एवं ‘ओविद्या’ इति परिकर्मितानि ‘मिसिमिसंतत्ति’ दीप्यमानानि विरचितानि महाभरणानि यानि कटकानि—
 कलाचिकारणानि तुटितानि—बाहुरक्षका अन्यानि च यानि वरभूषणानि तैरुज्ज्वलं—भारवरं तथा पीवरं—स्थूलं प्रलम्बं—दीर्घं ।
 ‘तए णमि’त्यादि, ततः—तस्माद् दक्षिणशुजात् अष्टशतम्—अष्टाधिकं शतं देवकुमारणां निर्गच्छति, कथम्भूतानामित्याह—सदृशानां,
 समानाकाराणामित्यर्थः, तत्राकारेण कस्यचि(श्चि)त् सदृशोऽपि वर्णतः सदृशो न भवति ततः सदृग्वर्णत्वकम्पतिपादनार्थमाह—‘सरि-
 त्तयाण’मिति, सदृशी—सदृग् वर्णत्वकं येषां ते तथा, सदृक्त्वगपि कश्चिद् वयसा विसदृशः सम्भाव्येत तत आह—‘सरिव्वयाणं’

स्यापि ग्रामस्यायमधिपतिरिति सचराचरविषयज्ञानदर्शनप्रतिपादनार्थमाह—‘सर्वतो ज्ञाणह सर्व्वथो पासह’ सर्वतः—सर्वत्र दिक्षु
उर्ध्वमथो लोकेऽलोके चेति भावः, जानीथ पश्यथ च, अनेन क्षेत्रपरिग्रहः, तत्र सर्वद्रव्यसर्वक्षेत्रविषयं वार्त्तमानिकमात्रमपि ज्ञानं
दर्शनं वा सम्भाव्येत ततः सकलकालविषयज्ञानदर्शनप्रतिपादनार्थमाह—सर्वकालम्—अतीतमनागतं वर्त्तमानं च जानीथ पश्यथ,
एतेन कालपरिग्रहः, तत्र कश्चित् सर्वद्रव्यसर्वक्षेत्रसर्वकालविषयमपि ज्ञानं सर्वपर्यायविषयं न सम्भावयेत् यथा मीमांसकादिः अत
आह—सर्वान् भावान्—पर्यायान् प्रतिद्रव्यमात्मीयान् परकीयांश्च केवलवेदसा जानीथ केवलदर्शनेन पश्यथ, अथ भावा दर्शनविषया
न भवन्ति ततः कथमुक्तं—‘सर्व्वे भावे पासह’ इति ?, नैष दोषः, उत्कलितरूपतया हि ते भावा दर्शनविषया न भवन्ति, अनु-
त्कलितरूपतया तु ते भवन्त्येव, तथा चोक्तम्—‘निविशेषं विशेषाणां, ग्रहो दर्शनमुच्यते,’ इति, ततो ‘जाणंति णमिति पूर्व्वत् देवानां
प्रियाः पूर्व्वमपि अनन्तरमुपदर्शयमाननाड्याविधेः पश्चादपि च उपदर्शयमाननाड्याविधेः, उत्तरकालं मम एतद्रूपां दिव्यां देवर्द्धिं दिव्यां द्रव्युतिं
दिव्यं देवानुभावं लब्धं (लब्धं) देशान्तरगतमपि किञ्चिद्भवति तत आह—प्राप्तं, प्राप्तमपि किञ्चिदन्तरायवशादनात्मवशं भवति तत आह—
आभिसमन्वागतं, तत ‘इच्छामि णमिति पूर्व्वत् देवानां प्रियाणां पुरतो भक्तिपूर्व्वकं—बहुमानपुरस्सरं गौतमादीना-
श्रमणानां निर्गन्थानां दिव्यां देवर्द्धिं दिव्यां देवद्युतिं दिव्यं देवानुभावमुपदर्शयितुं द्वात्रिंशद्विधं—द्वात्रिंशत्प्रकारं नाड्यावध—नाड्यविधान-
मुपदर्शयितुमिति । ‘तए णमि’त्यादि, ततः श्रमणो भगवान् महावीरः सूर्याभेण देवेन एवमुक्तः सन् सूर्याभस्य देवस्यैनम्—अन-
न्तरोदितमर्थं नाद्रियते—न तदर्थकरणायान्तरपरो भवति, नापि परिजानाति—अनुमन्यते, स्वतो वीतरागत्वात् गौतमादीनां च नाड्य-
विधेः स्वाध्यायादिविधातकारित्वात्, केवलं तूष्णीकोऽवतिष्ठते, एवं द्वितीयमपि वारं, तृतीयमपि वारमुक्तः सन् भगवानेवमवतिष्ठति ।

समागतस्तामेव दिशं प्रतिगतः । सम्भति सूर्याभो देवो धर्मदेशनाश्रवणतो जातप्रभूतरसंसारविरागः स्वविषयं भव्यत्वादिकं पिपु-
 च्छिपुर्पत्करोति तदाह—‘तए णभि’त्यादि, ‘भवासिद्धिः’ इति भ्रूः सिद्धिर्भस्यासौ भवासिद्धिको, भव्य इत्यर्थः, तद्विपरीतोऽभवासि-
 द्धिकः, अभव्य इत्यर्थः, भव्योऽपि कश्चिन्मिथ्यादृष्टिर्भवति कश्चित्सम्यग्दृष्टिस्तत आत्मनः सम्यग्दृष्टित्वनिश्चयाय पृच्छति—सम्यग्-
 दृष्टिको मिथ्यादृष्टिकः, सम्यग्दृष्टिरपि कश्चित्परिमितसंसारो भवति कश्चिदपरिमितसंसारः, उपशमश्रेणिशिरःप्राप्तानामपि केषाञ्चि-
 दनन्तसंसारभावाद, अतः पृच्छति—परीचसंसारिकोऽनन्तसंसारिकः ? परीचः—परिमितः स चासौ संसारश्च परीचसंसारः सोऽस्या-
 दनन्तसंसारभावाद, अतः पृच्छति—परीचसंसारिकोऽनन्तसंसारिकः ? परीचः—परिमितः स चासौ संसारश्च परीचसंसारः सोऽस्या-
 स्तीति परीचसंसारिकः, ‘अतोऽनेकस्वरादि’कप्रत्ययः, एवमनंतश्चासौ संसारश्चानन्तसंसारः सोऽस्यास्तीति अनन्तसंसारिकः, परीच-
 संसारिकोऽपि कश्चित् सुलभबोधिको भवति यथा जालिभद्रादिकः, कश्चिदूर्लभबोधिको यथा पुरोहितपुत्रजीवः, ततः पृच्छति
 सुलभा बोधिः—भवान्तरे जिनधर्मप्राप्तिर्यस्यासौ सुलभबोधिकः, एवं दुर्लभबोधिकः, सुलभबोधिकोऽपि कश्चिद्बोधिं लब्ध्वा
 विराधयति ततः पृच्छति—आराधयति—सस्यक् पालयति बोधिमित्याराधकः, तद्विपरीतो विराधकः, आराधकोऽपि कश्चि-
 त्त्तद्भवमोक्षगामी न भवति ततः पृच्छति—चरमोऽचरमो वा ? चरमोऽनन्तरयावी भवो यस्यासौ चरमः ‘अत्रादिभ्य ’
 इति मत्वर्थीयोऽप्रत्ययस्तद्विपरीतोऽचरमः, एवमुक्ते सूर्याभादिः श्रमणो भगवान् महावीरस्तं सूर्याभं देवमेवमवादीत्—भोः
 सूर्याभ ! त्वं भवसिद्धिको नाभवसिद्धिकः, यावत्करणात् ‘सम्माद्दिट्ठी नो मिच्छादिट्ठी परित्तसंसारिणो अणंतसंसारिणो सुष्ठभ-
 वोहिणो नो दुष्ठभवोहिणो आराहणो नो विराहणो’ इति परिग्रहः ॥ ‘तुभ्ये षं भंते !’ तुभ्ये इति चूर्यं णमिति वाक्यालङ्कारे भदन्त !
 सर्वं केवलवेदसा जानीथ सर्वं केवलदर्शनेन पश्यथ, अनेन द्रव्यपरिग्रहः, तत्र सर्वशब्दो देशकान्तर्येऽपि वर्तते यथा अस्य सर्व-

यस्याः सा तथा तस्याः, 'महतिमहालियाए परिमाए' अतिशयेन महत्या पर्पदः 'ओहवले' इति ओधेन—प्रवाहेण बलं यस्य, न तु कथयतो बलहानिरूपजायते इति भावः, 'एवं जहा उववाइए तथा भाणियव्वमिंति, एवं यथा औपपातिके ग्रन्थे तथा वक्तव्यं, तच्चैवं—'अइवले महावले अपारिमियवलवीरियतेयमाहपकंतिजुत्ते सारदन्वयणियमहुरगंभीरकुंचनिगोसदुंदुभिरसरे उरेवित्थडाए कंठेवट्टियाए सिरेसमावन्नाए अगारलाए अमस्मणाए फुडविसयमहुरगंभीरगाहिगाए सव्वक्खरसान्निवाइयाए गिराए सव्वभारासाणुया-
 मिणीए सव्वसंसयविभोयणीए अपुणरत्ताए सरसईए जोयणनीहारिणा सरेणं अद्धमागहाए भासाए भासइ, अरिहायम्मं परिकेइइ, तंजहा—अत्थि लोए अत्थि अलोए अत्थि जीवे अत्थि अजीवेत्त्यादि, तावत् यावत् तए णं सा महइमहालिया मणुस्सपरिसा समणस्स भगवतो महावीरस्स अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म हट्टुट्टु समणं भगवं महावीरं तिकखुत्तो आयाहिणपयाहिणं केइ करिता वंदइ नमंसइ २ ता एवं वयासी—सुयवत्ताए णं भंते ! निगंथे पावयणे, नात्थि णं केइ समणे माहणे वा एरिसं धम्ममा-
 इक्खत्ताए, एवं वइत्ता जापेव दिसिं पाउब्भूता तामेव दिसिं पडिगया । तए णं सेए राया समणस्स भगवतो महावीरस्स अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म हट्टुट्टुचित्तमाणांदिए जाव हरिसक्खसविसप्पमाणाहियए समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता पसिणाइं पुच्छइ पुच्छित्ता अट्टाइं परियाइइ परियाइत्ता उट्टाए उट्टेइ उट्टित्ता समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ २ एवं वयासी—सुयवत्ताए णं भंते ! निगंथे पावयणे जाव एरिसं धम्ममाइक्खत्ताए, एवं वइत्ता हत्थिं दुरूहइ दुरूहित्ता समणस्स भगवतो महावीरस्स अंतियाओ अंथसालवणाओ केइयाओ पडिनिकखमइ पडिनिकखमिन्ता जापेव दिसिं पाउब्भूए तामेव दिसिं पडिगते" इति, इदं च प्रायः सकलमपि सुगमं नवरं यामेव दिशप्रवल्लब्धय, किमुक्तं भवति ?—यतो दिशः सकायात् प्रादुर्भूतः—समवसरणे

आमोडिजंताणं आमोताणं कुंमाणं नउलाणं अचिच्छर्जतीणं मुगुंदाणं हुडुक्कीणं विचिक्कीणं वाडज्जंताणं करडाणं डिंदिमाणं क्किणियाणं कडंवाणं वाइज्जंताणं ददरगाणं ददरिगाणं कुतुंवाणं कलसियाणं महुयाणं आवाडिज्जंताणं तलाणं तालाणं कंसतालाणं घाडिज्जंताणं रिंगिरिसियाणं लत्तियाणं मगरियाणं सुसुमारियाणं फूमिज्जंताणं वंसाणं वेल्लुणं वाल्ळिणं परिह्ळिणं बद्धगाणं, तए णं से दिवे गीए दिवे नडे दिवे वाइए एवं अब्भुए सिंगारे उराले मणुबे मणहरे गीते मणहरे नडे मणहरे वातिए उठिपं जलभूतं कहकहभूते दिवे देवरमणे पवत्तेयावि होत्था, तए णं ते बहवे देवकुमाश य देवकुमारीओ य समयरुस भगवओ महावीरस्स सोत्थियासिरिचच्छणंदिथावत्तवद्धयाणगमहासणकलसमच्छदप्पणमं- गल्लुभत्तिचित्तं णामं दिवं नद्धविधिं उवदंसंति (स. २३)

ततः श्रमणो भगवान् महावीरः सूर्यार्षस्य देवस्य श्वेतस्य राज्ञो धारणीप्रमुखानां च देवीनां तस्याश्च ' महइमहाल्लिताए ' इति आतिशयेन महत्या ' इसिपरिसाए ' इति ऋषयः—त्रिकालदर्शनिल्लतेषां पर्पट् तस्याः, अब्भयादिजिनपर्पट् इत्यर्थः, मुनिपर्पटो— यथोक्तानुष्ठानानुष्ठायिसाधुपर्पट्; ' जतिपरिसाए ' इति यतन्ते उत्तरगुणेषु विशेषत इति यतयो—विचित्रद्रव्याद्याभिग्रहह्युपेताः साधवस्तेषां पर्पटो यतिपर्पटः, ' विदुपरिसाए ' इति विद्वत्परिपटः—अनेकविज्ञानपर्पटो देवपर्पटः इक्ष्वाकुपर्पटः क्षत्रियपर्पटः कौरव्यपर्पटः कथम्भूताया इत्याह—' अणंगसयाए ' इति अनेकानि पुरुषाणां ज्ञातानि सङ्ख्यया यस्यां सा अनेकज्ञता तस्याः ' अणंगवंदाए ' इति अनेकानि वृन्दानि यस्याः सा तथा तस्याः, ' अणंगसयवंदपरिवाराए ' इति अनेकज्ञातानि—अनेकज्ञातसङ्ख्ययानि वृन्दानि परिवारो

उवागच्छन्ति, तए णं ते बह्वे देवकुमारा देवकुमारियो य समामेव समोसरणं करंति, समा २ चा
 समामेव पंतिओ वंथंति, समामेव पंतिओ वंथिचा समामेव पंतिओ नमंसंति समामेव २ सिचा
 समामेव पंतिओ अवणमंति २ चा समामेव उन्नमंति २ एवं सहितामेव ओनमंति एवं सहितामेव
 उन्नमंति सहियामेव उष्णसिचा थिमियामेव ओणमंति थिमियामेव उन्नमन्ति संगयामेव ओनमंति संगया-
 मेव उन्नमंति २ चा समामेव पसरंति २ चा समामेव आउज्जविहाणाइं गेणहंति समामेव पवाएंसु पणा-
 इंसु पणाच्चिसु, किं ते ?, उरेण मंदं सिरेण तारं कंठेण वितारं तिविहं तिसमयेरयगरइयं गुंजावक्कुह-
 रोवगुहं रत्तं तिठाणकरणसुद्धं मकुहरगुंजंतवंसतंतीतलताललयगहसुसंपउत्तं महुरं समं सल्लियं मणां-
 हरं मिउरिभिययसंचारं सुरइ सुणइ वरचारुखवं दिवं णइसज्जं गेयं पगीया वि होरथा, किं ते ?, उद्धमंताणं
 संखाणं सिंगाणं संखियाणं खरमुहीणं पेयाणं परपरियाणं अहंमंताणं पणवाणं पडहाणं अफालिज्जमा-
 णाणं संभाणं होरंभाणं [वीणाणं नियथी(पंची)णं] तालिज्जंताणं भेरीणं झहुरीणं इंडुहीणं आलिज्जंताणं
 [भुरयाणं] मुइंभाणं नन्दीमुइंभाणं उत्तालिज्जंताणं आलिंगाणं कुंतुंवाणं गोमुहीणं मइलाणं मुच्छिज्जंताणं
 वीणाणं विपंचीणं बहुरकीणं कुच्छिज्जंताणं महंतीणं कच्छभीणं चित्तवीणाणं सारिज्जंताणं बद्धीसाणं
 सुवोसाणं णंदिवोसाणं फुच्छिज्जंतीणं भाभरीणं छ्वाभरीणं परिवायणीणं छिपंचीणं तूणाणं तूंबवीणाणं

से स्वरियाभे देवे अद्भुतसयं संखाणं विउवइ अद्भुतसयं संखवायाणं विउवइ अद्भुतसयं सिंगाणं विउवइ अद्भु-
 तसयं सिंगवायाणं विउवइ अद्भुतसयं संखियाणं विउवइ अद्भुतसयं संखियवायाणं विउवइ अद्भुतसयं
 स्वरमुहीणं विउवइ अद्भुतसयं स्वरमुहिवाइयाणं विउवइ अद्भुतसयं पेयाणं विउवइ अद्भुतसयं पेयावायाणं
 अद्भुतसयं पीरपरियाणं विउवइ एवमाइयाइं एगणपणं आउज्जविहाणाइं विउवइ २ ता तए णं ते बहवे
 देवकुमारा य देवकुमारीयाओ य सदावेति, तए णं ते बहवे देवकुमारा य देवकुमारीयो य स्वरियाभेणं
 देवणं सदाविया समाणा हट्ट जाव जेणव स्वरियाभे देवे तेणेव उवागच्छन्ति तेणेव २ ता स्वरियाभं देवं
 करयलपरिगाहियं जाव वद्धाविता एवं वयासी-संसित्तु णं देवाणुप्पिया ! जं अन्हेहिं कायवं, तए णं से
 स्वरियाभे देवे ते बहवे देवकुमारा य देवकुमारीओ य एवं वयासी-गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! समणं
 भगवं महावीरं तिकखुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेह करित्ता वंदह नमंसह वंदित्ता नमंसित्ता गोयमा-
 इयाणं समणाणं निगंथाणं तं दिवं देविड्डं दिवं देवजुतिं दिवं दिवाणुभावं दिवं वत्तीसइवद्धं णट्टविहिं
 उवदंसेह उवदंसित्ता खिण्णामेव एयमाणात्तियं पच्चप्पिणह । तए णं ते बहवे देवकुमारा देवकुमारियो य
 स्वरियाभेणं देवेणं एवं वुत्ता समाणा हट्टजाव करयल जाव पडिसुणंति २ जेणेव समणे भगवं महावीरे
 तेणेव उवागच्छंति २ समणं भगवं महावीरं जाव नमंसित्ता जेणेव गोयमादिया समाणा निगंथा तेणेव

पेढियाए उवारि सीहासणं सपरिवारं जाव दाथा चिद्वृति । तए णं से स्वरियाभे देवे सयणस्स भगवतो
 महावीरस्स आलोए पणामं करेति २ ता अणुजाणउ मं भगवंतिकड्डु सीहासणवरगए तितथय-
 राभिमुहे सणिसणणे । तए णं से स्वरियाभे देवे तण्णदमयाए णाणासणिकणगरयणविप्रलमहारिहनिउणो-
 वचियमिसिमिसिंतविरतियमहावरणकड्डातुडियवरभूसणुज्जलं पीवरं पलवं दाहिणं भुयं पसारोति ।
 तओ णं सरिसयाणं सरित्तयाणं सारिवयाणं सरिसलावणणस्सवजोवनभुणोवेवेयाणं एगाभरणवसण-
 गाहियाणिज्जोथाणं दुहतोसंवलियगणियत्थाणं आविद्धतिलयाभेलाणं पिणिद्धगेविज्जकंचुयाणं उष्पी-
 लियाचित्तपट्टपरियरसफेणकावत्तरइयसंगायपलंअवत्थंतचित्तचिह्लुलगानियंसणाणं एगावलिकंठरइयसोसं-
 तवच्छपरिहत्थभूसणाणं अट्टसयं णट्टसज्जाणं देवकुमाराणं णिगच्छति । तयाणंतरं च णं णाणासणि
 जाव पीवरं पलवं दासं भुयं पसरिति, तओ णं सरिसयाणं सरित्तयाणं सारिवतीणं सरिसलावणणस्सवजो-
 वणभुणोवेवेयाणं एगाभरणवसणगाहियनिज्जोथाणं दुहतोसंवेहियगणनियत्थिणं आविद्धतिलयाभेलाणं
 पिणद्धभेवज्जकंचुतीणं णाणासणिरयणभूसणविराइयंगंगाणं चंदाणणाणं चंदद्धसमनिलाडाणं चंदाहि-
 यसोसदंसणाणं उक्का इव उज्जोवेभाणिणं सिंगारगारचारुवेसाणं हसियभाणियाचिद्वियविलाससल्लियसं-
 लावनिउणजुत्तेवयारकुसलाणं गहियाउज्जाणं अट्टसयं नट्टसज्जाणं देवकुमारियाणं णिगच्छद । तए णं

बहुमध्यदेशभागेऽत्र महत्येका मणिपीठिका प्रज्ञप्ता, सा चार्ष्टी योजनान्यायामविष्कम्भाभ्यां चत्वारि योजनानि बाहल्येन 'स-
 वमणिस्ययी' इत्यादि प्राभवत्, तस्याश्च मणिपीठिकाया उपरि अत्र महदेकं देवशयनीयं प्रज्ञप्तं, तस्य स्वरूपं यथा सुधर्मियां
 सभायां देवशयनीयस्य, तस्या अधुपपातसभाया उपरि अष्टाष्टमङ्गलकादीनि प्राभवत् । 'तासे ण' मित्यादि, तस्या
 उपपातसभाया उत्तरपूर्वस्यां दिशि महानेको ह्रदः प्रज्ञप्तः, स चैकं योजनशतमायामवः पञ्चाशत् योजनानि विष्कम्भतो
 दश योजनान्गुद्वयेन 'अच्छे रययामयकूले' इत्यादि नन्दापुष्करिण्या इव वर्णनं निरवशेषं वक्तव्यं, 'से ण'-
 मित्यादि, स ह्रद एकया पद्मवरवेदिकया एकेन च वनखण्डेन सर्वतः समन्तात् संपरिक्षिप्तः, पद्मवरवेदिकावर्णनं वनखण्ड-
 वर्णनं च प्राभवत्, तस्य ह्रदस्य त्रिदिशि-तिस्रष्टु दिशुः त्रिसोपानप्रतिरूपकाणि प्रज्ञप्तानि, तेषां च त्रिसोपानप्रतिरूपकाणां
 तोरणानां च वर्णनं प्राभवत्, तस्य च ह्रदस्य उत्तरपूर्वस्यां दिशि अत्र महत्येका अभिषेकसभा प्रज्ञप्ता; सा च सुधर्मसभावत्
 प्रमाणस्वरूपद्वारत्रयसुखमण्डपादिप्रकारेण तावद्वक्तव्या यावद् गोमानसीवक्तव्यता, तदनन्तरं तथैव उल्लोकवर्णनं भूमिभागवर्णनं
 च तावत् यावन्मणीनां स्पर्शः, तस्या अभिषेकसभाया बहुसमरमणीयस्य भूमिभागस्य बहुमध्यदेशभागे महत्येका मणिपीठिका
 प्रज्ञप्ता, साऽप्यर्ष्टी योजनान्यायामविष्कम्भाभ्यां चत्वारि योजनानि बाहल्येनः 'सत्वरयणामयी' इत्यादि प्राभवत्, तस्या
 मणिपीठिकाया उपरि अत्र महदेकं सिंहासनं, सिंहासनवर्णकः प्राभवत्, नवरमत्र परिवारभूतानि भद्रासनानि च वक्तव्यानि,
 तस्मिंश्च सिंहासने सूर्याभस्य देवस्य सुबहु अभिषेकमण्डप-अभिषेकयोग्य उपस्कारः साद्विक्षिप्तः तिष्ठति, 'तीसे णं अ-
 भिसियसभाए अट्टमंगलका' इत्यादि प्राभवत्, तस्याश्च अभिषेकसभाया उत्तरपूर्वस्यां दिशि अत्र महत्येका अखट्टार-

पेहियाए उवरि सीहासणं सपरिवारं जाव दाया चिहुंति । तए णं से स्सरियाभे देवं सयणस्स भगवतो
 महावीरस्स आलोए पणामं करेति २ ता अणुजाणउ भं भगवंतिकहु सीहासणवरणए तितथय-
 राभिसुहे सणिसणणे । तए णं से स्सरियाभे देवं तएपदमयाए णाणामणिकणगरयणविसलमहारिहनिउणो-
 वचियाभिसिसितविरतियमहाभरणकडगतुडियवरभूसणुज्जलं पीवरं पलंबं दाहिणं भुयं पसरिति ।
 तथो णं सरिसयाणं सरित्थयाणं सरिवयाणं सरिसलावणरूवजोवनभुणोवेवेयाणं एणाभरणवसण-
 गहियणिज्जोआणं दुहतोसंवालियगणियत्थाणं आविद्धतिलयाभेलाणं पिणिद्धभोविज्जकंचुयाणं उष्पी-
 लियच्चित्तपट्टपारियरसफेणककवत्तरइयसंगयपलंबवत्थंतच्चित्ताचिह्लुलगानियंसणाणं एणावलिकंठरइयसोभं-
 तवच्छपरिहत्थभूसणाणं अहुसयं णहुसज्जाणं देवकुमाराणं णिगच्छति । तयाणंतं च णं णाणामणि-
 जाव पीवरं पलंबं वामं भुयं पसरिति, तथो णं सरिसयाणं सरित्थयाणं सरिवतीणं सरिसलावणरूवजो-
 वणगुणोदवेयाणं एणाभरणवसणगहियच्चिज्जोयाणं दुहतोसंवेह्लियगणानियत्थीणं आविद्धतिलयाभेलाणं
 पिणद्धभंवेज्जकंचुतीणं णाणामणिरथणभूसणाविराइयंगमंगाणं चंद्राणणाणं चंद्रस्समनिलाडाणं चंद्राहि-
 यसोमदंसणाणं उक्का इव उज्जेवेसाणीणं सिंगारगारचारुवेसाणं हसियभणियच्चिट्टियविलाससल्लियसं-
 लावनिउणजुत्तोवयारकुसलाणं गहियाउज्जाणं अहुसयं नहुसज्जाणं देवकुमारियाणं णिगच्छइ । तए णं

बहुमध्यदेशभागेऽत्र महत्येका मणिपीठिका प्रज्ञप्ता, सा चाष्टौ योजनान्यायामविष्कम्भाभ्यां चत्वारि योजनानि बाह्येन 'स-
 वमणिसयी' इत्यादि प्राग्वत्, तस्याश्च मणिपीठिकाया उपरि अत्र महदेकं देवशयनीयं प्रज्ञप्तं, तस्य स्वरूपं यथा सुधर्मियां
 सभायां देवशयनीयस्य, तस्या अधुपपातसभाया उपरि अष्टाष्टमङ्गलकादीनि प्राग्वत् । 'तोसे ण' मित्यादि, तस्या
 उपपातसभाया उत्तरपूर्वस्यां दिशि महानेको ह्रदः प्रज्ञप्तः, स चैकं योजनशतमायामतः पञ्चाशत् योजनानि विष्कम्भतो
 दश योजनान्युद्घेनेन 'अच्छे रययामयकूले' इत्यादि नन्दापुष्करिण्या इव वर्णनं निरवशेषं वक्तव्यं, 'से ण'-
 मित्यादि, स ह्रद एकया पद्मशरवेदिकया एकेन च वनखण्डेन सर्वतः समन्तात् संपरिक्षितः, पद्मशरवेदिकावर्णनं वनखण्ड-
 वर्णनं च प्राग्वत्, तस्य ह्रदस्य त्रिदिशि-तिसृषु दिक्षुः त्रिसोपानप्रतिरूपकाणि प्रज्ञप्तानि, तेषां च त्रिसोपानप्रतिरूपकाणां
 तोरणानां च वर्णनं प्राग्वत्, तस्य च ह्रदस्य उत्तरपूर्वस्यां दिशि अत्र महत्येका अभिषेकसभा प्रज्ञप्ता, सा च सुधर्मसभावत्
 प्रमाणस्वरूपद्वारत्रयमुखमण्डपादिप्रकारेण तावद्भक्तव्या यावद् गोमानसीवक्तव्यता, तदनन्तरं तथैव उल्लोकवर्णनं भूमिभागवर्णनं
 च तावत् यावन्मणीनां स्पर्शः, तस्या अभिषेकसभाया बहुसमरमणीयस्य भूमिभागस्य बहुमध्यदेशभागे महत्येका मणिपीठिका
 प्रज्ञप्ता, साऽप्यष्टौ योजनान्यायामविष्कम्भाभ्यां चत्वारि योजनानि बाह्यतः 'सधरयणामयी' इत्यादि प्राग्वत्, तस्या
 मणिपीठिकाया उपरि अत्र महदेकं सिंहासनं, सिंहासनवर्णकः प्राग्वत्, नवरमत्र परिवारभूतानि भद्रासनानि च वक्तव्यानि,
 तस्मिंश्च सिंहासने सूर्याभस्य देवस्य सुबहु अभिषेकभाण्डम्-अभिषेकयोग्य उपस्कारः सन्निक्षिप्तः तिष्ठति, 'तीसे णं अ-
 भिसेयसभाए अट्टमंगलका' इत्यादि प्राग्वत्, तस्याश्च अभिषेकसभाया उत्तरपूर्वस्यां दिशि अत्र महत्येका अलङ्कार-

मया पत्ता, मा नाभिोक्तभावात् प्रमाणस्वरूपद्वारत्रयमुखमण्डपशेखरमण्डपादिवर्णनप्रकारेण नावद्वक्तव्या यावद् परिवार-
विह्वलने, इर मूर्त्तयभ्य देवस्य अल्लारितं-अल्लारयोग्यं भाण्डं संनिक्षिप्तमस्ति, शेषं प्राग्वत् । तस्याथ अल्लारसभाया
उत्तरपूम्नां द्विदि अर महत्येका ध्यनसायमथा प्रज्ञता, सा च अभिगेरुसभावत् प्रमाणस्वरूपद्वारत्रयमुखमण्डपादिवर्णनप्र-
कारेण तादृक्तया याम् सिद्धामनें सपरिवारं, तत्र महदेकं पुरनकरत्नं सन्निक्षिप्तमस्ति, तस्य च पुरतकरत्नस्य अयमेत-
द्वो 'पर्णायासो' वर्णकनिशः प्रज्ञतः, रिष्टमय्यौ-रिष्टरत्नमय्यौ कश्चिके पृष्ठके इति भावः, रत्नमयो दव-
रको यत्र तादाणि प्रोक्तानि सन्ति, नानामणिमयो ग्रन्थिः दत्तरक्तयादौ नेत्र पत्राणि न निर्गच्छन्ति, अल्लारत्नपत्राणि पत्राणि,
नानामणिमयं किञ्चयामनें, मपीभाजनमित्यर्थः, तपनीयमयी गृह्णत्या मपीभाजनरक्ता, रिष्टरत्नमयं उपरितनें तस्य लोदनें,
रिष्टमयी-रिष्टरत्नमयी मपी, तत्रमयी लेखनी, रिष्टमयान्पक्षराणि, धार्मिकं लेख्यं, क्वचित्-'धम्मिअणु सस्थे' इति प.ठः, तत्र
धार्मिकं ग्राहयिषि व्याख्येयं, तस्याथ उपानसभाया उत्तरपूरुस्यां द्विशि महदेकं वञ्चिपीठं प्रज्ञतं, तत्राष्टौ योजनानि आया-
पयिक्तमभयः जलारि योजनानि वाहयनः सर्परत्नमयं 'अच्छ' मित्यादि प्राग्वत् । तस्य च वलिपीठस्य उत्तरपूरुस्यां
द्विदि ता महत्येका नन्दापुण्ड्रिणी प्रज्ञता, सा च इन्द्रप्रमणा, इन्द्रस्यैव च तस्या अपि त्रिसोपानवर्णनें नोरणवर्णनें च
प्राग्वत् (मू. ४०) ॥ तदेवं यत्र यादृक्त्वं च मूर्त्तयभ्य देवस्य विमानं तत्र तादृक्त्वं चोपवर्णितं, सम्प्रति मूर्त्तयो देव उत्पन्नः
सन् गदरतोन् तथा च गन्धाऽभिषेकोऽभयत् नदपुण्ड्रशेषति-

तेषां फालेणं तेषां समणं मूरियाभे देवे अहुणोवचणमित्ताण चैव समाणे पंचविहाण पञ्जत्तीण

पञ्जतीभावं गच्छह, तंजहा-आहारपञ्जतीए सरीरपञ्जतीए इदियपञ्जतीए आणपाणपञ्जतीए भा-
 सामणपञ्जतीए, तए णं तस्स सूरियाभस्स देवस्स पंचविहाए पञ्जतीए पञ्जतीभावं गयस्स समा-
 णस्स इमेयारूवे अब्भत्थिए चित्थिए पत्थिए अणोगए संकप्पे समुपज्जित्था-किं मे पुढिं करणिज्जं ?
 किं मे पच्छा करणिज्जं ? किं मे पुढिं सेयं ? किं मे पच्छा सेयं ? किं मे पुढिं पच्छावि हियाए सुहाए
 खमाए णिस्सेसाएआणुगामियत्ताए भविस्सह ?, तए णं तस्स सूरियाभस्स देवस्स सामाणियपरिसो-
 ववन्नगा देवा सूरियाभस्स देवस्स इमेयारूवसब्भत्थियं जाव समुपपन्नं समभिजाणित्ता जेणेव
 सूरियाभे देवे तेणेव उवागच्छंति, सूरियाभं देवं करयलपरिगहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्ठु
 जएणं विजएणं वद्धावित्ता एवं वयासी-एवं खलु देवाणुप्पियाणं सूरियाभे विमाणे
 सिद्धायत्तं सि जिणपडिमाणं जिणुस्सेहपमाणमित्ताणं अट्ठसयं संनिखित्तं चिट्ठति, सभाए णं सुह-
 म्माए माणवए चेइए खंभे वहरामएसु गोलवट्ठसमुज्जाएसु बहूओ जिणसकहाओ संनिखित्ताओ
 चिट्ठति, ताओ णं देवाणुप्पियाणं अण्णेसिं च बहूणं वेमाणियाणं देवाण य देवीण य अब्बणिज्जाओ
 जाव पज्जुवासणिज्जाओ, तं एयं णं देवाणुप्पियाणं पुढिं करणिज्जं, तं एयं णं देवाणुप्पियाणं पच्छा
 करणिज्जं तं एयं णं देवाणुप्पियाणं पुढिं सेयं त एयं णं देवाणुप्पियाणं पच्छा सेयं तं एयं णं देवाणु-
 प्पियाणं पुढिं पच्छावि हियाए सुहाए खमाए निस्सेसाए आणुगामियत्ताए भविस्सति ॥ (सू० ४१) ॥

तए णं से सुरियाभे देवे तेसि सामाणियपरिसोववन्नगणं देवाणं अंतिए एयमदुंसोच्चा निसम्म
 हट्टतुइ जाव हयंहियए संयणिजाओ अब्भुट्टेति सयणिजाओ अब्भुट्टेत्ता उववायसभाओ पुरच्छि-
 मिह्लिणं दारेणं निगगच्छइ, जेणेव हरए तेणेव उवागच्छति, उवागच्छत्ता हरयं अणुपयाहिणी-
 करेमाणे० करेमाणे पुरच्छिमिह्लिणं तोरेणं अणुपविसइ अणुपविसित्ता पुरच्छिमिह्लिणं तिसोवाण-
 पडिरुवएणं पच्चोरुहइ पच्चोरुहित्ता जलावागाहं जलमज्जणं करेइ २ जलकिहु करेइ २ जलाभिसेयं
 करेइ २ आयंते चोक्खे परंमसुइभूए हरयाओ पच्चोत्तरइ २ जेणेव अभिसेयसभा तेणेव उवागच्छति
 तेणेव उवागच्छत्ता अभिसेयसभं अणुपयाहिणीकरेमाणे० करेमाणे पुरच्छिमिल्लेणं दारेणं अणुपविसइ
 २ जेणेव सीहासणे तेणेव उवीगच्छइ २ सीहांसणेवरगए पुरत्थाभिमुहे सत्तिसंने । तए णं सुरियाभ-
 स्स देवस्स सामाणियपरिसोववन्नगा देवा आभिओगिए देवे सदावैति सदाचित्ता एवं वयासी-खि-
 प्पामेव भो ! देवानुप्पिया ! सुरियाभस्स देवस्स सहत्थं महग्घं महरिहं विउलं इदाभिसेयं उवट्ठेवह,
 तए णं ते आभिओगिआ देवा सामाणियपरिसोववन्नेहि देवेहि एवं बुत्ता समाणो हट्ठा जाव हियया
 करयलपरिगहियं सिरसावत्ते मत्थए अज्जलि कट्ठु एवं देवो ! तहत्ति आणाए विणएणं वयणं
 पडिसुणंति, पडिसुणित्ता उत्तरपुरच्छिमं दिसीभागं अवक्कमंति, उत्तरपुरच्छिमं दिसीभागं अवक्कमिंत्ता
 वेडवियसमुग्घाएणं समोहणंति समोहणित्ता संखेज्जाइ जोयणाइ जाव दोवपि वेडवियसमुग्घाएणं

सुर्याभस्या-
 भिषेकः
 सू० ४२

॥ ९८ ॥

श्रीराजप्रश्नी
 मलयगिरी-
 या वृत्तिः

॥ ९८ ॥

समोहणिता अट्टसहस्रं सोवश्रियागं कलसाणं ? अट्टसहस्रं रूपमयाणं कलसाणं २ अट्टसहस्रं म-
 णिमयाणं कलसाणं ३ अट्टसहस्रं सुवण्णरूपमयाणं कलसाणं ४ अट्टसहस्रं सुवन्नमणिमयाणं कल-
 साणं ५ अट्टसहस्रं रूपमणिमयाणं कलसाणं ६ अट्टसहस्रं सुवण्णरूपमणिमयाणं कलसाणं ७ अट्टस-
 हस्रं भोभिज्जाणं कलसाणं ८, एवं भिगाराणं आयंसाणं थालीणं पाईणं सुपतिद्धानं रयणकरंडगाणं
 पुष्पचंगेरीणं जाव लोमहत्थचंगेरीणं पुष्पडलगाणं जाव लोमहत्थपडलगाणं छत्ताणं चामराणं
 तेल्लसमुग्गाणं जाव अंजणसमुग्गाणं अट्टसहस्रं ध्रुवकडुच्छुयाणं विउव्वंति, चिउव्विता ते साभाविए य
 वेउविए य कलसे य जाव कडुच्छुए य गिण्हंति गिण्हत्ता सूरियाभाओ विभाणाओ पडिनिवखमंति
 पडिनिवखमिता ताए उक्किट्टाए चवलाए जाव तिरियमसंखेज्जाणं जाव वीतिवयमाणे वीतिवयमाणे
 जेणेव खीरोदयसमुहे तेणेव उवागच्छंति उवागच्छिता खीरोयगं गिण्हंति जाइं तत्थुप्पलाइं ताइं
 गेण्हंति जाव सयसहस्रसपत्ताइं गिण्हंति २ जेणेव पुक्खरोदए समुहे तेणेव उवागच्छंति उवागच्छिता
 पुक्खरोदयं गेण्हंति गिण्हत्ता जाइं तत्थुप्पलाइं सयसहस्रसपत्ताइं ताइं जाव गिण्हंति गिण्हत्ता जेणेव
 समयखेत्ते जेणेव भरहेरवथाइं वासाइं जेणेव भागहवरदासपभासाइं तित्थाइं तेणेव उवागच्छंति
 तेणेव उवागच्छिता तित्थोदगं गे० गेण्हत्ता तित्थमट्ठियं गेण्हंति २ जेणेव गंगं सिंधुरत्तारत्तवईओ
 महानईओ तेणेव उवागच्छंति २ सलिलोदगं गेण्हंति सलिलोदगं गेण्हत्ता उभओ कूलमट्ठियं गेण्हंति

मद्वियं गेण्हिता जेणेव चुल्लहिसवंतसिहरीवासहरपवया तेणेव उवागच्छंति तेणेव उवागच्छिता
दगं गेण्हति सवतुरे सवपुफे सवमल्ले सवोसहिस्सिद्धत्थए गिण्हंति गिण्हिता जेणेव पउम-
पुंडरीयदहे तेणेव उवागच्छंति उवागच्छिता दहोदगं गेण्हंति गेण्हिता जाइं तत्थ उप्पलाइं जाव
सयसहस्सपत्ताइं ताइं गेण्हंति गेण्हिता जेणेव हेमवयएरवयाइं वासाइं जेणेव रोहियरोहियसा-
सुवण्णकूलरूपकूलाओ महाणइंओ तेणेव उवागच्छंति, सलिलोदगं गेण्हंति २ उभओकूलमद्वियं
गिण्हंति २ जेणेव सदावतिवियडावतिपरियागा वट्टवेयडूपवया तेणेव उवागच्छन्ति उवागच्छिता
सवतुरे तहेव जेणेव अहाहिअवंतरुप्पिवासरपवया तेणेव उवागच्छंति तहेव जेणेव महापउम-
महापुंडरीयइहा तेणेव उवागच्छंति उवागच्छिता दहोदगं गिण्हंति तहेव जेणेव हरिवासरम्म-
गवासाइं जेणेव हरिकंतवारिकताओ महाणइंओ तेणेव उवागच्छति तहेव जेणेव गंधावइमाल
वंतपरियाया वट्टवेयडूपवया तेणेव तहेव जेणेव णिसडणीलवंतवासधरपवया तहेव जेणेव तिणि-
च्छिकेसरिइहाओ तेणेव उवागच्छंति उवागच्छिता तहेव जेणेव महाविदेहे वासे जेणेव सीता-
सीतादाओ महाणदीओ तेणेव तहेव जेणेव सवचक्खवट्टिविजया जेणेव सवसागाहवरदाअपभा-
साइं तित्थाइं तेणेव उवागच्छंति तेणेव उवागच्छिता तित्थोदगं गेण्हंति गेण्हिता सवंतरणइंओ
जेणेव सववखारपवया तेणेव उवागच्छंति सवतुरे तहेव जेणेव अंदरे पवते जेणेव अइसालवगे

तेनेव उवागच्छंति सवतुरे सवपुष्पे सवमळे सवोसहिसिद्धत्थए य गेण्हंति गेण्हत्ता जेणेव गंद-
णवणे तेणेव उवागच्छंति उवागच्छत्ता सवतुरे जाव सवोसहिसिद्धत्थए य सरसगोसीसचंदणं
गिण्हंति गिण्हत्ता जेणेव सोअणसवणे तेणेव उवागच्छंति सवतुरे जाव सवोसहिसिद्धत्थए य
सरसगोसीसचंदणं च दिवं च सुअणदामं दहरमलयसुगंधिए य गंधे गिण्हंति गिण्हत्ता एगतो
मिलायंति २ ता ताए उक्किहाए जाव जेणेव सोहम्मे कप्पे जेणेव सूरियाभे विमाणे जेणेव अभिसे-
यसभा जेणेव सूरियाभे देवे तेणेव उवागच्छंति उवागच्छत्ता सूरियाभं देवं करयलपरिगगहियं सि-
रसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु जएणं विजएणं बद्धाविति बद्धावित्ता तं महत्थं महग्घं महरिहं
विउलं इंदाभिसेयं उवट्टवेत्ति । तए णं तं सूरियाभं देवं चत्तारि सामाणियसाहस्सीओ अगगमहि-
सीओ सपरिवारातो त्तिञ्चि परिसाओ सत्त अणियाहिवइणो जाव अन्नेवि बहवे सूरियाभविमा-
णवासिणो देवा य देवीओ य तेहिं साभाविएहि य वेउच्चिएहि य वरकमलपइट्ठाणेहि य सुरभि-
वरवारिपडिपुन्नेहिं चंदणकयच्चिएहि आविद्धकंठेणुणेहि पउप्पलपिहाणेहि सुकुमालकोअलकरय-
लपरिगगहिएहिं अट्टसहस्सेणं सोवन्नियाणं कलसाणं जाव अट्टसहस्सेणं भोअिज्जाणं कलसाणं सव्वोद-
एहिं सव्वमट्टियाहिं सव्वतूरेहिं जाव सव्वोसहिसिद्धत्थएहि य सच्चिइणीए जाव वाइएणं महया
२ इंदाभिसेएणं अभिसिचंति, तए णं तस्स सूरियाभस्स देवस्स महयार इंदाभिसेए वट्टसाणे अप्पे-

गतिया देवा सूरियाभं विष्माणं नचोयगं नातिमद्वियं पविरलफुसियरयेणुविष्णासणं दिव्वं सुरभि-
 गंधोदगं वासं वासंति, अप्पेगतिया देवा हयरयं नदुरयं भदुरयं उवसंतरयं पसंतरयं करेति, अप्पेगतिया
 देवा सूरियाभं विष्माणं आसियसंभज्जिओवलितं सुइसंभदुरयं तशवणवीहियं करेति, अप्पेगतिया
 देवा सूरियाभं विष्माणं संचाइसंक्कलियं करेति, अप्पेगइया देवा सूरियाभं विष्माणं णाणाविह-
 रागोसियं झयपडागाइपडागं डियं करेति अप्पेगतिया देवा सूरियाभं विष्माणं लाउल्लो-
 इयमहियं गोसीसरसरत्तचंदणददरदिष्णपंचगुलितलं करेति अप्पेगतिया देवा सूरियाभं विष्माणं
 उवचियचंदणकलसं चंदणाघडसुकयतोरणपडिडुवारदेसभागं करेति, अप्पेगतिया देवा सूरियाभं
 विष्माणं आसत्तोसत्तविउलवद्ववघारियमल्लदामकलावं करेति अप्पेगतिया देवा सूरियाभं विष्माणं
 पंचवण्णसुरभिमुक्कपुप्फपुंजोवयारकलियं करेति, अप्पेगतिया देवा सूरियाभं कालाशुररुपवरकुंदुरु-
 क्तुरुक्कधूवसवमघंतगंधुधूया भिरामं करेति, अप्पेगइया देवा सूरियाभं विष्माणं सुगंधगंधियं गंधवट्टि-
 भूतं करेति अप्पेगतिया देवा हिरण्णवासं वासंति सुवण्णवासं वासंति रथथवासं वासंति वहरवासं
 पुप्फवासं फलवासं मल्लवासं गंधवासं चुण्णवासं आभणवासं वासंति अप्पेगतिया देवा हिरण्ण-
 विहिं भांति, एवं सुवन्नविहिं भांति रयणविहिं पुप्फविहिं फलविहिं मल्लविहिं चुण्णविहिं वत्थवि-
 हिं गंधविहिं, तत्थ अप्पेगतिया देवा आभरणविहिं भांति, अप्पेगतिया चउच्चिहं वाइतं वाइति तत्तं

चित्तं घणं ह्यसिरं, अप्पेगइया देवा चउच्चिहं गेयं गायंति, तं०- उक्खित्तायं पायत्तायं मंदायं रोइताव-
 साणं, अप्पेगतिया देवा दुयं नट्टचिहिं उवदंसंति अप्पेगतिया विलंबियणट्टचिहिं उवदंसंति अप्पेगति-
 या देवा दुतविलंबियं गट्टचिहिं उवदंसंति, एवं अप्पेगतिया अंचियं नट्टचिहिं उवदंसंति अप्पेगतिया
 देवा आरभडं भसोलं आरभडभसोलं उप्पघनिचयपसत्तं सकुचियपसारियं रियारियं भंतसंभतणामं
 दिवं णट्टचिहिं उवदंसंति अप्पेगतिया देवा चउच्चिहं अभिणयं अभिणयंति, तंजहा- दिट्ठितियं पाडंतियं
 सामंतोवणिवाइयं लोगअंतोमज्झावसाणियं, अप्पेगतिया देवा बुक्कारंति अप्पेगतिया देवा पीणंति
 अप्पेगतियं वासंति अप्पेगतिया हक्कारंति अप्पेगतिया विणंति तडवंति अप्पेगइया वगंति अप्फो-
 ढंति अप्पेगतिया अप्फोडंति वगंति अप्पे० तिवइं छिदंति अप्पेगतिया हयहेसियं करंति, अप्पेगतिया
 हत्थिगुलगुलाइय करंति, अप्पेगतिया रहघणघणाइयं करंति, अप्पेगतिया हयहेसियं हत्थिगुलगुला-
 इयरहघणघणाइयं करंति अप्पेगतिया उच्छोलंति अप्पेगतिया पच्छोलंति अप्पेगतिया उक्किट्ठियं करं-
 ति अ० उच्छोलंति पच्छोलंति उ० अप्पेगतिया तिच्चिंवि, अप्पेगतिया उवायंति अप्पेगतिया उववायंति
 अप्पेगतिया परिवयंति अप्पेगइया तिच्चिंवि, अप्पेगइया स्सीहनायंति अप्पेगतिया दहरयं करंति
 अप्पेगतिया भूमिचवेडं दलयंति अप्पे० तिच्चिंवि अप्पेगतिया गज्जति अप्पेगतिया विज्जुयायंति
 अप्पेगइया वासं वासंति अप्पेगतिया तिच्चिंवि करंति, अप्पेगतिया जलंति अप्पेगतिया तवंति

अप्येगतिया पतवेंति अप्येगतिया त्तिञ्चिदि, अप्येगतिया हक्कारेंति अप्येगतिया थुक्कारेंति अप्येगतिया थक्कारेंति, अप्येगतिया साइं २ नाभाइं साहेंति अप्येगतिया चत्तारिचि, अप्येगइया देवा देवस-
श्चिवायं करेंति, अप्येगतिया देवुज्जोयं करेंति, अप्येगइया देवुक्कलियं करेंति, अप्येगइया देवा कह-
कहगं करेंति, अप्येगतिया देवा दुहदुहगं करेंति, अप्येगतिया चेलुकखेवं करेंति, अप्येगइया देवसन्नि-
वायं देवुज्जोयं देवुक्कलियं देवकहकहगं देवदुहदुहगं चेलुकखेवं करेंति, अप्येगतिया उप्पलहत्थगया
जाव सयसहस्सपत्तहत्थगया अप्येगतिया कलसहत्थगया जाव धूवकडुच्छुयहत्थगया हट्ट तुट्ट जाव
हियया सट्ठतो समंता आहावंति परिधावंति । तए णं तं सूरियाभं देवं चत्तारि साम्माणियसाह-
स्सीओ जाव सोलस आयरक्खदेवसाहस्सीओ अण्णे य बहवे सूरियाभरायहाणिवत्थया देवा य
देवीओ य महया महया इंदाभिसेगेणं अभिसिंचंति अभिसिंचित्ता पत्तेयं २ करयलपरिग्गहियं
सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्ट एवं वयासी-जय २ नंदा जय २ भदा जय जय नंदा भइं ते अजियं
जिणाहि जियं च पालेहि जियमज्जे वसाहि इंदो इव देवाणं चंदी इव ताराणं चमरो इव असुराणं
धरणो इव नागाणं भरहो इव मणुयाणं बहूइं पलिओवमाइं बहूइं सागरोवमाइं बहूइं पविओवम-
सागरोवमाइं चउण्हं सामाणियसाहस्सीणं जावं आयरक्खदेवसाहस्सीणं सूरियाभस्स विमाण-
स्स अन्नेसिं च बहूणं सूरियाभविमाणवासीणं देवाण य देवीण य आहिवच्चं जाव महया २ कारे-

माणे पालेमाणे विहराहित्तिकहु जय२सहं पडंजंति । तए णं से सूरियाभे देवे महया २ इंदाभि-
 सेगेणं अभिसित्ते समाणे अभिसेयसभाओ पुरच्छिसिल्लेणं दारेणं निगच्छति निगच्छित्ता
 जेणेव अलंकारियसभा तेणेव उवागच्छति उवागच्छित्ता अलंकारियसभं अणुप्पयाहिणीकरेमाणे
 २ अलंकारियसभं पुरच्छिसिल्लेणं दारेणं अणुपविसति २ जेणेव सीहासणे तेणेव उवागच्छति सी-
 हासणवरगते पुरत्थाभिमुहे सद्धिसन्ने । तए णं तस्स सूरियाभस्स देवस्स सामाणियपरिसोवन्नगा
 अलंकारियभंडं उवडुवेंति, तए णं से सूरियाभे देवे तप्पढमयाए पम्हलसूमालाए सुरभीए गंधका-
 साइए गायार्इ ल्हैति छहिता सरसेणं गोसीसचंदणेणं गायार्इ अणुलिंपति अणुलिंपित्ता नासा-
 नीसासवायवोज्झं चक्खुहरं वन्नफरिसजुत्तं हथलालापेलवातिरेणं धवलं कणगखच्चियन्तकम्मं
 आगासफालियसमप्पभं दिवं देवदूसजुयलं नियंसेति नियंसेत्ता हारं पिण्हेत्ति२अद्धहारं पिण्हेइ२
 एगावलं पिण्हेत्ति२सुत्तावलं पिण्हेत्ति २त्ता रयणावलं पिण्हेइ २ ता एवं अंगयाइं केयूराइं कडगाइं
 तुडियाइं कडिसुत्तगं दसमुद्दाणंतगं विकच्छसुत्तगं सुरविं पालंबं कुंडलाइं २चूडामणिं मउडं पिण्हेइ
 २ गंधिमवेढिमपूरिससंघाइमेणं चउच्चिवहेणं मल्लेणं कप्परुख्खगंपिव अप्पाणं अलंकियविभूसियं
 करेइ २ ददरमलयसुगंधिएहिं गायार्इ सुखंहेइ दिव्वं च सुमणदामं पिण्हेइ ॥ (सू० ४२) ॥

'तेणं कालेणं तेणं समएण' भित्थादि, तस्मिन् काले तस्मिन् समये सूर्याभो देवः सूर्याभे विमाने उपपातसभायां

देवशयनीये देवद्वयान्तरे प्रथमतोऽङ्गुलासंख्येयभागमात्रयाऽवगाहनया समुत्पन्नः 'तए ण' भित्त्यादि सुगमं, नवरं इह भाषामनःपर्याप्त्योः समासिकालान्तरस्य प्रायः शेषपर्याप्तिसमासिकालान्तरापेक्षया स्तोत्रत्वादेकत्वेन विचक्षणमिति 'पंचविहाए पञ्जत्तीए पञ्जत्तीभानं मच्छइ' इत्युक्तं 'तए ण' भित्त्यादि, ततस्तस्य 'सूर्याभस्य देवस्य पञ्चविधा पर्याप्तभाव-मुपगतस्य सतोऽयमेतद्रूपः संकल्पः समुदपद्यत-' अब्भत्थिए' इत्यादि पदव्याख्यानं पूर्ववत्, किं 'स्ये' मम पूर्वं करणीयं किं मे पश्चात्करणीयं? किं मे पूर्वं कर्तुं श्रेयः? किं मे पश्चात् कर्तुं श्रेयः? तथा किं मे पूर्वमपि च पश्चादपि च हिताय भावप्रधानोऽयं निर्देशो हितत्वाय-परिणामसुन्दरतायै सुखाय-वर्षणे क्षमाय-अयमपि भावप्रधानो निर्देशः संगतत्वाय निःश्रेयसाय-निश्चितकल्याणाय अनुगायिकतायै-परस्परशुभानुबन्धसुखाय भविष्यतीति, इह प्राक्तनो ग्रन्थः प्रायोऽपूर्वो भूयानपि च पुस्तकेषु वाचनाभेदस्ततो माऽभूत् शिष्याणां सम्मोह इति क्वापि सुगमोऽपि यथावस्थितवाचनाक्रमप्रदर्शनार्थं लिखितः, इत ऊर्ध्वं तु प्रायः सुगमः प्राग्व्याख्यातस्वरूपश्च न च वाचनाभेदोऽप्यतिवादर इति स्वयं परिभाषनीयो, विषमपदव्याख्या तु विधास्यते इति । 'तए णं तस्स सूरियाभस्स देवस्स सामाणियपरिसोवचन्नाणा देवा इममेयाख्व' भित्त्यादि 'आ-यंते' इति नवानामपि श्रोतसां शुद्धोदकप्रक्षालनेन आचान्तो-गृहीताचमनश्चोक्षः स्वल्पस्यापि शङ्कितमलस्यापनयनात् अत एव परमशुचिभूतो, 'सहत्थं सहग्घं महरिहं चिउलं इंदाभिसिय' भिति, महान् अर्थो-मणिकनकरत्नादिक उपयुज्य-मानो यस्मिन् स महार्थः तं, तथा महान् अर्थः-पूजा यत्र स महार्थः तं, महम-उत्सवमर्हतीति महार्हस्तं, त्रिपुलं-विस्तीर्णं शक्राभिषेकवत् इन्द्राभिषेकमुपस्थापयत 'अट्टसहस्सं सावणियाण कलसाणं विउवंती' त्यादि, अत्र भूयान् वाचना-

भेद इति यथावस्थितवाचनाप्रदर्शनाय लिख्यते, अष्टसहस्रं-अष्टाधिकं सहस्रं सौवर्णिकानां कलशानां ? अष्टसहस्रं रूप्यमयानां
 २ अष्टसहस्रं मणिमयानां ३ अष्टसहस्रं सुवर्णमणिमयानां ४ अष्टसहस्रं सुवर्णरूप्यमयानां ५ अष्टसहस्रं रूप्यमणिमयानां ६ अष्टसहस्रं
 सुवर्णमणिमयानां ७ अष्टसहस्रं भौमियानां कलशानां ८ अष्टसहस्रं भृङ्गाराणामेवमादर्शस्थालपात्रीसुप्रतिष्ठितवातकरकचित्ररत्न-
 करण्डकपुष्पचङ्गेरीयावल्लीमहरतकपटलकसिंहासनच्छत्रचामरसमुद्रकञ्चुजधूपकडुल्लुकानां प्रत्येक २ मष्टसहस्रं २ विक्रवति वि-
 कुर्वित्वा ' ताए उक्खिद्वाए' इत्यादि व्याख्यातार्थं, 'सहस्रवरा' इत्यादि, सर्वान् तूवरान्-कषायान् सर्वाणि पुष्पाणि सर्वान्
 गन्धान्-गन्धवासादीन् सर्वाणि माल्यानि ग्रन्थितादिभेदभिन्नानि सर्वौषधीन् सिद्धार्थकान्-सर्षपकान् गृह्णन्ति, इहैवं क्रमः-
 पूर्वं क्षीरसमुद्रे लपागच्छन्ति तत्रोदकमुत्पलादीनि च गृह्णन्ति, ततः पुष्करोदं समुद्रे तत्रापि तथैव, ततो मनुष्यक्षेत्रे
 भरतैरावतवर्षेषु मागथादिषु तीर्थेषु तीर्थोदकं तीर्थमृत्तिकां च गृह्णन्ति, ततो गङ्गासिन्धुरक्तारक्तवतीषु नदीषु सलिलो-
 दकं-नद्युदकमुभयतटमृत्तिकां च गृह्णन्ति, ततः क्षुल्लहिमवत्शिखरिषु सर्वतूवरसर्वेषु सर्वमाल्यसर्वौषधिसिद्धार्थकान्,
 ततस्तत्रैव पद्महृदपौण्डरीकहृदेषु हृदोदकमुत्पलादीनि च तद्गतानि, ततो हेमवतरण्यवतवर्षेषु रोहिताराहितांशा-
 सुवर्णकूलारूपकूलासु महानदीषु सलिलोदकमुभयतटमृत्तिकां, तदनन्तरं शब्दापातिविकटापातिवृत्तवैताढ्येषु सर्वतूवरादीन्,
 ततो महाहिमवद्भूषिष्वर्षधरपर्वतेषु सर्वतूवरादीन्, ततो महापद्मपुण्डराकहृदेषु हृदोदकादीनि, तदनन्तरं हरिवर्षरम्यकवर्षेषु हरिस-
 लिलाहरिकान्तानरकान्तानारीकान्तासु महानदीषु सलिलोदकमुभयतटमृत्तिकां च, ततो गन्धापातिमाल्यवत्पर्यायवृत्तवै-
 ताढ्येषु तूवरादीन्, ततो निषधनीलवद्वर्षधरपर्वतेषु सर्वतूवरादीन्, तदनन्तरं तद्गतेषु तिगिच्छिन्नेसरिमहाहृदेषु हृदोदका-

दीनि, ततः पूर्वविदेशपरविदेहेषु सीतासीतोदानदीषु सलिलोदकमुभयतटमृत्तिकां च, ततः सर्वेषु चक्रवर्त्तिविजितव्येषु मागधादिषु तीर्थेषु तीर्थोदकं तीर्थमृत्तिकां च, तदनन्तरं वक्षरकारपर्वतेषु सर्वतूवरादीन्, ततः सर्वास्तु अन्तरनदीषु सलिलोदयमुभयतटमृत्तिकां च, तदनन्तरं मन्दरपर्वते भद्रशालवने तूवरादीन्, ततो नन्दनवने तूवरादीन् सरसं च गोशीर्षचन्दनं, तदनन्तरं सौमनसवने राईतूवरादीन् सरसं च गोशीर्षचन्दनं दिव्यं च सुमनोदाम शृङ्खन्ति, ततः पण्डकवने तूवरपुष्पगन्धमालयसरसगोशीर्षचन्दनदिव्ययुग्मनोदामानि, 'दहरमलए सुगंधिए य गंधे गिण्हंति' इति दहरः-चीवरावनद्धुण्डिकादिभाजनमुखं तेन गालितं तत्र पक्वं वा यत् मलयोद्भवतया प्रसिद्धत्वात् मलयजं-श्रीखण्डं येषु तान् सुगन्धिकान्-परमगन्धोपेतान् गन्धान् शृङ्खन्ति, 'आसियसंमज्जिओवलित्तं सुइसस्मद्धरत्थंतरावणवीहिद्यं करेइ' इति आसिक्तम्-उदकच्छटकेन सन्मार्जितं-संभाव्यमानकचवशोधनेन उपलिप्तमिव गोमयादिना उपलिप्तं तथा सिक्तानि जलेनात एव शुचीनि-पत्रिणाणि संमृष्टानि कचवरापनयनेन रथ्यान्तराणि आपणवीथय इव-दृढमार्गी इवापणवीथयो-रथ्याविशेषा यस्मिन् तत्तथा कुर्वन्ति, 'अप्पेगइया देवा हिरण्यविहिं भाएत्ति' अथेककाः-केचन देवा हिरण्यविधिं-रिण्यरूपं मङ्गलभूते प्रकारं भाजयन्ति-विश्राणयन्ति, शेषदेवेषु ददतीति भावः, एवं सुवर्णरत्नपुष्पफलमाल्यगन्धचूर्णभरणविधिभाजनमपि भावनीयम् । 'उप्पायनिक्खे'त्यादि, उत्पातपूर्वो निपातो यस्मिन् स उत्पातनिपातरतं, एवं निपातोत्पातं संकुचितप्रसारितं 'रियारिय' मिति गमनागमनं भ्रान्तसंभ्रान्तनामं आरभटभसोलं दिव्यं नाट्यविधिसुपदर्शयति, अणेरुका देवा 'बुद्धारंति' बुक्काशब्दं कुर्वन्ति, 'पीणंति' पीनयन्ति-पीनमात्मानं कुर्वन्ति स्थूला भंत्रतीत्यर्थः, 'लासंति' लासयन्ति लास्यरूपं नृत्यं

कुर्वन्ति, 'तंडवन्ति' चि ताण्डवयन्ति-ताण्डवरूपं नृत्यं कुर्वन्ति, 'बुक्कारंति' बुक्कारं कुर्वन्ति 'अस्फोडन्ति' आस्फोटयन्ति, भूम्यादिकमिनि गम्यते, 'उच्छलन्ति' चि उच्छलयन्ति 'पोच्छलन्ति' प्रोच्छलयन्ति 'उवयन्ति' अत्रयन्ति 'उप्ययन्ति'- चि उत्पन्ति 'परिवयन्ति' चि परिपन्तन्ति निर्यक् निपन्तन्तीत्यर्थः 'जलन्ति' चि ज्वालामालाकुला भवन्ति 'तावन्ति' चि तप्ता भवन्ति प्रतप्ता भवन्ति 'थुक्कारंति' चि महता शब्देन थूक्कुर्वन्ति 'देवोक्कलियं करेति' चि देवानां वानस्येयोत्कलिका देवोत्कलिका तां कुर्वन्ति, 'देवकहकहं करेति' चि प्राकृतानां देवानां प्रमोदभारवशतः स्वेच्छावचनेर्बोलकोलाहली देवकहकहकहस्तं कुर्वन्ति 'दुहदुहकं करेति' दुहदुहकमित्यनुकरणमेतत् । 'तप्लमयाए पम्हलाए सुकुमालाए सुरभीए गंधकासाइयाए गायाइं ल्हइ' इति तत्प्रथमतया-तस्यामलङ्कारनभार्यां प्रथमतया पक्षमला च सा सुहमारा च पक्षमलसुहमारा तथा सुरभ्या गन्धकापायिक्या-सुरभिगन्धकषायद्रव्यपरिकर्मिनया लघुशाब्दिकया गात्राणि रूयन्ति, 'नासानीसासवायवोञ्ज' मिति नासिकानिश्वासवातवाह्यमनेन तत्स्लक्ष्णतामाह, 'चक्खुहर' मिति चक्षुर्हरि-आत्मवशं नयति त्रिशिष्टरूपातिशयकलितलात् इति चक्षुर्हरं 'वण्णाफरिसजुत्त' मिति वर्णेन स्पर्शेन चातिशयेनेति गम्यते युक्तं वर्णस्पर्शयुक्तं, 'हयलालापेलवाइरेग' मिति हयलाला-अश्वलाला तस्या अपि पेलवमतिरेकेण हयशालापेलवातिरेकं 'नाम नाम्नेकार्थं समासो बहुल' मिति समासः, अतित्रिशिष्टमृत्वलघुलघुणोपेतमिति भावः, धवलं-श्वेतं, तथा कनकेन खचितानि-विच्छुरितानि अन्तकर्माणि-अश्वक्योर्वानलक्षणानि यस्य तत् कनकलचितान्तकर्म आकाशस्फटिकं नामातिस्वच्छः स्फटिकविशेषस्तत्समप्रभं दिव्यं देवदूष्यपुगलं 'नियंसेइ' परिधत्ते परिधाय हारादीन्याभरणानि पिनयति, तत्र हारः--अष्टादशसरिकः अर्द्धहारी-नवसरिकः एकावली-त्रिचित्रमणिका

मुक्तावली-मुक्ताफलप्रयी रत्नावली--रत्नमयमणिकात्मिका प्रालम्बः-तपनीयमयो त्रिचित्रमणिरत्नभक्तिचित्र आत्मनः प्रमाणेन सुप्रमाणआभरणविशेषः, कटकानि--कलाचिकाभरणानि त्रुटितानि-वाहुरक्षिकाःअडगदानि-बाह्याभरणविशेषाःदशमुद्रिकानन्तकं हस्ताङ्गुलिसंवन्य मुद्रिकादशकं कुण्डले--कर्णाभरणे 'चूडामणि'मिति चूडामणिनाम सकलपार्थिवरत्नसर्वसारो देवेन्द्रमनुष्येन्द्रमूर्द्धकृत्निवासो निःशेषामङ्गलाशान्तिरोगप्रमुखदोषापहारकारी प्रवरलक्षणोपेतः परममङ्गलभूत आभरणविशेषः 'चित्तरयण-संकडं मउडमिति' चित्राणि-नानाप्रकाराणि यानि रत्नानि तैः संकटश्चित्ररत्नसङ्कटः प्रभूतरत्नचयोपेत इति भावः, तं 'दिवं सुमणदामं' ति पुष्पमालां, 'गंधिसे' त्यादि, ग्रन्थिमं--ग्रन्थनं ग्रन्थस्तेन निर्वृत्तं ग्रन्थिमं 'भावादिभः प्रत्ययः' यत्सूत्रादिना ग्रन्थयते तद्ग्रन्थिममिति भावः, पूरिमं यत् ग्रथितं सत् वेष्टयते, तथा पुष्पलम्बूसको गण्डक इत्यर्थः, पूरिमं येन वंशशालाकामयं पञ्जरादि पूर्यते, संघातिमं यत् परस्परतो नालसंघातेन संघात्यते ॥ (सू० ४१ ॥ ४२ ॥)

तए णं से सूरियाभे देवे केसालंकारेण मल्लालंकारेण आभरणालंकारेण वत्थालंकारेण चउ-
 धिहेण अलंकारेण अलंकियविभूसिए समाणे पडिपुणालंकारे सीहासणाओ अब्भुद्धेति २ अलंका-
 रियसभाओ पुरच्छिमिल्लेणं दारेणं पडिणिवखमइत्ता जेणेव ववसायसभा तेणेव उवागच्छति
 ववसायसभं अणुपयाहिणीकरेमाणे २ पुरच्छिमिल्लेणं दारेणं अणुपविसति, जेणेव सीहासणवरए
 जाव सन्निसन्ने । तए णं तस्स सूरियाभस्स देवस्स सामाणियपरिसोववन्नगा देवा पोत्थयरयणं उव-
 णंति, तते णं से सूरियाभे देवे पोत्थयरयणं गिण्हति २ पोत्थयरयणं सुयइ २ पोत्थयरयणं विहाडेइ २

पोत्थयरयणं वाएति पोत्थयरयणं वाएत्ता धस्मिद्यं ववसायं गिण्हति गिण्हित्ता पोत्थयरयणं पडि-
निक्खिवइ सीहासणात्तो अब्भुइति अब्भुइत्ता ववसायसभात्तो पुरच्छिमिल्लेणं दारेणं पडिनि-
क्खमइरत्ता जेणैव नंदा पुक्खरणी तेणैव उवागच्छति उवागच्छित्ता णंदापुक्खराण पुरच्छिमिल्लेणं
त्तोरेणं पुरच्छिमिल्लेणं तिसोवाणपडिक्खएणं पच्चोरुहइ पच्चोरुहित्ता हत्थपादं पक्खालेति पक्खा-
लित्ता आयत्ते चोक्खे परअसुइअए एगं सहं स्सेयं रययामय विमलं सलिलपुण्णं मत्तगयमुहागिति-
कुंभसमाणं भिगारं पगेण्हति २ जाइं तत्थ उप्पलाइं जाव सतसहस्सपत्ताइं ताइं गेण्हति २ णंदात्तो
पुक्खरिणीत्तो पच्चोरुहति पच्चोरुहित्ता जेणैव सिद्धायतणे तेणैव पहारेत्थ गमणाए ॥ (सू० ४३) ॥

तए णं तं सूरियाभं देवं चत्तारि य सामाणियसाहस्सीओ जाव सोलस आयरक्खदेवसा-
हस्सीओ अन्ने य बहवे सूरियाभ जाव देवीओ य अप्पेगतिया देवा उप्पलहत्थगया जावसयसह-
स्सपत्तहत्थगया सूरियाभं देवं पिट्ठतो २ समणुगच्छंति । तए णं तं सूरियाभं देवं बहवे आभिओ-
गिया देवा य देवीओ य अप्पेगतिया कलसहत्थगया जाव अप्पेगतिया धूवकडुच्छयहत्थगता हट्ट-
तुट्ट जाव सूरियाभं देवं पिट्ठतो समणुगच्छंति । तए णं से सूरियाभे देवे चडाह सामाणियसाह-
स्सीहिं जाव अन्नेहि य बहूहि य सूरियाभ जाव देवेहि य देवीहि य सद्धिं संपरिबुडे सच्चिदीए
जाव णातियरवेणं जेणैव सिद्धायतणे तेणैव उवागच्छति २ सिद्धायतणं पुरत्थिमिल्लेणं दारेणं

अणुपविसति अणुपविसिन्ता जेणेव देवच्छंदए जेणेव जिणपडिमाओ तेणेव उवागच्छतिर जिण-
पडिमाणं आलोए पणामं करेति २ लोमहत्यगं गिण्हति २ जिणपडिमाणं लोमहत्यएणं पमज्जइ
पमज्जित्ता जिणपडिमाओ सुरभिणागंधोदएणं ण्हाणेइ ण्हानित्ता सरसेणं गोसीसचंदणेणं गायइं
अणुलिपइ अणुलिपइत्ता सुरभिगंधकासाइएणं गायइं छ्हेति छ्हेति जिणपडिमाणं अहयाइं देव-
दूसज्जयलाइं भियंसेइ भियंसित्ता पुष्फारुहणं मल्लारुहणं गंधारुहणं चुण्णारुहणं वन्नारुहणं वत्थारुहणं
आभरणारुहणं करेइ करित्ता आसत्तोसत्तविलवहवघारियमल्लदामकलावं करेइ मल्लदामकलावं
करेता कयगगहगहियकरयलपवमद्विविपपमुक्केणं दसद्धवत्तेणं कुसुमेग सुक्कपुक्कपुंजोवयारकलिधं करेति
करित्ता जिणपडिमाणं पुरतो अच्छेहिं सण्हेहिं रययामएहिं अच्छरसातंडुलेहिं अट्ट मंगले आलि-
हइ, तंजहा-सोत्थिय जाव दप्पणं, तयाणंतरं च णं चंदप्पभरयणवइरुक्कधूवमघमघंतंघुत्तमाणुविदं च धूववट्ठिं विणिम्भुयंतं
णिरयणभत्तिचित्तं कालाणुरुपवरकुंडुरुक्कतुरुक्कधूवमघमघंतंघुत्तमाणुविदं च धूववट्ठिं विणिम्भुयंतं
वेरुलियमयं कडुच्छुयं पगगहिय पयत्तं धूवं दाऊग जिगवराणं अट्टसयविसुद्धगन्थजुत्तेहिं अत्थ-
जुत्तेहिं अणुणरुत्तेहिं महावित्तेहिं संथुणइ २ सत्तइ पयाइं पच्चोसक्कइ २ ता वामं जाणुं अंचेइ २ ता
दाहिणं जाणुं धरणिनलसि निहट्टु तिक्खुत्तो सुद्धाणं धरणितलंसि निवाडेइ २ ता ईसिं पच्चुण-
मइ २ करयलपरिगहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु एवं वयासी-नमोत्थुणं अरहंताणं जाव

संपत्ताणं, वदइ नमंसइ २ ता जेणेव देवच्छंदए० जेणेव सिद्धायतणस बहुमज्झदेसभाए तेणेव उवा-
गच्छइ २ ता लोमहत्थेणं परासुसइ २ सिद्धायतणस बहुमज्झदेसभागं लोमहत्थेणं पमज्जति, दिवाए
दगधाराए अब्भुक्खेइ, सरसेणं गोसीसचंदणेणं पंचंगुलितलं मंडलगं आलिहइ २ कयग्गाहगहियं
जावपुजोवयारकलियं करेइ करेत्ता धूवं दलयइ, जेणेव सिद्धायतणस दाहिणिल्ले दारे तेणेव उवागच्छ-
ति २ लोमहत्थेणं परासुसइ २ ता दारचेडीओ य सालभंजियाओ य वालरूवए य लोमहत्थेणं पमज्जइ २
ता दिवाए दगधाराए अब्भुक्खेइ २ सरसेणं गोसीसचंदणेणं चच्चए दलयइ दलइत्ता पुष्फारूहणं म-
ल्ला जाव आभरणारूहणं करेइ करेत्ता आसत्तोसत्त जाव धूवं दलयइ २ ता जेणेव दाहिणिल्ले दारे
सुहमंडवे जेणेव दाहिणिल्लस सुहमंडवसस बहुमज्झदेसभाए तेणेव उवागच्छइ २ ता लोमहत्थेणं
परासुसइ २ ता बहुमज्झदेसभागं लोमहत्थेणं पमज्जइ २ ता दिवाए दगधाराए अब्भुक्खेइ २
सरसेणं गोसीसचंदणेणं पंचंगुलितलं मंडलगं आलिहइ २ कयग्गाहगहिय जाव धूवं दलयइ २ ता
जेणेव दाहिणिल्लस सुहमंडवसस पच्चत्थिमिल्ले दारे तेणेव उवागच्छइ २ ता लोमहत्थेणं परासुसइ
२ ता दारचेडीओ य सालिभंजियाओ य वालरूवए य लोमहत्थेणं पमज्जइ २ ता दिवाए
दगधाराए० सरसेणं गोसीसचंदणेणं चच्चए दलयइ २ पुष्फारूहणं जाव आभरणारूहणं करेइ २
आसत्तोसत्त० कयग्गाहगहियं० धूवं दलयइ २ ता जेणेव दाहिणिल्लसुहमंडवसस उत्तरिल्ला

खंमपंती तेऽेव उवागच्छइ २ ता लोमहृत्थं परासुसइ २ ता थंभे य सालिअजियाओ य
 बालरुवए य लोमहृत्थएणं पझ० जहा चैव पच्चत्थिसिद्धस दारस्स जाव धूवं दलयइ २
 ता जेऽेव दाहिणिद्धस सुहअंडवस पुरत्थिसिद्धे दारे तेऽेव उवागच्छइ २ ता लोमहृत्थणं परासु-
 सति दारचेडीओ तं चैव सबं जेऽेव दाहिणिद्धस सुहअंडवस दाहिणिल्ले दारे तेऽेव उवागच्छइ
 २ ता दारचेडीओ य तं चैव सबं जेऽेव दाहिणिल्ले पेच्छाघरअंडवे जेऽेव दाहिणिद्धस पेच्छाघरअं-
 डवस बहुअण्डसथागे जेऽेव वहरामए अक्खाडए जेऽेव मणिपेडिया जेऽेव सीहासणे, तेऽेव
 उवागच्छइ २ ता लोमहृत्थणं परासुसइ २ ता अक्खाडणं च नणिपेडियं च सी दात्तणं च लोमह-
 र्थएणं यमउजइ २ ता दिव्वाए दगधाराए सरसेणं गोसीसचंदणे, णं चचए दलयइ, पुष्पाद्धणं आ-
 ससोसत्तजाव धूवं दलेइ २ ता जेऽेव दाहिणिद्धस पेच्छाघरअंडवस पच्चत्थिसिद्धे दारे० उत्तरिल्ले दारे
 तं चैव जं चैव पुरत्थिसिद्धे दारे तं चैव, दाहिणे, दारे तं चैव, जेऽेव दाहिणिल्ले चेइयथूभे तेऽेव उवा-
 गच्छइ २ ता थूअं च मणिपेडियं च० दिवार दगधाराए अण्णु० सरसेण गोसीस० चचए दलेइ २
 पुष्पा० आसतो० जावधूवं दलेइ, जेऽेव पच्चत्थिसिद्धा मणिपेडिया जेऽेव पच्चत्थिसिद्धा जिणपडिमा
 तं चैव, जेऽेव उत्तरिल्ला जिणपडिमा तं चैव सडवं, जेऽेव पुरत्थिसिद्धा मणिपेडिया जेऽेव पुरत्थि-
 सिद्धा जिणपडिमा तेऽेव उवागच्छइ २ तं चैव, दाहिणिल्ला नणिपेडिया दाहिणिल्ला जिणपडिमा तं

चेव, जेणेव दाहिणिल्ले चेइयरुखे तेणेव उवागच्छ २ तं चेव, जेणेव महिदज्झए जेणेव दाहिणिल्ले
 नदापुक्खरणी तेणेव उवगच्छति लोमहत्थं परामुसति तोरणे य तिसोवाणपडिस्वए सालिभंजि-
 याओ य वालरुवए य लोमहत्थएण पअज्झइ दिव्वाए दगधाराए सरसेणं गोसीसचदणेणं
 पुग्फारुहणं आसत्तोसत्तं धूवं दलयति, सिद्धाययणं अणुपयाहिणीकरेमाणे, जेणेव उत्तरिल्ले णंदा-
 पुक्खरणी तेणेव उवागच्छति २ तं चेव, जेणेव उत्तरिल्ले चेइयरुखे तेणेव उवागच्छति, जेणेव उत्त-
 रिल्ले चेइयथूभे तहेव, जेणेव पच्चत्थिमिल्ले पेडिया जेणेव पच्चत्थिमिल्ले जिणपडिमा तं चेव, उत्त-
 रिल्ले पेच्छाघरमंडवे तेणेव उवागच्छति २ ता जा चेव दाहिणिल्लवत्तवया सा चेव सव्वा पुरत्थिमिल्ले
 दारे, दाहिणिल्ले खंभपंती तं चेव सवं, जेणेव उत्तरिल्ले सुहमंडवे जेणेव उत्तरिल्ले सुहमंडवस्स बहु-
 सज्झदेसभाए तं चेव सवं, पच्चत्थिमिल्ले दारे तेणेव, उत्तरिल्ले दारे दाहिणिल्ले खंभपंती सेसं त
 चेव सवं, जेणेव सिद्धायतणस्स उत्तरिल्ले दारे तं चेव, जेणेव सिद्धायतणस्स पुरत्थिमिल्ले दारे तेणेव
 उवागच्छइ २ ता तं चेव, जेणेव पुरत्थिमिल्ले सुहमंडवे जेणेव पुरत्थिमिल्ले सुहमंडवस्स बहुसज्झदे-
 सभाए तेणेव उवागच्छइ २ ता तं चेव, पुरत्थिमिल्ले सुहमंडवस्स दाहिणिल्ले दारे पच्चत्थिमिल्ले
 खंभपंती उत्तरिल्ले दारे तं चेव, पुरत्थिमिल्ले दारे तं चेव, जेणेव पुरत्थिमिल्ले पेच्छाघरमंडवे, एव
 थूभे जिणपडिमाओ चेइयरुवखा महिदज्झया णंदा पुवखरिणी तं चेव जाव धूवं दलइस्ता जेणेव

सभा सुहम्मा तेजेव उवागच्छन्ति २ चा ममं सुहम्म पुरत्थिमिन्हेणं वारंणं अणुपयिमइ २ ता जे-
 णेव माणाराणं नेइयगंभी जेणेव चइरामाणं गोलचट्टमसुगे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छइत्ता लोमहत्थगं
 परामुसइ २ चइरामाणं गोलचट्टमसुगाणं लोमहत्थेणं पमज्जइ २ चइरामाणं गोलचट्टमसुगाणं चिह्नावेइ २
 तिग्गमसगइओ लोमहत्थेणं पमचइ २ ता सुरभिणा गंधोदणं पक्खालिइ पक्खालिचा अग्गेहिं चरेहिं
 गोहिं य मन्नेहिं प अवेठ थुवं दलयइ २ ता जिणसकहाआ चइरामाणं सु गोलचट्टसंयुगाणं सु पडि-
 निरिपयइ माणवगं नेइयगंभी लोमहत्थणं पमज्जइ दिहाणं दगधाराणं सरसेणं गोसीसचंदणेणं
 चएण इइयइ, पुक्काम्हणं जाव थुवं दलयइ, जेणेव सीहासणे, तं चैव, जेजेव देवसयणिज्जे तं
 चैव, जेणेव सुइयागमहिंइआणं तं चैव, जेजेव पहरणकोसे चोप्पालणं तेणेव उवागच्छइ २ चा लोम-
 हत्थगं परामुसइ २ चा पहरणकोसं चोप्पालं लोमहत्थणं पमज्जइ २ ता दिवाणं दगधाराणं सरसेणं
 गोसीसचंदणेणं चवा दलेठ पुक्काम्हणं आसतोसत्त जाव थुवं दलयइ, जेजेव सभाणं सुहम्माणं
 यइमगइसभाणं जेणेव मणिपेडिया जेणेव देवसयणिज्जे तेजेव उवागच्छइ २ ता लोमहत्थगं
 परामुसइ देवसयणिज्जे च मणिपेडियं च लोमहत्थणं पमज्जइ जाव थुवं दलयइ २ ता जेणेव उव-
 वायसभाणं दाहिणिल्ले दारं तदेव अभिसेयसभासरिसं जाव पुरत्थिमिह्हा णंदा पुक्खरिणी जेणेव
 इरणं तेजेव उवागच्छइ २ ता नोरणे य तिसोवाजे य सालिभंजियाओ य बालह्वणं य तदेव, जेजेव

पुस्तक रत्न
 वाचनं
 मू० ४३
 जिनप्रतिमा
 पूजादि
 मू० ४४

अभिसेयसभा तेनेव उवागच्छइ २ ता तहेव साहासणं च मणिपेढियं च सेसं तहेव आययणसरिसं
 जाव पुरत्यिमिळा गंदा पुक्खरिणी जेणेव अलंकारियसभा तेनेव उवागच्छइ २ ता जहा अभिसे-
 यसभा तहेव सर्वं, जेणेव ववसायसभा तेनेव उवागच्छइ २ ता तहेव लोमहत्थयं परासुसति पोत्थ-
 यरणं लोमहत्थएणं पमज्जइ पमज्जिता विवाए दगधाराए अर्गोहि वरेहि य गंधेहि मल्लेहि य
 अचेति २ ता मणिपेढियं सीहासण च सेसं तं चैव, पुरत्यिमिळा नदा पुक्खरिणी जेणेव हरए तेनेव
 उवागच्छइ २ ता तोरणे य तिसोवाणे य सालिमंजियाओ य वालरूवए य तहेव । जेणेव वलिपीढं
 तेनेव उवागच्छइ २ ता वलिविसज्जणं करेइ, आभिओगिणः देवे सदावेइ सदावित्ता एवं वयासी-
 शिवप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! सूरियाभे विसाणे सिंघाडएसु तिएसु चउक्केसु चचरेसु चउसुहेसु महा-
 पहेसु पागारेसु अट्टालएसु चरियासु दारेसु गोपुरेसु तोरणेसु आरासेसु उज्जाणेसु वणेसु वणराईसु
 काणणेसु वणसंडेसु अचणियं करेह अचणियं करेत्ता एवमाणत्तियं खिप्पामेव पच्चप्पिणह, तण णं ते
 आभिओगिया देवा सूरिमाभेण देवेणं एवं बुत्ता सखाणा जाव पडिसुडिणित्ता सूरियाभे विसाणे सिं-
 घाडएसु तिएसु चउक्कएसु चचरेसु चउसुहेसु महापहेसु पागारेसु अट्टालएसु चरियासु दारेसु गोपुरेसु
 तोरणेसु आरासेसु उज्जाणेसु वणेसु वणरातीसु काणणेसु वणसंडेसु अचणियं करेइ २ ता जेणेव
 सूरियाभे देवे जाव पच्चप्पिणंति, तते णं से सूरियाभे देवे जेणेव नंदा पुक्खरिणी तेनेव उवागच्छइ

२ ता नंदापुत्रद्वारिणिं पुरत्थिमिल्लेण तिसोमाणपडिरुवणं पच्चोरुहति २ ता हत्थपाए पक्खालेह
 २ ता णंदाओ पुक्खारिणीओ पच्चुत्तरइ जे,व सभा सुधम्मा तेजेव पहारित्थ गसणाए । तए णं से
 सूरियाभे देवे चउहिं साभाणियसाहस्सीहिं जाव सोलसहिं आयरकूखदेवसाहस्सीहिं अन्नेहि य
 बह्निं सूरियाभविमाणवासीहि वेसाणिएहि देवीहिं देवीहिं य सद्धिं संपरिबुडे सविड्डीए जाव ना-
 इयरवेणं जे,व सभा सुहम्मा तेजे,व उवाणच्छइ खभं सुधम्भं पुरत्थिमिल्लेणं दारेणं अणुपविसति
 २ अणुपविसिता जे,व सीहासदे, तेजे,व उवागच्छइ २ ता सीहासणवरगए पुरत्थाभिखुहे सणिण-

सण्णे ॥ (सू० ४४) ॥

‘जे,व ववसायसभा’ इति व्यवसायसभानामव्यवसायनिवन्धनभूतासभा,क्षेत्रादेरपि कर्मेदयादिनिमित्तत्वात्,
 उक्तं च-‘उद्भवस्वदक्खओवसपोवसमा जं च कम्मणो भणिया । ददं खेत्तं कालं, भावं च भव च संपपे ॥१॥’ ति, ‘पोत्थ-
 यरयणं सुयह’ इति उत्सङ्गे स्थानविशेषे वा उत्तमे इति द्रष्टव्यं, ‘विहाडेइ’ इति उद्वाटयति, ‘धम्मियं ववसायं ववसइ’
 इति धार्मिक-धर्मानुगतं व्यवसायं व्यवस्यति, कर्तुमभिलपनीति-भावः । ‘अच्छरसातंडुलेहिं’ अच्छो रसो येषु ते अ-
 च्छरसाः, प्रत्यासन्नवस्तुप्रतिविम्बाधारभूता इवातिनिर्वृष्टा इत्यर्थः, अच्छरसाश्च ते तन्दुलाश्च तः, दिव्यतन्दुलरिति भावः,
 ‘पुक्खपुंजोवयारकलियं करिस्ता’ ‘चंदप्पभवहरवेरुलियविमलदंड’ मिति चन्द्रप्रभवव्रवैहूर्यमयो विमलो दण्डो
 यस्य स तथा तं, काञ्चनमणरत्नभक्तिचित्रं कालागुरुपवरकुंदुरुक्कतुक्कसत्केन धूपेन उत्तमगन्धिनाऽनुविद्धा कालागुरुपवरकुंदुरु-

कतुरुद्धूषगन्धोत्तमानुविद्धा प्राकृतत्वात् पदव्यत्ययः धूपवर्ति विनिर्मुञ्चन्तं वैद्वयमथं धूपकञ्चुच्छ्रयं प्रगृह्य प्रयत्नतो धूपं दत्त्वा
 जिनवरेभ्यः, सूत्रे षष्ठी प्राकृतत्वात्, सप्ताष्टानि पदानि पश्चादपस्यत्य दशाङ्गुलिमञ्जलि मस्तके रचयित्वा प्रयत्नतो 'अङ्ग-
 सयचिसुद्धगंथजुत्तेहि' न्ति विशुद्धो-निर्मलो लक्षणदोषरहित इति भावः यो ग्रन्थः-शब्दसंदर्भस्तेन युक्तानि, अष्टशतं च
 तानि विशुद्धग्रन्थयुक्तानि च तैः अर्थयुक्तैः-अर्थसारैरनुनरुक्तैर्विहाद्यैः, तथाविद्यदेवलब्धिप्रभाष एषः, संस्तौति संस्तुत्य वामं
 जानुं अञ्चति इत्यादिना विधिना प्रणामं कुर्वन् प्रणिपातदण्डकं पठति, नद्यथा-'नमोऽस्तु णमरिहंताण' मित्यादि, नमोऽस्तु
 'ण' मिति वाक्यालङ्कारे देवादिभ्योऽतिशयपूजामर्हन्तीत्यर्हन्तस्तेभ्यः, सूत्रे षष्ठी 'छट्टोविधत्तोए' भन्नइ चउत्थी' इति
 प्राकृतलक्षणवशात्, ते चाहन्तो नामादिरूपा अपि सन्ति ततो भावार्हत्प्रतिपत्त्यर्थमाह-'भगवद्भ्यः' भगः-समग्रीश्वर्यादि-
 लक्षणः स एषामस्तीति भगवन्तस्तेभ्यः, आदिः-धर्मस्य प्रथमा प्रवृत्तिरतत्करणशीलाः आदिकरास्तेभ्यः, तीर्यते संसारसमु-
 द्रोऽनेनेति तीर्थं-प्रवचनं तत्करणशीलास्तीर्थकराः तेभ्यः, स्वयम्-अपरोपदेशेन सम्यग् वरवोधिप्राप्त्या बुद्धा-भिथ्यात्वनि-
 द्रापगमसंबोधेन स्वयंसंबुद्धास्तेभ्यः, तथा पुरुषाणामुत्तमाः पुरुषोत्तमाः-भगवन्तो हि संसारमप्यावसन्तः सदा परार्थव्यसनिन
 उपसर्जनीकृतस्वार्था उचितक्रियावन्तोऽदीनभावाः कृतज्ञतापतयोऽनुपहतचित्ता देवगुरुवहुमानिन इति भवन्ति पुरुषोत्तमास्तेभ्यः,
 तथा पुरुषाः सिंहा इव कर्मगजान् प्रति पुरुषसिंहास्तेभ्यः, तथा पुरुषवरपुण्डरीकाणीव संसारजलासङ्गादिना कर्ममलाभा-
 वतो वा पुरुषेषु वरपुण्डरीकाणि तेभ्यः, तथा पुरुषवंरगन्धहस्तिन इव परचक्रदुर्भिक्षमारिप्रभृतिक्षुद्रगजनिराकरणेति पुरुष-
 वरगन्धहस्तिनस्तेभ्यः, तथा लोको-भव्यसत्त्वलोकः-तस्य सकलक्रत्याणैकनिबन्धनतया भव्यत्वभावेनोत्तमा लोकोत्तमा-

स्तेभ्यः, तथा लोकस्य नाया-योगक्षेमकृतौ लोकनायास्तेभ्यः, तत्र योगी बीजाधानोद्भेदपोषणकरणं क्षेमं च तत्तदुपद्रवाद्य-
भावापादनं, तथा लोकस्य-प्राणिलोकस्य पञ्चास्तिकायात्मकस्य वा हिता-हितोपदेशेन सम्यक्प्ररूपणया वा लोकहितास्ते-
भ्यः, तथा लोकस्य-देशनायोग्यस्य प्रदीपा देशनांशुभिर्यथावस्थितवस्तुप्रकाशका लोकप्रदीपास्तेभ्यः, तथा लोकस्य-उत्कृष्ट-
मतेर्भव्यसस्त्वलोकस्य प्रद्योतनं प्रद्योतकत्वविशिष्टा ज्ञानशक्तिस्तत्करणशीला लोकप्रद्योतकराः, तथा च भवन्ति भगवत्प्रसादा-
त्तत्क्षणमेव भगवन्तो गणभृतो विशिष्टज्ञानसंपत्समन्विता यद्वाद् द्वादशशङ्गमारचयन्तीति, तेभ्यः, तथा अभयं-विशिष्टमाल्मनः
स्वास्थ्यं, निःश्रेयसधर्मभूमिकानिवन्धनभूता परमा धृतिरिति भावः, ततः अभयं ददतीत्यभयदास्तेभ्यः, सूत्रे च कः प्रत्ययः
स्वार्थिकः प्राकृतलक्षणज्ञात, एवमन्यत्रापि, तथा चक्षुरिव चक्षुः-विशिष्ट आत्मधर्मः तत्त्वावबोधनिवन्धनः श्रद्धास्वभावः,
श्रद्धाविहीनस्याचक्षुष्मत इव रूपं तत्त्वदर्शनायोगात्, तद् ददतीति चक्षुर्दस्तेभ्यः, तथा मार्गी-विशिष्टगुणस्थानावाप्तिप्रशुणः
स्वरसवाही क्षयोपशमविशेषस्तं ददतीति मार्गदाः, तथा शरणं-संसारकान्तरगतानामतिप्रबलरागादिधीहितानां समाश्वा-
सनस्थानकल्पं तत्त्वचिन्तारूपमध्यवसानं तद्ददतीति शरणदास्तेभ्यः, तथा बोधिः-जिनप्रणीतधर्मप्राप्तिस्तत्त्वार्थश्रद्धानल-
क्षणसम्यग्दर्शनरूपा तां ददतीति बोधिदास्तेभ्यः, तथा धर्म-चारित्ररूपं ददतीति धर्मदास्तेभ्यः, कथं धर्मदा ? इत्याह-धर्म
दिशन्तीति धर्मदेशकास्तेभ्यः, तथा धर्मस्य नायकाः-स्वामिनस्तद्दृशीकरणभावात् तत्फलपरिभोगाच्च धर्मनायकाः तेभ्यः, धर्मस्य
सारथय इव सम्यक् प्रवर्तनयोगेन धमसारथयस्तेभ्यः, तथा धर्म एव वरं-प्रधानं चतुरन्तहेतुत्वात् चतुरन्तं चक्रमिव चतुरन्त-
चक्रं तेन वर्तितुं शीलं येषां ते तथा तेभ्यः, तथा अप्रतिहते-अप्रतिस्खलिते क्षायिकत्वात् वरे-प्रधाने ज्ञानदर्शने धरन्तीति

अपतिहतवरज्ञानदर्शनधरास्तेभ्यः; तथा छादयन्तीति छद्म-घातिकर्मचतुष्टयं व्यावृत्तम्-अपगतं छद्म येभ्यस्ते व्यावृत्तच्छद्मान-
 स्तेभ्यः; तथा रागद्वेषकपापेन्द्रियपरीषहोपसर्गघातिकर्मशत्रून् स्वयं जितवन्तोऽन्यांश्च जापयन्तीति जिनाः जापकास्तेभ्यो
 जिनेभ्यो जापकेभ्यः; तथा भवार्णवं स्वयं तीर्णवन्तोऽन्यौश्च तारयन्तीति तीर्णास्तारकास्तेभ्यः; तथा केवलवेदसा अवगततत्त्वा-
 बुद्धा अन्यौश्च बोधयन्तीति बोधकास्तेभ्यः, मुक्ताः कृतकृत्या निष्ठितार्था इति भावस्तेभ्योऽन्यौश्च मोचयन्तीति मोचका-
 स्तेभ्यः; सर्वज्ञेभ्यः सर्वदंशिभ्यः; शिवं सर्वोपद्रवरहितत्वात् अचलं स्वाभाविकप्रायोगिकचलनक्रियाऽपोहात् अरुजं शरीर-
 मनसोरभावेनाधिव्याध्यसम्भवात् अनन्तं केवलतात्मनाऽनन्तत्वात् अक्षयं विनाशकारणाभावात् अव्याबाधं केनापि बाधयितुम-
 शक्यममूर्त्तत्वात् न पुनरावृत्तिर्यस्मात् तदपुनरावृत्ति सिध्यन्ति-निष्ठितार्था भवन्त्यस्यामिति सिद्धिः-लोकान्तक्षेत्रलक्षणा सैव
 गम्यमानत्वात् गतिः सिद्धिगतिरेव नामधेयं यस्य तत् सिद्धिगतिनामधेयं तिष्ठत्यस्मिन् इति स्थानं-व्यवहारतः सिद्धिक्षेत्रं निश्चय-
 तो यथावस्थितं स्वस्वरूपं स्थानस्थानिनोरभेदोपचारात् तत् सिद्धिगतिनामधेयं स्थानं तत्संप्रतिभ्यः; एवं प्रणिपातदण्डकं पठित्वा
 ततो 'वंदह नमंसह' इति वन्दते ताः प्रतिमाश्चैत्यवन्दनविधिना प्रसिद्धेन, नमस्करोति पश्चात्प्रणिधानादियोगेनेत्येके, अन्ये
 त्वभिदधति-विरतिमतामेव प्रसिद्धैश्चैत्यवन्दनविधिरन्येषां तथाऽभ्युपगमपुरस्सरकायव्युत्सर्गासिद्धेरिति वन्दते सामान्येन
 नमस्करोति आशयद्वेरेभ्युत्थाननमस्कारेणेति, तत्त्वमत्र भगवन्तः परमर्षयः केवलिनो विदन्ति, अत ऊर्ध्वं सूत्रं सुगमं केवलं
 भूयान् विधिविषयो वाचनाभेद इति यथावस्थितवाचनाप्रदर्शनार्थं विधिमात्रमुपदर्शयते-तदनन्तरं लोमहस्तकेन देवच्छन्दकं
 प्रमार्जयति पानीयधारया अभ्युक्षति, अभिसुखं सिञ्चतीत्यर्थः; बदनन्तरं गोशीर्षचन्दनेन पञ्चाङ्गुलितलं ददाति, ततः पुष्पारो-

श्रीराजप्रश्नी
मलयगिरी-
या वृत्तिः

॥ ११० ॥

हणादि धूपदहनं च करोति, तदनन्तरं सिद्धायतनबहुमध्यदेशभागे उदकधाराभ्युक्षणचन्दनपञ्चाङ्गुलितलप्रदानपुष्पपुञ्जोपचारधूपदानादि करोति, ततः सिद्धायतनदक्षिणद्वारे समागत्य लोमहस्तकं गृहीत्वा तेन द्वारशाखे शालिभस्त्रिकाव्यालरूपानि च प्रमार्जयति, तत उदकधारायाऽभ्युक्षणं गीशीर्षचन्दनचर्चिष्णुपाद्यारोहणं धूपदानं करोति । ततो दक्षिणद्वारेण निर्गत्य दाक्षिणात्यस्य सुखमण्डपस्य बहुमध्यदेशभागे लोमहस्तकेन प्रमार्ज्योदकधाराभ्युक्षणं चन्दनपञ्चाङ्गुलिनलप्रदानपुष्पपुञ्जोपचारधूपदानादि करोति, कृत्वा पश्चिमद्वारे समागत्य पूर्ववत् द्वारार्चनिकां करोति कृत्वा च तस्यैव दाक्षिणात्यस्य सुखमण्डपस्योत्तरस्यां स्तम्भपङ्क्तौ समागत्य पूर्ववत्तदार्चनिकां विधत्ते, इह यस्यां दिशि सिद्धायतनादिद्वारं तत्रैतत्तरय सुखमण्डपस्य स्तम्भपङ्क्तिः, ततस्तस्यैव दाक्षिणात्यस्य सुखमण्डपस्य पूर्वद्वारे समागत्य तत्पूजां करोति, कृत्वा तस्य दाक्षिणात्यस्य सुखमण्डपस्य दक्षिणद्वारे समागत्य पूर्ववत्पूजां विधाय तेन द्वारेण विनिर्गत्य प्रेक्षागृहमण्डपस्य बहुमध्यदेशभागे समागत्याक्षपादकं मणिपीठिकां सिंहासनं च लोमहस्तकेन प्रमार्ज्योदकधारायाऽभ्युक्ष्य चन्दनचर्चिष्णुपूजाधूपदानानि कृत्वा तस्यैव प्रेक्षामण्डपस्य क्रमेण पश्चिमोत्तरपूर्वदक्षिणद्वाराणामर्चनिकां कृत्वा दक्षिणद्वारेण विनिर्गत्य चैत्यस्तूपं मणिपीठिकां च लोमहस्तकेन प्रमार्ज्योदकधारायाऽभ्युक्ष्य सरसेन गोशीर्षचन्दनकेन पञ्चाङ्गुलिनलं दत्त्वा पुष्पाद्यारोहणं च विधाय धूपं ददाति, ततो यत्र पाश्चात्या मणिपीठिका तत्रागच्छति, तत्रागत्यालोके प्रणामं करोति, कृत्वा लोमहस्तकेन प्रमार्जनं सुरभिगन्धोदकेन स्नानं सरसेन गोशीर्षचन्दनेन गात्रानुलेपनं देवदूष्ययुगलपरिधानं पुष्पाद्यारोहणं पुरतः पुष्पपुञ्जोपचारं धूपदानं पुरतो दिव्यतन्दुलैरष्ट-मङ्गलकालेखनमष्टोत्तरशतवृत्तैः स्तुतिं प्रणिपातदण्डकपाठं च कृत्वा वन्दते नमस्यति, तत एवमेव क्रमेण उत्तरपूर्वदक्षिणप्रतिमा-

पुस्तक रत्न
वाचनं
सू० ४३
जिनप्रतिमा
पूजादि
सू० ४४

॥ ११० ॥

नाप्रप्यर्चनिकां कृत्वा दक्षिणद्वारेण विनिर्गत्य दक्षिणस्यां दिशि यत्र चैत्यवृक्षः तत्र समागत्य चैत्यवृक्षस्य द्वारवदर्चनिकां करोति, ततो महेन्द्रध्वजस्य ततो यत्र दक्षिणात्या नन्दा पुष्करिणी तत्र समागच्छति, समागत्य तोरणत्रिसोपानप्रतिरूपकगतशालभञ्जिकाव्यालकरूपाणां लोमहस्तकेन प्रभार्जतं जलधारयाऽभ्युक्षणं चन्दनचर्चां पुष्पाद्यारोहणं धूपदानं च कृत्वा सिद्धायतनमनुप्रदक्षिणीकृत्योत्तरस्यां नन्दापुष्करिण्यां समागत्य पूर्ववत्तस्या अर्चनिकां करोति, तत उत्तराहे महेन्द्रध्वजे तदनन्तरमुत्तराहे चैत्यवृक्षे तत उत्तराहे चैत्यस्तूपे ततः पश्चिमोत्तरपूर्वदक्षिणजिनप्रतिमानां पूर्ववत् पूजां विधायोत्तराहे प्रेक्षागृहमण्डपे समागच्छति, तत्र दक्षिणात्यप्रेक्षागृहमण्डपवत् सर्वा वक्तव्यता वक्तव्या, ततो दक्षिणस्तम्भपंक्त्या विनिर्गत्योत्तराहे सुखमण्डपे समागच्छति, तत्रापि दक्षिणात्यसुखमण्डपवत् सर्वं पश्चिमोत्तरपूर्वद्वारक्रमेण कृत्वा दक्षिणस्तम्भपंक्त्या विनिर्गत्य सिद्धायतनस्योत्तरद्वारे समागत्य पूर्ववदर्चनिकां कृत्वा पूर्वद्वारेण समागच्छति, तत्रार्चनिकां पूर्ववत् कृत्वा पूर्वस्य सुखमण्डपस्य दक्षिणद्वारे पश्चिमस्तम्भपंक्त्योत्तरपूर्वद्वारेषु क्रमेणोक्तरूपां पूजां विधाय पूर्वद्वारेण विनिर्गत्य पूर्वप्रेक्षागृहमण्डपे समागत्य पूर्ववत् द्वारमध्यभागदक्षिणद्वारपश्चिमस्तम्भपंक्त्योत्तरपूर्वद्वारेषु पूर्ववदर्चनिकां करोति, ततः पूर्वप्रकारेणैव क्रमेण चैत्यस्तूपजिनप्रतिमा-चैत्यवृक्षमहेन्द्रध्वजनन्दापुष्करिणीनां, ततः सभायां सुधर्मायां पूर्वद्वारेण प्रविशति, प्रविश्य यत्रैव मणिपीठिका तत्राऽगच्छति, आलोकै च जिनप्रतिमानां प्रणामं करोति, कृत्वा यत्र माणकचैत्यस्तम्भो यत्र वज्रमया गोलवृत्ताः समुद्रकाः तत्रागत्य समुद्रकान् गृह्णाति, गृहीत्वा विद्यायति विद्याय च लोमहस्तकं परागृह्य तेन प्रमाज्योदकधारया अभ्युक्ष्य गोशीर्षचन्दनेनानुलिम्पति, ततः प्रधानैर्गन्धमाल्यैरर्चयति धूपं दहति, तदनन्तरं भूयोऽपि वज्रमयेषु गोलवृत्तसमुद्देशु प्रतिनिक्षिपति, प्रतिनिक्षिप्य

श्रीराजप्रभू
मलयगिरी-
या वृत्तिः

॥ १११ ॥

तान् वज्रमयान् गोलवृत्तसमुद्भूतान् स्वस्थाने प्रतिनिक्षिपति, तेषु पुष्पगन्धमालयवह्वाभरणानि चारोपयति, ततो लोमहस्तकेन
माणकचैत्यस्तम्भं प्रमाज्योदकधारयाऽभ्युक्षणचन्दनचर्चापुष्पाधारोपणं धूपदानं च करोति, कृत्वा च सिंहासनप्रदेशे समागत्य
मणिपीठिकायाः सिंहासनस्य च लोमहस्तकेन प्रमाज्यनादिरूपां पूर्ववदर्वनिकां करोति, कृत्वा यत्र मणिपीठिका यत्र च देव-
शयनीयं तत्रोपागत्य मणिपीठिकाया देवशयनीयस्य च द्वारवदर्वनिकां करोति, तत उक्तप्रकारेणैव श्लुच्छकेन्द्रध्वजे पूजां करोति,
ततो यत्र चोष्पालको नाम प्रहरणकोशस्तत्र समागत्य लोमहस्तकेन परिघरत्नप्रसुखाणि प्रहरणरत्नानि प्रमाज्यति,
प्रमाज्योदकधारयाऽभ्युक्षणं चन्दनचर्चापुष्पाधारोपणं धूपदानं च करोति, तत सभायाः सुधर्माया बहुमध्यदेशभागेऽर्वनिकां
पूर्ववत् करोति, कृत्वा सुधर्मायाः सभाया दक्षिणद्वारे समागत्य तस्य अर्वनिकां पूर्ववत् कुरुते, ततो दक्षिणद्वारेण
विनिर्गच्छति, इत उर्ध्वं यथैव सिद्धायतनान्निष्क्रामतो दक्षिणद्वारादिका दक्षिणनन्दापुष्करिणीपर्यवसाना पुनरपि प्रवि-
शतः उत्तरनन्दापुष्करिण्यादिका उत्तरद्वारान्ता ततो द्वितीयद्वारादिका पूर्वनन्दापुष्करिणीपर्यवसाना
अर्वनिका वक्तव्यता सैव सुधर्मायां सभायामप्यन्यूनातिरिक्ता वक्तव्या, ततः पूर्वनन्दापुष्करिण्या अर्वनिकां कृत्वा उपपातसभां
पूर्वद्वारेण प्रविशति, प्रविश्य च मणिपीठिकाया देवशयनीयस्य तदनन्तरं बहुमध्यदेशभागे प्राग्बदर्वनिकां विदधाति, ततो
दक्षिणद्वारे समागत्य तस्यार्वनिकां कुरुते, अत ऊर्ध्वमत्रापि सिद्धायतनवत् दक्षिणद्वारादिका पूर्वनन्दापुष्करिणीपर्यवसानाऽ-
र्वनिका वक्तव्या, ततः पूर्वनन्दापुष्करिणीतोऽयक्रम्य ह्रदे समागत्य पूर्ववत् तोरणार्चनिकां करोति, कृत्वा पूर्वद्वारेणाभिषेक-
सभां प्रविशति, प्रविश्य मणिपीठिकायाः सिंहासनस्याभिषेकभाण्डस्य बहुमध्यदेशभागस्य च क्रमेण पूर्ववदर्वनिकां करोति,

गुप्तक रत्न
वाचनं

सू० ४३

जिनप्रतिमा

पूजादि

सू० ४४

॥ १११ ॥

ततोऽत्रापि सिद्धायतनवत् दक्षिणद्वारादिका पूर्वनन्दापुष्करिणीपर्यवसानाऽर्चनिका वक्तव्या, ततः पूर्वनन्दापुष्करिणीतः पूर्वद्वारेणालङ्कारिकसभां प्रविशति, प्रविश्य मणिपीठिकायाः सिंहासनस्य बहुमध्यदेशभागस्य च क्रमेण पूर्वैरर्चनिकां करोति, तत्रापि क्रमेण सिद्धायतनवत् दक्षिणद्वाराऽऽदिका पूर्वनन्दापुष्करिणीपर्यवसानाऽर्चनिका वक्तव्या, ततः पूर्वनन्दापुष्करिणीतः पूर्वद्वारेण व्यवसायसभां प्रविशति, प्रविश्य पुस्तकरत्नं लोमहस्तकेन प्रमृज्योदकधारया अभ्युक्ष्य चन्दनेन चर्चयित्वा वरगन्ध-माल्यैरर्चयित्वा पुष्पाधारोपणं धूपदानं च करोति, तदनन्तरं मणिपीठिकायाः सिंहासनस्य बहुमध्यदेशभागस्य च क्रमेण पूर्ववर्चनिकां करोति, तदनन्तरमत्रापि सिद्धायतनवत् दक्षिणद्वारादिका पूर्वनन्दापुष्करिणीपर्यवसाना अर्चनिका वक्तव्या, ततः पूर्वनन्दापुष्करिणीतो बलिपीठे समागत्य तस्य बहुमध्यदेशभागवत् अर्चनिकां करोति, कृत्वा चाभियोगिरुदेवान् शब्दापयति, शब्दापयित्वा एवमवादीत्- 'खिप्पामेवे' त्यादि सुगमं यावत् 'तमाणत्तियं पच्चप्पिणंति' नवरं शृङ्गाटक-शृङ्गाटकाऽऽकृति-पथयुक्तं त्रिकोणं स्थानं त्रिकं-यत्र रथ्यात्रयं मिलति, चतुष्कं-चतुष्पथयुक्तं, चत्वरं-बहुरथ्यापातस्थानं, चतुर्मुखं-यस्माच्चतसृष्वपि दि-क्षुपन्थानो निस्सरन्ति, महापथोः-राजपथः शेषः सामान्यःपन्थाः पंथाःप्राकारःप्रतीतः, अट्टालकाः-प्राकारस्योपरि मृन्याथयविशेषाः, चरिका-अष्टहस्तप्रमाणो नगरप्राकारान्तरालमार्गः द्वाराणि-प्रासादादीनां गोपुराणि-प्राकारद्वाराणि तोरणाणि-द्वारादिसम्बन्धीनि आरमन्ते यत्र माधवीलतागृहादिषु दम्पत्या वित्यसात्रारामः, पुष्पादिमयष्टसंकुलमुत्सवादी बहुजनोपयोग्यमुद्यानं, सामान्यदृष्टन्दनगरासन्नं काननं, नगरविप्रकृष्टं वनम्, एकाऽनेकजातीयोत्पद्यसमूहो वनखण्डः, एकजातीयोत्पद्यसमूहो वनराजी, 'तए ण' पित्यादि, ततः सूर्याभदेवो बलिपीठे बलिविसर्जनं करोति, कृत्वा चोत्तरपूर्यानिन्दापुष्करिणीप्रमुदक्षिणीकूर्चान्

द्विभ्रमलवरचिंधपद्म गहियाडहपहरणा तिण्याणि तिसंधियाई वयरासयाई कोडीणि धणूई पगिज्झ
 पडियाइयकंडकलावा णीलपाणिणो पीतपाणिणो रत्तपाणिणो चावपाणिणो चारुपाणिणो चम्म-
 पाणिणो दंडपाणिणो खग्गपाणिणो पासपाणिणो नीलपीयरत्तचावचारुचम्मदंडखग्गपासधरा
 आयरक्खा रक्खोवगया शुत्ता शुत्तपालिया जुत्ता जुत्तपालिया पत्तेयं २ समयओ विणयओ किंकर-

भूया चिद्धंति ॥ (सू० ४५) ॥

ततः प्रागुपदर्शितसिंहासनक्रमेण सामानिकादय उपविशन्ति, ' ते णं आयक्ख्वा ' इत्यादि, ते आत्मरक्षाः सन्न-
 द्वद्वमितकवचा उत्पीडितशरासनपट्टिकाः पिनद्धग्रेवैया-ग्रेवैयाकाभरणाः आविद्धविमलवरचिह्नपट्टा गृहीताऽऽयुधप्रहरणा-
 स्त्रिनतानि आदिमध्यावसानेषु नमनभावात् त्रिसन्धीनि आदिमध्यावसानेषु संधिभावात् वज्रमयकोटीनि धनुषि अभिगृह्य
 ' परियाइयकंडकलावा ' इति पर्यत्तिकाण्डकलापा विचित्रकाण्डकलापयोगात्, केऽपि ' नीलपाणिणो ' इति नीलः
 काण्डकलाप इति गम्यते पाणौ येषां ते नीलपाणयः, एवं पीतपाणयो रक्तपाणयः चापं पाणौ येषां ते चापपाणयः चारुः-
 प्रहरणविशेषः पाणौ येषां ते चारुपाणयः चर्म अंगुष्ठांगुल्योराच्छादनरूपं येषां ते चर्मपाणयः, एवं दण्डपाणयः खड्गपाणयः
 पाशपाणयः, एतदेव व्याचष्टे-यथायोगं नीलपीतरक्तचापचारुचर्मदंडखड्गपाशधरा आत्मरक्षाः रक्षागुणगच्छंति तदेकचित्त-
 तथा तत्परायणा वर्त्तन्ते इति रक्षोपगाः गुप्ता न स्वामिभेदकारिणः, तथा गुप्ता-पराप्रवेश्या पालिः-सेतुयैपां ते गुप्तपालिकाः, तथा
 युक्ताः-सेनरुणोपेततया उचितास्तथा युक्ताः-परस्परसंबद्धा नतु-बृहदन्तरा पालियैपां ते युक्तपालिकाः, समयतः-आचारतः

आचारेणेत्यर्थः विनयतश्च किंकरभूता इव तिष्ठति, न खलुते किंकराः, किन्तु तेऽपि मान्याः, तेषामपि पृथगासननिपाननात्, केवलं ते तदानीं निजाचारपरिपालनतो विनीतत्वेन च तथाभूता इव तिष्ठन्ति, तत उक्तं किंकरभूता इवेति, 'तेहिं चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं, इत्यादि सुगमं, यावत् 'दिब्वाइं भोगभोगाईं मुंजमाणे विहरति' इति ॥ (सू० ४५)

सूरियाभस्स णं भंते ! देवस्स केवइयं कालं ठिती पणत्ता ?; गोयमा ! चत्तारि पलिओ-
यमाइं ठिती पणत्ता, सूरियाभस्स णं भंते ! देवस्स सामाणियपरिसोववण्णगाणं देवाणं केवइयं
कालं ठिती पणत्ता ?; गोयमा ! चत्तारि पलिओवमाइं ठिती पणत्ता, महिइढीए महजुत्तीए
महब्बले महायसे महासोक्खे महाणुभागे सूरियाभे देवे, अहो णं भंते ! सूरियाभे देवे महिइढीए
जाव महाणुभागे ॥ (सू० ४६) ॥ सूरियाभे णं भंते ! देवे णं सा दिवा देविइढी सा दिवा देवजुइं
से दिवे देवाणुभागे किण्णा ल्हे किण्णा पत्ते किण्णा अभिसमन्नागए ? पुव्भवे के आसी ? किं नाम-
ए वा को वा गुत्तेणं ? क्यरंसि वा गांमंसि वा जाव सन्निवेसंसि वा ? किं वा दच्चा किं वा भोच्चा किं वा
किच्चा किं वा समायरित्ता कस्स वा तहारूवस्स समणस्स वा माहणस्स वा अंतिए एगमवि आ-
रियं धम्मियं सुवयणं सुच्चा निसम्मं ? जणं सूरियाभेणं देवेणं सा दिवा देविइढी जाव देवाणुभागे ल्हे
पत्ते अभिसमन्नागए ॥ (सू० ४७) ॥ गोयमाइं ! समणे भगवं महावीरे भगवं गोयमं आमंतेता एवं
वयासी-एवं खलु गोयमा ! तेणं कालेणं तेणं समएणं इहेव जंबुद्धीवे दीवे भारहे वासे केयइअहे

नामे जणवए होत्था, रिद्धत्थिमियसमिद्धे, तत्थ णं केह्यअद्धे जणवए सेयविया णामं नगरी
होत्था, रिद्धत्थिमियसमिद्धा जाव पडिरूवा । तीसे णं सेयवियाए नगरीए बहिया उत्तरपुरत्थिमे
दिसीभागे एत्थ णं मिगवणे णामं उज्जाणे होत्था, रम्मे नंदणवणप्पगासे सवोउयफलसमिद्धे सुभ-
सुरभिस्सीयलाए छायाए सवओ चेव समणुवद्धे पासादीए जाव पडिरूवे, तत्थ णं सेयवियाए
णगरीए पएसी णामं राया होत्था, महयाहिमवंत जाव विहरइ अधस्मिइ अधस्मिइ अधस्मिइ
अधम्माणुए अधम्मपलोई अधम्मपजणणे अधम्मसीलससुयारे अधम्मणे चेव वित्ति कप्पेमाणे हण-
द्धिदंभिदापत्तए चंढे रुद्धे खुद्धे लोहियपाणी साहस्सीए उक्कंचणवंचणमायानियडिक्कडकवडसायि-
संपओगवहुले निस्सीले निव्वए निग्गुणे निम्मेरे निष्पच्चखाणपोसहोववासे बहूणं दुपयचउप्पयमि-
यसुपक्खीसिरिसवाण घायए वहाए उच्छेणयाए अधम्मकेज ससुट्टिए, शुरुणं णो अब्भुट्टेति णो
धिणयं पंडजइ, समण० सयस्सवि य णं जणवयस्स णो सम्मं करभरवित्ति पवत्तेइ ॥ (सू० ४८) ॥

‘ सूरियाभस्स णं भंते ! देवस्स केवह्यं काल ’ भित्थादि सुगमं ॥ (सू० ४६) ॥ ‘ गामंसि वेति ग्रसते
सुद्धयादीन् गुणान् यद्विवा गम्यः शाल्लप्रसिद्धानामष्टादशानां कारणाभिति ग्रामस्तस्मिन् ‘ नगरंसि वे ’ ति न विद्यते करो
यस्मिन् तन्नगरं तस्मिन् निगमः—प्रभूततरचणिग्गर्वावासः राजाधिष्ठानं नगरं राजधानी पांशुप्राकारनिवद्धं खेटं छुल्लक-
प्राकारवेष्टितं कर्षटं अर्धगव्यूतवृतीयान्तर्ग्रामान्तररहितं मंडपं, ‘ पट्टणंसि वे ’ ति पट्टनं—जलस्थलनिर्गमप्रवेशः, उक्तं च—

“ पट्टं शकटैर्गन्धं, घोटकैर्नौभिरेन च । नौभिरेव तु यद् गन्धं, पत्तनं तत्र चक्षते ॥ १ ॥ ” द्रोणमुखं-जलनिर्गमप्रवेशं, पत्तनमित्यर्थः, आकरो-हिरण्याकरादि आश्रमः-तापसादसयोपलक्षित आश्रयविशेषः संवाधो-यात्रासमागतप्रभृतजननिवेशः सन्निवेशः-तथाविधमाकृतलोकनिवासः ‘ किं वा दत्ते ’ त्यादि, दत्त्वा अशनादि भुक्त्वा अन्तप्रान्तादि कृत्वा तपःशुभ-ध्यानादि समाचर्य प्रत्युपेक्षाप्रमार्जनादि (॥ सू० ४७ ॥) ‘ केकयिनामार्द्धं-होत्था ’ केकयीनामार्द्धं-अर्धमात्रमा-र्थत्वेनेति गन्धते, स हि परिपूर्णे जनपदः, केवलमर्द्धमार्थमर्द्धं चानार्थमार्थेण चेह प्रयोजनमित्युद्धंमित्युक्तं, जनपद आसीत्, ‘ सप्तोत्पत्तलस्य स्मिद्धे रश्मिं बद्धं जलस्य पक्वासे ’ इत्यादि, सर्वतुर्कैः-सर्वतुर्भाविभिः पुष्पैः फलैश्च समृद्धिमत्, एवं रम्यं-रमणीयं नन्दनवनप्रतिमं शुभसुरभिगीतलया छायाया सर्वतः समनुबद्धं ‘ पासाईए ’ इत्यादि पदचतुष्टयं पूर्ववत् । ‘ सह्या हि प्रवृत्ते ’ त्यादि राजवर्णनं प्राग्वत्, ‘ धर्मिणः ’ इति धर्मेण चरति धार्मिको न धार्मिकः अयार्मिकः, तत्र सामान्यतोऽयधार्मिकः स्यादत आह-अधर्मिणः-अनिशयेनाधर्मवान् अत एवाधर्मेण ख्यातिर्यस्यासात्रधर्मख्यातिः ‘ अधर्माणुः ’ इति अधर्ममनुगच्छति अधर्मानुगतः तथा अधर्ममेव प्रलोकोत्ते-परिभावयतीत्येवंशीलोऽधर्मप्रलोकी ‘ अधर्माणुष्वज्जणणे, ’ इति अधर्मं प्रकर्षेण जनयति-उत्पादयति लोकानामपीत्यधर्मजननः अधर्मेणीलसमुदाचारो-न धर्मात् किमपि भवति तस्यैवाभावादित्येवमधर्मेणैव ह्योत्त-सर्वजन्तूनां यापनां कल्पयन् ‘ हणच्छिदभिदापयत्तए ’ जहि छिद्धि भिद्धि’ इत्येवं प्रवर्त्तकोऽन एव लोहितपाणिः-मारयित्वा हस्तयोरप्यप्रक्षालनात् अत एव पापः पाप-कर्मकारित्वात् चण्डः तीव्रकोपावेशात् रौद्रो निरस्तुशकर्मकारित्वात् साहसिकः परलोकाभयाभावात् ‘ उक्कंणवंचण-

मायानियडिकूडकवडसाहसंपओगबहुले' इति ऊर्ध्वं कंचनशुल्कंचनं-हीनगुणस्य गुणोत्कर्षप्रतिपादनं वंचनं-प्रतारणं
 माया-परवंचनबुद्धिः निकृतिः-बकट्टर्या गलकर्त्तकानामिवावस्थानं कूटम्-अनेकेषां मृगादीनां ग्रहणाय नानाविध-
 प्रयोगकरणं कपटं-नेपथ्यभाषाविपर्ययकरणं एभिरुत्कञ्चनादिभिः सहातिशयेन यः संप्रयोगो-योगस्तेन बहुलः, अथवा
 सातिसंप्रयोगो नाम यः सातिशयेन द्रव्येण कस्तूरिकादिना अपरस्य संप्रयोगः, उक्तं च सूत्रकृताङ्गचूर्णिकृता-“सो होइ
 साइजोगो दवं ज छुहिय अन्नदवेसुं । दोसगुणा वयणेसु य अत्यविसंवायणं कुणइ ॥ १ ॥” इति, तत्संप्रयोगे बहुलः, अपरे
 व्याख्यानयन्ति-उत्कंचनं नाम उत्कोचा, निकृतिः-वञ्चनप्रच्छादनकर्म सातिः-विश्रम्भः, एतत्संप्रयोगबहुलः, शेषं तथैव,
 निःशीलो-ब्रह्मचर्यपरिणामाभावात् निर्व्रतो-हिंसादिविरत्यभावात् निर्गुणः-क्षान्त्यादिगुणाभावात् निर्मेर्यादः-परस्त्रीपरिहारादि-
 मर्यादाविलोपित्वात् निष्प्रत्याख्यानपोषधोपवासः-प्रत्याख्यानपरिणामपर्वदिवसोपवासपरिणामाभावात्, बहूनां द्विपदचतुष्पद-
 मृगपशुपक्षिसरिसृपानां घाताय-विनाशाय वधाय-ताडनाय उच्छादनाय-निर्मूलाभावीकरणाय अधर्मरूपः केतुरिव-ग्रहविशेष
 इव समुत्थितः, न च गुरूणां-पित्रादीनामागच्छतानामभ्युत्तिष्ठति-अभिमुखमूर्ध्वं तिष्ठति, न च विनयं प्रयुक्ते, नापि श्रम-
 णब्राह्मणभिश्चुकाणामभ्युत्तिष्ठति, न च विनयं प्रयुक्ते, नापि स्वकस्यापि-आत्मीयस्यापि जनपदस्यापि सम्यकरभरवृत्तिं प्रव-
 र्त्तयति ॥ (सू० ४८) ॥

तस्स णं पएसिस्स रत्तो सूरियकंता नाम देवी होत्था,सुकुमालपणिपाणिपाया धारिणीवण्ण-
 ओ, पएसिणा रत्ता साह्म अणुरत्ता अविरत्ता इहे सहे ख्वे जाव विहरइ ॥ (सू० ४९) ॥ तस्स णं

पएसिस्स रण्णो जेहे पुत्ते सूरियकंताए देवीए अत्तए सूरियकंते नामं कुमारे होत्था, सुकुमालपा-
णिपाए जाव पडिस्सवे । से णं सूरियकंते कुमारे जुवरायावि होत्था, पएसिस्स रत्तो रज्जं च रट्ठं च
बलं च वाहणं च कोसं च कोट्टागारं च अंतेउरं च जणवयं च समयमेव पच्चुवेक्खमाणे २ विहरइ

॥ (सू० ५०) ॥

‘तस्स णं पएसिस्स रत्तो सूरिकंता नाम देवी होत्था, सुकुमालपाणिपाया’ इत्यादि देवीवर्णनं प्राग्वत् । प्रदेशिना
राज्ञा सार्द्धमनुरक्ता अविरक्ता-कथञ्चिद्विप्रियकरणेऽपि विरागाभावात् । कुमारवर्णनं ‘सुकुमालपाणिपाए’ इत्यादि जाव
‘सुन्दरे’ इति, अत्र यावत्करणात् ‘अहीणपंचिदियसरीरे लवखणवंजणगुणोत्तवेए, माणुग्माणपमाणपडिणुणुजायसवंग-
सुन्दरं गे ससिसोमाकारे कंते पियदरिसणे सुखे’ इति द्रष्टव्यं, एतच्च देवीवर्णकवत् स्वयं परिभावनीयं, स च सूर्यकान्तो
नाम कुमारी युवराजा अभूत्, प्रदेशिनी राज्ञो राज्य-राष्ट्रादिसमुदायात्मकं राष्ट्रं च-जनपदं च, बलं च-हस्त्यादिसैन्यं, वाहनं
च-वेगसरादिकं, कोशं च-भाण्डागारं कोट्टागारं च-धान्यगृहं पुरं च-नगरमन्तःपुरं च-अत्रोथं चात्मनैव स्वयमेव समुत्प्रेक्ष-
माणो-व्यापारयन् ॥ (सू० ४९-५०) ॥

तस्स णं पएसिस्स रत्तो जेहे भाउयवयंसए चित्ते णामं सारही होत्था अहे जाव बहुजण-
स्स अपरिभूए सामदंडभेयउवप्पयाणअत्थसत्थइहामइत्तिसारए उप्पत्तियाए वेणत्तियाए कम्मयाए
पारिणामियाए चउव्विहाए बुद्धीए उववेए, पएसिस्स रण्णो बहुसु कल्लेसु य कारणेसु य कुडुवेसु

य मंतेसु य गुञ्जेसु य रहस्तेसु य ववहारेसु य निच्छएसु य आपुच्छणिजे मेढी पमाणं आहारे
आलंबणं चकबु मेढिसु पमाणभूए आहारभूए आलंबणभूए सब्दानसबभूमियासु लक्ष्णभूए चि-
दिष्णवित्तारे रज्जधुराचितए आदि होत्था ॥ (सू० ५१ ॥

‘चित्ते नाम सारही होत्था अद्दे दित्’ इति आढ्यः-समृद्धो दोसः-कान्तिमान् वित्तः-प्रतीतो यावत्करणात्
‘विउलभवणसयणासणजाणवाहणाइण्णे बहुदासीदासगोमहिसगवेलगप्पभूते बहुधणबहुजायरुवरयए विच्छदियप्रउर-
भत्तपणे’ इति परिग्रहः, अस्य व्याख्या राजवर्णकवत् परिभावनिया, ‘बहुजणस्स अपरिभूए’ राजमान्यत्वात् स्वय-
च जात्यक्षत्रियत्वात्, ‘सामभेयदंडउवप्पयाणअत्थसत्थईहामइविसाए’ इति, सामभेददण्डोपप्रदानलक्षणानां नीतीना-
मर्थशास्त्रस्य-अर्थीपायव्युत्पादनग्रन्थस्य ईहा-विमर्शस्तत्प्रधाना मतिरीहामतिस्त्वया विशारदो-विचक्षणः सामभेददण्डोपप्रदानार्थ-
शास्त्रिहामतिविशारदः उत्पत्तिकव्या-अदृष्टाश्रुतानुभूतविषयाकरमाद्भवनशीलया वैनयिकया-विनयलभ्यशास्त्रार्थसंस्कारजन्यया
कर्मजया-कृषिवाणिज्यादिकर्मभ्यः सप्रभावया परिणामिकया-प्रायोवयोविपाकजन्यया एवरूपया चतुर्विधया बुद्ध्या उपपेतः
प्रदेकिनो राज्ञो बहुषु कार्येषु-कर्तव्येषु कारणेषु-कर्तव्योपायेषु कुटुम्बेषु स्वकीयपरकीयेषु विषयभूतेषु मन्त्रेषु-राज्यादिविन्तारू-
पेषु गुह्येषु-बहिर्जनाप्रकाशनीयेषु रहस्येषु-तेज्ज्वाषडक्षीणेषु ‘निश्चयेषु’ निश्चीयंते इति निश्चयाः-अवश्यकरणीयाः कर्तव्यवि-
शेषास्तेषु व्यवहारेषु-आवाहनविसर्जनादिरूपेषु आपुच्छनीयः-सकृत् पृच्छनीयः प्रतिपृच्छनीयः-असकृत् पृच्छनीयः, किमिति,
यतोऽसौ ‘मेढी’ इति मेढी-खलकमध्यवर्तिस्थूणा यस्यां नियमिता गोपंक्तिर्धान्यं ग्राहयति तद्वद् यमालम्ब्य सकल मन्त्रिमण्डल

मन्त्रणीयान् अर्थान् धान्यमिव विवेचयति स मेढिः, तथा प्रमाणं-प्रत्यक्षादि तद्वत् यस्तद्दृष्टानामर्थानामव्यभिचारित्वेन तत्रैव मन्त्रि-
णां प्रवृत्तिनिवृत्तिभावात् स प्रमाणः, आधार आधेयस्येव सर्वकार्येषु लोकानामुपकारित्वात्, तथा 'आलम्बनं' रज्ज्वादि तद्वत् आप-
दुर्गत्तीदिनिस्तारकत्वात् आलम्बनं, तथा चक्षुः-लोचनं तद्वल्लोकस्य यो विविधकार्येषु प्रवृत्तिनिवृत्तिविषयदर्शकः स चक्षुः, एतदेव
प्रपञ्चयति-'मेढिभूए' इत्यादि, अत्र भूतशब्द औपम्यार्थः, मेढिसदृश इत्यर्थः, 'सव्वद्वाणसव्वभूमियासु लद्धपच्चए'
इति, सर्वेषु स्थानेषु-कार्येषु संधिविग्रहादिषु सर्वासु भूमिकासु-मन्यमात्यादिस्थानरूपासु लब्धः-उपलब्धः प्रत्ययः-प्रतीतिः
अविसंवादवचनता यस्य स तथा, 'विइण्णविचारो' इति वितीर्णे-राज्ञानुज्ञातो विचारः-अवकाशो यस्य विश्वसनीयत्वात्
स वितीर्णविचारः सर्वकार्यादिष्विवति प्रकृतं, किं बहुना ?-राज्यधुराचिन्तकश्चापि-राज्यनिर्वाहकश्चाप्यभवत् ॥(सू० ५१)॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं कुणाला नाम जणवए होत्था, रिद्धत्थिमियसमिद्धे, तत्थ णं कुणा-
लाए जणवए सावत्थी नाम नयरी होत्था रिद्धत्थिमियसमिद्धा जाव पडिरूवा । तीसे णं सा-
वत्थीए णगरीए बहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए कोट्टए नामं चेइए होत्था, पोरणे जाव पासादीए
४, तत्थ णं सावत्थीए नयरीए पएस्सिस रत्तो अंतेवासी जियसत्तू नामं राया होत्था, महयाहिमवंत
जाव विहरइ । तए णं से पएसी राया अन्नया कयाइ महत्थं महग्घं महरिहं विउल रायारिहि
पाहुडं सज्जावेइ, सज्जावित्ता चितं सारहिं सदावेइ सदावित्ता एवं वयासी-गच्छ णं चित्ता ! तुमं
सावत्थिं नगरिं जियसत्तुस्स रण्णो इमं महत्थं जाव पाहुडं उवणेहि, जाइं तत्थ रायक-

ज्ञाणि य रायकिचाणि य रायनीतीओ य रायववहारा य ताई जियसत्तुणा सद्धिं
 सयमेव पच्चुवेक्खमाणे विहराहित्तिक्कु विसज्जिए । तए णं से चित्ते सारही पएसिणा
 रण्णा एवं वुत्ते समाणे हह जाव पडिसुणेत्ता तं महत्थं जाव पाहुडं गेण्हइ,
 पएसिस्स रण्णो जाव पडिणिवल्लमइ २ ता सेयवियं नगरिं मज्झमज्जेणं जेणेव
 सए गिहे तेणेव उवागच्छति उवागच्छत्ता तं महत्थं जाव पाहुडं ठवेइ, कोडुवियपुरिसे स-
 द्दावेइ २ ता एवं वयासी-खिप्पामेव भो ! देवाणुप्पिया ! सच्छत्तं जाव चाउग्घंटं आसरहं जुत्तामेव
 उवट्टवेह जाव पच्चप्पिणह । तए णं ते कोडुवियपुरिसा तहेव पडिसुणिता खिप्पामेव सच्छत्तं
 जावजुद्धसज्जं चाउग्घंटं आसरहं जुत्तामेव उवट्टवेन्ति, तमाणत्तियं पच्चप्पिणंति, तए णं से चित्ते
 सारही कोडुवियपुरिसाण अंतिए एयमदंठं जाव हियए ण्हाए कयबलिकस्से कयकोउयमंगलपाय-
 च्छित्ते सन्नद्धबद्धवम्मियक्कए उप्पीलियसारासणपट्टिए पिणिद्धगेविज्जे बद्धआविद्धविलवरचिंध-
 पट्टे गहियाउहपरणे तं महत्थं जाव पाहुडं गेण्हइ २ जेणेव चाउग्घंटे आसरहे तेणेव उवागच्छइ २
 चाउग्घंटं आसरहं डुरूहेति, बडुहिं पुरिसेहिं सन्नद्ध जाव गहियाउहपरणेहिं सद्धिं संपरिवुडे सको-
 रिंटमल्लदामेणं छत्तेणं धरेज्जमाणेणं २ महया भडच्चडगररहपहकरविंदपरिक्खित्ते साओ गिहाओ णि-
 ग्गच्छइ सेयवियं नगरिं मज्झमज्जेणं णिग्गच्छइ २ ता सुहेहिं वासेहिं पायरासेहिं नाइविकिदठेहिं

अंतरा वासेहिं वसमाणे २ केइयअड्डस्स जणवयस्स मज्झंमज्जेणं जेणेव कुणालाजणवए जेणेव
सावत्थी नयरी तेणेव उवागच्छइ २ ता सावत्थीए नयरीए मज्झंमज्जेणं अणुपविसइ, जेणेव
जियसत्तुस्स रणो गिहे जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला तेणेव उवागच्छइ २ ता तुरए निगिण्हइ २
ता रहं ठवेति २ ता रहाओ पच्चोरुहइ, तं महत्थं जाव पाहुडं गिण्हइ २ ता जेणेव अबिंंतरिया
उवट्ठाणसाला जेणेव जियसत्तु राया तेणेव उवागच्छइ २ ता जियसत्तु रायं करयलपरिगगहिं
जाव कट्टु जणं विजणं वद्धावेइ २ ता तं महत्थं जाव पाहुडं उवणेइ। तए ण से जियसत्तु राया
चित्तस्स सारहिस्स तं महत्थं जाव पाहुडं पडिच्छइ २ चित्तं सारहिं सक्कारेइ २ सम्माणेति पडिचि-
सज्जेइ रायमग्गमोगाढं च से आवासं दलयइ। तए णं से चित्ते सारही विसज्जिते समाणे जियसत्तुस्स
रत्तो अंतियाओ पडिनिक्खमइ २ ता जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव चाउघंटे आसरहे तेणेव
उवागच्छइ २ ता चाउघंटे आसरहं डुरूहइ, सावत्थिं नगरिं मज्झंमज्जेणं जेणेव रायमग्गमोगाढे
आवासे तेणेव उवागच्छइ २ ता तुरए निगिण्हइ २ ता रहं ठवेइ २ रहाओ पच्चोरुहइ, एहाए कयब-
लिकम्मे कयकोउयमंगलपायच्छित्ते सुद्धप्पावेसाइ मंगलाइ वत्थाइ पवर परिहिते अप्पमहग्गामर-
णालं कियसरीरे जिमियधुत्तरागएऽवि य णं समाणे पुवावरणहकालसमयंसि गंधवेहि य णाडगेहि
य उवनच्चिज्जमाणे २ उवगाइज्जमाणे २ उवलालिज्जमाणे २ इदंठे सहफरिसरसरुवगंघे पंचविहे, माणु-

स्सए कामभोए पच्चणुभवमाणे विहरह ॥ (सू० ५२) ॥

‘पएसिस्स रणणे अंतेवासी’ति अन्ते-समीपे वसतीत्येवंशीलोऽन्तेवासी-शिष्यः, अंतेवासीव सम्यग्गज्ञाविधायी इति भावः । ‘सत्तद्धवद्धवम्मियकवए’ इति कवचं-तनुत्राणं वर्म्म-लोहमयकतलकादिरूपं संजातमस्येति वमितं, सत्तद्धं शरीरारोपणात् वद्धं गाढन्तरवन्धनेन वन्धनात् वर्म्मितं कवचं येन स सत्तद्धवद्धवम्मितकवचः, ‘उत्पीलियसरासणपट्टिए’ इति उत्पीडिता-गाढीकृता शरा अस्यन्ते-क्षिप्यन्ते अस्मिन्निति शरासंनं-इषुधिस्तस्य पट्टिका पिण्डा येन स उत्पीडितशरासनपट्टिकः ‘पिणद्धगेवज्जविमलवरचिंधपट्टे’ इति पिण्डं ग्रैवैयकं-ग्रीवाऽऽभरणं विमलवरचिह्नपट्टश्च येन स पिण्डग्रैवैयकविमलवरचिन्हपट्टः ‘गहियाउहपहरणे’ इति आयुध्यतेऽनेनेत्यायुधं-खेटकादि प्रहरणम्-असिकुन्तादि गृहीतान्वायुधानि प्रहरणानि च येन स गृहीतायुधप्रहरणः ॥ (सू० ५२) ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं पासावच्चिज्जे केसी नाम कुमारसमणे जातिसंपणो कुलसंपणो बलसंपणो रूवसंपणो विषयसंपणो नाणसंपणो दंसणसंपन्ने चरितसंपणो लज्जासंपणो लाघवसंपणो लज्जालाघवसंपन्ने ओयंसो तेयंसो वच्चंसो जससी जियमाणे जियकोहे जियमाणे जियलोहे जियणिहे जित्तिदिए जियपरीसहे जीवियासमरणभयविप्पसुक्के वयप्पहाणे गुणप्पहाणे करणप्पहाणे चरणप्पहाणे निग्गहप्पहाणे अज्जवप्पहाणे मदवप्पहाणे लाघवप्पहाणे खंतिप्पहाणे सुत्तिप्पहाणे विज्जप्पहाणे मंतप्पहाणे बंभप्पहाणे नयप्पहाणे नियमप्पहाणे सच्चप्पहाणे सोयप्पहाणे नाणप्पहाणे

दंसणप्पहाणे चरित्तप्पहाणे थडदसपुद्धी चडणाणोवगए पंचहि अणगारसएहि सद्धि संपरिबुडे
पुवाणुपुद्धिं चरमाणे गामाणुगामं दूइज्जमाणे सुहंसुहेणं विहरमाणे जेणेव सावत्थी नयरी जेणेव
कोट्टए चेइए तेणेव उवागच्छइ २ त्ता सावत्थीए नयरीए बहिया कोट्टए चेइए अहापडिखवं उग्गहं
उग्गिण्हइ उग्गिण्हत्ता संजसेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ॥ (सू० ५३) ॥

‘ वैसीनामं कुमारसमणे गइसंपन्ने ’ इत्यादि, जातिसंपन्नः—उत्तममातृपक्षयुक्त इति प्रतिपत्तव्यम्, अन्यथा मातृपितृ-
पक्षसंपन्नत्वं पुरुषमात्रस्यापीति नास्योत्कर्षः कश्चिदुक्तो भवति, उत्कर्षाभिधानार्थं चारय विशेषणकलापोपादानं चिकीर्षितमिति,
एतं कुलसंपन्नोऽपि नवरं कुलं—पितृपक्षः बलं—संहननविशेषसमुत्थः प्राणः रूपम्—अनुपमं शरीरसौन्दर्यं विनयादीनि प्रतीतानि,
नवरं लाघवं—द्रव्यतोऽल्पोपधित्वं भावतो गौरवत्रयत्यागः ‘ लज्जा ’ मनोवाक्कायसंयमः ‘ ओयंसी ’ नि ओजो—मानसोऽवष्ट-
म्भस्तद्वान् ओजस्वी तेजः—शरीरप्रभा तद्वान् तेजस्वी ‘ वचो ’ वचनं सौभाग्याद्युपेतं यस्यास्ति स वचस्वी अथवा वर्चः—तेजः
प्रभाव इत्यर्थरतद्वान् वर्चस्वी यशस्वी—ख्यातिमान्, इह च विशेषणचतुष्टयेऽप्यनुस्वारः प्राकृतत्वात्, जितक्रोध इत्यादि तु
विशेषणसप्तकं प्रतीतं, नवरं क्रोधादिजय उदयमाप्तक्रोधादिविफलीकरणतोऽवसेयः, तथा जीवितस्य-प्राणधारणस्य आशा—वाञ्छा
मरणाद्भयं ताभ्यां विप्रमुक्तो जीविताशामरणभयविप्रमुक्तः, तदुभयोपेक्षक इत्यर्थः, तथा तपसा प्रधानः—उत्तमः शेषमुनिजना-
पेक्षया तपो वा प्रधानं यस्य स तपःप्रधानः, एवं गुणप्रधान नवरं गुणाः—संयमगुणाः, एतेन च विशेषणद्वयेन तपःसंयमौ पूव-
बद्धाभिनवयोः कर्मणोर्निर्जगानुपादानहेतु मोक्षसाधने सुमुख्यगुणमुपादेयौ प्रदर्शितौ, गुणप्राधान्यप्रपञ्चनार्थमेवाह—‘ करणप्पहाणे’

इति यावत् 'चरित्तापहाने' इति, करणं-पिण्डविशुद्ध्यादि, उक्तञ्च-“पिण्डविसोही समिई भावण पडिमा य इदिय निरोहो । पडिलेहण गुत्तीओ अभिगहा चैव करणं तु ॥१॥” चरणं-महात्रतादि, उक्तञ्च-“वय समणधम्म संजम वेयावच्चं च वंभगुत्तीओ । णाणाइतियं तव कोहनिगहाई चरणमेयं ॥ १ ॥ निग्रहः-अनाचारप्रवृत्तिनिषेधनं । निश्चयः-तत्त्वानां निर्णयः विहितानुष्ठाने-
 प्ववश्यमभ्युपगमो वा आर्जवं-मायानिग्रहो लाघवं-क्रियासु दक्षत्वं क्षान्तिः-क्रोधनिग्रहः गुप्तिः-मनोगुप्त्यादिका मुक्तिः-
 निर्लोभता विद्या-प्रज्ञप्त्यादिदेवताऽधिष्ठिता वर्णानुपूर्व्यः मन्त्रा-हरिणोगेष्यादिदेवताधिष्ठिताः अथवा ससाधना विद्या साध-
 नरहिता मन्त्रा, ब्रह्मचर्यं-वस्तिनिरोधः सर्वमेव वा कुशलानुष्ठानं वेदः-आगमो लौकिकलोकोत्तरिककुप्रावचनिकभेदभिन्नः
 नया-नैगमादयः सप्त प्रत्येकं शतविधा; नियमा-विचित्रा अभिग्रहविशेषाः सत्यं-भूतहितं वचः शौचं-द्रव्यतो निर्लेपता भाव-
 तोऽनवद्यसमाचारता ज्ञानं-मत्यादि दर्शनं-सम्यत्वं चारित्रं-बाह्यं सदनुष्ठानं, यच्चैह चरणकरणग्रहणेऽपि आर्जवादिग्रहणं तत्
 आर्जवादीनां प्राधान्यख्यापनार्थं, ननु जितक्रोधत्वादीनामार्जवादीनां च कः प्रतिविशेषः?, उच्यते, जितक्रोधादिविशेषणेषु
 तदुदयविफलीकरणं भार्दवप्रधानादिषु उदयनिरोधः, अथवा यत एव जितक्रोधादिः अत एव क्षमादिप्रधान इत्येवं हेतुहेतु-
 मद्भावाद् विशेषः, तथा ज्ञानसम्पन्न इत्यादौ ज्ञानादिमत्त्वमात्रमुक्तं ज्ञानप्रधान इत्यादौ तद्वतां मध्ये तस्य प्राधान्यमित्येवमन्य-
 त्वाप्यपौनरुक्त्यं भावनीयं, तथा 'ओराले' इति उदारः-स्फाराकारः 'घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरबंभचेरवासी
 ओच्छूढसरीरे संखितविउलतेउलेसे चउइसपुवो चउनाणोवगए' इति पूर्ववत्, 'पंचहिं अणगारसएहिं' इत्यादिकं
 वाच्यं ॥ (सू० ५३) ॥

तए णं सावत्थीए नयरीए सिंघाडगतियचक्कचचरचउसुहमहापहहेसु महया जणसहेइ वा जण-
बूहेइ वा जणकलकलेइ वा जणबोलेइ वा जणउम्भीइ वा जणउक्कलियाइ वा जणसन्निवाएइ वा जाव
परिसा पज्जुवासइ । तए णं तस्स सारहिस्स तं महाजणसहं च जणकलकलं च सुणेत्ता य पासेत्ता य
इमेयाख्वे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था, किण्णं अज्ज जाव सावत्थीए णयरीए इंदमहेइ वा खंदम-
हेइ वा रुइमहेइ वा मंडमहेइ वा नागमहेइ वा भूयमहेइ वा जक्खमहेइ वा भूममहेइ वा चेइयमहेइ
वा रुक्खमहेइ वा गिरिमहेइ वा दरिमहेइ वा अगडमहेइ वा नईमहेइ वा सरमहेइ वा सागरमहेइ
वा जं णं इमे बहवे उग्गा भोगा राइन्ना इक्खागा खत्तिया गांया कोरवा जाव इब्भा इब्भपुत्ता ण्हा-
या कयबलिकम्मा जहोववाइए जाव अप्पेगतियां हयगया जाव अप्पेगतिया गयगया पायचारविहा-
रेणं महया? वंदावंदएहिं निग्गच्छंति, एवं संपेहेइ? कंचूहज्जपुरिसं सदावेइ सदावित्ता एवं वयासी-
किण्णं देवाणुप्पिया! अज्ज सावत्थीए नगरीए इंदमहेइ वा जाव सागरमहेइ वा जेणं इमे बहवे उग्गा
भोगा० णिग्गच्छंति ?, तए णं से कंचुईपुरिसे केसिस्स कुमारसमणस्स आगमणगहियविणिच्छए
चित्तं सारहिं करयलपरिग्गहियं जाव बद्धावेत्ता एवं वयासी-णो खलु देवाणुप्पिया ! अज्ज सावत्थीए
णयरीए इंदमहेइ वा जाव सागरमहेइ वा जेणं इमे बहवे जाव विंदाविंदएहिं निग्गच्छंति, एवं खलु
भो देवाणुप्पिया ! पासावच्चिज्जे केसीनामं कुमारसमणे जाइसम्पन्ने जाव दूइज्जमाणे इहमागए

जाव विहरह, तेण अज्ज सावत्थीए नयरीए बहवे उणा जाव इब्भा इब्भपुता अप्पेगतिया वंदण-
वत्तियाए जाव महया वंदावंदएह णिगच्छइ, तए णं से चित्ते सारही कंबुइपुरिसस्स अंतिए एय-
मंढं सोच्चा निसम्म हट्टुइ जाव हियए कोडुंबियपुरिसे सद्दवेइ सद्दवित्ता एव वयासी-खिप्पाभिव
भो देवाणुप्पिया ! चाउघंटं आसरहं जुत्तामिव उवट्टवेह जाव सच्छत्तं उवट्टवेति, तए णं से चित्ते
सारही णहाए कयबलिकम्मै कयकोउयमंगलपायच्छित्ते शुद्धप्पावेसाइं मंगल्लाइं वत्थाइं पवर परिहिते
अप्पमह्घाभरणालं कियसरीरे जेणेव चाउघंटं आसरहे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छता चाउघंटं
आसरहं डुरुहइ ? ता सकोरिटमल्लदामेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं महया भडचडगरेण विंदपरिचित्ते
सावत्थीनगरीए मज्झमज्झेणं निगच्छइ ? ता जेणेव कोट्टए चेइए जेणेव केसीकुमारसमणे तेणेव
उवागच्छइ ? ता केसिकुमारसमणस्स अदूरसामंते तुरए णिणिण्हइ रहं ठवेइ य, ठवित्ता पच्चो-
रुहति ? ता जेणेव केसीकुमारसमणे तेणेव उवागच्छइ ? ता केसिकुमारसमणं तिक्खुत्तो आया-
ह्णिणं पयाहिणं करेइ करित्ता वंदइ नमंसइ ? ता णच्चासण्णे णातिदूरे सुस्ससमाणे णमंसमाणे
अभिमुहे पंजलिउहे विणएणं पज्जुवासइ । तए णं से केसीकुमारसमणे चित्तस्स सारहिस्स तीसे
महत्तिमहालियाए महच्चपरिसाए चाउज्जामं धम्मं परिकहेइ, तं० सवाओ पाणाइवायाओ वेरमणं
सवाओ सुसावायाओ वेरमणं सवाओ अदिण्णादाणाओ वेरमणं सवाओ बहिच्चादाणाओ वेरमणं।

तए णं सा महतिमहालया महच्चपरिसा केसिस्स कुमारसमणस्स अंतिए धम्मं सोचा निसम्म जासेव
दिसिं पाउब्भूया तासेव दिसिं पडिगया, तए णं से चित्ते सारही केसीस्स कुमारसमणस्स अंतिए
धम्मं सोचा निसम्म हट्ट जावहियए उट्टाए उट्टेइ २ ता केसिं कुमारसमणं तिक्खुत्तो आयाहिणं पया-
हिणं करेइ २ वंदइ नमंसइ २ ता एवं वयासी-सदहामि णं भंते ! निगंथं पावयणं पत्तियामि णं भंते !
निगंथं पावयणं रोएमि णं भंते ! निगंथं पावयणं अब्भुट्टेमि णं भंते ! निगंथं पावयणं एवमेयं निगं-
थं पावयणं तहमेयं भंते ! ० अवित्तहमेयं भंते ० असंदिक्कमेयं ० सच्चे णं एस अट्ठे जणं तुब्भे वदहत्तिकट्टु
वदइ नमंसइ २ ता एवं वयासी-जहा णं देवाणुप्पियाणं अंतिए बहवेउगा भोगा जाव इब्भा इब्भपुत्ता
चिच्चा हिरणं चिच्चा सुवणं एवं धणं धन्नं बलं वाहणं कोसं कोट्टागारं पुरं अंतेउरं चिच्चा विउलं धण-
कणगरयणमणिमोत्तियसंखसिलप्पवालसंतसारसावएज्जं विच्छइत्ता विगोवइत्ता दाणं दाइयाणं
परिभाइत्ता मुंढे भवित्ता आगाराओ अणगारियं पवयंति, णो खलु अहं ता संचाएमि चिच्चा हिरणं
तं वेव जाव पवइत्तए, अहणं देवाणुप्पियाणं अंतिए पंचाणुवइयं सत्तस्सिक्खावइयं दुवालसविहं
गिहिधम्मं पडिवल्लित्तए, अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंधं करेहि, तए णं से चित्ते सारही केसी-
कुमारसमणस्स अंतिए पंचाणुवतियं जाव गिहिधम्मं उवसंपज्जित्ताणं विहरति, तए णं से चित्ते
सारही केसिं कुमारसमणं वंदइ नमंसइ २ ता जेणेव चाउघंटे आसरहे तेणेव पहारेत्थ गमणाए

षाडघटं आसरहं दुरुहह २ जामेव दिसिं पाडम्भए तामेव दिसिं पडिगए ॥ (सू०५४) ॥

‘ महया जणसद्देह वा ’ इति महान् जनशब्दः परस्परालापारूपः इकारो वाक्यालङ्कारार्थः वाशब्दः पदान्तरापेक्षया समुच्चयार्थः, जनव्यूहो-जनसमुदायः, ‘जनबोलेह वा’ इति बोलः-अव्यक्तवर्णो ध्वनिः, ‘जनकलकलेह वा’ कलकलः स एवोपलभ्यमानवचनविभागः ‘जणउम्मीह वा’ उम्भिः-संबाधः ‘जणउक्कलियाह वा’ लघुतरसमुदायः ‘जणसन्निवाए ह वा’ सन्निपातः-अपरापरस्थानेभ्यो जनानामेकत्र मीलनं, ‘जाव परिसा पज्जुवासह ’ इति, यावत्करणात् ‘ बहुजणो अन्नमन्नस्स एवमाइकूवह एवं भासइ एवं पन्नवेइ एवं खलु देवाणुप्पिया ! पासावच्चिज्जे केसीनामं कुमारसमणे जाइसंपण्णे जाव गामाणुगामं दूइज्जमाणे इहमागए इह संपत्ते इह समोसठे इहेव सावत्थीए नयरीए कोट्टए चेइए अहापडिख्वं उगहं उगिगिहत्ता सं-जमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ, तं महफले खलु देवा० तहाख्वाणं समणाणं नामगोयस्सवि सवणयाए’ इत्यादि प्रागुक्त-समस्तपरिग्रहः, ‘ इंदमद्देह वा ’ इत्यादि, इन्द्रमहः-इन्द्रोत्सवः इन्द्रः-शक्रः, स्कन्दः कार्तिकेयः रुद्रः प्रतीतः मकुन्दो-बलदेवः शिवो-देवताविशेषः वैश्रमणो-यक्षराट् नागो-भवनपतिविशेषः यक्षो भूतश्च व्यन्तरविशेषो स्तूपः-चैत्यस्तूपश्चैत्यं-प्रतिमा वृक्ष-दरिगिरीअवतनदीसरःसागराः प्रतीताः, ‘बहवे उग्गा उग्गपुत्ता भोगा जावलेच्छइपुत्ता ’ इति, उग्गाः आदिदेवावस्थापिता इक्षुवंशजाताः उग्रपुत्राः त एव कुमारारधवस्थाः, एवं भोगाः-आदिदेवैवावस्थापितगुरुवंशजाता राजन्याः-भगवद्वयस्यवंशजाः यावत्करणात् ‘खत्तिया माहणा भडा जोहा मल्लई मल्लइपुत्ता लेच्छई २ पुत्ता’ इति परिग्रहः, तत्र क्षत्रियाः-सामान्यराजकुलीना भटाः-शौर्यवन्तः योधाः-तेभ्यो विशिष्टतराः, मल्लकिनो लेच्छकिनश्च राजविशेषाः, यथा वेदकराजस्य श्रूयन्ते अष्टादश गण-

राजा नव मल्लकिनी नव लेच्छकिनिः, 'अन्ने य बह्वे राईसरे' त्यादि, राजानो-मण्डलिका ईश्वरा-युवराजानस्तलवराः-परितुष्टनरपतिप्रदत्तपट्टवन्धविभूषिता राजस्थानीयाः माडम्बिकाः-चित्रमण्डपाधिपाः कुटुम्बिकाः-कतिपयकुटुम्बस्वामिनोऽवलगकाः इभ्या-महायनिनः श्रेष्ठिनः-श्रीदेवताध्यासितसौवर्णपट्टविभूषितोत्तमाङ्गाः सेनापतयो-नृपतिनिरूपिताश्चतुरङ्गसैन्यनायकाः सार्धवाहाः-सार्धनायकाः प्रभृतिगृहणात् मन्त्रिमहामन्त्रिगणकदौवारिकपीठमर्दादिपरिग्रहः, तत्र मन्त्रिणः प्रतीताः महामन्त्रिणो-मन्त्रिमण्डलप्रधानाः हस्तिसाधनोपरिका इतिवृद्धाः गणका-गणितज्ञा भाण्डागारिका इति वृद्धाः ज्योतिषिका इत्यपरे दौवारिकाः-प्रतीहारा राजद्वारिका वा पीठमर्दाः-आस्थाने आसन्नप्रत्यासन्नसेवका वयस्या इति भावः 'जाव अंबरतलमिव फोडेमाणा' इति यावत्करणात् 'अप्येगतिया' वंदणवर्त्तियं अप्येगइया पूअणवर्त्तियं एवं सक्कारवर्त्तियं सम्माणवर्त्तियं कोउह्लवर्त्तियं असुयाइं सुणिस्सामो सुयाइं निस्संकियाइं करिस्सामो मुंडे भवित्ता आगाराओ अणगारियं पडइस्सामो पंचाणुव्वयाइं सत्त सिक्खावयाइं दुवालसविहं गिहिधम्मं पडिवज्जिस्सामो, अप्येगइया जिणभत्तिरापोणं अप्येगइया जीयमेयंतिक्कुण्हाया कयवलिकरमा कयकोउयमंगलपायच्छित्ता सिरसाकंठेमालाकडा आविद्धमणिमुवण्णा कप्पियहारद्धहारतिसरयपालंबपालंबमाणकडिसुत्तयसोभाभरणा वत्थ पवर परिहिया चंदणोलित्तगायसरीरा अप्येगइया ह्यगया अप्येगइया गयगया अप्येगइया रहगया अप्येगइया सिबिकागया अप्येग० संदमाणियागया अप्येगइया पायविहारचारिणो पुरिसवगुराय परिक्खित्ता महया उक्किट्टिसीहनाइया वोल्कलकलस्वेणं समुह्वरवभूयं पिव करेमाणा अंबरतलंपिव फोडेमाणा' इति परिग्रहः, एतच्च प्रायः सुगमं, नवरं गुणव्रतानामपि निरन्तरमभ्यस्यमानतया शिक्षाव्रतत्वेन विवक्षणात् 'सत्त सिक्खा-

वयाइ' स्युक्तं, स्नाताः-कृतस्नानाःअनन्तरं कृतं बलिर्कर्म-स्वगृहदेवताभ्यो यैस्ते कृतबलिकर्मणिः, तथा कृतानि कौतुकमङ्ग-
 लान्येव प्रायश्चित्तानि दुःस्वप्नादिविघातार्थं यैस्ते कृतकौतुकमङ्गलप्रायश्चित्ताः, तत्र कौतुकानि-मयीतिलकादीनि मङ्गलानि-
 सिद्धार्थकदध्यक्षतदूर्वादीनि, तथा शिरसि कण्ठे च कृता माला यैस्ते, प्राकृतत्वात्पदव्यत्ययो विभक्तिव्यत्ययश्चेति शिरसा-
 कण्ठेमालाकृताः, तथा आविद्धानि-परिहितानि मणिसुवर्णानि यैस्ते तथा, कल्पितो-विन्यस्तो हारः-अष्टादशसरिकोऽर्द्ध-
 हारो-नवसरिकस्त्रिसरिकं प्रतीतमेव यैस्ते तथा, तथा मलम्बो-शुंवनकं लम्बमानो-येषां ते तथा, कटिसूत्रेण अन्यान्यपि सुकृतयो-
 भान्याभरणानि येषां ते कटिसूत्रसुकृतयोभाभरणाः, ततः पदत्रयस्यापि पदद्वयमीलनेन कर्मधारयः, चन्दनावल्लसानि गात्राणि
 यत्र तत्तयाविधं शरीरं येषां ते चन्दनावल्लिसगात्रशरीराः, 'पुरिसवगुरापरिखित्ता' इति, पुरुषाणां वागुरेव वागुरा-परिक-
 रस्तया परिखित्ताः-व्याप्ताः, 'महया' इति महता उत्कृष्टिश्च-आनन्दमहाध्वनिः सिहनादश्च-सिहस्येव नादः बोलश्च-वर्णव्यक्ति-
 वर्जितो ध्वनिः, कलकलश्च-व्यक्तवचनः स एव एतल्लक्षणो यो रवस्तेन समुद्रवभूतमिव-समुद्रमहाघोषमाप्तमिव श्रावस्ती
 नगरीमिति गम्यते, कुर्वाणाः अम्बरतलमिव-आकाशतलमिव स्फोटयन्तः, 'एगदिसाए' इति, एकया दिशा पूर्वोत्तर-
 लक्षणया एकाभिमुख्या-एकं भगवन्तं प्रति अभिमुख्याः, 'चाउगढं' ति चतस्रो घण्टा अवलम्बमाना यस्मिन् स तथा,
 अश्वप्रधानो रयोऽश्वरथः तं, युक्तमेव अश्वादिभिरिति गम्यते, शेषं प्राग् व्याख्यातार्थं, 'जह जीवा बज्जन्ती' त्यादिरूपा धर्म-
 कथा औपपातिकग्रन्थादवसेया, लेशतस्तु प्रागेव दर्शिता, 'सहहामी' त्यादि, श्रद्धे-अस्तीत्येवं प्रतिपद्ये नर्ग्रन्थं
 प्रवचनं-जैनशासनम्, एवं 'पत्तियामि' इति प्रत्ययं करोम्यत्रेतिभावः, रोचयामि-करणरुचिविषयीकरोमि चिकीर्षा-

मीति तात्पर्यार्थः, किमुक्तं भवति ?-अभ्युत्तिष्ठामि, अभ्युपगच्छामीत्यर्थः, एवमेतत् यद्भवति तत् तथैव भदन्त ! तथैवैतद् भदन्त ! याथात्म्यदृष्ट्या वस्तु अवितथमेतत् भदन्त !, सत्यमित्यर्थः, असंदिग्धमेतत् भदन्त !, सम्यक् तथ्यमेतदिति भावः, ' इच्छियपडिच्छियमेयं भते ! ' इति, इष्टम-अभिलषितं प्रतीष्टम-आभिसुख्येन सम्यक् प्रतिपन्नमेतत् यथा युयं वदथ, ' चिच्चा हिरण्य ' मित्यादि, हिरण्यम्-अघटितं सुवर्णं धनं-रूप्यादि धान्यबलवाहनकोशकोष्ठागारपुरान्तःपुराणि व्याख्यातानि प्रतीतानि च, ' चिच्चा विडल धणे ' त्यादि, धनं-रूप्यादि कनकरत्नमणिमौक्तिकशङ्खाः प्रतीताः शिला-प्रवालं-विद्रुम सत्-विद्यमानं सारं--प्रधानं यत् स्वापतेयं-द्रव्यं ' विच्छर्दयित्वा ' भावतः परित्यज्य ' विगोचइता ' प्रकटीकृत्य, तदन्तरं दानं-दीनानायादिभ्यः परिभाव्य पुत्रादिषु विभज्य ॥ (सू० ५४) ॥

तए नं से चित्ते सारही समणोवासए जाए अहिगयजीवाजीवे उवलच्छपुणपावे आसवसंवर-निज्जरकिरियाहिगरणबंधमोक्खकुसले असहिज्जे देवासुरणांगसुवणजक्खरक्खसुकिन्नरकिंपुरि-सगरुलंगंधमहोरगाईहिं देवगणेहिं निगंथाओ पावयणाओ अणहक्कमणिज्जे, निगंथे पावयणे णिसंकिए णिक्खिण्णि विद्विगिच्छे लद्धे गहियेठे पुच्छियेठे किण्णिच्छियेठे अभिगयेठे अट्टिमिज-पेम्मापुरागरत्ते, अयमाउसो ! निगंथे पावयणे अट्टे अयं परमट्टे सेसे अणंठे, ऊसियफलिहे अवंगुयहु-वारे चियत्तंते उरघरप्पवेसे चाउइसट्टसुद्धिपुणामासिणीसु पडिपुणं पोसहं सम्मं अणुपालेमाणे समणे णिगंथे फासुए सणिज्जेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पीढफलगसेज्जासंधारेणं वत्थपडिग-

हृकंथलपायपुंछणेणं ओसहभेसल्लजेणं पडिलाभेमाणे २ बहूहिं सीलव्वयगुणवेरमणपच्चवखाणपो-
सहोववासेहि य अप्पाणं भावेमाणे जाहं तथ रायकज्जाणि य जाव रायववहाराणि य ताहं जि-
यसत्तुणा रण्णा सद्धिं सयमेव पच्चुवेवखमाणे २ विहरइ ॥ (सू० ५५) ॥

‘ अभिगयजीवाजीवे’ इति, अ भिगतौ-सम्यग् विज्ञातौ जीवाजीवौ येन स तथा, उपलब्धे-यथावस्थितस्वरूपेण
विज्ञाते पुण्यपापे येन स उपलब्धपुण्यपापः, आश्रवाणां-प्राणातिपातानीं संवरस्य-प्राणातिपातादिप्रत्याख्यानरूपस्य निर्ज-
रायाः-कर्मणां देशतो निर्जरणस्य क्रियाणां-कारिवयादीनामधिकरणानां-खडादीनां बन्धस्य-कर्मपुद्गलजीवप्रदेशान्योऽन्या-
नुग मरूपस्य मोक्षस्य-सर्वात्मना कर्मापगमरूपस्य वृश्लः-सम्यक् परिज्ञाता आश्रवसंवरनिर्जराक्रियाधिकरणबन्धमोक्षकुशलः
‘ असहे ल्ले’ इति अविद्यमानसाहाय्यः, कुतीर्थिकप्रेरितः सम्यक्त्वाविचलनं प्रति न परसाहाय्यमपेक्षते इति भावः, तथा
चाह-‘ देवासुरनागजक्वरक्वसकिन्नरकिंपुरिसगरुहगंधर्वमहोरगाइहिं देवगणेहि निगंथाओ पावयणाओ अणइक्कमणिज्जे’
सुगमं, नवरं गरुडाः-सुवर्णकुमाराः, एवं चैतत् यतो निर्ग्रन्थे प्रावचने ‘ निस्संक्रिये’ निःसंशयः ‘ निक्कंखिये’ दर्शनान्तरा-
काह्लारहितः ‘ निधित्तिगिच्छे’ फले प्रति निःशङ्कः ‘ लच्छे’ अर्थश्रवणतः ‘ गंहिअट्टे’ अर्थावधारणतः ‘ पुच्छियट्टे’
संशये सति ‘ अहिगयट्टे’ सम्यगुत्तरश्रवणतो विमलबोधोत्, ‘ विणिच्छियट्टे’ पदार्थोपलम्भात् ‘ अट्टिमिजपेम्मणुरा-
गरत्ते’ अस्थीनि प्रसिद्धानि तानि च भिक्षा च-तन्मध्यवर्ती मज्जा अस्थिमिज्जानः ते प्रमाणुरागेण-सर्वज्ञप्रवचनपीतिलक्षण-
कुसुम्भादिरागेण रक्ता इव रक्ता यस्य स तथा, केनोच्छेत्वेत्येत आह-‘ अयमाउसो ! निगंथे पावयणे अट्टे परमट्टे

सेसे अण्डे' इति 'आउसो' इति आयुष्मन् !, एतच्च सामर्थ्यात्पुत्रादेरामन्त्रणं, शेषमिति-धनधान्यपुत्रदाराराज्यकुप्रवचनादि,
'ऊसियफल्लिहे' इति उच्छ्रितं स्फाटिकम्-अन्तःकरणं यस्य स तथा, मौनीन्द्रप्रवचनावाप्त्या परितुष्टमना
इत्यर्थः, एषा वृद्धव्याख्या, अपरे त्वाहुः--उच्छ्रितः--अर्गलास्थानादपनीय ऊर्ध्वोक्तो न तिरश्चीनः, कपाटपश्चाद्भागदपनीत
इत्यर्थः, उत्सृतो वा-अपगतः परिधा-अर्गला गृहद्वारे यस्यासौ उच्छ्रितपरिघो वा, औदार्यातिरेकतोऽतश्च-
यदानदायित्वेन भिक्षुकप्रवेशार्थमनर्गलितगृहद्वार इत्यर्थः, 'अवंगुयदुवारे' अप्रावृत्तद्वारः भिक्षुकप्रवेशार्थं कपाटानामपि पश्चा-
त्करणत्, वृद्धानां तु भावनावाक्यमेवं--सम्यग्दर्शनलाभे सति न कस्माच्चित् पाखण्डिकाद्विभेति शोभनमार्गपरिग्रहेण उद्घा-
टितशिरास्निष्ठतोति भावः, 'चियत्तेतेजरघरपवेसे' 'चियत्ते' इति नापीतिकरः अन्नःपुरगृहे प्रवेशः--शिष्टजनप्रवेशनं यस्य
स तथा, अनेनानीष्वीलत्वमस्योक्तम्, अथवा चियत्तः--पीतिकरो लोकानामन्तःपुरे गृहे वा प्रवेशो यस्यातिधार्मिकतया सर्व-
त्रानाशङ्कनीयत्वात् स तथा, 'चाउदसद्दुद्धिदृष्टुण्णमासिणीसु पडिपुन्नं पोसहं सम्मं अणुपालेमाणे' इति, चतुर्दश्यामष्टम्यामु-
द्दिष्टमित्यवमावास्यां पोर्णमास्यां च प्रतिपूर्णम्--अहोरात्रं यावत् षोषधम्--आहारादिपोषधं सम्यक् अनुपालयन्, 'पोढफल्लगे' इति
पीढम्--आसनं फलकम्--अवष्टम्भार्थं 'सिज्जा' वसतिः शयनं वा यत्र प्रसारितपादैः सुष्यते संस्तारको लघुतरः 'वत्थप-
डिग्गहकंबलपायपुंछणं' इति वस्त्रं प्रतीतं पतत् भक्तं पानं वा गृह्णातीति पतद्ग्रहः लिहादित्वाद्च्त्त्ययः-पात्रं पादप्रो-
च्छनकं--रजोहरणं औषधं प्रतीतं भेषजं--पथ्य 'अहापरिग्गहेहिं तवोकम्मोह अप्पाणं भावेमाणे, विहरइ' सुगमं,
क्वचित्पाठः--'बहहिं सीलव्वयगुणवेरमणपोसहोवत्तासेहिं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ' इति, तत्र सीलव्रतानि-स्थूलप्राणानि-

पानचिरमणात्रीनि गुणत्रयानि-दिग्गतादीनि पौषधोपवासाः-चतुर्दश्यादिपर्वतिथ्युपवासादिस्तैरात्मानं भावयन् विहरति-
 भान्ते ॥ (मू० ५५) ॥

तए णं से जियसत्तुराया अणण्या कयाइ महत्थं जाव पाहुडं सज्जेइ २ ता चित्तं सारहिं सदा-
 वेड सदावित्ता एवं वयासी-गच्छाहि णं तुमं चित्ता ! सेयवियं नगरिं पएसिस्स रन्नो इमं महत्थं
 जाव पाहुडं उवणेहि, मम पाउगं च णं जहाभणियं अविहमसंदिडं वयणं विन्नवेहितिकट्टु वि-
 सज्जए । तए णं से चित्ते सारही जियसत्तुणा रत्ता विसज्जिए सभाणे तं महत्थं जाव गिण्हइ
 जाव जियसत्तुस्स रण्णो अंतियाआ पडिनिक्खमइ २ ता सावत्थोनगरीए मज्झमज्जेणं निगच्छइ २
 जेणव रायमगमोगाढे आवासे तेणेव उवागच्छति २ ता तं महत्थं जाव ठवइ, पहाए जाव
 सरिरे सकोरंट० महया० पायचारविहारेण महया पुरिसवगुरापारिक्खित्ते, रायमगमोगाढाओ
 आवासाओ निगच्छइ २ ता सावत्थोनगरीए मज्झमज्जेणं निगच्छति २ ता जेणेव कोट्टए चेइए
 जेणव केसीकुमारसमणे तेणेव उवागच्छति २ केसिकुमारसमणस्स अन्तिए धम्मं सोच्चा जाव हट्ट०
 उट्टए जाव एवं वयासी-एवं खलु अहं भंते ! जियसत्तुणा रत्ता पएसिस्स रत्तो इमं महत्थं जाव
 उवणेत्तिकट्टु विसज्जिए, तं गच्छामि णं अहं भंते ! सेयवियं नगरिं, पासादीया णं भंते ! सेय-
 विया णगरी, एवं दरिसणिज्जा णं भंते ! सेयविया णगरी,अभिरुवा णं भंते ! सेयविया नगरी,

पडिरूवा णं भंते ! सेतविया नगरी, समोसरह णं भंते ! तुब्भे सेयविय नगरिं, तए णं से केसीकु-
मारसमणे चित्तेणं सारहिणा एवं बुत्ते समाणे चित्तस्स सारहिस्स एयमट्टं णो आढाह णो परि-
जाणाह तुसिणीए संचिद्धह, तए णं से चित्ते सारही केसीकुमारसमणं दोच्चंपि तच्चंपि एवं वयासी-
एवं खलु अहं भंते ! जियसत्तुणा रत्ता पएसिस्स रणो इमं महत्थं जाव विसज्जिए तं चेव जाव
समोसरह णं भंते ! तुब्भे सेयवियं नगरिं, तए णं केसीकुमारसमणे चित्तेण सारहिणा दाच्चंपि
तच्चंपि एवं बुत्ते समाणे चित्तं सारहिं एवं वयासी-चित्ता ! से जहानामए वणसंहे सिया
किण्हे किण्होभासे जाव पडिरूवे, से णूणं चित्ता ! से वणसंहे बहूण दुपयचउप्पयमियपसुपक्खी-
सिरीसिवाणं अभिगमणिज्जे ? , हंता अभिगमणिज्जे, तंसि च णं चित्ता ! वणसंडंसि बहवे भि-
लुंगा नाम पावसउणा परिवसंति, जे णं तेसि बहूणं दुपयचउप्पयमियपसुपक्खीसिरीसिवाण
ठियाणं चेव मंससोणियं अ । हारंति, से णूणं चित्ता ! से वणसंहे तेसि णं बहूणं दुपय जाव सिरि-
सिवाणं अभिगमणिज्जे ? , णो ति०, कम्हा णं ? , भंते ! सोवसणे, एवामेव चित्ता ! तुब्भंपि सेवि-
याए णयरीए पएसीनामं राया परिवसइ अहम्मिए जाव णो सम्मं करभरवित्तिं पवत्तह, तं कहं णं
अहं चित्ता ! सेयवियाए नगरीए समोसरिस्सामि ? , तए णं से चित्ते सारही केसि कुमारसमणं एवं
वयासी-किं णं भंते ! तुब्भं पएसिणा रत्ता कायवं ? , अत्थि णं भंते ! सेयवियाए नगरीए अन्ने

पहवे ईसरतलवरजाव सत्यवाहपभिहयो जे णं देवाणुप्पियं वंदिस्संति नमंसिस्संति जाव पज्जुवा-
 सिस्संति विडलं असणं पाणं खाइमं साइमं पडिहारिएण पीढफलगसेज्जासंथा-
 रेणं उवनिमंतिस्संति, तए णं से केसीकुमारसमणे चित्तं सारहिं एवं वयासी-अविधाह चित्ता !
 समोसरिस्सामो ॥ (सू० ५६) ॥ तए णं से चित्ते सारही केसिकुमारसमणं वंदह नमंसइ २ केसि-
 स्स कुमारसमणस्स अंतियाओ कोट्टयाओ चेइयाओ पडिणिक्खमइ २ जेणेव सावत्थी गगरी जेणेव
 रायमंगमोगाढे आवासे तेणेव उवागच्छइ २ ता कोट्टुबियपुरिसे सदावेइ सदावित्ता एवं वया-
 सी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! चाउग्घंटं आसरहं जुत्तामेव उवइवेह जहा सेयवियाए नगरीए
 निगच्छइ तहेव जाव वसमाणे २ कुणालाजणवयस्स मज्झमज्जेणं जेणेव केइयअच्चे जेणेव सेय-
 विया नगरी जेणेव मियवणे उज्जाणे तेणेव उवागच्छइ २ उज्जाणपालए सदावेइ २ ता एवं वया-
 सी-जया णं देवाणुप्पिया ! पासावच्चिजे केसीनाम कुमारसमणे पुद्वाणुपुविं चरमाणे गामाणुगामं दू-
 इज्जमाणे इहमागच्छिज्जा तथा णं तुज्जे देवाणुप्पिया ! केसिकुमारसमणं वंदिज्जाह नमंसिज्जाह
 वंदित्ता नमंसित्ता अहापडिख्वं उग्गहं अणुजाणेज्जाह पडिहारिएणं पीढफलग जाव उवनिमंति-
 ज्जाह, एयमाणत्तियं खिप्पामेव पच्चप्पिणेज्जाह, तए णं ते उज्जाणपालगा चित्तेणं सारहिणा एवं
 बुत्ता समाणा हइतुइ जाव हियया करयलपरिगहियं जाव एवं वयासी-तहत्ति, आणाए विणएणं

वयणं पडिसुणंति ॥ (सू० ५७) ॥ तए णं चित्ते सारही जेणेव सेयविया णगरी तेणेव उवागच्छइ
 २ ता सेयवियं नगरिं मज्झमज्जेणं अणुपविसइ २ ता जेणेव पएसिस्स रण्णो गिहे जेणेव बाहि-
 रिया उवट्ठाणसाला तेणेव उवागच्छइ २ ता तुरए णिगिण्हइ २ रहं ठवेइ २ ता रहाओ पच्चोरूहइ २
 ता तं महत्थं जाव गेण्हइ २ जेणेव पएसी राया तेणेव उवागच्छइ २ ता पएसिं रायं करयल जाव
 वद्धांत्ता तं महत्थं जाव उवणेइ । तए णं से पएसी राया चित्तस्स सारहिस्स तं महत्थं जाव पडि-
 च्छइ २ ता चित्तं सारहिं सक्कारेइ २ ता सम्माणेइ २ पडिविसज्जेइ । तए णं से चित्ते सारही पए-
 सिणा रण्णा विसज्जिए समाणे हइ जाव हियए पएसिस्स रञ्जो अंतियाओ पडिनिक्खमइ २ ता
 जेणेव चाउघंटे आसरहे तेणेव उवागच्छइ २ चाउघंठं आसरहं दुरुहइ २ ता सेयवियं नगरिं मज्झं-
 मज्जेण जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छइ २ ता तुरए णिगिण्हइ २ रहं ठवेइ २ रहाओ पच्चोरूहइ २
 णहाए जाव उप्पि पासायवरगए फुट्टमाणेहिं सुइंगमत्थएहिं बत्तीसइबच्चएहिं नाडएहिं वरतरुणी-
 संपउत्तेहिं उवणच्चिज्जमाणे २ उवगाइज्जमाणे २ उवलालिज्जमाणे २ इट्ठे सहफरिस जाव विहरइ
 ॥ (सू० ५८) ॥ तए णं केसीकुमारसमणे अण्णया कयाइ पाडिहारियं पीढफलगसेज्जासंथारं
 पच्चप्पिणइ २ सावत्थीओ नगरीओ कोट्टगाओ चेइयाओ पडिनिक्खमइ २ पंचहिं अणगारसएहिं
 जाव विहरमाणे जेणेव केयइअच्चे जणवए जेणेव सेयविया नगरी जेणेव मियवणे उज्जाणे तेणेव

श्रीराजप्रभ्री-
 मलयगिरी-
 या वृत्तिः
 ॥ २२५ ॥

उद्यानपा-
 लकेभ्यः
 सूचना के-
 कुमार-
 गमनं
 सू० ५७-
 ५८

उवागच्छइ २ ता अहापडिरुवं उगहं उगिणिहत्ता संजसेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरति ।
 तए णं सेयवियाए नगरीए । सघाडग महाया जणसद्देइ वा० परिसा णिगच्छइ, तए णं ते उज्जा-
 णपालगा इमीसे कहाए लद्धा समाणा हट्टुड जावहियया जेणेव केसीकुमारसमणे तेणेव उवा-
 गच्छन्ति २ ता केसिं कुमारसमणं वंदंति नमंसंति २ ता अहापडिरुवं उगहं अणुजाणंति पाडि-
 हारिएणं जाव संथारएणं उवनिमंतंति णामं गोयं पुच्छंति २ ता ओधारंति २ ता एगंतं अवक्कमंति
 अन्नमन्नं एवं वयासी-जस्स णं देवाणुप्पिता ! चित्ते सारही दंसणं कंखइ दंसणं पत्थेइ दंसणं
 पीहेइ दंसणं अभिलसइ जस्स णं णामगोयस्सवि सवणयाए हट्टुड जाव हियए भवति से णं
 एस केसीकुमारसमणे पुवाणुपुविं चरमाणे गामाणुगाम दूइज्जमाणे इहमागए इह संपते इह समो-
 सहे इहेव सेयवियाए णगरीए बहिया मियवणे उज्जाणे अहापडिरुवं जाव विहरइ, तं गच्छामो
 ण देवाणुप्पिया ! चित्तस्स सारहिस्स एयमट्ठं पियं निवेएमा पियं से भवउ, अणमणस्स अंतिए
 एयमट्ठं पडिसुणंति २ जेणेव सेयविया णगरी जेणेव चित्तस्स सारहिस्स गिहे जेणेव चित्तसारही
 तेणेव उवागच्छंति २ ता चित्तं सारहिं करयल जाव वद्धावेंति २ ता एवं वयासी- जस्स णं देवाणु-
 प्पिया ! दंसणं कंखंति जाव अभिलसंति जस्स णं णामगोयस्सवि सवणयाए हट्टुजाव भवह से णं
 अयं केसी कुमारसमणे पुवाणुपुविं चरमाणे समोसहे जाव विहरइ । तए णं से चित्ते सारही तेसिं

उज्जानपालगणं अंति एयमटं सोच्चा णिसम्म हट्टुट्ट जाव आसणाओ अब्भुट्टेति पायपीढाओ पच्चोरुहइ
 २ ता पाडयाओ ओसुयइ २ ता एगसाडियं उत्तरासंगं करेइ, अंजलिमडलियगहत्थे केसिकुमारसमणाभिसुहे
 सत्तट्ट पयाइ अणुगच्छइ २ तां करयलपरिणाहियं सिरसावतं मत्थए अंजलिं कट्टु एवं वयासी-नमोत्थु णं अ-
 रहंताणं जाव संपत्ताणं, नमोऽत्थु णं केसियस्स कुमारसमणस्स मम धम्मोवदेसगस्स वंदामि
 णं भगवतं तत्थगयं इहगए पासड मे चिक वदइ नमसइ, ते उज्जानपालए चिडलेणं वत्थगंधमल्लालंकारेणं
 सक्कारेइ सम्माणेइ चिडलं जीवियारिहं पीइदाणं दलयइ २ ता पडिविज्जेइ २ कोडुंबियपुरिसे सद्दवेइ ३ एवं
 वयासी-खिप्पामेव भो ! देवाणुप्पिया चाउग्घंटां आसरहं जुत्तामेव उवट्टवेह जाव पच्चप्पिणह । तए णं ते
 कोडुंबियपुरिसा जाव खिप्पामेव सच्छतं सज्झयं जाव उवट्टवित्ता तमाणत्तियं पच्चप्पिणंति, तए णं से चित्ते
 सारही कोडुंबियपुरिसाणं अंति ए एयमट्टं साच्चा निसम्म हट्टुट्ट जावहियए णहाए कयबलिकम्भे जाव सरी-
 रे जेणेव चाउग्घंटे जाव दुरुहित्ता सकोरंटां महया भडचडगरेणं तं चेव जाव पज्जुवासइ धम्मकहाए
 जाव ॥ (सू० ५९) ॥ तए णं से चित्ते सारही केसिस्स कुमारसमणस्स अंति ए धम्मं सोच्चा निसम्म
 हट्टुट्टे उट्टाए तहेव एवं वयासी-एवं खल्ल भंते ! अग्घं पएसी राया अधम्मिए जाव सयस्सवि णं
 जणवयस्स नो सम्मं करभरवित्ति पवत्तेइ, तं जइ णं देवाणुप्पिया ! पएसिस्स रण्णो धम्ममाइक्खेज्जा
 बहुणुणनरं खल्ल होज्जा पएसिस्स रण्णो तेसिं च बहूणं दुपयचउपपयमियपसुपक्खीसिरीसवाणं,

तेसिं च बहूणं समणमाहणभिक्षुयाणं, तं जइ णं देवाणुप्पिया ! पएसिस्स बहुगुणतरं होज्जा
 सयस्सवि य णं जणवयस्स ॥ (सू० ६०) ॥ तए णं केसीकुमारसमणे चित्तं सारहिं एवं वयासी-
 एवं खलु चडहिं ठाणेहिं चित्ता । जीवा केवलपन्नत्तं धम्मं नो लभेज्जा सवणयाए, तं०-आरामगयं
 वा उज्जाणगयं वा समणं वा माहणं वा णो अभिगच्छइ णो वंदइ णो णमंसइ णो सक्कारेइ णो
 सम्माणेइ णो कल्लाणं मंगलं देवयं चेइयं पज्जुवासेइ नो अट्ठाइ हेज्जइ पसिणाइ कारणाइ वागरणाइ
 पुच्छइ, एएणं ठाणेणं चित्ता ! जीवा केवलपन्नत्तं धम्मं नो लभंति सवणयाए ? उवस्सयगयं सम-
 णं वा तं चेव जाव एतेणवि ठाणेणं चित्ता ! जीवा केवलपन्नत्तं धम्मं नो लभन्ति सवणयाए २ गो-
 यरगगयं समणं वा माहणं वा जाव नो पज्जुवासइ, णो विउलेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पडि-
 लाभइ० णो अट्ठाइ जाव पुच्छइ, एएणं ठाणेणं चित्ता ! केवलपन्नत्तं० नो लभइ सवणयाए ३ जत्थवि णं
 समणेण वा माहणेण वा सडिं अभिसमागच्छइ तत्थवि णं हत्थेण वा वत्थेण वा छत्तेण वा
 अप्पाणं आवरित्ता चिद्धइ, नो अट्ठाइ जाव पुच्छइ, एएणवि ठाणेणं चित्ता ! जीवे केवलपन्नत्तं धम्मं
 णो लभइ सवणयाए ४, एएहिं च णं चित्ता ! चडहिं ठाणेहिं जीवे णो लभइ केवलपन्नत्तं धम्मं सव-
 णयाए । चडहिं ठाणेहिं चित्ता ! जीवे केवलपन्नत्तं धम्मं लभइ सवणयाए, तं०-आरामगयं वा
 उज्जाणगयं वा समणं वा माहणं वा वंदइ नमंसइ जाव पज्जुवासइ अट्ठाइ जाव पुच्छइ, एएणवि

जाव लभइ स्वर्णयाए, एवं उवस्सयगयं गोयरगगयं समणं वा जाव पज्जुवासइ चिउलेणं जाव पडि-
लाभेइ अट्टाई जाव पुच्छइ, एएणवि०, जत्थवि य णं समणेण वा अभिसमागच्छइ तत्थवि य णं णो-
हत्थेण वा जाव आवरेत्ताणं चिट्ठइ, एएणवि ठाणेणं चित्ता ! जीवे केवल्लिपन्नत्तं धम्मं लभइ स्व-
र्णयाए, तुब्बं च णं चित्ता ! पएसी राया आरामगयं वा तं चेव सवंधं भाणियध्वं आइल्लएणं गमएणं जाव,
अप्पाणं आवरेत्ता चिट्ठइ, तं कहं णं चित्ता ! पएस्सिस्स रत्तो धम्ममाइक्खिस्सामो ? , नए णं से चित्ते
सारही केसिकुमारसमणं एवं वयासी-एवं खलु भंते ! अण्णया कयाई कंबोएहिं चत्तारि आसा।
उवणयं उवणीया ते मए पएस्सिस्स रण्णी अन्नया चेव उवणीया, तं एएणं खलु भंते ! कारणेणं
अहं पएसिं रायं देवाणुप्पियाणं अंतिए हइमाणेस्सामो, तं मा णं देवाणुप्पिया ! तुब्भे पएस्सिस्स-
रत्तो धम्ममाइक्खमाणा गिलाएल्लाह, अगिलाए णं भंते ! तुब्भे पएस्सिस्स रण्णी धम्ममाइक्खेज्जाह,
छंदेणं भंते ! तुब्भे पएस्सिस्स रण्णी धम्मंमाइक्खेज्जाह, तए णं से केसीकुमारसमणे; चित्तं सारहिं
एवं वयासी-अवियाई चित्ता ! जाणिस्सामो । तए णं से चित्ते सारही केसिं कुमारसमणं वंदइ,
नमंसइ २ जेणेव चाउग्घंटे आसरहे तेणेव उवागच्छइ २ ता चाउग्घंटे आसरहे दुरुहइ जाभेय दिसिं,
पाउब्भूए तामेव दिसिं पडिगए ॥ (सू० ६१) ॥

‘ जेणेव केसीकुमारसमणे तेणेव उवागच्छित्ता केसीकुमारसमणं पंचविहेणं अभिगमेणं अभिगच्छइ, तं जहा--सचित्तानां

द्रव्यानां पुष्पनाम्बूलादीनां 'विउसरण्याए' इति व्ययसरणेन-व्युत्सर्जनेन, अचित्तानां द्रव्याणाम्-अलङ्कारवस्त्रा-
 दीनामव्यवसरणेन-अव्युत्सर्गेण, क्वचित् 'विउसरण्याए' इति पाठः, तत्र अचित्तानां द्रव्याणां-छात्रादीनां व्युत्सर्जनेन-
 परिहारेण, उक्तं च- 'अवणेइ पंच ककुहाणि रायवरचिंथभूयाणि । छत्तं खगो वाणह मउडं तह चापराओ य ॥ ? ॥' इति,
 एका शाटिका यस्मिन् तत्तथा तच्च तत् उत्तरासंगकरणं च-उत्तरीयस्य न्यासविशेषरूपं तेन, चयुस्पर्शे-दर्शने 'अंजलिपग्ग-
 हेण' हस्तजोडनेन, मनस एकत्वीकरणेन-एकत्वविधानेन, 'पाडिहारिएण पीढफळंगसेज्जासंधारणेणं निमंतेहिंति' प्राति-
 हारिकेण-पुनः समर्पणीयेन । 'अवियाइ' चित्ता ! जाणिस्सामो' इति 'अवियाइ' इति अपि च चित्ते परिभायामो 'लग्गा'
 इति भावः, क्वचित्पाठः 'आवियाइ चित्ता ! समोसरिस्सामो' इति, तत्र अपि च-एतदपि च परिभाव्य समयसरिण्यामो
 वर्तमानयोगेन, 'फुट्माणेहिं सुइंगमत्थएहिं'ति स्फुटद्धिरनिरभसास्फालनात् मर्दलपुखपुटैः द्वात्रिंशद्विधैः द्वात्रिंशत्पात्रनिवृद्ध-
 नाटकैर्वरतरुणयुक्तैरुपनृत्यमानः तदभिनयपुरस्सरं नर्त्तनात् उपगीयमानः तद्गुणानां गानात् । 'दंसणं कंखेइ' इत्यादि, का-
 ङ्क्षति प्रार्थयते स्पृष्टे अभिलषति चत्वारोऽप्येकार्थाः । 'चउहिं ठाणेहिं' इति आरामादिगतं श्रमणादिकं नाथिगच्छतीत्या-
 दिकं प्रथमं कारणं, उपाश्रयगतं नाभिगच्छतीत्यादि द्वितीयं, प्रातिहारिकेण पीढफळादिना नामन्त्रयतीत्यादि तृतीयं, गो-
 चरगतं नाशनादिना प्रतिलाभयतीत्यादि चतुर्थं, एतैरेव चतुर्भिः स्थानैः केवलप्रज्ञप्तं धर्मं लभते श्रवणतया-श्रवणेनेति
 भावः, 'जत्थचियण'मित्यादि, यत्रापि श्रमणः-साधुः माहनः-परमगीतार्थः श्रावकोऽभ्यागच्छति तत्रापि हस्तेन वस्त्राञ्चलेन
 छत्रेण वाऽऽत्मानमाहृत्य न विष्टति इदं प्रथमं कारणं, एवं शेषाप्यपि कारणानि प्रत्येकमेवं भावनीयानि, 'तुज्झं च णं चित्ता !

श्रीराजप्रश्नी
मलयगिरी
या वृत्तिः

॥ १२८॥

पएसी राया आरामगयं वा तं चैव सधं भाणियधं' 'आइछगमएणं' ति प्रथमगमकेन, तद्यथा-युष्माकं प्रदेशी राजा हे चित्र !
आरामादिगतं न वन्दते, यत्रापि च श्रमणोऽभ्यागच्छति तत्रापि हस्तादिनाऽऽत्मानमावृत्य तिष्ठति, ' तं कहन्ने चित्ता !'
इत्यादि सुगमं ॥ (सू० ५६-५७ ५८-५९-६०-६१) ॥

तए णं से चित्ते सारहो कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए फुल्लुप्पलकमलकोमलुम्मिलियंमि अ-
हापंडुरे पभाए कयनियमावस्सए सहस्सरस्सिमि दिणयरं तेयसा जलंते साओ गिहाओ णिग-
च्छइ २ ता जेणेव पएसिस्स रत्तो गिहे जेणेव पएसी राया तेणेव उवागच्छइ २ ता पएसिं रायं कर-
यल जाव तिकट्टुजएणं विजएणं वद्धावेइ, २ ता एवं वयासी-एवं खलु देवाणुप्पियाणं कंबोएहिं चत्तारि
आसा उवणयं उवणीया ते य मए देवाणुप्पियाणं अणया चैव विणइया तं एह णं सामी ! ते आसे
चिद्धं पासह, तए णं से पएसी राया चित्तं सारहिं एवं वयासो-गच्छाहि णं तुमं चित्ता ! तेहिं
चैव चउहिं आसेहिं आसरहं जुत्तामेव उवद्धवेहि २ ता जाव पच्चप्पियाहि, तए णं से चित्ते सा-
रही पएसिणा रत्ता एवं बुत्ते समाणे हट्टुइ जाव हियए उवद्धवेइ २ ता एयमाणत्तियं पच्चप्पियाइ ।
तए णं से पएसी राया चित्तस्स सारहिंस्सं अंतिए एयमट्टं सोच्चा णिसम्म हट्टुइ जाव अप्पमह-
ग्घाभरणालं कियसरीरे साओ गिहाओ निगगच्छइ २ ता जेणासेव चाउग्घंटे आसरहे तेणेव उवा-
गच्छइ २ चाउग्घंटे आसरहं डुरुइ, सेयवियाए नगरीए मडंझंमज्जेणं णिगगच्छइ, तए णं से चित्ते

अथवेदं
केशिनः स-
मनेच
सू० ६२

॥ १२८॥

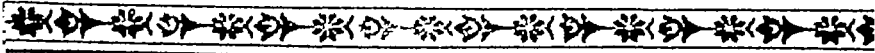
सारही तं रहं पेगाइं जीयणाइं उब्भामेइ, तए णं से पएसी राया उण्हेण य तण्हाए य रहवाएणं
 परिकिल्लंते समाणे चित्तं सारहिं एवं वयासी-चित्ता ! परिकिल्लंते मे सरीरे परावत्तेहि रहं, तए
 णं से चित्ते सारही रहं परावत्तेइ, जेणेव मियवणे उज्जाणे तेणेव उवागच्छइ, पएसिं रायं एवं वया-
 सी-एस णं सामी ! मियवणे उज्जाणे एत्थ णं आसाणं समं किलामं सम्मं पवीणेमो, तए णं से
 पएसी राया चित्तं सारहिं एवं वदासी-एवं होउ चित्ता ! तए ण से चित्ते सारही जेणेव मियवणे
 उज्जाणे जेणेव केसिस्स कुमारसमणस्स अदूरसामंते तेणेव उवागच्छइ २ तुरए णिगिण्हेइ २ रहं ठवेइ
 २ ता रहाओ पच्चोरुहइ २ ता तुरए मोएतिरत्ता पएसिं रायं एवं वयासी-एह णं सामी ! आसाणं
 समं किलामं पवीणेमो, तए णं से पएसी राया रहाओ पच्चोरुहइ, चित्तेण सारहिणा सद्धिं
 आसाणं समं किलामं सम्मं पवीणेमाणे पासइ जत्थ केसीकुमारसमणे महइमहालियाए
 महच्चपरिसाए मङ्गगये महया २ सद्देणं धम्ममाइक्खमाणं, पासइत्ता इमेयारूवे अज्जत्थिए
 जाव समुप्पज्जित्था-जड्ढा खलु भो जहं पज्जुवासंति मुंडा खलु भो मुंडं पज्जुवासंति मूढा
 खलु भो मूढं पज्जुवासंति अपंडिया खलु भो ! अपंडियं पज्जुवासंति निविण्णाणा खलु भो !
 निविण्णाणं पज्जुवासंति, से केस णं एस पुरिसे जहं मुंहे मूढे अपंडिए निविण्णाणे सिरीए हिरीए
 उवगए उत्तप्पसरीरे, एस णं पुरिसे किमाहारमाहारेइ ? कि परिणामेइ ? कि खाइ किं पियइ किं

दलइ किं पयच्छइ जणं एमहालियाए भणुस्सपरिसाए मज्झगए महया २ सहेणं बुयाए ?; एवं
संपेहेइ २ ता चित्तं सारहिं एवं वयासी-चित्ता ! जहुा खलु भो ! जहुं पज्जुवासंति जाव बुयाइ,
साएवि य णं उज्जाणभूमीए नो संचाएमि सम्मं पकामं पवियरित्तए ? ! ताए णं से चित्ते सारही
पएसीरायं एवं वयासी-एस णं सामी ! पासावच्चिज्जे केसीनामं कुमारसमणे जाइसंपण्णे जाव चउ-
नाणोवगए आहोहिए अण्णाजीवी । ताए णं से पएसी राया चित्तं सारहिं एवं वयासी-आहोहियं
ण वदासि चित्ता ! अण्णजीवियत्तं णं वदासि चित्ता ?; हंता ! सामी ! आहोहिअण्णं
वयासिं, अभिगमणिज्जे णं चित्ता ! अहं एस पुरिसे ?; हंता ! सामी ! अभिगमणिज्जे,
अभिगच्छामो णं चित्ता ! अम्हे एयं पुरिसं?, हंता सामी ! अभिगच्छामो ॥ (सू० ६२) ॥ ताए णं
से पएसी राया चित्तेण सारहिणा सद्धि जेण्व केसीकुमारसमणे तेण्व उवागच्छइ २ ता केसीस्स
कुमारसमणस्स अदूरसामंते ठिच्चा एवं वयासी-तुब्भे णं अंते ! आहोहिया अण्णजीविया ?, ताए णं
केसी कुमारसमणे पएसि रायं एवं वदासी-पएसी ! से जहाणामए अक्खाणियाइ वा सुंखवाणियाइ
वा दंतवाणियाइ वा सुंके भंसिउंकामा णो सम्मं पंथं पुच्छइ, एवामेव पएसी तुब्भेवि विणयं भंसे-
उकामो नो सम्मं पुच्छसि, से णूणं तव पएसी ममं पासित्ता अयमेयाख्वे अज्झत्थिए जाव ससु-
प्पजित्था-जहुा खलु भो ! जहुं पज्जुवासंति, जाव पवियरित्तए, से णूणं पएसी अहे, समत्थे ?;

हंता ! अत्थि ॥ (सू० ६३) ॥ तए णं से पएसी राया केसि कुमारसमणं एवं वदासी-से केण-
 ड्ढेणं भंते ! तुज्जे नाने वा दंसणे वा जेणं तुज्जे मम एयारुवं अज्झत्थियं जाव, संकप्पं समुप्पणं
 जाणह पासह ? , तए णं से केसीकुमारसमणे पएसिं रायं एवं वयासी-एवं खलु पएसी अम्हं स-
 मणाणं निग्गंथाणं पंचविहे नाने पणत्ते, तंजहा-आभिणिबोहियनाणे, सुयनाणे ओहिणाणे मणप-
 ज्जवणाणे केवलणाणे, से किं तं आभिणिबोहियनाणे ? , आभिणिबोहियनाणे चउविहे पणत्ते,
 तजहा-उग्गही ईहा अवाए धारणा । से किं तं उग्गहे ? , उग्गहे दुविहे पणत्ते, जहा नंदीए जाव
 से तं धारणां, से तं आभिणिबोहियनाणे । से किं तं सुयनाणे ? , सुयनाणे दुविहे पणत्ते, तंज-
 हा-अंगपविट्टं च अंगवाहिरं च, सबं भाणियवं जाव दिट्ठिवाओ । ओहिणाणं भवपच्चइयं खओव-
 समियं जहा नंदीए । मणपज्जवनाणे दुविहे पणत्ते, तंजहा-उज्जुमई य विडलमई य, तहेव
 केवलनाणं सबं भाणियवं, तत्थ णं जे से आभिणिबोहियनाणे से णं ममं अत्थि, तत्थ णं जे से
 सुयनाणे सेऽविय ममं अत्थि, तत्थ णं जे से ओहिणाणे सेवि य ममं अत्थि, तत्थ णं जे से मण-
 पज्जवनाणे सेऽविय ममं अत्थि, तत्थ णं जे से केवलनाणे से णं ममं नत्थि, से णं अरिहंताणं भ-
 गवंताणं, इच्चैएणं पएसी अहं तव चउविहेणं छउमत्थेणं णाणेणं इमेपारुवं अज्झत्थियं जाव समु-
 प्पणं जाणामि पासामि ॥ (सू० ६४) ॥

‘आसाणं समं किलामं सम्भमवणे,सो’ इति, अश्वानां समं-श्रमं खेदं क्लम-ग्लानिं सम्यक् अपनयामः-
स्फोटयामः ‘जडा खलु जड’ मित्यादि, जडमूढअपण्डितनिर्विज्ञानशब्दा एकार्थिका मौर्यप्रकर्षप्रतिपादनार्थं चोक्ताः,
‘स्मरिणु हि रिणु उवगणु उतप्पसरीरे’ इति श्रिया-शोभया द्विया-लज्जया उागतो-युक्तः, परमपरिषदादिशोभया गुप्त-
शरीरचेष्टाकतया चोपलम्भात्, उत्तमशरीरे-देदीप्यमानशरीरः, अत्रैव कारणं विमृशति-एष किमाहारयति-किमाहारं
गृह्णाति ?, न खलु कदन्नभक्षणे एवंरूपायाः शरीरकान्तेरुपपत्तिः, कण्डूत्यादिसद्भावतो विच्छायत्वप्रसवतेः, तथा किं परिणा-
मयति-कीदृशोऽस्य गृहीताहारपरिणामो ?, न खलु शोभनाहाराभ्यवहारेऽपि मन्दाग्नित्वे यथारूपा कान्तिर्भवति, एतदेव स-
विशेषमाचष्टे-‘किं खाइ किं पियइ ?, तथा किं दलयति-ददाति, एतदेव व्याचष्टे-किं प्रयच्छति ?, येनैतावान् लोकः पशुपा-
स्ते, एतदेवाह-‘जन्नं एस एमहालियाए माणुसपरिसाए महयार सदेण बूया’ इति ब्रूत्, यमिंश्चेत्थं चेष्टमाने ‘साएवियण’-
मित्यादि स्वकीयायामपि उद्यानभूमौ न संचाएधो-न शवनुमः सम्यक्-प्रकाशं स्वेच्छया प्रविचरितुं, एवं संप्रेक्षते-स्वचेतसि
परिभावयति, संप्रेक्ष्य चिन्नं सारथिमेवमवादीत्-‘चित्ता’ इत्यादि, ‘अधोवहिणु’ इति अधोऽवधिकः-परमावधेयधोव-
स्यवधियुक्तः, ‘अन्नजीविणु’ इति अन्नेन जीवितं-प्राणधारणं यस्यासावन्नजीवितः । ‘से जहानामए’ इत्यादि, ते यथा
नाम इति वाक्यालङ्कारे ‘अंकवणिजो’ अङ्करत्नवणिजः शङ्खवणिजो मणिवणिजो वा शुल्कं-राजदेयं भागं भ्रंशयितुकामाः
शङ्कतो न सम्यग् पन्थानं पृच्छन्ति, ‘एवमेव तुअ’ मित्यादि, दार्ष्टान्तिकयोजना सुगमा । ‘उगहे’ त्यादि, तत्राविवक्षिता-
शेषविशेषस्य सामान्यरूपस्यानिर्देश्यस्य रूपादेरवग्रहणमवग्रहः तदर्थगतासद्भूतसद्भूतविशेषालोचनमीहा प्रक्रान्तार्थविशेषनि-

श्रयोऽपायः अवगतार्थविशेषधारणं धारणा, 'से किं तं उगह्ये' इत्यादि, यथा नन्दौ ज्ञानप्ररूपणा कृता तथाऽत्रापि परिपूर्णा कर्तव्या, ग्रन्थगौरवभयाच्च न लिख्यते, केवलं तद्दीर्घवाचलोकनीया, तस्यां सप्रपञ्चमरमाभिरभिधानात् ॥ (सू० ६२-६३-६४) ॥

तए णं से पएसीराया केसिं कुमारसमणं एवं वयासी-अह णं भंते ! इहं उवविसामि ? , पएसी !
 एसाए उज्जाणभूमीए तुमंसि चैव जाणए, तए णं से पएसी राया चित्तेणं सारहिणा सद्धिकेसिस्स
 कुमारसमणस्स अदूरसामंते उवविसइ, केसिकुमारसमणं एवं वदासी-तुब्भे णं भंते ! समणाणं
 णिगंथाणं एसा सण्णा एसा पइण्णा एसा रुई एस हेऊ एस उवएसे एस संकप्पे एसा
 तुला एस माणे एस पमाणे एस समोसरणे जहा अण्णो जीवो अण्णं सरीरंणो तं जीवो तं सरीरं ? ,
 तए णं केसी कुमारसमणे पएसिं रायं एवं वयासी-पएसी ! अम्हं समणाणं णिगंथाणं एसा
 सण्णा जाव एस समोसरणे जहा अण्णो जीवो अण्णं सरीरं णो तं जीवो णो तं सरीरं, तए णं से
 पएसी राया केसिं कुमारसमणं एवं वयासी-जति णं भंते ! तुब्भं समणाणं णिगंथाणं एसा सण्णा
 जाव समोसरणे जहा अण्णो जीवो अण्णं सरीरं णो तं जीवो तं सरीरं, एवं खलुममं अज्जए होत्था,
 इहेव जंबूदीवे दीवे सेयवियाए णगरीए अधम्मि ए जाव सगस्सविय णं जणवयस्स नो सम्मं करभर-
 चित्तिं पवत्तेत्ति, से णं तुब्भं वत्तवयाए सुवहुं पावं कम्मं कलिकलुसं समज्जिणित्ता कालमासे कालं
 क्किचा अण्णयरेसु नरएसु णेरइयत्ताए उववण्णे । तस्स णं अज्जगस्स णं अहं णत्तए होत्था इहे कंते

पिए मणुण्णे थेजे वेसासिए संमए बहुमए अणुमए रयणकरंडगसमाणे जीविउस्सविए हिययणंदि-
जणणे उंवरपुफंपिव दुल्लभे सवणयाए, किंमंग पुण पासणयाए !, तं जति णं से अज्जए ममं आगंतुं
वएज्जा-एवं खलु नत्तूया ! अहं तव अज्जए होत्था, इहेव सेयवियाए नयरीए अधस्मिए जाव नो
सम्मं करभरवित्तिं पवत्तेमि, ताए णं अहं सुवाहुं पावं कम्मं कलिकलुसं समज्जिणित्ता. नरएसु
उवधण्णे तं मा णं नत्तूया ! तुमंपि भवांहि अधस्मिए जाव नो सम्मं करभरवित्तिं पवत्तेहि, मा णं
तुमंपि एवं चेव सुबहुं पावकम्मं जाव उववज्जिहिसि, तं जइ णं से अज्जए ममं आगंतुं वएज्जा
तो णं अहं सहहेज्जा पत्तिएज्जा रोएज्जा जहा अन्नो जीवो, अन्नं सरीरं णो तं जीवो तं सरीरं,
जम्हा णं से अज्जए मम आगंतुं नो एवं वयासी तम्हा सुपइट्टिया अम पइन्ना समणाउसो ! जहा
तज्जीवो तं सरीरं । ताए णं केसी कुमारसमणे पएसि रायं एवं वदासी-अत्थि णं पएसी ! तव
सूरियकंता णामं देवी ?, हंता अत्थि, जइ णं तुमं पएसी तं सूरियकंतं देवि णहायं कयवलिकम्मं कय-
कोउयमंगलपायच्छित्तं सवालंकारविभूसियं केणइ पुरिसेणं णहाएणं जाव सवालंकारभूसिएणं सद्धिं
इहे सहफरिसरसख्खगंभे पंचविहे माणुस्सते कामभोगे पच्चणुभवमार्णिं पासिज्जसि तस्स णं तुमं
पएसी ! पुरिसस्स कं डंडं निवत्तेज्जसि ?, अहणं भंते ! तं पुरिसं हत्थच्छिण्णगं वा सूलायणं वा
सूलभिन्नगं वा पायच्छिण्णं वा एगाहं कूडाहं च जीवियाओ ववरोवएज्जा, अहणं पएसी से

पुरिसे तुमं एवं वदेज्जा-मा ताव से सामी ! सुदुत्तगं हृत्थच्छिण्णगं वा जाव जीवियाओ ववरो-
 वेहि जाव तावाहं. मित्तणाइणियगसयणसंबंधिपरिजणं एवं वयामि-एवं खलु देवाणुप्पिया !
 पावाइं कम्माइं समायेत्ता इमेयारुवे आवइं पाविज्जामि, ते मा णं देवाणुप्पिया ! तुभेवि केइ
 पावाइं कम्माइं समायरउ, मा णं सेऽवि एवं चेव आवइं पाविज्जहिइ जहा णं अहं, तस्स णं
 तुमं पएसी ! पुरिसस्स खणमवि एयमहं पडिसुणेज्जासि ?, णो तिणठ्ठे समठ्ठे, जम्हा णं भंते ! अ-
 वराही णं से पुरिसे, एवामेव पएसी ! तववि अज्जए होत्था इहैव सेयवियाए णयरीए अधम्मिए
 जाव णो सम्मं करभरवित्ति पवत्तेइ, से णं अह वत्तवयाए सुयहुं जाव उववन्नो, तस्स णं अज्ज-
 गस्स तुमं णत्तुए होत्था इठ्ठे कंते जाव पासणयाए, से णं इच्छइ माणुसं लोगं हदमागच्छित्तए, णो
 चेव णं संचाएति हवमागच्छित्तए, चउहिं ठाणेहिं पएसी अहुणोववणए नरएसु नेरइए इच्छेइ
 माणुसं लोगं हवमागच्छित्तए नो चेव णं संचाएइ अहुणोववणए नरए नेरइए, से णं तत्थ महब्भूयं
 वेयणं वेदेमाणे इच्छेज्जा माणुस्सं लोगं हवंणी चेव णं संचाएइ ? , अहुणोववणए नरए नेरइए नयर-
 पालेहिं भुज्जो २, समहिट्ठिज्जमाणे इच्छइ माणुसं लोगं हवमागच्छित्तए नो चेव णं संचाएइ २ अहु-
 णोववणए नरएसु नेरइए निरयवेयणिज्जंसि कम्मंसि अरुवीणंसि अवेइयंसि अनिज्जिन्नंसि इच्छइ
 माणुसं लोगं ० नो चेव णं संचाएइ ३, एवं णेरइए निरयाउयंसि कम्मंसि अरुवीणंसि अवेइयंसि

अणिज्जिहंसि इच्छइ माणुसं-लोगं० नो चव णं संचाएइ हवमागच्छित्तए ४, इचेएहिं चउहिं ठा-
णेहिं पएसी अहुणोववन्ने नरएसु नेरइए इच्छइ माणुसं लोगं० णो चव णं संचाएइ०, तं सदहहि
णं पएसी ! जहा अन्नो जीवो अन्नं सरीरं नो तं जीवो तं सरीरं १, ॥ (सू० ६५) ॥ तए णं से
पएसी राया केसिं कुमारसमणं एवं वदासी-अत्थि णं भंते ! एसा पण्णा उवमा, इमेण पुण कार-
णेण नो उवागच्छइ, एवं खलु भंते ! मम अज्जिया० होत्था इहेव सेयवियाए नगरीए धम्मिया
जाव वित्ति कप्पेमाणी समणोवासिया अग्गियजीवा० सबो वण्णओ जाव अप्पाणं भावेमाणी
विहरइ, सा णं तुज्झं वत्तवयाए सुवहुं पुद्दोवचयं समज्जिणित्ता कालमासे कालं किच्चा अण्णयरेसु
देवलोएसु देवत्ताए उववण्णा, तीसे णं अज्जियाए अहं नत्तुए होत्था इहे कंते जाव पासणयाए, तं
जइ णं सा अज्जिया मम आगंतुं एवं वएज्जा-एवं खलु नत्तुया ! अहं तव अज्जिया होत्था,
इहेव सेयवियाए नयरीए धम्मिया जाव वित्ति कप्पेमाणी समणोवासिया जाव विहरामि । तए
णं अहं सुवहुं पुण्णोवचयं समज्जिणित्ता जाव देवलोएसु उववण्णा, तं तुमंपि णत्तुया ! भंवाहि
धम्मिए जाव विहराहि, तए णं तुमंपि एयं चव सुवहुं पुण्णोवचयं सम० जाव उववज्जिहिसि, तं
जइ णं अज्जिया मम आगंतुं एवं वएज्जा तो णं अहं सदहेज्जा पत्तिएज्जा रोइज्जा जहा अण्णो
जीवो अण्णं सरीरं णो तं जीवो तं सरीरं, जम्हा सा अज्जिया मम आगंतुं णो एवं वदासी, तम्हा

सुपइट्टिया से पइण्णा जहा तं जीवो तं सरीरं नो अन्नो जीवो अन्नं सरीरं । तए णं केसीकुमार-
 समणे पएसीरायं एवं वयासी-जति णं तुमं पएसी ! ण्हाय कयबलिकम्मं कयकोउयमंगलपाय-
 च्छित्तं उल्लपडसाडगं भिगारकडुच्छुयहत्यगयं देवकुलमणुपविसमाणं केइ य पुरिसे वच्चघरसि
 ठिवा एवं वदेज्जा-इ(ए)ह ताव सामी ! इह सुहुत्तगं आसयह वा चिइह वा निसीयह वा तुयइह वा,
 तस्स णं तुमं पएसी ! पुरिसस्स खणमवि एयमइं पडिसुणिज्जासि ?, णो ति०, कम्हा णं ?, भंते !
 अखुइ २ सामंतो, एवामेव पएसी ! तववि अज्जिया होत्था इहेव सेयवियाए णयरीए धम्मिया जाव
 विहरति, सा णं अम्हं वत्तवयाए सुवहुं जाव उववन्ना, तीसे णं अज्जियाए तुमं णत्तुए होत्था इइं०
 किमंग पुण पासणयाए ?, सा णं इच्छइ माणुसं लोगं हवमागच्छित्तए, णो चेव णं संचाएइ हव-
 मागच्छित्तए, चउहिं ठाणेहिं पएसी अहुणोववन्ने देवे देवलोएसु इच्छेज्जा माणुसं लोगं० णो
 चेव णं संचाएइ० अहुणोववण्णे देवे देवलोएसु दिव्वेहिं कामभोगेहिं सुच्छिए गिडे गट्ठिए
 अज्झोववण्णे से णं माणुसे भोगे नो आढाति नो परिजाणाति, से णं इच्छिज्ज माणुसं नो चेव
 णं संचाएति ?, अहुणोववण्णए देवे देवलोएसु] दिव्वेहिं कामभोगेहिं सुच्छिए जाव अज्झोववण्णे,
 तस्स णं माणुस्से पेम्मे वोच्छिन्नए भवति दिव्वे पिम्मे संकंते भवति, से णं इच्छेज्जा माणुसं
 णो चेव णं संचाएइ २, अहुणोववण्णे देवे दिव्वेहिं कामभोगेहिं सुच्छिए जाव अज्झोववण्णे,

तस्स णं एवं भवइ-इयाणिं गच्छं सुहुत्तं गच्छं जाव इह अप्पाउया णरा कालधम्मुणा संजुत्ता भवंति, से ण इच्छेज्जा माणुस्सं० णो चैव णं संचाएइ ३, अहुणोववण्णे देवे दिव्वेहि जाव अज्झो-ववण्णे, तस्स माणुस्सए उराले दुग्गंधे पडिक्कले पडिलोमे भवइ, उड्डं पि य णं चत्तारि पंच जोयण-सयाइं असुभे माणुस्सए गंधे अभिसमागच्छइ, से णं इच्छेज्जा माणुस्सं० णो चैव णं संचाइज्जा ४, इचेएहिं ठाणेहिं पएसी ! अहुणोववण्णे देवे देवलोएसु इच्छेज्ज माणुस्सं लोगं हवमागच्छित्तए णो चैव णं संचाएइ हवमागच्छित्तए, तं सदहहाहि णं तुमं पएसी ! जहा अन्नो जीवो अन्नं सरीरं नो तं-जीवो त सरीरं २ ॥ (सू० ६६) ॥

‘तुज्झ णं भंते ! समणाणं णिगंथाणं एसा सण्णा’ इत्यादि, संज्ञानं-संज्ञा सम्यग्ज्ञानमित्यर्थः, एषा च प्रतिज्ञा-निश्चयरूपोऽभ्युपगमः एषा-दृष्टिः दर्शनं स्वतत्त्वमिति भावः, एषा रुचिः-परमश्रद्धानुगतोऽभिमायः, एष हेतुः समस्ताया अपि दर्शनवक्तव्यतायाः, एतन्मूलं शुष्मदर्शनमिति भावः, एष सदैव भवतां तात्त्विकोऽध्यवसायः, एषा तुला यथा तुलायां तोलितं सम्यगित्यवधार्यते तथाऽनेनाप्यभ्युपगमेनाङ्गीकृतेन च यद्विचार्यमाणं संगतिर्गुपैति तत् सम्यगित्यवधार्यते न शेषमिति, तुलेव तुला तथा, एवमेतन्मानमित्यपि भावनीयं, नवरं मानं-प्रस्थादि, ‘एसप्पमाणे’ इति एतत् प्रमाणं, यथा प्रमाणं प्रत्यक्षाद्यविसं-वादि एवमेपोऽप्यभ्युपगमोऽविसंवादीति भावः, ‘एस समोसरणे’ इति, एतत् समवसरणं-बहूनामेकत्र मीलनं, सर्वेषामपि तत्त्वानामस्मिन्नभ्युपगमे संलुलनमिति भावः । ‘इहे कंते पिए’ इत्यादि, इष्टः इच्छाविषयत्वात् कान्तः कमनीयतमत्वात्

प्रियः प्रेमनिबन्धनत्वात् मनोज्ञो मनसा सम्यगुपादेयतया ज्ञातत्वात् मनसा अम्यते-गम्यते इति मनोऽपः स्थैर्यगुणयोगात्
 स्थैर्यो विश्वामको विश्वासस्थानं संमतः कार्यकरणेन बहुमती बहुत्वेन - अनल्पतया मनो बहुमतः कार्यविघातस्य पश्चादपि मतो
 बहु(अनु)मतः रत्नकरणहसमानो, रत्नकरणहकवदेकान्तेनोपादेय इति भावः, 'जीविउस्सविए' इति जीवितस्योत्सव इव
 जावितोत्सवः स एव जीवितोत्सविकः, हृदयनन्दजननः, उदुम्बरपुष्पं ह्यलभ्यं भवति ततस्तेनोपमानं, 'सूलाहयं वा' इत्यादि
 शूलायामनिशयेन गतं शूलाणिगं, एतदेव व्याचष्टे-शूलायां भिन्नः शूलाभिन्नः स एव शूलाभिन्नकस्तं, तथा 'एगाहच्च'मिति
 एकं घातं, एकेन घातेनेति भावः, 'कूडाहच्च' मिति कूडाघातं, कूटपतितस्य मृगस्यैव घातेनेति भावः । 'चउहिं ठाणेहि'
 इत्यादि, तत्र सुमहद्भूतनरकूडेदनावेदनमेकं कारणं द्वितीयं परमाधारिकैः कदर्थनं तृतीयं नरकवेदनीयकर्मक्षयत उद्विजनं
 चतुर्थं नरकायुष्काक्षयत उद्विजनं । 'चउाह ठाणेहिं अहुणोचवणए देवे'इत्यादि सुगमं नवरं 'चत्तारि पंच वा जोअणसए
 असुभे गंधे हवइ' इति इह यद्यपि नवभ्यो योजनेभ्यः परतो गन्धपुद्गला न घ्राणेन्द्रियग्रहणयोग्या भवन्ति, पुद्गलानां
 मन्दपरिणामभावात् घ्राणेन्द्रियस्य च तथाविशस्यतयाभावात्, तथापि ते अन्युत्कृष्टगंधपरिणामा इति नवसु योजनेषु मध्ये
 अन्यान् पुद्गलान् उत्कृष्टगन्धपरिणामेन परिणमयति, तेऽपि ऊर्ध्वं गच्छन्तः परतोऽन्यान् तेऽप्यन्यानि चत्वारि पञ्च वा
 योजनशतानि यावत् गन्धः, केत्र ऊर्ध्वमूर्ध्वं मन्दपरिणामो वेदितव्यः, नत्र यदा मनुष्यलोके बहूनि गोमृतककलेवरादीनि
 तदा पञ्च योजनशतानि यावत् गन्धः शेषकालं चत्वारि तत उक्तं चत्वारि पञ्चेति ॥ (सू० ६५-६६) ॥

तए णं से पएसी राया केसिं कुमारसमगं एवं वयासी-अत्थि णं भंते ! एस पण्णाउवमा, इमेणं

पुण मे कारणेणं णो उवागच्छति, एवं खलु भंते ! अहं अन्नया कयाइं वाहिरियाए उवट्ठण-
सालाए अणेगणणायकदणायगईसरतलवरमांडवियकोडुवियइभसेट्टिसेणाचइसत्थवाहभंतिमहा-
मंतिगणगदोवारियअमच्चवेडपीढमद्दनगरनिगमदूयसंधिवालेहिं सद्धिं सपरिबुद्धे विहरामि । तए णं
मम णगरगुत्तिया ससद्धखं सलोइं सगेवेजं अवडण (वाडड) बंधणबद्धं चोरं उवणेत्ति, तए णं अहं तं पु-
रिसं जीवंतं चेव अउकुंभीए पक्खिवावेमि अउमएणं पिहाणएणं पिहावेमि अएणय तउएणय आयावे-
मि आयपच्चइयएहपुरिसेहि रक्खावेमि, तए अहं अण्णया कयाइ जेणामेव सा अउकुंभी तेणामेव
उवागच्छामि उवागच्छिता तं अउकुंभी उगलच्छावेमि उगलच्छावित्ता तं पुरिसं सयमेव पासामि
णो चेव णं तीसे अयकुंभीए केइ छिड्डेइ वा विवरेइ वा अंतरेइ वा राई वा जओ णं से जीवे अंतोहितो
बहिया णिगए, जइ णं भंते तीसे अउकुंभीए होज्जा केइ छिड्डे वा जावराई वा जओ णं से जीवे अं-
तोहितो बहिया णिगए, तो णं अहं सद्धहेज्जा पत्तिएज्जा रोएज्जा जहा अन्नो जीवो अन्नं सरीरं नो तं
जीवो तं सरीर, जग्हा णं भंते तीसे अउकुंभीए णत्थि केइ छिड्डे वा जाव निगए, तग्हा सुपत्तिट्ठिया
मे पग्हा जहा तं जीवो तं सरीरं नो अन्नो जीवो अन्नं सरीर । तए णं केसीकुमारसमणे पएसिं रायं
एवं वयासी-पएसी ! से जहा नामए कूडागारसाला सिया डुहओलित्ता गुत्ता गुत्तुवारा णिवाय-
गंभीरा, अहण्णं केइ पुरिसे भेरिं च दंडं च गहाय कूडागारसालाए अंतो २ अणुप्पचिसइ २ ता

वा तुलियस्स केइ अणत्ते वा जाव लह्ठयत्ते वा ?, णो तिण्हे सम्हे, एवामेव पएसी ! जीवस्स अ-
 गुरुलघुयत्तं पडुच्च जीवंतस्स वा तुलियस्स सुयस्स वा तुलियस्स नत्थि केइ आणत्ते वा जाव लह्ठयत्ते
 वा, तं सदहाहि णं तुमं पएसी ! तं चेव ७। (सू. ७०) तए णं पएसी राया केसिं कुमारसमणं एवं
 वयासी-अत्थि णं भंते ! एसा जाव नो उवागच्छइ, एवं खलु भंते ! अहं अन्नया जाव चोरं उव-
 णेत्ति, तए णं अहं तं पुरिसं सब्वतो, समंता समभिलोएमि, नो चेव णं तत्थ जीवं पासामि,
 तए णं अहं तं पुरिसं दुहा फालियं करेमि २ ता, सब्वतो समंता समभिलोएमि, नो चेव णं तत्थ
 जीवं पासामि, एवं तिहा चउहा संखेज्ज फालियं करेमि णो चेव णं तत्थ जीवं पासामि, जइ णं
 भंते ! अहं तं पुरिसं दुहा वा तिहा वा चउहा वा, संखेज्जहा वा फालियंमि वा जीवं पासंतो तो
 णं अहं सदहेज्जा नो तं चेव, जम्हा णं भंते ! अहं तंसि दुहा वा तिहा वा चउहा वा संखिज्जहा
 वा फालियंमि वा जीवं न पासामि तम्हा सुपत्तिट्ठिया मे पण्णा. जहा तं जीवो तं सरीरं तं चेव ।
 तए णं केसिकुमारसमणे, पएसिं रायं एवं, वयासि-सूत्तराए णं तुमं पएसी ! ताओ तुच्छत-
 राओ, केणं भंते ! तुच्छतराए ?, पएसी !, से जहाणामए केई पुरिसे वणत्थी वणोवजीवी
 वणगवेसणयाए जोइं च जोइभायणं च गहाय कट्ठाणं अडविं अणुपविट्ठा, तए णं ते पुरिसा
 तीसे अगामियाए जाव किंचिदेसं अणुप्पत्ता समाणा एगं पुरिसं एवं वयासी-अम्हे णं देवाणु-

पिया ! कदाणं अडविं पविसामो, एत्तो णं तुमं जोइ भायणाओ जोइ गहाय अरुहं असणं साहे-
ज्जासि, अह तं जोइ भायणे जोई विज्जवेज्जा एत्तो णं तुमं कदाओ जोइ गहाय अरुहं असणं
साहेज्जासित्तिक्कहु कदाणं अडविं अणुपविट्ठा, तए णं से पुरिसे तओ सुट्टत्तन्तरस्स तेसिं पुरिसाणं
असण साहेमित्तिक्कहु जेणेव जोतिभायणे, तेणेव उवागच्छइ जोइ भायणे जोइ विज्जायमेव पा-
सति, तए णं से पुरिसे जेणेव से कहु तेणेव उवागच्छइ उवागच्छिता तं कहुं सव्वओ समंता
समभिलोएति नो चेव णं तत्थ जोइ पासति, तए णं से पुरिसे परियरं बंधइ फरखुं गिण्हइ तं
कहुं दुहा फालियं करेइ सव्वतो समंता समभिलोएइ णो चेव णं तत्थ जोइ पासइ, एवं जाव
संखेज्जाफालियं करेइ सव्वतो समंता समभिलोएइ नो चेव णं तत्थ जोइ पासइ, तए णं से पुरिसे
तंसि कडंसिं दुहाफालिए वा जाव संखेज्जाफालिए वा जोइ अपासमाणे संते तंते परिसंते निव्वि-
ण्णे समाणे परखुं एगंते एइइ २ परियरं सुयइ २ एवं वयासी-अहो ! मए तेसिं पुरिसाणं असणे
नो साहिएत्तिक्कहु ओहयमणसंकप्पे चिंतासोगसागरसंपविट्ठे करयलपल्लत्थसुहे अट्टज्जाणोवगए
भूमिगयदिट्ठिए झियाइ, तए णं ते पुरिसा कदाइ छिंदंति २ ता जेणेव से पुरिसे तंजेव उवाग-
च्छंति २ ता तं पुरिसं ओहयमणसंकप्पं जाव झियायमाणं पासति २ ता एवं वयासी-किन्नं तुमं
देवाणुप्पिया ! ओहयमणसंकप्पे जाव झियायसि ? , तए णं से पुरिसे एवं वयासी-तुज्जे णं

देवाणुष्पिया ! कद्धानं अडविं अणुपविसमाणा मसं एवं वयासी-अम्हे णं देवाणुष्पिया ! कद्धानं अ-
 डविं जाव पविट्ठा, तए णं अहं णं तत्तो सुट्ठत्तरस्स तुज्झं असणं साहेमित्तिकट्टु जेण्वेव जोई जाव
 झियामि, तए णं तेसिं पुरिसाणं एगे पुरिसे छेदे दक्खे पत्तडे जाव उवएसलद्धे ते पुरिसे एवं
 वयासी-गच्छह णं तुज्झे देवाणुष्पिया ! प्हाया कयवलिकम्मा जाव हव्वमागच्छेह जा णं अहं
 असणं साहेमित्तिकट्टु परियरं बंधइ २ परसुं गिण्हइ २ ता सरं करइ सरंण अराण महेइ जोई
 पाडेइ २ जोई संधुक्खेइ तेसिं पुरिसाणं असणं साहेइ, तए णं ते पुरिसा प्हाया कयवलिकम्मा
 जाव पायच्छित्ता जेण्वेव से पुरिसे तेण्व उवागच्छंति, तए णं से पुरिसे तेसिं पुरिसाणं सुहास-
 णवरगयाणं तं विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं उवणेइ, तए ण ते पुरिसा तं विउलं असणं ४
 आसाएमाणा वीसाएमाणा जावविहरंति, जिमियसुत्तरागयाविय णं समाणा आयंता चोक्खा
 परमसुइभूया तं पुरिसं एव वयासी-अहो णं तुमं देवाणुष्पिया ! जइ मूढे अपडिए णिविण्णाणे
 अणुवएसलद्धे जे णं तुमं इच्छसि कडसि दुहाफालियंसि वा जोतिं पासित्तए, से एएण्ठेणं पएसी !
 एवं बुच्चइ मूढतराए णं तुमं पएसी ! ताओ तुच्छतराओ ८ ॥ (सू० ७१) ॥ तए णं पएसी राया
 केसिक्कुमारसमणं एवं वयासी-जुत्तए णं भंते ! तुभं इय्छेयाणं दक्खणं बुद्धाणं कुसलाणं महा-
 मईणं विणीयाणं विण्णाणपत्ताण उवएसलद्धाणं अहं इमीसाए महापरिसाए मज्झे

उच्चावएहिं आउसेहिं आउसित्तए उच्चावयाहि उहंसणाहिं उहंसित्तए एवं निबंछणाहिं० निच्छो-
डणाहिं०?, तए णं केसीकुमारसमणे पएसि रायं एवं वयासी-जाणासि णं तुमं पएसी! कति
परिसाओ पणत्ताओ?, भंते! जाणामि चत्तारि परिसाओ पणत्ता, तजहा-खत्तियपरिसा गा-
हावइपरिसा माहणपरिसा इसिपरिसा, जाणासि ण तुम पएसी राया! एयासि चउण्ह परिसाणं
कस्स का दडणीई पणत्ता?, हता! जाणामि जे णं खत्तियपरिसाए अवरज्झइ से णं हत्थच्छिण्ण-
ए वा पायच्छिण्णए वा सीसच्छिण्णए वा सुलाइए वा एगाहच्चे कूडाहच्चे जीवियाओ ववरोवि-
ज्झइ, जे ण गाहावइपरिसाए अवरज्झइ से ण तएण वा वेढेण वा पलालेण वा वेढित्ता अगणिका-
एणं झामिज्झइ, जेणं माहणपरिसाए अवरज्झइ से णं अणिट्ठाहिं अकताहिं जाव अमणामाहिं
वग्गूहि उवालंभित्ता कुंडियालच्छणए वा सूणगलच्छणए वा कीरइ निव्विसए वा आणविज्झइ, जे
णं इसिपरिसाए अवरज्झइ से णं. णाइअणिट्ठाहिं जाव णाइअमणामाहिं, वग्गूहि उवालंभइ,
एवं च ताव पएसी! तुमं जाणासि तहावि ण तुमं मसं वामं वामेणं दंड दंढेणं पडिक्कलं पडिक्कलेणं
पडिळोमं पडिलोमेणं विवच्चासं विवच्चासेणं वट्टसि, तए णं पएसी राया केसिं कुमारसमणं एवं व-
यासी-एवं खलु अहं देवाणुप्पिएहिं पढमित्तुएणं चैव वागरणेणं संलत्ते तए णं ममं इमेयाख्वे
अंभत्थिए जाव संकप्पे समुपजित्था, जहा जहा णं एयस्स पुरिसस्स वामं वामेणं जाव विवच्चासं

तीसे कूडागारसालाए सब्वतो समंता घणनिचियनिरंतरणिच्छिड्डाईं दुवारवयणाईं पिहेइ, तीसे
 कूडागारसालाए बहुमज्झदेसभाए ठिच्चा तं भेरिं दंडएणं महया २ सदेणं तालेज्जा, से पूणं पएसी!
 से सदेणं अंतोहितो बहिया निगच्छइ, हंता जिगच्छइ, अत्थिणं पएसी! तीसे कूडागारसालाए
 केइ छिडे वा जावराई वा जओ णं से सदे अंतोहितो बहिया णिगए?, नो तिणंठे समंठे, एवा-
 मेव पएसी! जीवेचि अप्पडिहयगईं पुढविं भिच्चा सिलं भेच्चा पव्वयं भिच्चा अंतोहितो बहिया
 णिगच्छइ, तं सदहाहिणं तुमं पएसी! अण्णो जीवो तं चेव ३। तए णं पएसी राया केसिक्कुमारसमणं
 एवं वदासी-अत्थिणं भंते! एस पण्णाउवमा इमेण पुण कारणेणं णो उवागच्छइ, एवं खलु भंते!
 अहं अन्नया कयाइ बाहिरियाए उवट्ठाणसालाए जाव विहरामि, तए णं ममं णगरगुत्तिया ससक्खं
 जाव उवणंति, तए णं अहं (तं) पुरिसं जीवियाओ ववरोवेमि जीवियाओ ववरोवेत्ता अयोकुंभीए
 पक्खिवामि २ ता अउमएणं पिहावेमि जाव पच्चइएहिं पुरिसेहिं रक्खावेमि, तए णं अहं अन्नया
 कयाईं जेणेव सा कुंभी तेणेव उवागच्छइ २ ता तं अउकुंभि उगलच्छावेमि २ ता तं अउकुंभी
 किमि कुंभिपिब पासामि णो चेव णं तीसे अउकुंभीए केइ छिडे वा जावराई वा जताणं ते जीवा
 बहियाहितो अणुपविद्वा, जति णं तीसे अउकुंभीए होज्ज केइ छिडे वा जाव अणुपविद्वा तेणं
 अहं सदहेज्जा जहा अन्नो जीवो तं चेव, जम्हा णं तीसे अउकुंभीए नत्थि कोइ छिडे वा जाव

अणुपविष्टा तम्हा सुपतिष्ठिआ मे पण्णा जहा तं जीवो तं सरीरं तं चेव । तए णं केसीकुमारसमणे
 पएसीं रायं एवं वयासी-अत्थि णं तुसे पएसी ! कयाइ अए धंतपुब्बे वा धमावियपुब्बे वा ? हंता
 अत्थि, से णूणं पएसी ! अए धंते समाणे सब्बे अगणिपरिणए भवत्ति ? , हंता भवत्ति, अत्थि णं
 पएसी ! तस्स अयस्स केइ छिंइइ वा जेणं से जोई बहियाहितो अंतो अणुपविडे ? , नो इणमडे समडे,
 एवामेव पएसी ! जीवोऽवि अप्पडिहयगई पुढविं भिच्चा सिलं भिच्चा बहियाहितो अणुपविसइ,
 तं सदहाहि णं तुमं पएसी ! तहेव ४ ॥ (सू० ६७) ॥ तए णं पएसी राया केसीकुमारसमणं एवं
 वयासी-अत्थि णं भंते ! एस पण्णाउवमा इमेण पुण मे कारणेणं नो उवागच्छइ, अत्थि णं भंते !
 से जहानामए केई पुरिसे तरुणे जाव सिप्पोवगए पभू पंचकंडगं निसिरित्तए ? , हंता पभू !, जति
 णं भंते ! सोच्चेव पुरिसे बाले जाव मंदविद्वाणे पभू होज्जा पंचकंडगं निसिरित्तए, तो णं अहं
 सदहेल्ला ३ जहा अन्नो जीवो तं चेव, जम्हा णं भंते ! स चेव से पुरिसे जाव मंदविद्वाणे णो पभू
 पंचकंडयं निसिरित्तए तम्हा सुपहृदिया मे पण्णा जहा तं जीवो तं चेवा तए णं केसीकुमारसमणे पएसि
 रायं एवं वयासी-से जहानामए केइ पुरिसे तरुणे जाव सिप्पोवगए णवएणं धणुणा नवियाए
 जीवाए नवएणं इसुणा पभू पंचकंडगं निसिरित्तए ? , हंता, पभू सो चेव णं पुरिसे तरुणे जाव नि-
 उणसिप्पोवगते कोरिच्छिणं धणुणां कोरिच्छियाए जीवाए कोरिच्छिणं उसुणा पभू पंचकंडगं निसि-

रिक्तए ? , णो तिणमहे समडे, कम्हा णं ? , भंते ! तस्स पुरिसस्स अपब्बत्ताइं उवगरणाइं हयंति,
 एवामेव पएसी ! सो चेव पुरिसे बाले जाव मंदविन्नाणे अपब्बत्तोवगरणे, णो पभू पंचकंडयं नि-
 सिरित्तए, ते सदहाहि णं तुमं पएसी ! जहा अत्तो जीवो तं चेव ५ ॥ (सू० ६८) ॥ तए णं पएसी
 राया केसीकुमारसमणं एवं वयासी-अत्थि णं भंते ! एस पण्णाउवमा इस्सेण पुण कारणे, णं नो
 उवागच्छइ, भंते ! से जहा नामए केइ पुरिसे तरुणे जाव सिप्पोवगते पभू एगं महं अयभारगं
 वा तउयभारगं वा सीसगभारगं वा परिवहित्तए ? , हंता पभू, सो चेव णं भंते ! पुरिसे जुन्ने जरा-
 ज्जरियेहे सिढिलवलितयाविणट्टगत्ते दंडपरिग्गहियग्गहत्थे पचिरलपरिसडियदंतसेढी आउरे-
 किसिए पिवासिए दुब्बले किलंते नो पभू एगं महं अयभारगं वा जाव परिवहित्तए, जत्ति णं
 भंते ! सच्चेव पुरिसे जुन्ने जराज्जरियेहे जाव परिकिलंते पभू एगं महं अयभारं वा जाव परि-
 वहित्तए तो णं सदहेज्जा ३ तहेव, जम्हा णं भंते ! से चेव पुरिसे जुन्ने जाव किलंते नो पभू एगं
 महं अयभारं वा जाव परिवहित्तए तम्हा सुपत्तिट्ठिता मे पण्णा तहेव । तए णं केसीकुमारसमणे
 पएसिं रायं एवं वयासी-से जहाणामए केइ पुरिसे तरुणे जाव सिप्पोवगए णवियाए विहंगियाए
 णवएहिं सिक्कएहिं णवएहिं पच्छियपिंडएहिं प्हू एगं महं अयभारं जाव परिवहित्तए ? हंता पभू,
 पएसी ! से चेव णं पुरिसे तरुणे जाव सिप्पोवगए जुञ्जियाए दुब्बलियाए घुणवखइयाए विहंगियाए

जुण्णएहिं दुब्बलएहिं घुणक्खइएहिं सिद्धिलतयापिण्डएहिं सिक्कएहिं जुण्णएहिं दुब्बलएहिं घुणक्ख-
इएहिं पच्छिपिंडएहिं पभू एगं महं अयभारं वा जाव परिवहिसए !, णो तिण०, कग्गहा णं ?, भंते !
तस्स पुरिसस्स जुञ्जाइं उवगरणाइं भवंति, पएसी । से चेष से पुरिसे जुन्ने जाव किलंते जुत्तोवगरणे
तो पभू एगं महं अयभारं वा जावपरिवहिसए, तं सइहाहिं णं तुमं पएसी ! जहा अत्तो जीवो
अन्नं सरीरं ६ ॥ (सू० ६९) ॥ तए ण से पएसी केसिक्कुमारससणं एवं वयासी-अत्थि णं भते !
जाव नो उवागच्छइ, एवं खलु भंते ! जाव विहरामि, तए णं मय्म णगरगुत्तिया चोरं उवणंति,
तए णं अहं तं पुरिसं जीवतं चेष तुलेसि तुलेत्ता छविच्छेयं अक्कुवमाणे, जीवियाओ ववरोवेमि
२ ता मयं तुलेमि णो चेष णं तस्स पुरिसस्स जीवंतस्स वा तुलियस्स वा सुयस्स वा तुलियस्स
[णत्थि] केइ आणत्ते वा नाणत्ते वा ओमत्ते वा तुच्छत्ते वा गुरुयत्ते वा लहुयत्ते वा, जति ण भंते !
तस्स पुरिसस्स जीवंतस्स वा तुलियस्स सुयस्स वा तुलियस्स केइ अन्नत्ते वा जाव लहुयत्ते वा तो
णं अहं सइहेज्जा तं चेष, जग्गहा णं भंते ! तस्स पुरिसस्स जीवंतस्स वा तुलियस्स सुयस्स वा तु-
लियस्स नत्थि केइ अन्नत्ते वा लहुयत्ते वा० तग्गहा सुपत्तिट्ठिया से पग्गहा जहा तं जीवो तं चेष । तए णं
केसीकुमारससणे पएसिं रायं एवं वयासी-अत्थि णं पएसी ! तुमे कयाइ वत्थी धंतपुब्बे वा धमा-
वियपुब्बे वा ?, हंता अत्थि, अत्थि णं पएसी ! तस्स वत्थिस्स पुण्णस्स वा तुलियस्स अपुण्णस्स

विवचासेणं वद्विस्सामि तथा णं अहं नाणं च नाणोवलंभं च करणं च करणोवलंभं च
 दंसणं च दंसणोवलंभं च जीवं च जीवोवलंभं च उवलभिस्सामि, तं एएणं अहं कारणेणं
 देवाणुप्पियाणं वामं वामेणं जाव विवचासेणं वद्विए, तए णं केसीकुमारसमणे
 पएसीराय एवं वयासी-जाणासि णं तुमं पएसी ! कह ववहारगा पणत्ता ? हंता जाणामि,
 चत्तारि ववहारगा पणत्ता-देह नामेगे णो सण्णवेइ सन्नवेइ नामेगे नो देह एगे देइवि सन्नवेइवि
 एगे णो देइ णो सण्णवेइ, जाणासि णं तुमं पएसी ! एएसिं चउण्हं पुरिसाणं के ववहारी के
 अववहारी ? हंता जाणामि, तत्थ णं जे से पुरिसे देइ णो सण्णवेइ से णं पुरिसे ववहारी, तत्थ
 णं जे से पुरिसे णो देइ सण्णवेइ से णं पुरिसे ववहारी, तत्थ णं जे से पुरिसे देइवि सन्नवेइवि
 से पुरिसे ववहारी, तत्थ णं जे से पुरिसे णो देइ णो सन्नवेइ से णं अववहारी, एवामेव तुमं पि
 ववहारी, णो चेव णं तुमं पएसी अववहारी (सू० ७२) तए णं पएसी राया केस्सिकुमारसमणं
 एवं वयासी-तुज्जे ण भंते ! इय्थेया दक्खा जाव उवएसलद्धा समत्था णं भंते ! ममं करयलंसि वा
 आमलयं जीवं सररीराओ अभिनिवद्वित्ताणं उवदंसित्तए, तेणं कालेणं तेणं समएणं पएस्सिस्स रण्णो
 अट्टरसामंते वाउयाए संबुत्ते, तणवणस्सइकाए एयइ वेयइ चलइ फंदइ घट्टइ उदीरइ तं तं भावं परि-
 णमइ, तए णं केसीकुमारसमणे पएसिरायं एवं वयासी-पाससि णं तुमं पएसीराया ! एयं तणवण-

रसइ एयंतं जाव तं तं भावं परिणमंतं ? , हंता पासामि, जाणासि णं तुमं पएसी ! एयं तणवण-
 स्सइकायं किं देवो चालेइ असुरो वा चालेइ णागो वा किल्लरो वा चालेइ किंपुरिसो वा चालेइ
 महोरगो वा चालेइ गंधवो वा चालेइ ? , हंता जाणामि, णा देवो चालेइ जाव णो गंधवो चालेइ
 वाउयाए चालेइ, पाससि णं तुमं पएसी ! एतस्स वाउकायस्स सरुविसस्स सकामस्स सरागस्स
 समोहस्स सवेयस्स सलेसस्स ससरीरस्स रूवं ? , णो तिण्हे ? , जइ णं तुमं पएसीराया ! एयस्स वा-
 उकायस्स सरुविसस्स जाव ससरीरस्स रूवं न पाससि तं कहं णं पएसी ! तव करयलंसि वा आम-
 लगं जीवं उवदंसिस्सामि ? , एधं खलु पएसी ! दसहाणाइं छउमत्थे मणुस्से सबभावेणं न जाणइ
 न पासइ, तंजहा-धम्मत्थिकायं ? अधम्मत्थिकायं ? आणासत्थिकायं ? जीवं असरोरबद्धं ?
 परमाणुपोगलं ? सइं ६ गंधं ? वायं ? अयं जिणे भविसइ वा णो भविसइ ९ अयं सबुदुक्खाणं
 अंतं करेस्सइ वा नो वा ? ०, एताणि चेव उप्पन्नानाणदंसणधरे अरहा जिणे केवली सपभावेणं जा-
 णइ पासइ, तं-धम्मत्थिकायं जाव नो वा करिस्सइ, तं सदहाहि णं तुमं पएसी ! जहा अन्नो जीवो
 तं चेव ९ ॥ (सू०७३) ॥ तएणं से पएसीराया केसिं कुमारसमणं एवं वयासी-से नूणं भंते ! हत्थिस्स
 कुंथुस्स य समे चेव जीवे ? , हंता पएसी ! हत्थिस्स य कुंथुस्स य समे चेव जीवे, से णूणं भंते ! हत्थीउ
 कुंथु अप्पकम्मतराए चेव अप्पकिरियतराए चेव अप्पासवतराए चेव एवं आहारनीहारउस्सास-

नीसासइड्डीए महजुइअपतराए चेव, एवं च कुंथुओ हत्थीओ महाकम्मतराए चेव महाकिरिय जाव?, हंता
 पएसी! हत्थीओ कुंथु अप्पकम्मतराए चेव कुंथुओ वा हत्थी महाकम्मतराए चेव तं चेव, कम्महा णं भंते!
 हत्थिस्स य कुंथुस्स य ससे चेव जीवे?, पएसी! से जहा णामए कूडागारसाला सिया जाव गंभीरा
 अह णं केइ पुरिसे जोइं व दीवं व गहाय तं कूडागारसालं अंतो २ अणुपविसइ तीसे कूडागारसा-
 लाए सद्वतो समंता घणनिचियनिरंतराणि णि छिड्ढाई दुवारचयणाइं पिहेत्ति २तीसे कूडागारसालाए
 बहुमज्झदेसभाए तं पईवं पलीवेज्जा, तए णं से पईवे तं कूडागारसालं अंतो २ओभासइ उज्जीवेइ
 तवति पभासेइ, णो चेव णं बाहि, अह णं से पुरिसे तं पईवं इड्डुरएणं पिहेज्जा, तए णं से पईवे
 तं इड्डुरयं अंतो ओभासेइ, णो चेव णं इड्डुरगस्स बाहि णो चेव णं कूएगारसालाए बाहि, एवं
 किलिजेणं गंडमाणिघाए पच्छिपिंडएणं आढत्तेणं अज्जाढत्तेणं पत्थएणं अह्वपत्थएणं अट्टभाइयाए
 चाउब्भाइयाए सोलसियाए छत्तीसियाए चउसद्वियाए दीवचंपएणं तए णं से पदीवे दीव-
 चंपगस्स अंतो ओभासति, नो चेव णं दीवचंपगस्स बाहि, नो चेव णं चउसद्वियाए बाहि,
 णो चेव णं कूडागारसालं णो चेव णं कूडागारसालाए बाहि, एवामेव पएसी! जीवंवि जं जारिसयं
 पुव्वकम्मनिवहं बोदि णिधत्तेइ तं असंखेजेहिं जीवपदेसेहि सचित्तं करेइ खुड्डियं वा महालियं
 वा, तं सद्वहाहि णं तुमं पएसी! जहा अण्णो जीवो तं चेव णं ॥ (सू० ७४) ॥

‘ अत्थि णं भंते ! एस पन्नाउवमा ’ अस्ति भदन्त ! प्रज्ञानो-बुद्धिविशेषादुपमा, ‘ अण्णगणनायगे ’ त्यादि, गणनायकाः-प्रकृतिमहत्तराः दण्डनायकाः-तन्त्रपाला राजेश्वरतलघरमाडम्विः कौटुम्बिकेभ्यश्चेत्प्रिसेनापतिसार्थवाहमन्त्रि-महान्त्रिगणकदौवारिकाः प्रागुक्तस्वरूपाः अमात्या-राज्याधिष्ठायकाः चेद्याः-पादमूलिकाः पीठमर्द्दीः-प्रागुक्ता नगरं-नगर-वासिप्रकृतयः निगमाः-कारणिकाः दूता-अन्येषां गत्वा राजादेशनिवेदकाः संधिपाला-राज्यसन्धिरक्षकाः ‘ नगरशुत्तिया ’ इति नगररक्षाकारिणः ‘ ससक्खं ’ इति ससाक्षि सहोह-सल्लोद्धं ‘ सगेद्वज्जं ’ ग्रीवानिवद्धकिंचिल्लोघ्रमित्यर्थः, ‘ अवा-उडं ’ अप्रावृत्तवन्धनवद्धं चौरमिति । ‘ भेरिं दं-डं चे ’ इति भेरी-दुका दण्डो वादनदण्डः । ‘ वास वामेण ’ मित्यादि, वामं वामेन एवं दंड दंडेणेत्याद्यपि भावनीय । ‘ देइ नामेगे नो सन्नवंइ ’ इति ददाति-दानं प्रयच्छति न संज्ञापयति-न सम्य-गालापेन संनोषयति, चतुर्भङ्गी पाठमिद्धा, ‘ एवामेव पएसि ! तुमपि ववहारी ’ इति यद्यपि त्वं न सम्यगालापेन मां संतोषयसि तथापि मम त्रिषये भक्तिबहमानं च कुर्वन् आद्यपुरुष इव व्यवहार्येव नाव्यवहारी, एतावता च ‘ सूहत्तराए तुमं पएसि ! तओ कट्टहारयाओ ’ इत्यनेन वचसा यत् कालुष्यमापादितं तदपनीतं परमं च सतोषं प्रापित इति । ‘ हंता पएसि हत्थिस्स ! कुंथुस्सय ससे चेव जीवे ’ इति प्रदेशानां तुल्यत्वात्, केवलं संकोचविकोचधर्मत्वात् कुन्थुशरीरे सं-कुचितो भवति, हस्तिशरीरे विस्तृतः, उक्तञ्च-‘ आसज्ज कुंथुदेहं तत्तियमित्तो गयंमि गयमित्तो । न य संजुज्जइ जीवो संकोय-विकोयदोसेहि ॥ ’ अत्र न संयुज्यते जीवः संकोचविहोचदोवाभ्यामिति, तयोस्नस्य स्वभावतयाऽभ्युपगमात्, तथा चात्र प्र-दीपष्टान्तो वक्ष्यते, अथवा ‘ कम्मतराए चेवे ’ त्यादि, ‘ कम्म ’ आयुष्कलक्षणं क्रिया-कायिकयादि आश्रवः-प्राणाति

पातादिः आहारनीहारोच्छ्वासनिवासदि द्युतापः पपीताः, इडुक-गद्गु, येन-साम्हाभिरसानी स्यायो, गोकुलिन्नं
नाम यत्र गोभक्तं प्रक्षिप्यते, पच्छिन्नपिडकं च पपीतं, गद्गुता मागिन्ना २ देवतेतोरामसिद्धा, आठकान्याठकमस्थकान्नाईम-
स्थशुकुलवाङ्कुलवा मगधदेशमसिद्धा वाग्यमानवितोरः, चतुर्भोगिन्नाटमगिन्नाडशिन्नाडवात्रतःका मगयदेशसालिद्धा एव
रसमानविशेषाः, दीपचम्पको-डीपस्थगतकं, 'एवाधेने' त्मादि निगपतं कठयं, उक्तं चैव इत्यत्रापि-“जह डीयो महइ घरे
पलीविओ तं घरं पगासेइ । अप्पययारे तं तं एवं जोओ सईइइ ॥ १ ॥ ” इति ॥ (सू० ६७-६८-६९-७०-७१-
७२-७३-७४) ॥

तए णं पएसी राया केसि कुमारसमगं एवं वयासी-इं खलु भंने ! मम अल्लगसस एस सत्ता जाव
समोसरणे जहा तल्लीवी तं सरीरं नो अन्नो जीओ अन्नं सरीरं, तयाणं नरं च णं ममं पिउणोऽवि एस
सण्णा तयाणंतरं समवि एसा सगगा जाव समोसरं, तं ना खलु अह बहुपुरिसरं परागयं कुलनि-
स्सियं दिट्ठिं छंडेस्सामि, तए णं केसीकुमारसमगे परास रायं एवं वयासी-मा णं तुमं पएसी ! पच्छा-
णुताविए भवेज्जासि जहा व से पुरिसे अगहार, केणं भंने ! से अगहार?, पएसी ! से जहाणामए
केइ पुरिसा अत्यत्थी अत्थगवेसी अत्थकुड्ढगा अत्थकंखिया अत्थपिवासिया अत्थगवेसणयाए वि-
उलं पणियभंडमायाए सुवहुं भ तपाणमत्थयं गहाय एणं महं अक्कामियं छिन्नावायं दीहमद्धं अडविं
अणुपविद्धा, तए णं ते पुरिसा तीसे अक्कामियाए अडवी ए कंचि देसं अगुप्पता समाणा एगमहं अया-

गरं पासंति, अएणं सदतो समंता आइण्णं विच्छिण्णं सच्चच्छडं उवच्छडं फुडं गाढं अवगाढं पासंति
 २ ता ददुत्तुह जावहियया अन्नमन्नं सदावेंति २ ता एवं वयासी-एस णं देवाणुप्पिया ! अयभंहे
 इहे कंते जाव मणामे, तं सेयं खलु देवाणुप्पिया ! अम्हं अयभारए बंधित्तएत्तिकहु अन्नमन्नस्स
 एयमहुं पडिसुणेंति २ ता अयभारं बंधंति २ अहाणुपुदीए संपथिया, तए णं ते पुरिसा अकाभियाए
 जाव अडवीए किंचि देसं अणुपत्ता समाणा एगं महं तडआगरं पासंति, तडएणं आइण्णं
 तं चेव जाव सदावेत्ता एवं वयासी-एस णं देवाणुप्पिया ! तडयभंहे जाव मणामे, अएवेणं चेव
 तडएणं सुबहुं अए लब्भति, तं सेयं खलु देवाणुप्पिया ! अयभारए छुट्टा तडयभारए बंधि-
 एत्तिकहु अन्नमन्नस्स अंतिए एयमहुं पडिसुणेंति २ ता अयभारं छुट्टेति २ ता तडयभारं बंधंति,
 तए णं एगे पुरिसे णो संचाएइ अयभारं छुट्टए तडयभारं बंधित्तए, तए णं ते पुरिसा तं पुरिसं
 एवं वयासी-एस णं देवाणुप्पिया ! तडयभंहे जाव सुबहुं अए लब्भति, तं छुट्टेहि णं देवाणुप्पिया !
 अयभारगं, तडयभारगं बंधाहि, तए णं से पुरिसे एवं वदासी-दूराहहे मे देवाणुप्पिया ! अए
 चिराहहे मे देवाणुप्पिया ! अए अइगाढबंधणबद्धे मे देवाणुप्पिया ! अए असिल्लिद्धबंधणबद्धे
 देवाणुप्पिया ! अए धणियबंधणबद्धे देवाणुप्पिया ! अए, णो संचाएमि अयभारगं छुट्टा तडयभारगं
 बंधित्तए । तए णं ते पुरिसा तं पुरिसं जाहे णो संचायंति बह्वहि आघवणाहि य पन्नवणाहि य

आघचित्तए वा पएणवित्तए वा तथा अहाणुषुधीए संपत्थिया, एवं तंवागरं रूप्पागरं सुवन्नागरं रय-
 णागरं वहारागरं, तए णं ते पुरिसा जेणे, व सया जणवया जेणे, व साइं २ नगराइं तेणे, व उवागच्छन्ति
 २ ता वयरविक्कणथं करेति २ ता सुबहुदासीदासगोमहिसगवेलगं गिणहंति २ ता अट्टतल-
 मूसियवढंसगे कारावेति ण्हाया कयवत्तिकरमा उप्पि पासायवरगया फुट्टमाणेहिं सुइंगमत्थ-
 एहि वत्तीसद्वद्धएहिं नाडएहिं वरतरुणीसंपवत्तेहिं उवणच्चिज्जमाणा उवलालिज्जमाणा इट्ठे सह-
 फरिस जाव विहरंति । तए ण से पुरिसे अयभारेण जेणे, व सए नगरे तेणे, व उवागच्छइ अय-
 भारेणं गहाय अयचिक्किणं करेति २ ता तंसि अप्पमोहंसि निहियंसि झीणपरिषए ते पुरिसे
 उप्पि पासायवरगए जाव विहरमाणे पासति २ सा एवं वयासी-अहो णं अहं अधन्तो अपुन्तो
 अकयत्थो अकयलवखणो हिरिसिरिवज्जिए हीणणुणचाउदसे डुरंतपंतलवखणे, जति णं अहं
 मित्ताण वा णाईण वा नियगाण वा खुणेतथी तो णं अहंपि एवं चेव उप्पि पासायवरगए जाव
 विहरंती, से तेणट्ठेणं पएसी एवं बुच्चइ-मा णं तुमं पएसी पच्छाणुताविए भविज्जासि, जहा व
 से पुरिसे अयभारिए ? ॥ (सू० ७५) ॥ एत्थ णं से पएसी राया संबुद्धे केसिक्कुमारसमणं बंदइ
 जाव एवं वयासी-णो खलु भंते ! अहं पच्छाणुताविए भविस्सामि जहा व से पुरिसे अयभारिए,
 तं इच्छामि णं देवाणुप्पियाणं अंतिए केवलपद्दत्तं धम्मं निसामित्तए, अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा

पडिबंधं, धम्मरुहा जहा चित्तस, तद्देव गिहियस्सं पडियज्जः २ ता जेगेव सेयविया नगरी
तेणेव पहरेत्य गमगाए ॥ (सू० ७६) ॥ तए णं केशी कुमारसमणे पएसिं रायं एवं वयासी-
जाणासि तुमं पएसी ! कह आयरिया पयता ?, हेता जाणासि, तओ आयरिआ पयगता, तंजहा-
कलायरिए सिप्पायरिए धम्मायरिए, जाणासि णं तुमं पएसी ! ते।स तिग्हं आयरियाणं कःस का
विणयपडिवत्ती पउंजिया ? , हेता जागासि, कठायरियसस सिप्पायरियसस उवठेयणं संस-
ज्जणं वा करेज्जा पुरओ पुक्काणि वा आगयेज्जा सजवेज्जा संडवेज्जा सोयाविज्जा वा विउळं
जीवितारिहं पीइदाणं दलएजा पुत्तापुत्तिं चित्तिं कयेज्जा, जयेव धम्मायरियं पासिजा
तत्थेव वंदेज्जा णमंतेज्जा सक्कारेज्जा सम्मणेज्जा कठणं मंगळं देवयं चेइयं पच्चुयासेजा फ।सुरस-
णिज्जेणं असगयाणखाइमसाइमेगं पडिउाभेज्जा पाडिहारिणं पीहत्तासिज्जासंयारएणं उव-
निमंतेज्जा, एवं च ताव तुमं पएसी ! एवं जाणासि तहावि णं तुमं मंनं यानं वामेगं ज्ञाव वट्ठिता
ममं एयमंठं अफ्खामिता जेगेव सेयविया नगरी तेगेव पहरेत्य गमगाए, तए णं से पएसी
राया केसि कुमारसमणं एवं वदासी-एवं खलु भंने ! मम एयाहवे अज्झत्थिए जाव सधुपडिजत्था-
एवं खलु अहं देवाणुप्पियाणं वामं वामेणं जाव वट्ठिए तं सेयं खलु मे रुळं पाउयमायाए रयगी-
ए जाव तेयसा जंठे अंते उरपरियाल सार्ह संपरिबुडस देवाणुप्पिए वंदिता ? नमसि ए एनमः

शुद्धो २ सम्मं विणएणं खाभित्तएत्तिकहु जासेव दिसि पाउःभूते तामेव दिसि पडिगर ॥
 तए णं से पएसीराया कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए जाव तेयसा जलंते हट्टुडु जाव
 हियए जहेव कूणिए तहेव निगगच्छइ अंतेउरपरियाल सल्लि संपरिवुडे पंचविहेणं अभिगमेणं
 बंदइ नमंसइ एयमहं शुद्धो २ सम्मं विणएणं खासेइ ॥ (सू० ७७) तए णं केसी कुमारसमणे पए-
 सिस्स रण्णो सूरियकंतप्पसुहाणं देवीणं तीसे य महतिमहालियाए महच्चपरिसाए जाव धम्मं
 परिकहेइ । तए णं से पएसी राया धम्मं सोच्चा निसम्म उट्टाए उट्टेति २ केसि कुमारसमणं बंदइ नमं-
 सइ २ ता जेणेव सेयविया नगरी तेजेव पहरेत्थ गमगाए । तए णं केसी कुमारसमणे पएसिरायं
 एवं वदासी-मा णं तुमं पएसी ! पुविं रमणिज्जे भविता पच्छा अरमणिज्जे भविज्जासि, जहा
 से वणसंडेइ वा णट्टसाला इ वा इक्खुवाडए इ वा खउवाडए इ वा, कइं णं भंते !, वगसंडे पत्तिर
 पुप्फिए फलिए हरियगरेरिज्जमाणे सिरीए अतीव उवसोभेमाणे २ चिद्धइ, तथा णं वगसंडे रम-
 णिज्जे भवति, जया णं वणसंडेनो पत्तिए नो पुप्फिए ना फलिए ना हरियगरिरेज्जमाणे गो सिरीए
 अईव २ उवसोभेमाणे चिद्धइ तथा णं तुन्ने झडे परिसडियंपंडुपत्ते सुक्कहक्खे इव भिज्जायमाणे
 चिद्धइ तथा णं वणे णो रमणिज्जे भवति, जया णं णट्टसालाविज्जइ वाइज्जइ नच्चिज्जइ हसि-
 ज्जइ रभिज्जइ तथा णं णट्टसाला रमणिजा भवइ, जया णं नट्टसाला णो गिज्जइ जाव णो रभिज्जइ

तथा णं णट्टसाला अरमणिज्जा भवति, जया णं इवखुवाडे हिज्जइ भिज्जइ सिज्जइ पिज्जइ दिज्जइ
 तथा णं इवखुवाडे रमणिज्जे भवइ, जया णं इवखुवाडे णो छिज्जइ जाव तथा इक्खुवाडे अरम-
 णिज्जे भवइ, जया णं खलवाडे उच्छुब्भइ उडुइज्जइ मलइज्जइ सुणिज्जइ खलज्जइ पिज्जइ दिज्जइ
 तथा ण खलवाडे रमणिज्जे भवति, जया णं खलवाडे नो उच्छुब्भइ जाव अरमणिज्जे भवति, से
 तेणद्वेणं पएसी ! एवं बुद्धिभाणं तुमं पएसी ! पुद्धिरमणिज्जे भविसा पच्छा अरमणिज्जे भविज्जसि
 जहा वणसडेइ वा, तए णं पएसी केसि कुसारसमणं एवं वयासी-णो खलु भंते ! अहं पुवि रम-
 णिज्जे भवित्ता पच्छा अरमणिज्जे भविसामि, जहा वणसडेइ वा जाव खलवाडेइ वा, अहं णं सेय-
 वियानगरीपसुवखाइं सत्त गामसहरसाइं चत्तारि भागे करिसामि, एगं भागं बलवाहणरस दल-
 इरसामि, एगं भागं कुट्टागारे ह्नुभिसामि, एगं भागं अंतेउररस दलइरसामि, एगेणं भागेणं महत्तिम-
 हलयं कूडागारसालं वरिसामि, तथा णं बहूहि पुरिहेहिं दिक्खअइअत्तवेयणेहिं विउलं असणं० उवक्क-
 खलावेत्ता बहूणं समणस्साहणभिवखुयाणं पंधियपहियाणं परिभाएसाणे २ बहूहिं सीलद्वयगुणद्वय-
 वेरमणपच्चवखाणपोसहोववासरस जाव विहरिसामिदिक्खु जाकेव दिसि पाउब्भूए तामेव दिसि
 पट्टिगए ॥ (सु० ७८) ॥ तए णं से पएसी राया कलं जाव तेदसा जलंते सेयवियापामोवखाइं
 सत्त गामसहरसाइं चत्तारि भाए कीरइ, एगं भागं बलवाहणरस दलइ जाव कूडागारसालं करेइ,

तरथ णं दहूहिं पुरिसेहि जाव उदवखईत्ता बहूणं समण जाव परिभाएमाणे विहरइ ॥ (सू० ७९) ॥
 तए णं से परसीराया समणोवासए अभिगयजीवाजीवे० विहरइ, जप्पभिइं च णं पएसीराया स-
 मणोवासए जाए तप्पभिइं च णं रल्लं च रइं च बलं च बाहणं च कोसं च कोट्टागारं च पुरं च अंते-
 उरं च जणइयं च अणाढायमाणे यावि विहरति । तए णं तीसे सूरियकंताए देवीए इमैयारूवे
 अब्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था-जप्पभिइं च णं पएसी राया सस्र्माणोवासए जाए तप्पभिइं च
 णं रज्जं च रइं जाव अंतेउरं च मसं जणवयं च अणाढायमाणे विहरइ, तं सेयं खलु से पएसिं
 रायं केणवि सत्थपओएण वा अग्गिपओएण वा मंतप्पओगेण वा विसप्पओगेण वा उदवेत्ता सू-
 रियकंतं छुसारं रज्जे ठवित्ता सयमेव रज्जसिरिं कारेसाणीए पातेसाणीए विहरित्तएत्तिकट्टु एवं
 सेपेहेइ संपेहित्ता सूरियकंतं छुसारं सदावेइ सदावित्ता एवं वयासी-जप्पभिइं च णं पएसी राया
 समणोवासए जाए तप्पभिइं च णं रज्जं च जाव अंतेउरं च ण जणवयं च माणुरसएय कामभोगे
 अणाढायमाणे विहरइ, तं सेयं खलु तव पुत्ता ! पएसिं रायं केणइ सत्थपयोगेण वा जाव उदवित्ता
 सयमेव रज्जसिरिं कारेमाणे पातेमाणे विहरित्तए । तए णं सूरियकते कुमारे सूरियकंताए देवीए
 एवं तुत्ते समाणे सूरियकंताए देवीए एयमट्टं णो आढाइ नो परियाणाइ तुसिणीए सच्चिइइ, तए
 णं तीसे सूरियकंताए देवीए इमैयारूवे अब्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था-मा णं सूरियकंते कुमारे पए-

सिस्स रन्नो इमं रहस्सभेयं करिस्सहत्तिकुप्पएसिस्स रण्णो छिद्धानि य मम्मणि य रहस्साणि
य विवराणि य अंतराणि य पडिजागरमाणी२ विहरइ । तए णं सूरियकंना देवी अत्रया कयाइ
पएसिस्स रण्णो अंतरं जाणइ असणं जाव खाइमं सववत्थंगंधमल्लालंकारं विसप्पजोगं पउंजइ,
पएसिस्स रण्णो ण्हायस्स जाव पायच्छित्तस्स सुहासणवग्गयस्स तं विससंजुतं असणं वत्थं जाव
अलंकार निसिरेइ धातइ । तए णं तस्स पएसिस्स रण्णो तं विससंजुतं असणं ४ आहारेष्माणस्स
सरीरंगमि वेयणा पाउब्भूया उज्जला विपुला पगाढा कम्मसा कहुदा चंडा तिआ इक्ख्वा हुगा डुर-
हियासा पित्तजरपरिगयसरीरे दाहवकंति याचि विहरइ ॥ (सू० ८०) ॥

‘कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए जाव तेयसा जलंते’ इति, अत्र यात्तुत्तएणात् ‘कुःकुःनत्तकत्तमिभु-
म्मिलियंमि अहापडुरे पभाए रत्तासोगकिंभुयमुग्गपुल्लासपुक्कणुंनद्धरागससिसे क्कपत्तागरत्तलिगिंउमोद्दर उट्टियमि
सूरे सहस्सरस्सिम्मि दिणयरे’ इति परिग्रहः, अस्यापमर्थः-कल्यमिति श्वः प्रादुः-यात्ताशे, ततः प्रकाशप्रमातायां
रजन्यां फुल्लोत्पल्लकमलकोमळोन्मीलिते फुल्लं-विक्रसितं तच्च तत् उत्पल्लं तच्च रूपकव-हरिगणेशोः कुञ्जोत्प-
लकमलौ तयोः कोमलम्-अकटोरमुन्मीलितं ययात्पल्लं दलानां च नयनप्रोय यस्मिन् ततमा तस्मिन्, अय
रजनीविभानान्तरं पाण्डुरे-शुक्ले मभाते, ‘रत्तासोगोत्थादि, रक्ताशोक्लम प्रकाशः ए च किंयुतं च-पत्रश-
पुष्पं शुक्लमुखं च गुञ्जा-फलविशेषो रक्तकृष्णस्तदर्थं च तानि तेषां सशो-आरक्तया समाने ‘कमलागरत्तलिगि-

संडबोहए' इति कमलाकराः-इदास्तेषु नलिनीखण्डास्तेषां बोधके ' उत्थिते ' उदयपति ' स्वरिण ' आदित्ये सहस्ररत्नौ ' दिनकरे ' दिवसकरणशीले तेजसा ज्वलिते । ' रेरिज्जमाणे ' इति हरिततया देदीप्यमाने ' मा णं तुमे पुवं रमणिज्जे भवित्ता पच्छा अरमणिज्जे भविज्जासि ' इत्यादेर्ग्रन्थस्यायं भावार्थः-पूर्वमन्त्रेषां दात्रा भूत्वा संस्थति जैनधर्मप्रतिपत्त्या तेषामदात्रा न भवितव्यमस्माकमंतरायस्य जिनधर्मापभ्राजनस्य च प्रसक्तेः । ' वेयणा पाउब्भूया उज्जला ' इत्यादि, उज्ज्वला दुःखरूपतया निर्मला सुखलेशेनाप्यकलङ्कितेति भावः त्रिपुरा-विस्तीर्णा सकल-शरीरव्यापनात् प्रगाढा-प्रकर्षेण ममप्रदेशिव्यापितया समवगाढा, कर्कश इव कर्कशा, किमुक्तं भवति ?-यथा कर्कशपापाणसंधपः शरीरस्य खण्डानि त्रोटयति एवमात्मप्रदेशान् त्रोटयंतो या वेदनोपजायते सा कर्कशा, तथा कटुका पित्तप्रहोपपरिष्कृतस्य रोहण्यादिकटुद्रव्यमिवोपभुज्यमानमतिशयेनापीतिजनिकेति भावः, परुषा मनसोऽनोत्र रूक्षत्वजनिका, निष्ठुरा-अग्रमयपती कारतया दुर्भेदास्त एव चण्डा-रुद्रा तोत्रा-अतिशायिनी दुःखा-दुःखरूपा दुर्लङ्घ्या पित्तजरपरिगतशरीरे व्युत्क्रान्त्या चापि-दाहोत्पत्त्या चापि विहरति-तिष्ठति ॥ (सू०७४-७५-७६-७७-७८-७९-८०) ॥

तए णं से पएसी राया स्वरियंकताए देवीए अत्तणं संपलळं जाणित्ता स्वरियंकताए देवीए मग-सावि अण्णदुस्समाणे जेणेव पोसहसाला तेणेव उवागच्छइ २ ता पोसहसालं पमज्जइ २ ता उच्चार-पासवणभूमिं पडिलेहेइ २ ता दब्भसंथारगं संथरेइ २ ता दब्भसंथारगं दुरुहइ २ ता पुरत्थाभिमुहे संपल्लिखंकनिसन्ने करयलपरिगगहियं सिरसावत्तं अजलिं मत्थएत्तिकहु एवं वयासी-नमोऽस्तु

णं अरहंताणं जाव संपत्ताणं । नमोऽस्त्यु णं केसिस्स कुमारसमणस्स मम धम्मोचदेसगस्स धम्ममाय-
रियस्स, बंदामि णं भगवंत तत्थ गयं इह गए, पासड से भगवं तत्थ गए इह गयंत्तिकइ वंदइ
नमंसइ, पुट्ठिणि ण मए केसिस्स कुमारसमणस्स अंतिए थूलपाणाइवाए पच्चक्खाए जाव परिग्गहे,
तं इयाणिपि णं तस्सेव भावतो अंतिए सब पाणाइवाय पच्चक्खामि जाव परिग्गहं सपं कोहं जाव
मिच्छादंसणसहं, अकरणिज्जं जोयं पच्चक्खामि, सपं असणं चउत्तिवहपि आहार जाव जीवाए पब-
क्खामि, जंपि य से तरीर इइं जाव फुसंतुत्ति एयंपि य णं चरिसेहिं ऊसासनिस्सासेहिं वोसिरामि-
त्तिकइ आलोइयपडिक्कते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा सोहम्मे कप्पे सूरियाभे विमाणे
उववायसभाए जाव वण्णो । तए णं से सूरियाभे देवे अहुणोचवन्नए चेव समाणे पंचविहाए
पज्जत्तीए पज्जत्तिभावं गच्छति, तं-आहारपज्जत्तीए सरिीरपज्जत्तीए इंदियपज्जत्तीए आगपाण-
पज्जत्तीए भासमणपज्जत्तीए, तं एवं खलु भो ! सूरियाभेणं देवेणं सा दिद्या देविइी दिव्वा
देवजुत्ती दिवे देवाणुभावे लद्धे पत्ते अभिसमन्नागए ॥ (सू० ८१) ॥ सूरियाभस्स णं भंते ! देव-
स्स केवत्तियं कालं ठिती पण्णत्ता ?, गोयमा ! चत्तारि पत्तिओवमाइं ठिती पण्णत्ता, से णं सूरियाभे
देवे ताओ लोगाओ आउक्खएणं भवक्खएणं ठिइक्खएणं अणंतरं चइता कहिं गमिहिति कहिं उव-
वत्तिहिति ?, गोयमा ! महाविदेहे वासे जाणि इमाणि कुलाणि भवंति, तं-अट्टाइं दित्ताइं चिउ-

लाई विच्छिण्णविपुलभवणसयणासणजाणवाहणाई बहुधणबहुजातरूवरययाई आओगपओ-
 गसंपउत्ताई विच्छिण्णियपउरभत्तपाणाई बहुदासीदासगोमहिसगवेलगप्पभूयाई बहुजणस्स अप-
 रिभूताई, तत्थ अन्नयरेखु कुलेखु पुत्तत्ताए पच्चाइस्सइ । तए णं तंसि दारंगंसि गब्भगयंसि चेव
 समाणंसि अम्मापिऊणं धम्ममे दढा पइण्णा भविस्सइ । तए णं तस्स दारयस्स नवण्हं मासाणं
 बहुपडिपुन्नाणं अद्धमाणा राइंदियाणं वित्तिक्कंताणं सुकुमालपाणिपायं अहीणपडिपुण्णपंचिदिय-
 सरीरं लक्खणवंजणगुणोववेयं माणुम्माणपमाणपडिपुद्दसुजायसवंगसुंदरंगं ससिसोमाकारं कंतं
 पियदंसणं सुखं दारय पयाहिसि । तए णं तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे दिवसे ठिति-
 वडियं करेहिंति ततियदिवसे चंदसूरदंसणिगं करिस्संति छेद्वे दिवसे जागरियं जागरिस्संति एक्का-
 रसमे दिवसे वीइक्कंते संपत्ते बारसाहे दिवसे णिवित्ते असुइ जायकम्मकरणे चोक्खे संमज्जिओ-
 वलित्ते विउलं असणयाणखाइमसाइमं उवक्खडवेस्संति २ मित्तणाइणियगसयणसंबधि परिजणं
 आमंतेत्ता तओ पच्छा णहाया कयबलिकम्मा जाव अलंक्रिया भोयणमंडवंसि सुहासणवरगया ते
 मित्तणाइ जाव परिजणेण सद्धिं विउलं असणं ४ आसाएमाणा विसाएमाणा परिभुंजेमाणा
 परिभाएमाणा एवं चेव णं विहरिस्संति, जिमियसुत्तरागयावि य णं समाणा आयंता चोक्खा प-
 रमसुइभूया तं मित्तणाइ जाव परिजणं विउलेणं वत्थगंघमल्लालंकारेणं सक्कारेस्सति सम्माणि-

स्संति २ ता तस्सेव भित्त जाव परिजणस्स पुरतो एवं वहस्संति-जम्हा णं देवाणुप्पिया ! इमंसि
दारगंसि गम्भगयंसि चैव समाणंसि धम्ममे दढा पङ्गणा जाया तं होऊ णं अम्हं एयस्स दाइयस्स
वढपङ्गणे णामेणं । तए णं तस्स दढपङ्गणस्स दारगस्स अम्मापियरो नामवेज्जं करिस्संति-दढपङ्-
णो घ २, तए णं तस्स अम्मापियरो अणुपुवेणं ठित्तिवडियं च चंदसूरियदरिसणं च धम्मजागरियं
घ नामधिल्लकरणं च पजेमणगं च पडिवद्दावणगं च पचंक्रमणगं च कन्नवेहणं च संबच्छरपडिलेह-
णगं च चूलोवणयं च अत्ताणि य बहूणि गम्भाहाणजम्मणाइयाइं महया इड्डीसक्कारससुदएणं
करिस्संति ॥ (सू० ८२) ॥

‘संपलियं कसस्सिसेने’ इति पद्दासनसन्निविष्टः ‘सवं कोह’ मित्यादि क्रोधमानमायालोभाः प्रतीताः
प्रेम-अभिष्वंगमात्रं द्वेषः-अप्रीतिमात्रः अभ्याख्यानम्-असहोषारापणं पैशून्यं-पिथुनकर्मणं परिवादः-विप्रकीर्णापरदोषकथा
अरतिरती धर्म्मार्थम्मार्द्धिषु मायासृषा-वेषान्तरकरुणतो लोकत्रिप्रतारगं मिथ्यादर्शनं-मिथ्यातं तत् शक्यमिन्न मिथ्यादर्शन-
शक्यं । ‘अङ्गाइ’ इत्यादि, ‘आजोगपओगसंपउत्ताइं’ इति, आयोगस्य-अर्थलाभस्य प्रयोगाः-उपायाः संप्रयुक्ता-व्या-
पारिता येस्तानि आयोगप्रयोगसंप्रयुक्तानि ‘विच्छङ्खियपउरभत्तपाणाइं’ इति विच्छर्द्धिते त्यक्ते बहुजनबहुभोजन-
दानेनाविचिष्टोच्छिष्टसंभवात् संजातविच्छर्द्धे वा-नानाविधभक्तिके भक्त्याने येषां तानि तथा, बहुदासोदासगोपहिषगधेलकाः
प्रभृता येषां तानि तथा । ‘पढमे विवसे ठिइपडिधं करेति’ इति स्थितौ-कुलप्रयाशायां पतिता-अन्तर्भूग या प्रक्रिया पुत्र-

जन्मोत्सवसम्बन्धिनो सा स्थितिपतिता नां, वृत्तये दिवसे चन्द्रसूर्यदर्शनोत्सवं, षष्ठे दिवसे जागरिकां-रात्रिजागरणरूपां
 ' निवृत्ते अमुञ्जम्बकम्करणे ' इति निवृत्ते-अतिक्रान्ते अयुचोनां-जातिकर्मगां करणे ' आसाएमाणा ' इत
 परिभोजयति आस्वादयती ' वीसाएमाणा ' विविधस्त्राद्यादि स्वादयती ' परिभाएमाणा ' इति परिभाजयन्ती-अन्योऽ-
 न्यमपि यच्छन्तौ मातापितराविति प्रक्रमः, ' जिमितौ ' शुक्तवन्तौ ' शुचुत्तरे ' शुक्तोत्तरकालं ' आगत ' ति आगतौ
 उपवेशनस्थाने इति गम्यते, ' आयन्ता ' इति आचान्तौ शुद्धोदकयोगेन चौक्षी लेपसिक्वाद्यनयनेन अत एव परमथुचि
 भूती । ' तए णं तस्स दढपइण्णस्स अम्मापियरो आणुपुवेणं छिइपडिय 'मित्याद्युक्तपनुक्तं च संक्षेप उपदर्शयति, सुगमं
 चैत्, नवरं प्रजेमनं-भक्तप्रहणं प्रचङ्कमणं-पदाभ्यां गमनं ' पंणपण ' मिति जलनं ' कणवेहणं ' कर्मभेदं ' वच्छरपडि-
 लेहणं ' संवत्सरप्रतिलेखनं प्रथमः संवत्सरोऽभूदित्येवं संवत्सरलेखनपूर्वं महोत्सवकरणं ' चूळीवणयण ' चूडोपनयनं मुण्डनं
 अन्नाणि य बहूणि ' इत्यादि, अन्यानि च बहूनि गर्भाधानजन्मादीनि ' कौतुकानि ' उत्सवविशेषरूपाणि ' महया इडू-
 सक्कारसमुदणं ' ति महत्या ऋद्धया महता सत्कारेण-पूजया महता समुदयेन जनानामिति ॥ (सू० ८१-८२) ॥

तए णं दढपतिण्णे दारए पंचधाईपरिक्खत्ते खीरधाईए मज्जणधाईए मंडणधाईए अंकधाईए
 किलावणधाईए, अन्नाहि य बहूहिं चिलाइयाहिं वामणियाहिं वडभियाहिं बन्बराहिं बड-
 सियाहिं जोण्हियाहिं पणवियाहिं ईसिणियाहिं वारुणियाहिं लासियाहिं लाडसियाहिं दमि-
 लीहिं सिंहलीहिं आरबीहिं गुलदीहिं पक्कणीहिं बहलीहिं सुरंडीहिं पारसोहिं णाणादेसीविदेस-

परिमंडियाहिं सदेसणेवत्थगहियवेसाहिं इंगियाचतियपत्थियवियाणाहिं निउणकुसलाहिं
विणीयाहिं चेडियाचक्कवालतरुणिवंदपरियाल परिवुडे वरिसधरकंबुइमहरवदपरिक्खिबले ह
त्थाओ हत्थं साहरिज्जमाणे उवनच्चिज्जमाणे २ अंगेणं भंगं परिभुल्लमाणे उवगिजेमाणे २ उव-
लालिज्जमाणे २ अवतासि० २ परिडुंबिज्जमाणे २ रम्भेसु मणिओद्विअतलेसु परंगमाणे २ गिरिकं-
दरमल्लीये, विव चंपगवरपायवे णिघाघायंसि सुहंसुहेणं परिवड्डिसइ । तए णं तं दढपतिण्णं
दारणं अम्मपापियरो सातिरेगअट्टवासजायगं जाणित्ता सोभणंसि तिहिकरणवखत्तसुहुत्तंसि
णहायं कयवलिकम्भं कयकोउअमंगलपायच्छित्तं सपालंकारविभूसियं करेत्ता महया इडोसक्कार-
ससुदएणं कलायरियस्स उवणेहिंति । तए णं से कलायरिए तं दढपतिण्णं दारणं लेहाइयाओ गणि
यप्पहाणाओ सउणरुयप्लवसाणाओ बावत्तरि कलाओ सुत्तओ अत्थओ पसिक्खावेहि य
सेहावेहि य, तं० लेहं गणियं खवं नहं गीयं वाइयं सरणयं पुक्खरगयं समतालं जूयं जणवयं पासणं
अट्टावयं पारेकवं दगमद्वियं अन्नविहिं पाणविहिं वत्थविहिं विलेवणविहिं सयणविहिं अज्जं पहेलियं
मागहियं णिदाइयं गाहं गीइयं सिलोगं हिरणजुत्तिं सुवणजुत्तिं आभरणधिहिं तरुणीपडिकम्भं
इत्थिलक्खणं पुरिसलक्खणं हयलक्खणं गयलक्खणं कुक्कुडलक्खणं छत्तलक्खणं चक्कलक्खणं
दंडलक्खणं असिलक्खणं मणिलक्खणं कागणिलक्खणं वत्थुविज्जं णगरमाणं खंधवारं माणवारं

पडिचारं वृहं पडिवृहं चक्रवृहं गरुडवृहं सगडवृहं जुह्वं नियुहं जुह्वजुह्वं अट्टिजुह्वं सुट्टिजुह्वं बाहुजुह्वं
लयाजुह्वं ईसत्थं छरुप्पवायं धणुवेयं हिरण्णपागं सुवण्णपागं मणिपागं घाउपागं सुत्तखेहुं वट्टखेहुं
णालियाखेहुं पत्तच्छेज्जं कडगच्छेज्जं सज्जीवनिज्जीवं सउणरुयमिति । तए णं से कलायरिएतं दढपइण्णं
दारगं लेहाइयाओ गणियप्पहाणाओ सउणरुयपज्जवसाणाओ बावत्तरिं कलाओ सुत्तओ य
अत्थओ य गंथओ य करणओ य सिक्खावेत्ता सेहावेत्ता अम्मापिज्जं उवणेहिंति । तए णं तस्स
दढपइण्णस्स दारगस्स अम्मापियरो तं कलायरियं चिउलेणं असणपाणखाइमसाइमेणं वत्थंगंध-
मल्लालंकारेणं सक्कारिस्संति सम्माणिस्संति २ चिउलं जीवियारिहं पीतीदाणं दलइस्संति चिउलं
जीवियारिहं० दलइत्ता पडिचिसज्जेहिंति ॥ (सू० ८३) ॥

‘ खीरधाईए ’ इत्यादि, क्षीरधात्र्या-स्तनदायिन्या मण्डनधात्र्या-मण्डयित्र्या मज्जनधात्र्या-स्नापिकया क्रीडन-
धात्र्या-क्रीडाकारिण्या अङ्कधात्र्या-उत्सङ्गधारिण्या ‘ अन्नाहि य बहूहि ’ इत्यादि, कुब्जिकाभिः-वक्रनङ्ग्याभिः
लामिकाभिल्लुकुसिकाभिर्द्रुमिलाभिः सिंहलीभिः पुल्लिंद्रीभिः पक्कणीभिः बहलीभिः सुरण्डोभिः शबरोभिः पारसोभिः
एवंभूताभिर्नानादेशैः-नानादेशोभिर्नानाविधानार्थप्रदेशोत्पन्नाभिः ‘ विदेशपरिमंडियाहिं ’ इति विदेशः-तदीयदेशापेक्षया
दृढप्रतिज्ञन्प्रदेशस्तस्य परिमण्डिकाभिः इङ्गिनं-नयनादिवेष्टाविशेषः चिंतित-परेण स्वहृदि स्थापितं प्रार्थितं च-अधिक-
पितं च विजानते यास्नास्तथा ताभिः, स्वदेशे यत् नेपथ्यं-परिधानादिरचना तद् गृहीतो वेषो यकाभिस्तास्तथा ताभिः, नि-

पुणानां मध्ये या अतिशयेन कुशलास्ता निपुणकुशलास्ताभिः, अत एव धिनीताभिः, 'वेडियाचक्कवाले' ति वेडिकाचक्रवा-
लेनाय स्वदेशसंभवेन वर्षधराणां-वर्द्धितकप्रयोगेण नपुंसकीकृतानामन्तःपुरमहल्लकानां कञ्चुकिनाप-अन्तःपुरप्रयोजननिवेद-
कानां प्रतिहाराणां वा महत्तरकाणां च-अन्तःपुरकार्यचिन्तकानां दृन्देन परिसिक्तः, तथा हस्ताद् हस्तं-हस्तान्तरं संहियमाणः
अङ्कादङ्कं परिभोज्यमानः परिगीयमानस्तथाविद्यत्रोचितगीतत्रिशेषैः उपकृत्यमानः क्रीडादिलालनया 'उवगृह्णहिज्जमाणे'
इति आङ्गुल्यमानः 'अवयासेज्जमाणे' इति आलिङ्गनत्रिशेषेण 'परियंदिज्जमाणे' इति स्तूयमानः 'परिचुं-
धिज्जमाणे' इति परिचुम्ब्यमानः 'गिरिकंठरमल्लीणे' इव चंपगवरपायत्रे' इति गिरिकन्दगयां लीन इव चम्पक-
पादपः सुखंसुखेन परिचर्द्धिष्यते, 'अर्थत' इति व्याख्यानन्तः करणतः-प्रयोगतः 'सेहवेहइ' सेधधिष्यति-निषाद-
यिष्यति शिक्षापयिष्यति-अभ्यासं कारयिष्यति ॥ (सू० ८३) ॥

तए णं से दढपतिण्णे दारए उम्मुक्कवालभावे विण्णायपरिणयमित्ते जोडणगमणुपत्ते वावत्तरि-
कलापेडिए अट्टारसविहदेसिप्पणारभासासिप्पणए णवंगमुत्तपडिबोहए गीधरई गंधणट्टकु-
सले सिगारागीरचारुवेसे संगघगयहसियभणियचिद्धियविलाससंलावनिउणजुतोवयारकुसले हय
जोही गयजोही बाहुजोही बाहुप्पमदी अलं भोगसमत्थे साहसोए वियालचारीयावि भ-
विस्सइ । तए णं ते दढपइण्णं दारगं अम्मपियरो उम्मुक्कवालमावं जाव वियालचारिं च विया-
णिन्ता विउल्लेहि अन्नभोगेहि य पाणभोगेहि य लेणभोगेहि य वत्थभोगेहि य सयणभोगेहि य

उवनिमंतिहिंति । तए णं दृढपइण्णे दारए तोह विडलेहिं अन्नभोएहिं जाव सयणभोगेहिं णो
 सच्चिहिंति णो गिञ्झिहिंति णो सुच्छिहिंति णो अज्झोववज्जिहिंति, से जहा णामए पउसुप्प-
 लेति वा पउमेइ वा जाव सयसहस्सपत्तेति वा पंके जाते जले संबुइं णोवलिप्पइ णोवलिप्पिहि-
 वलिप्पइ जलरएणं, एवामेव दढपइण्णेवि दारए कामेहिं जाते भोगेहिं संबुइंए केवलं बोहिं बु-
 ति० मित्तणाइणियगसयणसंबंधिपरिजणेणं, से णं तथारूवाणं धेराणं अंतिए केवलं बोहिं बु-
 जिहिंति केवलं मुंढे भवित्ता अगाराओ अणगारिधं पइहस्सति, से णं अणगारे भविस्सइ ईरि-
 जिहिंति केवलं मुंढे भवित्ता अगाराओ अणगारिधं पइहस्सति, से णं अणगारे भविस्सइ ईरि-
 घासमिए जाव सुट्टुयहुयासणो इव तेयसा जलंते । तस्स ण भगवतो अणुत्तरेणं णाणेणं एवं
 दंसणेणं चरित्तेणं आलएणं विहारेणं अज्जवेणं मदवेणं लाघवेणं खन्तीए गुत्तीए अणुत्तरेणं
 सबसंजमतवसुचरियफलणिवाणमग्गेण अय्याणं भावेमाणस्स अणंते अणुत्तरे कसिणे पडिपु-
 ण्णे णिरावरणे णिवाघाए केवलवरनाणंदंसणे ससुपज्जिहिंति । तए णं से भगवं अरहा जिणे के-
 वली भविस्सइ सदेवमणुयासुरस्स लोगस्स परियाणं जाणहिंति तं०-आगतिं गतिं ठितिं चवणं
 उववायं तं कं मणोमाणसियं खइयं भुत्तं पडिसेवियं आवीकम्मं रहोकम्मं अरहा अरहस्स-
 भागी तं तं मणवयकायजोगे वट्टमाणानं सबलोए सब्वजीवाणं सब्वभावे जाणमाणे पासमाणे
 विहरिस्सइ । तए णं दढपइण्णे केवली एयारूवेणं विहारेणं विहरमाणे बइइं वासाइं केवलि-

परियागं पाउणिता अप्पणी आउसेसं आभोएत्ता बहूई भत्ताई पक्खवाइस्सइ २ ता बहूई
भत्ताई अणसणाए छेइस्सइ २ ता जस्सट्ठाए कीरइ णगगभावे केसलोच्चर्बभचेरवासे अय्हाणगं अद-
तवणं अणुबह्हाणगं भूमिसेज्जाओ फलहसेज्जाओ परघरपवेसो लद्धावलद्धाई माणावमाण्णाइ
परेसिं हीलणाओ खिसणाओ गरहणा उच्चावया विरुवा बावीसं परीसहोवसग्गा गामकंटगा
अहियासिज्जति तमद्दं आराहेइ २ ता चरिमेहिं उस्सासनिस्सासेहिं सिज्झिहिति सुच्चिहिति परिनि-
व्वाहिति सद्धुक्खाणमंतं करेहिति ॥ (सू० ८४) ॥ सेवं भंते ! सेवं भंते ! ति भगवं गीयमे
समणं भगवं मत्तावीर वंदह नमंसइ वंदिता नमंसिता संजमेणं तवसा अप्पणं भावेमाणे
विहरति । णमो जिणाणं जियभयाणं । णमो सुयदेवयाए भगवतीए । णमो पण्णतीए भगवईए ।
णमो भगवओ अरहओ पासस्स पस्से सुपस्से पस्सवणा णमो ९ । रायप्पसेणीयं सम्मत्तं ॥

(सू० ८५) ॥ ग्रंथाग्रं सूत्र २१०० ।

‘ नवंगसुत्तपञ्चिबोहिए ’ इति द्वे श्रोत्रं द्वे नयने द्वे नासिके एका जिह्वा एका त्वक् एकं मन इति सुप्तानीत्रं चाल्या-
दव्यक्तचेतनानि प्रतिबोधितानि-यौवनेन व्यक्तचेतनांबति कुतानि यस्य स तथा, व्यवहारभाष्ये ‘ सोत्ताइं नव सुत्ताइं ’
इत्यादि, ‘ भट्टारसविहदेसीप्पयारभासाविसारए ’ अष्टादशभेदाया देशीप्रकाराया-देशीस्वरूपाया भाषा-
या विशारदो-विचक्षणः, तथा गीतरतिः तथा गन्धर्वे गीति नाट्ये च कुशलः हयेन युध्यते इति हययोधी एवं गजयोधी रथयो-

श्री. बाहुयोधी तथा बाहुभ्यां प्रवृद्धंतीति बाहुमर्द्धी साहसिकत्वात् विकाले चरतीति विकालचारी 'सद्यसंजमतवसु-
 चरियफलनिवाणमग्गेण' इति सर्वसंयमः सर्वगानां मनोवाक्यानां संयमनं तस्य सुचरितस्य च आशंसादिदोषरहितस्य
 तस्यो यत्फलं-निर्वाणं तन्मार्गण, क्रियुक्तं भवति?—सर्वसंयमेन सुचरितेन च तपसा, निर्वाणग्रहणमनयोनिर्वाणफलत्वख्याप-
 नाथं, 'मणोमाणसियं'ति मनसि भवं मानसिकं तच्च कदाचिद्वचसापि प्रकटितं भवति तत उच्यते—मनसि व्यवस्थितं,
 'सद्यं' ति क्षपितं क्षयं नीतमिति भावः, 'पडिसेवियं'ति प्रतिसेवितं स्यात् स्यादि अघःकर्म-भूमौ निखातं रहःकर्म-
 स्थानकृतं 'परेसि हीलणाओ' इति हीलनानि सद्भूतहीनोत्पस्याद्युद्वहनानि निन्दनानि—परोक्षे जुगुप्सा आताप-
 नानि खिसनानि 'धिग् मुंड ते' इत्यादि वाक्यानि तर्जनानि अद्गुल्या निक्षेपपुरस्सरं निर्भर्त्सनानि ताडनानि कशादिघाताः
 ॥ सु० ८४-८५ ॥

इतिमलयगिरिविचिता राजप्रश्नोयोपाह्वृत्तिका समर्थिता ॥

प्रत्यक्षरं गणनतो, ग्रन्थमानं विनिश्चितम् । सप्तत्रिंशच्छतान्यत्र, श्लोकानां सर्वसंख्यया ॥ १ ॥ ३१०० ।

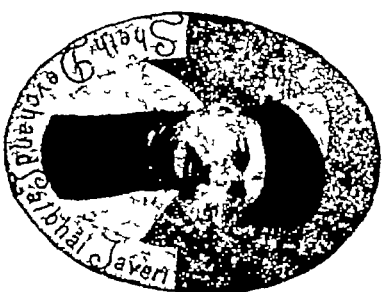
इति श्रीमन्मलयगिर्याचार्यवर्यविहितवृत्तियुतं
 श्रीराजप्रश्नीयाख्यं द्वितीयमुपाङ्गं समाप्तम्

इदं पुस्तकं शा. वेणीचंद सूरचन्द इत्यनेन ब्राह्मसप्ततिदल
पर्यन्तं पूना 'आर्यभूषण' मुद्रणालये शेषं च राजनगर

(अमदावाद) मध्ये श्रीवीरसमाजीय

श्री 'वीर-शासन' मुद्रणालये शा. विठ्ठलदास मोहनभाईद्वारा
मुद्रयित्वा प्रकाशितम्.

श्रीठ देवचंद लालभाई जैन पुस्तकोद्धार फण्ड.

संवत् १९८०

ज्ञानध गोपीपुरा-सुरत.

जहैरी बजार-मुंबई.

६००००८०२४.

धी न्यु लक्ष्मी प्रिन्टिंग प्रेस.

शाकाश्री भाडवी, मुंबई. ३